

TARTALOM

TANULMÁNYOK

Veszprém város 1745. évi statútumainak eredete	3	Lichtneckert András
A veszprémi zsidó temető története	18	Hogya György
A veszprémi nyomdák története	28	Bándi László
Száz éve kezdte meg működését Pósa Endre könyvnyomdája	50	Pálmann Judit
A veszprémi tradíciók folytatója a Prospektus Nyomda	61	Praznovszky Mihály

KISEBB TANULMÁNYOK

Szigethy István emlékezete	73	Tóth Dezső
Veszprémi lapok 1994-ben	78	Tóth Dezső

MEGEMLÉKEZÉSEK

In memoriam dr. Borsi Lőrinc	83	Kópházi Ferenc
Emlékezés a bibliográfia atyjára és a mérnökök apostolára (Jármai Ervin 1920–1999)	86	Bali József
Emlékezés Boda Józsefre (1905–1981)	88	Hamar Imre

VESZPRÉMI KÖNYVEK 91

Veszprém helytörténeti bibliográfiája 1991–2000	108	Csiszár Miklósné
---	-----	------------------

VESZPRÉMI PANTEON

Endrődi Sándor (1850–1920)	122	Ács Anna
----------------------------	-----	----------

6. évfolyam, 1–2. szám	7.	2001.
------------------------	----	-------

Várostörténeti folyóirat

Felelős szerkesztő:
Tölgyesi József

Szerkesztőség:
8200 Veszprém, Május 1. utca 2/1
Telefon: 88/427-875

Kiadja:
Veszprém Megyei Jogú Város
Polgármesteri Hivatala

Felelős kiadó:
Dióssy László
polgármester

Tördelési munkálatok:
Szurmay László

Nyomás:
Prospektus Nyomda
Veszprém
Felelős vezető:
Szentendrei Zoltán

ISSN 1217–5358

A folyóirat térítésmentesen kérhető
a Megyei Könyvtár információs
szolgálatánál, a Polgármesteri
Hivatal,
a Városi Művelődési Központ
és a Helyőrségi Művelődési Otthon
portáján, a lakótelepi
klubkönyvtárakban és a Szokoly
Antikváriumban

E SZÁMUNK SZERZŐI

DR. ÁCS ANNA muzeológus, irodalomtörténész, Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém; ALBRECHT SÁNDOR újságíró, szerkesztő, Alsóörs; BALI JÓZSEF tanár, szakíró, Veszprém; BÁNDI LÁSZLÓ tanár, főszerkesztő, Veszprém; DR. CSISZÁR MIKLÓS könyvtárvezető, Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola, Veszprém; DR. CSISZÁR MIKLÓSNÉ könyvtáros, a helytörténeti gyűjtemény vezetője, Eötvös Károly Megyei Könyvtár Veszprém; HAMAR IMRE újságíró, szerkesztő, Veszprém; HOGYA GYÖRGY helytörténész, Veszprém; KÓPHÁZI FERENC igazgató, Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola, Veszprém; LICHTNECKERT ANDRÁS levéltáros, Veszprém Megyei Levéltár, Veszprém; MEZEI ZSOLT könyvtáros, Pápai Református Gyűjtemény, Pápa; PÁL MANN JUDIT informatikus-könyvtáros, Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém; DR. PRAZNOVSZKY MIHÁLY kandidátus, irodalomtörténész, Nemesvámos; SEBŐ JÓZSEF egyetemi-főiskolai koordinátor, irodalmár, Padányi Bíró Márton Gimnázium és Általános Iskola, Veszprém; DR. TÓTH DEZSŐ könyvtáros, helytörténész, Veszprém; DR. TÖLGYESI JÓZSEF egyetemi oktató, felelős szerkesztő, Veszprém.

Fotók:

Tölgyesi József és archív felvételek

Címlapkép:

Részlet a Prospektus Nyomdából

A belső borítón:

Képeslapok a 20. század első harmadából (Veszprém – Pósa Endre kiadása és Veszprém – Várrészlet – Kálmán Imre könyv- és papírkereskedő kiadása)

A hátsó borítón:

Várrészlet (Fodor Ferenc könyvkereskedő kiadása) és Séd völgyi részlet képeslapon, az 1910 körüli évekből

TANULMÁNYOK

Veszprém város 1745. évi statútumainak
eredete

LICHTNECKERT ANDRÁS

KÖZISMERT, HOGY A TÖRTÉNETI KUTATÁS milyen nagy figyelmet szentel a vármegyei, városi statútumok, falutörvények, hegytörvények, céhartikulusok felkutatásának és azok közzétételének. A helyi önkormányzatok jogszabályalkotó tevékenységének értékes termékeivel csak az a nehézség, hogy a végterméken kívül rendszerint semmi sem maradt fenn, amiből az eredetükre és a forrásaikra következtethetnénk, és a kialakulás folyamatát nyomon követhetnénk. A legtöbb esetben be kell érünk azzal, hogy a közösség előljárói az ország törvényei és helységük régi szokásai alapján alkották meg őket.¹

E dolgozat tárgyát képező 1745. évi veszprémi statútumok, mai kifejezéssel szabályrendeletek, kivételt jelentenek ebben a tekintetben. Veszprém város településtörténetének kutatója egy fejezetet szentelt a rendelkezések tárgyalásának. Felismerte, hogy 1745-ben nagy horderejű szabályozás történt a városrendezés, közrend, köz- és tűzbiztonság, köztisztaság, gazdálkodás és kereskedelem ügyeiben. A rendelkezéseket Bíró Márton püspöknek tulajdonította, a városrendező központi akarat megtestesítőjének állítva be őt, aki a közjó érdekében ilyen kérdésekkel is foglalkozott. Ebből az előfeltételből kiindulva, nagy ívű történet kerekedett Bíró Márton alakja köré, ami nem az 1740-es, hanem az 1970-es évek viszonyaira épül, a városrendező központi akarat érvényesítésének friss élményét akaratlanul is visszavetítve két évszázaddal korábbi állapotokra.²

Padányi Bíró Márton a XVIII. század meghatározó szereplője, aki aligha szorul rá arra, hogy érdemeit ilyen módon szaporítsuk. Kezdeményező szerepe az 1745. évi statútumok megalkotásában valószínűsíthető, hiszen már püspökké szentelésének és főispáni beiktatásának évében szakított időt arra, hogy személyes közreműködésével is előmozdítsa egyházmegyéje székhelyén a civilizált viszonyok megteremtését. Ezzel együtt Veszprém város polgárságát és annak önkormányzatát sem szabad olyan ügyefogyottnak tartanunk, hogy ne lett volna képes intézkedéseket hozni a város rendje és lakóinak biztonsága érdekében. Igaz, a földesúri fennhatóság alatt álló mezővárosok a statútumaikat rendszerint bemutatták megerősítés végett a földesuruknak. Megalkotásuknál a földesurak vagy képviselőik is jelen lehettek. Az 1745. évi statútumok összeállításában a földesurak, a vármegye és a városi nemesség és polgárság képviselői vettek részt, akik egyenlő akaratral fogadták el a rendelkezéseket. Az iraton kizárólag a vármegye kiküldötteinek az aláírása olvasható.³

A gondos szerkesztésből is kiviláglik az 1745. évi statútumok jelentősége. Hasonló rendelkezésekkel szemben itt nem maradt el a törvényalkotók személyét és a törvényalkotásban őket vezérlő általános célkitűzéseket ismertető bevezetés (*preambulum*). Kimaradt ellenben a jogforrásokra való hivatkozás, pedig bizonyos, hogy a bevett szokásnak megfelelően Veszprém előljárói is elővették és bemutatták a város régi határozatait és statútumait, amelyek alapján megalkották az újakat, néha szó szerint kölcsönözve a régiékből. A 13 pontból álló statútumok első és második pontját az erkölcsi rend, a jámbor magaviselet

védelmében, a bűn és a gonosz távoltartása miatt fogalmazták meg, a kereskedés szabályozása itt csak az istentisztelet idejére vonatkozott. A 3–4. pont a gonosztevők, idegenek, csavargók ellen foganatosított rendszabályokat tartalmazza, az 5–8. pont a természeti erők, főleg a pusztító tűz és víz elleni védekezést tárgyalja. A többi pont a mindennapi életben, a városi háztartásokban, gazdálkodásban, kereskedelemben, állattartásban és az irtásföldek használatában megtartandó szabályokat taglalja. A statútumok megszüvezői – így, a keresztény erkölcs védelméből kiindulva – fokozatosan bocsátkoztak bele az evilági élet szabályozásába, a földi dolgok taglalásába.

A történeti hűség tiszteletben tartása, az 1745. évi statútumok jelentősége és a statútumok eredetének kérdése indokolja a szóban forgó történeti forrással való foglalkozást. A városi és a vármegyei önkormányzat története szegényebb lenne, ha megfosztanánk őket e fontos rendelkezések szerzőségétől. Jelen közlésünkben kívánjuk bemutatni a statútumok forrásait, egyúttal bizonyítani azt, hogy azok nem Bíró Márton püspöktől származnak, hanem a Rákóczi-szabadságharc utáni vármegyei és városi jogszabályalkotás eredményeinek összegzéséeként születtek meg. Mindenekelőtt az eredeti szöveget közöljük.⁴

Veszprém városának statútuma, 1745. november 15.

Az 1745. esztendő november havának 15-dik napján Veszprémben, azon névvel nevezendő tekintetes nemes vármegyében lévő mezővárosban, nagyméltóságú és főtisztelendő padányi Bíró Márton uram ónagysága, Isten és az apostoli székek kegyelméből veszprémi püspök és azon néven nevezendő tekintetes nemes vármegye örökös főispánja (címeivel), méltóságos báró nagyszarvai Babocsa Ignác ónagysága, főtisztelendő Orosz Pál, ezen tekintetes nemes káptalannak nagyprépostja, tekintetes nemes nemeskéri Kiss Sándor, megírt nemes vármegye táblabírája, vizeki Talján Gábor fő-, Perczel Imre vicebírája, Kajári Ádám, Miskei János, Hompasz György, Szentmiklósi Zsigmond esküdtjei, nemkülönben Szabadi Antal váراسi⁵ bíró, Pillik Mátyás, Bankó Ferenc, Győri István esküdttek, úgy több érdemes nemes és váراسi rendek jelenlétében ez alább megírt pontok az városnak javára és az közönséges jónak előmozdítására, az jó rend megtartására s állandóságára egyenlő akarattal illyenképpen tétettek és rendeltettek:

Először. Mivel minden keresztény embernek kötelessége, hogy magát jóban foglalván, a bűnt és gonoszsgot távoztassa, annak okáért valaki adtával teremtettével és egyébként is káromkodni, szitkozódni tapasztaltatik, az ollyatin ember akár nemes, akár váراسi légyen az, mindannyiszor egy-egy forintra, avagy a káromkodásnak nagyságára nézve igaz és okos ítélet szerént többre is, nemes vármegye tisztje, illetőleg pedig váراسi bíró által megveendőre fog büntettetni, melyből az őkegyelmek discretiojok szerént Isten dicsősségére is fordíttassék, nemtelen személy mindazonáltal azon büntetést hús-pálcaütéssel megválthatja.

Másodszor. Vasárnapokon és ünnepnapokon isteni szolgálat előtt, valameddég tundiillik az öregtemplomban szentmisének és predicationék vége nem léssen, sem kimenni, sem bejönni az városban leginkább terhes szekerekkel vagy kocsiikkal négy forint büntetés alatt, nagy ok nélkül senki se merészljen, a piarci kofák pedig és egyéb árusok második harangozás után, az ott lévő jószágoknak elkobzása alatt, a kiharangozásig árulni tilalmaztatnak.

Harmadszor. Idegen személynek, tudniillik utazó levél nélkül járó isméretlennek és gyanúsaknak, annyival is inkább tekergőknek, gonosztévőknek szállást adni az illetékes bíró (mint fent) által megveendő hat forint büntetés alatt senki meg ne próbálja, ha pedig valaki nem csak az ollyatin személyeket, hanem ámbár böcsületeseket is, magistratusnak (ügymint ha nemes ember, szolgabíró úrnak, ha pedig váراسi, váراسi bíró uramnak, őkegyelmek már tudván magok kötelességek szerént való utasításukat) híre, akarhatja nélkül lakóképpen befogaádná, legott az ollyatin ember a

városbul kivetessék és kiűzetessék, házának ára mindazonáltal megadattassék néki, azok pedig, kik ezelőtt két-három esztendővel lakásokat ide vették, honnénd, mi módon, és minémű igazsággal jöttek be, megvizsgáltassanak.

Negyedszer. Mivel az közelebb elmúlt mindszent havának 25-dik napján ejcakanak idején nem csak háznak föltörése és kifosztása, hanem sok kínzás után emberhalál és gyilkosság is történt, ezelőtt való esztendőkkal pedig kalmár boltoknak fölverése és egyéb tolvajságok is tapasztaltattak, mindezeknek azért és egyéb gonoszságoknak eltávoztatására nézve, nyáron Szent György naptul fogva Szent Mihály napig kilenc, télen pedig Szent Mihály naptul fogva Szent György napig nyolc órai harangozás után kiki házához takarodjék, igaz ok nélkül (de akkor is lámpással) az várason ne csavarogjon, mert a várasnak avégre rendelt emberei által megfogattatik, és illető büntető helyre vitetvén, érdeme szerint büntetetik. Holott pedig és amidőn a várasnak őrzői és szolgálói az ollyatin és egyéb gonosztévőknek megfogására magokat elégtelennek ítélvén, és közelebb lévő házoknál és embereknél segítségért jelentést teendének, azok minden mentség és tartozás nélkül tizenkét forint, igen szegény pedig hatvan pálca büntetés alatt segítséggel lenni kötelezettek.

Ötödször. Az tűz által történhető károknak eltávoztatására nézve az utcákon és egyéb veszedelmes helyeken pipázni (ha nemesember, szolgáló uraimék vagy helyettes, ha várasai, várasai bírák uraimék által mindannyiszor megveendő egy forint büntetés alatt, ennek harmadrésze az bémondónak adatván) senki se merészeljen, azonban kinek-kinek a maga kéményére és füstös konyhájára jó gondja legyen, minden fertál esztendőben legalább egyszer megtisztogattassa, egyéberánt, ha az várasnak vizitáló emberei tisztátolannak fogják találni vagy tapasztalni, az említett egy forint büntetést, vagy ha szegény és nemtelen, tizenhat pálcaütést, az ollyatin szófogatlan és gondatlan ember el nem fogja kerülni. Ha pedig az konyha és épület veszedelmesnek ítéltetik, elrontassék.

Hatodszor. Hogy az vizek által eddig történt és ezután is történhető károk eltávoztassanak, szükséges azért az vizeknek járását megcsináltatni, annak okáért már azelőtt lett megszemlélés szerént, amint a Kasza-völgyriül való vízfolyás helye vagyon, az egész kerteken által szinte három ölnyi szélességű, jó méll árok vetessék, és jól megtartassék, nemkülönben, hogy a szekerekkel való járás is alkalmas lehessen, méltóságos püspök és főispány urunk önagsága kertjénél lévő zuggónál egy erős és jó széles kúhid csináltassék minden hallogatás nélkül, melynek eszközzésére nézve ugyan ezen gyűlésnek alkalmosságával költség is kivettetett, aminthogy fönt nevezett méltóságos püspök és főispány önagsága nem csak maga részérül hat forintokat, hanem kegyességétül viseltetvén némellyek helett is bizonyos forintokat, nemkülönben méltóságos báró Babócsai három forintokat, az úr nagyprépost uram is a tekintetes nemes káptalan részérül három forintokat, következendőképpen a több urak is, úgy nemes és nemtelen várasai renden lévők aránylagosan adtak és fizettek.

Hetedszer. Ha valamely tűz támodna (kitül Isten oltalmazzon bennünket), annak eloltására, aki legelősször vizet lajtban vitet, lészen jutalmazása az elsőnek 75, a másodiknak 50, harmadiknak 25, a többinek 10–10 pénz⁶, amellyet azon gazda tartozik megfizetni, aki okozta és akinek gondvoiseletlensége miatt a tűz támodott, többi lakosok pedig tartoznak vízholdó edényekkel sietve menni, és a tüzet oltanyi, akik pedig segítségre nem akarnának menni, és a tüzet oltani, leginkább a nemes vármegye tisztjei vagy váras tisztjei és szolgálói parancsolatjára, azok mindannyiszor egy-egy forint-ra, vagy ha nemtelen és igen szegény, húsz pálcaütésre büntetődjék.

Nyolcadszor. Az várason lévő utcák gödröknek és árkoknak betöltésével, kőszikláknak pedig öszvetörésével, és hol szükségesnek ítéltetik, kővel való rakatása is egyenlő akaratbul helyreálltassanak, és azután is megtartassanak.

Kilencedszer. Az utakra, vároldalra senki ne merészeljen s. v.⁷ ganét és szemetet kivetni s vetetni, avagy valamely mocskosságot kiönteni és bocsájtani avagy eresztenyi, hanem az várason kívüül hordja, és az utcát ki-ki maga előtt tisztán tartsa, hogy azáltal mind az utcák tisztán maradhassanak, mind pedig alkalmas járás lehessen, kik pedig el nem követik, avagy megcselekedni nem akarnák, illetékes bíró által mindannyiszor egy forintra büntetődjenek, nemtelen mindazonáltal húsz pálcaütéssel magát megválthatja.

Tizedszer. *Mint hogy némelyek az eladandó jószágot még az városon kívül előre megvenni és azután drágán árulni és adni tapasztaltatnak, az mely is a közjónak ártani láttatik, azért kemény büntetés alatt azután azt cselekedni senki ne merészelje.*

Tizenegyedszer. *Az ólaknak és hidasoknak utcákra és ablak alá való kitevések tilalmaztatik, és ha az ollyas mostanában tapasztaltatnék, illetékes bírása által megintessék, és ha engedelmeskedni nem kívánna, elhányattassék, azonba s. v. sörtés marháit ki-ki rekesztve tartsa, avagy pásztor eleibe adja, holott pedig ezen végzés után tovább is szabadon tartja, marhájában kárt vallván, magának tulajdonítsa.*

Tizenkettedszer. *Senki lovakat, marhákat, juhokat a más kertjében őrizni ne merészlje, egyéberánt a kár megtérítésén kívül egy forintra büntetessék.*

Tizenharmadszor. *Az irtások eránt való panaszoknak elintézésére hivatalos megsejmlélés rendeltetett, hogy ki az osztáson kívül és tilalom ellen maga hatalmábúl a közönséges jónak csorbulásával irtást tettenek, alkalmaztassék és megorvosoltassék, ahol is méltóságos püspök és főispány úr önagysága tisztjei, úgy nemes és várasai uraimék egyenlő akarattal, mindezeket foganatosítani fogják, azmely följobb elősorolt pontok nyilvánosan elolvastatván jóváhagyattak, megerősítetttek, és az egész városon élő szóval is kihirdetettek. Kelt mint fent, kiadott általunk: Perczel Imre, tekintetes Veszprém vármegye alszolgabírája, Szentmiklósi Zsigmond, ugyanazon vármegye esküdtje.*

Veszprém város státútumait szokás szerint a város piacterén trombitaszó vagy dobszó elhangzása után nyilvánosan és előszóval (*palam et publice*) hirdették ki. Az 1748. évi státútumokat – a bevezető szöveg szerint – minden év Szent György napján, tisztújításkor szándékoztak kihirdetni. Így jártak el a XVIII. század második felében a Balaton-felvidéki szőlőhegyeken is, ahol minden esztendőben a Szent György-napi tisztújító gyűlésen a hegy népe előtt felolvasták a hegytörvények szövegét.

Az 1745. évi státútumok első pontja az *istenkáromlást* büntette. A város jegyzőkönyvében két alkalommal jegyezték fel erre vonatkozó rendelkezést. Az első 1714. május 13-án kelt, s Perczel Tamás városi főbíró parancsára hirdették ki, a káromkodó első elkövetésénél egyszeri, második elkövetésénél kétszeri megcsapatással, harmadszori elkövetésénél kővel való agyonveréssel büntette. (Függ. 1.) Később, 1714. december 9-én, ugyanezt vármegyei rendelkezésként is kihirdették, lényegében ugyanazzal a szöveggel, csupán az egyszeri megcsapatást ötven, a kétszeri megcsapatást száz pálcaütésben pontosítva.⁸ (Függ. 2.) Az istenkáromlók megkövezése ebben a korban nem számított kirívó büntetésnek, mivel a teremtő, mindenható isten szidalmazása, a teremtésbe vetett hit megkérdőjelezése – kutya teremtette stb. kifejezésekkel – a legsúlyosabb bűnök közé tartozott. Törvényeink közül az 1563. évi 42. tc. a teremtő istent, a keresztiséget és a lelkes s egyéb hasonlókat káromlókat első ízben vesszőzéssel, másodikban pácázással, harmadízben a gyilkosokra és más gonosztevőkre megszabott büntetéssel sújtotta. Ehhez a drákói szigorhoz képest igazán enyhe büntetés volt az 1745-ben kiszabható pénzbírság, amit a szegény ember 20 pálcaütéssel megválthatott, ellenben a nemes nem lehetett pácázni.

Az 1745. évi státútumok 2. pontjában a vásár- és ünnepnapokon⁹ való *piaci és bolti árusítás* rendjét szabályozták, a 10. pontjában pedig megtiltották, hogy az áruk a városon kívül megvegyék és a városban drágábban eladják. Országos törvényeinken kívül e két rendelkezés közvetlen forrása a veszprémi nemesek és polgárok által megalkotott 1733. évi városi státútumok első három pontja, amelyekhez még egy negyedik is csatlakozott a céhes mesterek és legények gyűléseit követő dombórozás idejének meghatározásáról, magyarul egy csendrendelet. (Függ. 12.) A céhes és kereskedő Veszprémet mutatják ezek a rendelkezések, utalnak a gabonakereskedelem jelentőségére, ami a XVIII. század végére Veszprémet a dunántúli városok élvonalába emelte. A vásárbírákat eredeti feladataikat végezve látjuk, amint a piaci rendre ügyelnek és annak megsértőire kiszabják a bírság-

gokat. A piaci kofákon kívül kalmárok, boltosok is voltak Veszprémben. A város jegyzőkönyvei szerint 1716-ban a „görögökön” kívül két zsidó kereskedő (Léb Jakab és Salamon) is lakott Veszprémben, az előbbiekkal négy, az utóbbiakkal két boltra kötött szerződést a város.¹⁰ Igazi kereskedő kevés volt a városban, 1747-ben az adózó lakosság összeírásakor mindössze kilenc kereskedőt jegyeztek fel, a nevük alapján közöttük három „görög” és hat német származású volt.¹¹ A piaci és a vásári forgalom mégis élénk volt Veszprémben, mivel jóformán mindenki kereskedett valamivel: gabonával, borral, sörrel, élelmiszerekkel, nyersanyagokkal, állatokkal, sóval és a céhes ipar termékeivel. A statútumokban foglalt szabályozás azért szegényes az iparosok és a kereskedők tekintetében, mivel az ő ügyeikben több hatóság is jogosult volt rendelkezések kiadására. A céhek önkormányzattal bíró testületek voltak, működésükbe ritkán avatkozott be a földesúr vagy a városi hatóság. A szabályozás így elsősorban a piaci és vásári renddel és a lakosság egyik alapvető jövedelemforrásával, a borkiméréssel foglalkozott.¹² A püspök 1715-ben a veszprémi vásárra összeseregglő és a helyfoglalás miatt civakodó süvegkészítők között, a város 1718-ban a mázas cserépedénnyel is kereskedő fazekasok között teremtett rendet. (Függ. 3. és 6.) Az ár- és bérszabások vagy limitációk a vármegye hatáskörébe tartoztak. A mészárosok egy alkalommal a káptalan és a városi nemesek és polgárok előtt kötelezték magukat a szabott húsár és minőség megtartására. (Függ. 9.) 1714-ben és 1715-ben a vármegye a törvények által elrendelt budai vagy pozsonyi mértékek hitelesítéséről, a gabona és a bor áráról határozott.¹³ (Függ. 2. és 4.)

A statútumok 9. pontja a *köztisztasággal*, a 11. pontja az *állattartással*, a 12. pontja a *legeltetéssel* foglalkozott. Veszprém, a városban gyakorolt sokféle kézműipar ellenére is, alapjában véve agrár jellegű település. A bortermelés és a köztisztaságot, közrendet veszélyeztető állattartás fontosabb tényező a lakosság megélhetésében, mint a kézművesség, s ez tükröződik a városképen is. Veszprém sáros utcáin szabadon kóborolnak az állatok, a szemetet kihányják az utcára, a trágyalé elszennyezi a kutakat, a város közepén szemétdomb ék-telenkedik. Mindez büzt és igazi középkori hangulatot áraszt, állandósítva a járványveszélyt. Éppen ezért ezekben az ügyekben 1714-ben és 1718-ban a káromkodók büntetésével és a szegődségi idő megállapításával együtt két rendelkezést is a város jegyzőkönyvébe iktattak. (Függ. 1. és 5.) Az 1718. évi rendelkezés *publicatio*, ezért a nemesi vármegye által kiadott körlevélről vagy kurrensról lehet szó, mivel azokat szokták ebben a formában bejegyezni a város jegyzőkönyvébe. A köztisztaság kérdésével foglalkozott az 1727. évi városi statútumok 4. és az 1730. évi statútumok 5. pontja.¹⁴ Az állattartásra, köztisztaságra, legeltetésre vonatkozó statútumokat hoztak 1748-ban is. (Függ. 14.) A köztisztaságra a vásárbírák ügyeltek, pl. 1714-ben arra kötelezték őket, hogy a város tisztaságáról, az utcákra vetett szemét és trágya elszállításáról gondoskodjanak.¹⁵ Többször foglalkoztak a városi kutak ügyével: 1714-ben a Varga-kúthoz vezető utak megjavításával, 1721-ben az Úrkút kövel való kirakásával, 1731-ben a Komakút megcsináltatásával.¹⁶ A köztisztaság és a kutak felügyelete három esztendeig az 1727-ben választott hadnagyok feladata volt.

A statútumok 3–4. pontja a *közbiztonsággal* foglalkozott. A 3. pont a csavargókra, kóborlókra, idegenekre vonatkozó sok-sok törvény és vármegyei rendelkezés közül akár egy 1724-ben kiadott vármegyei határozatból is meríthetett, amelyben a bírákat és hadnagyokat arra kötelezték, hogy a „passus levél nélkül járó utasoknak szállást ne adjanak, annyi-val is inkább afféle csavargókat bé ne engedjenek lakóul, ha csak igazságos levelek nem léssen, honnéd jöttek, és hová valók legyenek”. Ezek a rendelkezések elsősorban a jobbágyoknak, katonáknak, továbbá a házi és gazdasági cselédeknek a szegődségi idő letelte előtti szökését hivatottak megakadályozni az 1715. évi 101. sz. és az 1723. évi 66. tc. alapján, melyek közül az utóbbi a szolgák bérének és szolgálati idejének meghatározását a vármegyére bízta.¹⁷ A szolgák, napszámosok bérének megállapításával kívánták biztosítani

azt, hogy a gazdák magasabb bér ígéretével ne csábíthassák el egymás munkásait. Az erre vonatkozó tilalom megtalálható a Balaton-felvidéki szőlőhegyek számára Zala vármegye által 1752-en kiadott artikulusokban is, amelyek érvényesek voltak a legtöbb szőlőhegyen, ahol a veszprémiek birtokosok voltak. A csavargók ellen hozott idézett rendelkezésen kívül a napszámberék megállapítását is tartalmazza a vármegye 1724. évi határozata. (Függ. 7.) Az utazólevél (passus) nélkül járó-kelő idegenekre a pestisjárvány miatt is ügyelni kellett.¹⁸

Az 1723. évi 109. tc. nyomán a helytartótanács a megyékben és a városokban tűzvédelmi intézkedések bevezetését szorgalmazta. A veszprémi statútumok 5. és 7. pontja is *tűzrendészeti* kérdésekkel foglalkozott. A városi tűzrendészet a vásárbírák felügyelete alatt állt. A városi önkormányzat 1717. július 6-án arra kötelezte őket, hogy a városi és vármegyei esküdtekkel együtt „járják meg a várost, és valakinek rossz konyháját és kéményét – az hol a tűztűl félt volna – találják, minden kedvezés és személyválogatás nélkül rontsák le és vonják le, nem nézvént azt, akár nemes, akár városi emberé légyen, minthogy ez a közönséges jót nézi”.¹⁹ A tűzvész kitörése állandóan fenyegette a várost, mert sok házat fából építettek. Az 1728. évi országos összeírás során Veszprémben az adózó lakosság 342 lakóépületét írták össze, amelyek közül 177-et háznak, 165-öt kunyhónak (*casulae*) minősítették.²⁰ Minden bizonnyal az összeírásban szereplő házak a kőépületeket, a kunyhók a fából épült házakat jelentették, s a XVIII. század közepén is gyakoriak a faházak adásvételére vonatkozó bejegyzések a városi jegyzőkönyvekben. 1735. február 24-én a piac táján lévő Küllei-major meggyulladt a tűzben 62 ház leégett, ugyanabban az évben Kajári Ádám istállója kigyulladt, és 24 ház esett a tűz áldozatául.²¹

Közbiztonsági és tűzrendészeti ügyekben 1745 előtt Veszprém városa két nagy jelentőségű statútumot alkotott: 1727-ben a káptalan a városi nemesek és polgárok és 1730-ban a vármegyei tisztviselők részvételével (Függ. 8. és 10.) Az 1727. évi statútumoknak a közbiztonsággal kapcsolatos intézkedései a tartalmuk és a keletkezésük időpontja miatt is figyelemre méltók. A közbiztonsági feladatok ellátására 24 strázsát rendeltek, akik a nemesség és a polgárság *hadnagyainak* a vezetése alatt álltak. Az 1727. évi statútumok keletkezésének időpontja összefüggésbe hozható a helyőrség 1726-ban történt megszüntetésével, ami szükségessé tette a *polgárőrség* megszervezését.²² Ez a szervezet mindössze három évig működött, 1730-tól *baktereket* rendeltek éjjeli őrségbe, a közbiztonság pedig nemesi részről a *kapitány*, polgári részről a *szabad vajda* feladata lett, míg a tűzbiztonság a *vásárbírák* felügyelete alatt maradt.

A pénzbüntetés ellenére is terjedő dohányzással, pipázással több vármegyei rendelkezés foglalkozott. 1717-ben a dohányzó parasztokat havonta 50 dénár pénzbírsággal sújtották, amit a helységek bírának dupla büntetés terhe alatt kellett kivetniük. Szükség esetén a beszedett pénzt a helység adójának fizetésére fordíthatták. 1734-től kezdve a dohányosok esztendőnként egy forintot tartoztak fizetni, s megtiltották a tereken, utcákon, istállókban, csűrökben való dohányzást. 1741-ben a dohányzás ellen hozott intézkedéseket megújították.²³ A vármegye képviselőjében Kiss Sándor, a város képviselőjében Egréczy István írta alá az 1732. május 13-án kiadott határozatot arról, hogy a nemes és a nem nemes pénzbírságra vagy 15 pálcára büntetik, ha az utcán vagy más veszedelmes helyen dohányzik.²⁴ Ezeknek a rendelkezéseknek a végrehajtása miatt összeírták a dohányzókat, pipásokat. Az 1747. évi adóalap-összeírás adatai szerint a nem nemesek közül 189 személy dohányozott a városban.²⁵

Törvényeink, a központi kormányhatóságok és a nemesi vármegye intézkedései nagy súlyt helyeztek a közlekedés biztonságára. Elsősorban katonai érdekek, de az 1715. évi 22. és az 1723. évi 114. tc. nyomán a postajárás miatt is szorgalmazták a *hidak és utak* karbantartását és szélesítését. A helységek bírait pénzbírsággal és botbüntetéssel készítették a

közmunkák elvégzésére.²⁶ Az 1745. évi veszprémi statútumok 6. pontja a Kasza-völgyben a víz elvezetését és híd építését, a 8. pont az utcákon a tereprendezést, a 13. pont pedig az *irtásföldek* ügyét tárgyalja. A Kasza-völgyi híd ügyének tárgyalásánál fogható meg a földesurak jelenlétének egyik oka: kőhidat készítetttek a püspökkertnél, amihez természetesen a püspök engedélye is kellett, és az egybegyűlt uraságok anyagi hozzájárulására is számítottak. A vízvezetésre, utcarendezésre és az irtásföldek használatára vonatkozó 1745. évi statútumok a vármegye, a város nemesei és polgárai által 1742. április 17-én hozott határozatoknak a statútumokba való foglalását jelentették (Függ. 13.), és kiegészültek a városi bakterek fizetésére és a tűzoltó eszközökre vonatkozó rendelkezésekkel. A nemesek 1/3 részt álltak a bakterek fizetéséből, tehát már ekkor létezett a *közös költségek megosztásának* a későbbiekben is elfogadott aránya. Korábban a város órájának megvételehez fele-fele arányban járult hozzá a nemesség és a polgárság, 1722-ben az országgyűlésre küldött ablegatusok költségeit pedig 3:4 arányban fizették a nemesek és a polgárok.²⁷

Összegezve az 1745. évi veszprémi statútumok létrejöttének körülményeit, megállapítható, hogy legfontosabb forrásaikat az ország törvényein kívül a nemesi vármegye, a veszprémi nemesek, polgárok és földesurak közös határozatai képezték. A török kiűzése, majd a Rákóczi-szabadságharc utáni években a nemesi vármegyére hárult a helyi közigazgatás újjászervezése és irányítása. 1717-ben a nemesi vármegye is kerestette statútumait a szomszédos vármegyék törvényhatóságainál és saját iratai között.²⁸ A központi kormányhatóságok közül a helytartótanács a nemesi vármegye közvetítésével fontos szerepet kapott a helyi önkormányzatok irányításában, mivel rendeleti úton, a rendi országgyűlés mellőzésével történt az ország kormányzása.²⁹

Az 1745. évi statútumok nem tekinthetők Veszprém püspök-földesura által megalkotott jogszabályoknak, de érdemes idézni Volkra Ottó püspök 1712. évi rendtartásából, amelyet a városiak elfogadtak ugyan, de 1715-ben meg kellett ismételni: „*Parancsoltatik méltóságos veszprémi püspök urunk ónagysága által az is, hogy akinek a veszprémi várban házak vagyon, hova hamarabb megépíttessék, máskülönbön ónagysága confiscaltatni fogja, és annak adja, aki meg fogja építeni.*”³⁰ Íme egy püspöki rendelkezés építészeti, városrendezési ügyben, amelyet fogantatosítottak, de nem a város, hanem csak a vár területén, ahol vásárlásokkal, pereskedésekkel, a földesúri elővásárlási jog gyakorlásával³¹ valóban érvényesülhetett a központi akarat, aminek az eredménye lett a veszprémi vár barokk épületegyüttese. A vár területén kívül nem érvényesült, mint ahogyan a magyarországi barokk nem is hozott létre barokk szerkezetű városokat, legfeljebb városmagokat.³²

A XVIII. század első felében a város földesurai a saját birtokukban lévő ingatlanokon kívül csak korlátozott módon gyakorolhattak építési vagy építésrendészeti hatóságot, ilyen ügyekben statútumokat sem adhattak ki, mivel a városi önkormányzat abban a jogainak a csorbítását látta volna. Az 1745. évi statútumok kiadása idején már készülődött az összecsapás az önkormányzati jogok ügyében a város és földesurai között. Mint sok más, a város és földesurai közötti jogviszonyt érintő kérdésben, úgy az építési hatóság gyakorlásában is egyetlen polgár ügye indította el a bírói vizsgálatot. A királyi ítélőtábla hites jegyzője 1746. június 1-jén tanúkihallgatást végzett Oroszi Márton ügyében, akinek az épülő házat a püspökség tisztartója, Vukovics Ferenc megkísérelte lerontani az embereivel.³³ Másnap 36 tanút kihallgattak a veszprémiek jogait érintő hét kérdésben, melyek közül a második így hangzott: „Tudja-é és emlékezik-é a tanú, hogy Veszprém várossában, mint egyéb privilegialis helységekben, mindennem szabad volt mindenkor házat, majort s egyéb épületet is tenni és a fundusokat nem más, hanem egyedül a nemes városi magistratus mutatta ki mindennek?” Id. Esterházy Ferenc gróf és megidézett társainak többsége azt vallotta, hogy Veszprém minden embernek szabad volt házat, majort és más épületeket emelni, „ha annak való helyet a város bírájátul, vagy annak előtte, méglen bíró helyében kaptánnya volt a városnak, attul megkérte”.³⁴

Bíró Márton idejében elkészült a város lakóinak utcák szerinti (*Varga utca, Kádártai sorompó utca, Bohém völgy, Kúhánys utca, Vásárállás utca, Nagy másként Piarzi utcza, Vár, Horgas utca, Vámosi sorompó utcái, Hosszú utca*) jegyzéke, de a városi tanács merev elutasítása fogadta a püspöknek a városi ingatlan-nyilvántartás szempontjából egyébként üdvös intézkedését az utcák, házak, telkek mérnökkel (*matematicus*) való felmérésétől, mivel az adóztatástól és ellenőrzéstől tartó város nem kívánta egy pontos nyilvántartás elkészültét: „ha azon delineatio megengedettnek, nagy kárát és majd utolsó nyomorúságát tapasztalhatná jövőben a város.”³⁵ Ha ez nem így lett volna, s egy központi akarat rajzasztal mellől irányíthatta volna a város kiépülését, akkor Veszprémben a városszerkezet bizonyára más képet mutatna. A XVIII. század közepén Veszprém megyében még a lakóépületek kijavítása, jó karban való tartása volt napirenden, s Veszprém városban is elsősorban a polgárok anyagi gyarapodása szükségeltetett ahhoz, hogy az 1745. évi statútumokban az érintett ügyekben érzékelhető előrehaladás következzen be.³⁶

Mikor közzétesszük Veszprém város legrégebbi, a helytörténeti kutatás számára sem könnyen elérhető statútumai közül az itt következőket, egy város kollektív bölcsességét őrző városi törvénykönyv összeállításán kívül az a szándék vezérel bennünket, hogy a város polgárai és a mai szabályrendeletek megalkotói is meggyőződhesenek arról, hogy a változások ellenére egy város működését biztosító szabályozás tekintetében – a szükségességet és az alapkérdéseket illetően – sok minden változatlan maradt, „nincs új a nap alatt”. A piaci és vásári rendészet, közbiztonság, építésrendészet, utcarendezés, tűzrendészet, köztisztaság, a közös intézmények fenntartása – ma is napirenden lévő ügyek, s néha a határozatok tartalma sem különbözik lényegesen az elődökéitől, legfeljebb a szabályrendeleteket ma már nem trombita- vagy dobszó elhangzása után *palam et publice* hirdetik ki a piactéren.

FÜGGELÉK

1. Privilegizált Veszprém város trombitaszóval kihirdetett határozatai, 1714. május 13.

Az 1714. esztendő májusának 13. napján nemzetes és vitélző Perczel Tamás uram, Veszprém városa főbírája parancsollatjából kihirdetett, hogy 4 forint bírság alatt a lakosok közül se nemes, se nemtelen a vetésekre és rétekre semminemű marháját ne bocsássa, az csöszökre pediglen azon bírság alatt, ha kárban találván a marhát, be akarná hajtani, senki támodni merészeljen.

Másodszor. Azon senki nem panaszkodhatik, hogy a városnak sörtéspásztorja nem volna, azért akinek a lakosok közül sertés marhája vagyon, itthon ne tartsa, vagis ha itthon tartani akarja, ólban rekessze, másképpen, ha az utcákon tapasztaltatnak, meglövöldöztetnek.

Az utcákra szemetet és ganet ki ne hányjonak, az gazdasszonok a konyhájokra, ahol tüzelnek, szorgalmatos gondot viseljenek, és ugyan 4 forint bírság alatt kéménynyiket és lángfogójakat, hogy gyulladni ne támadjon a városon, jól megtisztogassák.

Senki Isten ellen ne káromkodjék, mert ha kin megtapasztaltatik, elsőben egy, más után kétszer keminyen megcsapattatik, harmadszor pediglen, ha elmondja, kívül agyonverettetik.³⁷

2. Vármegyei határozatok a máriás értékéről, az italmérésről, a mértékekről és a káromkodók büntetéséről, 1714. december 9.

Nemzetes vitélző Perczel Tamás uram, nemes Veszprém városa főbírája parancsollatjából kihirdetett, hogy a nemes vármegye határozata szerint ezután mind nemessek és nemtelenek a máriást

huszonkilencedfél pénzben adják es vegyék, aki pediglen fölvaltja, 4 forint bírság alatt 28 1/2 pénzben váltsa.

Nemkülönben az korcsmárosok ugyan négy forint büntetés alatt a pinteket és iccétet úgy töltésék, hogy a bornak habjával föl ne üttessék, hanem meg hagyják állapotni.

Hasonlóképpen ezután senki azon bírság alatt másféle fontokat ne tartson, hanem városi főbíró uramtul pöcsétes fontokat váltson s azzal jószágát mérje és árulja.

Senki adtával teremtettével szitkozódni ne merészeljen, mert akire reá bizonyodik, elsőben 50 rajta csapattatik, másodsor ha elmondja, száz üttetik rajta, harmadszor pediglen másoknak rőtentő példájára küvel agyonverettetik.³⁸

3. Volkra Ottó püspök-főispán vásári rendet szab a süvegeseknek, 1715. augusztus 9.

Minthogy kiváltképpen a vásári alkalmatosságokkal a süvegjártók között a helynek válogatásában pörlekedések szoktanak lenni, parancsoltatik azért méltóságos veszprémi püspök és főispán urunk önagsága hatalmával, hogy amint régenten a helyeket vásári alkalmatossággal megtartották, most is aszerint tartassék, úgymint a győri és székesfehérvári süvegjártók, akik tudniillik egy céhben vannak, első egy rendben legyenek, minthogy másképpen is bevett régi szokások szerint, úgymint a győri guberniumban valók a külső új süvegjártókat itt ezen a vásáron szokták megkeresztelni. Pápaiak pedig és soproniak a kűszögiekkel együtt, kik is egy céhbeliek, azok is más egy rendben, egymás után egy helyen legyenek és ha ki ellenkeznek, tehát említett méltóságos főispán és püspök, úgymint földesuraság önagsága hatalmábul mindannyiszor egy-egy tallér büntetésen fog maradni és nyomban megüvetetik is rajta. Veszprémben, az 1715. esztendő augusztusának kilencedik napján.³⁹

4. Az 1715. szeptember 8-án kihirdetett vármegyei parancs a mértékekről, a gabona- és borákról

Nemes Veszprém városában kihirdettetett, hogy a Nemes Vármegye parancsolatja szerint ezután senki a nagy köböllel, pinttel és iccével élni 25 forint bírság alatt ne merészeljen, hanem a Nemes Vármegyétül kiadott pecsétetes, vagyis büleges mérővel, pinttel és iccével mindenféle jószágot adjanak és vegyenek, mellyeknek az ára azon kis köbölhöz, pinthez és icchéhez eképpen szabattatott: a tiszta búzának köbli 15 garasra, a kétszeres búzának 13 garasra, az alávaló konkolos búzának mereje⁴⁰ pediglen a kis köböllel 10 garasra. Az óbornak, a javának iccēja a kis iccével 6 pénzre, az alábbvalóknak 4 pénzre, a bajor mustnak⁴¹ iccēja hasonlóképpen 4 pénzre. Aki pediglen ez ellen cselekedni tapasztaltatik, mindannyiszor 25 forintra büntettetik.⁴²

5. A legeltetésről, szolgálkról és a sertéstartásról szóló rendelkezések 1718. április 24.

Először. A rétek, vetések és kertek szokás szerint való büntetés alatt tilalmaztatnak, senki marhájokat bebocsáttoni ne merészeljék.

Másodsor. A szolgálk időnek előtte szolgálatjukbul kiálloni ne merészeljenek, hanem a szolgálatot, úgymint Szent György nap után egy hetet kiszolgálni tartozzanak.

Harmadsor. Akiknek sertési vannak, vagy ölban rekessze, vagyis pásztor eleiben adja, másként meglövöldöztetnek.⁴³

6. Veszprém város határozata a fazekasokról és a mázas cserépedénnyel kereskedőkről, 1718. május 20.

Az 1718. esztendő májusának 20. napján Veszprém mezőváros nemes urainak és többi lakosainak egyenlő szavazatával és egyetértésével határozatott, hogy az veszprémi fazekas mesteremberek az mázos cserépedénnyel kereskedő emberektől (kivéven az másuvá való és hasonló edént, mint az veszprémi fazekasok csináló s azzal kereskedőktől) se vásári, se más alkalmatossággal se fazékat, se pénzt, se más akármelly névvel nevezendő foglalást ne tégyenek a hatalmaskodás büntetése alatt, minden szombaton pedig a piacra árulni edént hozzanak föl tizenkét forint büntetés alatt mindannyiszor.⁴⁴

7. A vármegye határozata az utasokról és a napszámosok béréről, 1724. július 9.

Az 1724. esztendő júliusának 9. napján. Az elmúlt veszprémi közgyűlésben elvégezte az nemes vármegye, hogy akár városiak, akár falusi bírák legyenek azok, reá vigyáztassanak, hogy utazó levél nélkül járó utasoknak szállást ne adjanak, annyival is inkább afféle csavargókat bé ne fogadjanak lakóul, ha csak igazságos levelek nem léssen, honnéd jöttek, és hová valók legyenek, mert nagy kárát fogja vallanyi, melyekre a falusi hadnagyok is jobban vigyázzanak, mint ekkoráig, parancsoltatik.

Emellett a munkásoknak napszámi fizetést is e szerént rendölte az nemes vármegye, hogy büntetés alatt így alkalmaztassák minden rendek magokat, úgymint: egy kaszáznak gazda kenyereén léssen fizetése húsz pénz, maga kenyereén egy máriás; aratónak gazda kenyereén, nagynak dénár 12, alábbvalónak dénár 10; kéveközőnek dénár 15; szénagyűjtőnek nagyobbnek gazda kenyereén dénár 10; kisebbnek 8, maga kenyereén dénár 13, kisebbnek dénár 10; petrencehordónak és baglyarakónak maga kenyereén dénár 20, gazda kenyereén dénár 15; szőlőkapásnak maga kenyereén dénár 25, gazda kenyereén 15; szőlőkötőnek maga kenyereén dénár 15, gazda kenyereén 8; szőlőszedőnek gazda kenyereén dénár 6; csöbörhordónak gazda kenyereén dénár 12; kertekben lévő kapásoknak gazda kenyereén dénár 12, maga kenyereén dénár 16; másféle napszámu gazda kenyereén dénár 10, maga kenyereén 15, 12 forint büntetés alatt.

Veszprém, kelt mint fent, dobszóval nyilvánosan élőszóval az piarcon kihirdettetett, és ismét a járásra kiküldetett Vízkeleti József főszolgabíró uram aláírása alatt.⁴⁵

8. Veszprém város statútumai, 1727. január 2.

Az 1727. esztendő januárjának 2-dik napján az tekintetes nemes veszprémi káptolon, úgy hasonlóképpen veszprémi nemes és városi lakos uraimék feles számmal együtt lévén, az városnak hasznára és megmaradására minémű sérthetetlenül megtartandó pontokat határoztanak, annak sora így következik:

Először. Az tekintetes nemes vármegye arra kiküldendő esküdtje és a vásárbírák által megvizsgáltassanak minden házok a csavargóknak és afféle hír nélkül a városra bėjött utazó levél nélkül járó kőborlóknak kikeresésére, és valahol ollyaténokat tapasztalnak, mind gazdájokkal együtt bíró uram eleiben vivén, azokat nyomban a deresben keményen megcsapassák, a gazdát azért, hogy tudván az kihirdetést, hír nélkül befogadja, amaz pedig, hogy magát nem jelentette.

Másodszor. Szent György napig állittassanak föl 24 strásák minden éccakára úgy, hogy 12 éjfélig, 12 pedig éjfélt után hajnali harangozásig szorgalmatosan strásáljanak, a strásálást pedig estve hat órakor kezdjék el. Ezeknek rendessebben való igazgatásokra rendeltettek két hadnagyok, egyik Csonka János, a másik Pápai Szabó István, kiknek az házokhoz mindjárt azon estve a strásák

özszegyűljenek, és onnét oszlojnak háromfelé strásálni, mindenfelé négy-négy, a strásákat pedig mindenek személyválogatás nélkül kiszolgáltassák.

Harmadszor. Ennek utánna minden estvéli nyolc órakor fognak harangozni, mellyért az harangozónak adatik esztendeig kilenc forint, mellynek hármát a tekintetes nemes káptolon, hatát pedig nemes és városi uraimék, és így nyolc óra után a korcsmárosok senkinek bort ne adjanak borának lefoglalása alatt, valakiket pedig nyolc óra után a városon járni tapasztalnak a strásák, kivált a kocsisokat, deákokat és efféle kóborlókat, azonnal megfогván, virradtig vigyék tömlöcben, hogy nap-pal érdemlett büntetését elvehessék.

Negyedszer. Akik házok elől a ganéjt el nem hordatják, sőt esős idővel az utcára kihányják, megtapasztaltatván, négy foréntonkra büntettetnek, melly büntetést az illetékes bírák egyetértésével, akár nemes, akár városi személy légyen, személyválogatás nélkül megvegyék, az kuttakra is hasonlóképpen a hadnagyok vigyázzanak, hogy a ganéjjal el ne fojtassanak, és meg ne mocs-koltassanak.

Ötödször. Ha ki az utcán pipázni tapasztaltatik, nyomban 12 pálcával megbüntettetik minden engedelem nélkül.

Hatodszor. A kémények megvizsgáltassanak, ha hol rosszakat tapasztalnak, mint afféle tűzfész-keket, irgalmatlanul levonják.

Hetedszer. Ha ki strására parancsoltatván, el nem mégyen, tehát büntetése lészen 4 forénten.⁴⁶

9. A mészárosok jó és szabott árú húsméréséről, 1729. április 26.

Az 1729. esztendő április havának 26. napján nemzeti és vitézlő Perczel Tamás uramnak, Veszprím város főbírájának házában, a tekintetes nemes káptalan és nemes uraimék, úgy nemkülönben a becsületes városiak ökegyelmek jelenlételekben mészáros uraimék előhívattatván, s komolyan megvizsgálván, magokat arra ajánlották s kötelezték, hogy teljes tehetségek szerént azon ügyekeznek, hogy olyan jó s szénás marhát, mineműt most jelenleg tartanak, azok elfogyván, azokhoz hasonlót vágván, mind az urakat, s mind a szegénységet az ötödfél dénáróért az jövő úrnapig szép hússal tartani fogják, holott pedig ezekben hiba találatnék, az húсок elbokoztassék, s ára is alább fog szállani.⁴⁷

10. Veszprém város statútumai, 1730. június 1.

Az 1730. esztendő június havának 1-ső napján Veszprémben, ugyanazon nevű vármegyében lévő mezővárosban, nemzeti és vitézlő Kiss Sándor az előbb mondott Veszprém vármegye fő-, Skerlecz János alszolgabírája, nemkülönben Thorma István, Farkas Imre, Simoga Ferenc, Kozma István, Kajári Márton, Wukovics Ferenc, Miskey János uraimék jelenlétében.

Először. Hogy éjjeli bakter vagyis vigyázó és minden órát megkiáltó rendeltetett két ember Szent Mihály naptul fogvást Szent György napig nyolc órától másnap hat óráig, Szent György naptul fogva pedig Szent Mihály napig kilenc órától fogvást négy óráig, kik is ha ez idő alatt valamely gonosztévőt találnak, adják szabad vajdának hírére, s ha maga nem bírna velek, segíteni is tar-tozzanak neki, hogyha pedig magok hivatalában kötelességek szerint el nem járnának, bírói ítélettel büntetődni fognak.

Másodszor. Csonka János uram az nemesség részéről veszprémi kapitányságra a nemesek közönséges szavazatával megválasztatott, mellyért lészen három forintig való megjegyzése az taxában, ki is az rossztévők után városi szabad vajdával fog járni, s azokat megfogni, ha azon rossztévő nemesi személy lészen, az nemes vármegye tömlöcéhez vigyék árestomban, ha pedig városi lészen, az szabad vajda házához vitetődjék, és érdeme szerént büntetődjék, ha valaki pedig háborgatni meré-

szelné őkegyelmeket, személyválogatás nélkül az illetékes magistratus által 4 forintra okvetlenül büntetődjék.

Harmadszor. Minden kántoron magok mellé vévén a nemesség részéről fő- vagy viceszolgabíró uraimék kiküldésébül egyet esküdt uraimék közül, és az nemes vármegye hajdúját, az városiak részéről pedig vásárbírákat és ugyan a város hajdúját, az házokat, konyhákat és kéményeket szorgalmatosan megtekéntsék és megnézzék, valahol rossz kémént vagy konyhát találnak, megkülönböztetés nélkül lerontsák s levonják, hahol pedig ellentállnának vagy rossz szókkal illetnének az illetyin dologban, négy forint büntetése lészen, úgy azok is, kik az kéményeket meg nem tisztítottának s tisztátolan találnának az cirkálók, először huszonöt pinzre nyomban magok részekre megbüntethessék, és ahol meg nem akarnák fizetni, zálogját is szabadon elvéhessék, azután pedig kétszeresen büntetődjék az illetyin ember.

Negyedszer. Ha valamely tűz támodna (kitűl Isten oltalmazzon bennünket), melynek eloltására aki először lajtban vétet vizet, lészen jutalmazása az elsőnek 75 pinz, a másodiknak 50, a harmadikának 25, ezt pedig azon gazda tartozzék megfizetni, kinek házatul gondvoiseletlensége miatt a tűz kigyúrn, többi lakosok pedig kötelezetnek vízfordó edényekkel s más segítő eszközökkel séetve menjenek, s az tűzet oltsák, kik pedig nem mennének segítségre, leginkább a nemes vármegye s város tisztei avagy szolgálai parancsolatjára, egy forintra annyiszor, amennyiszor, irgalmatlanul büntetődjenek, akár nemes ember, akár városi légyen az.

Ötödször. Az utcákra senki se merészelje szemetjét kivetni vagy valamely mocskosságot kiönteni s bocsátoni vagy ereszteti, hanem az városon kívül hordja, hogy azáltal mind az utcák tisztán maradhassanak, s mind pedig alkalmasabb járás lehessen, kik pedig el nem követnének vagy megcselekedni nem kívánnák, egy forinttal vagy huszonöt pálcával fognak büntetődni.

Kiss Sándor, tekintetes nemes Veszprém vármegye járási szolgabírája, Paurovics András, Veszprém várossa főbírája.⁴⁸

11. Az 1732. szeptember 5-én hozott határozatok a közrendről és a harangozásról

Az 1732. esztendő szeptemberének ötödik napján a püspöki házban határozatott:

Először. Senki nemes és városi uraimék közül a fegyveres emberekkel, kivált németekkel ne igyék 1 forint büntetés alatt.

Másodszor. Kilenc óra után mindenek haza takarodjanak, másképp a várost kerülőeknek hatalom adattatik, hogy az oltinokat⁴⁹ megfogván, kit-kit sorsa szerént elfogjanak, s büntetésben ítéljenek.

Harmadszor. A várban lévő nagytemplomban estvéli 8 óraker eddig szokott harangozás az előbbi mód szerént tovább is megtartassék, s a harangozó füzetése is azon mód szerént teljesíttessék.⁵⁰

12. A veszprémi nemesség és polgárság határozatai, 1733. január 3.

Az 1733. esztendő januárjának 3-dik napján Veszprim városi nemes és polgár uraiméknak gyűlésében határozatott:

Először. Vasárnapokon és ünneppanapokon második harangozástul fogva, míg a szentmise, predicatio el nem végeződik, a kofák konyhára való akárminémű eladni valót árulni s eladni ne merészeljen, másképp a vásárbírák az ollatinokat elhordják.

Másodszor. A boltos kalmárok és más árulók bótjokat délig kinyitni az említett napokon és portekájokat, akármi légyen az, délig portekájok vesztése alatt ne merészeljék.

Harmadszor. Ha kik búzát vagy egyebet eladni valót béhozandanak kocsiszámra, maga számára első nap senki meg ne végyen, hanem menjen közönséges szükségre, másképp az ellenkezők vásárbírák által 4 forintra büntetődnek.

Negyedszer. Akármely céhbéli mesterlegények vagy mesterek magok gyűlésezek s lakozások idején karácsontul fogva vízkereszt napig délig és délután éccaka tizenkét óra után a dombérozást elhagyják, másképp a muzsikások, ha musikálnak a regulált üdő előtt s utána, egy-egy silling⁵¹ pálcára büntetődni fognak, vízkereszt nap után pedig musikálások meg nem határozatik.⁵²

13. A vármegye, a városi nemesség és polgárság határozatai, 1742. április 17.

Az 1742. esztendő április havának 17-dik napján tekintetes nemzetes és vitézlő Kiss Sándor uramnak lakóházánál, ugyan jelenlétében a nevezett úrnak, úgy nemzetes Miskei János viceszolga-bíró uramnak, nemkülönbén nemzetes és vitézlő Thorma István uram mint városi főbíró uramnak, Perczel Imre, Fauszt Dávid, Pap Péter, Csonka János, úgy több számos nemes uraiméknak egyrészt, másrészt Pillich Mátyás, Takács Ferenc, Bankó Ferenc, Szolderer Antal, Széli János városi tanács uraimék, úgy Pál Kovács, Akocs Ferenc, Nagy Balás, úgy több összehívott városi uraiméknak jelenlétekben megegyezett akaratul határozatott ez alább megírt mód szerint.

Először. Minthogy az víznek nagy volta miatt nem kevés és elfelejthetetlen károkat mind a két résztől költetett szenvednyi, azért hogy az víznek menetele lehessen, és illyetin károk eltávozathas-sanak, a vizút (amint már el vagyon jelölő) kitisztíttassék, és fölárkoltassék hová hamarébb ház-szám szerint.

Másodszor. Így az utcák is egyenlő akaratul, hogy megigazíttassanak, határozatott.

Harmadszor. Minthogy némelyek nemes, úgy városi uraimék közül panaszkodnak avégre, hogy maguk irtott földreitől eltíltalmaztatnak, az okáért határozatott, hogy azon földeknek megszem-lélésére, amely emberséges embereket fognak kiküldeni, tartozzanak a következő gyűlésen jelen-tést tenni.

Negyedszer. Mivel nagy villongások voltak mindedég a kukoricaföldek eránt nemes és városi uraimék között, ezért elvégeztetett, hogy bírák uraimék által kiküldendő emberséges emberek megvizsgálván jól azt is, hogy ha némelyeknek városi uraimék közül magok szabad akaratjokból egy földnél többet foglaltak volna, az olyatim földeket, hogy a vita távozassék, nemes uraiméknak szük-ségképpen költetik kiosztani, úgy azholy találatik nemes uraimék részére fog lennyi.

Ötödözör. Határozatott az is, hogy senki ezután maga hatalmából földet fognyi ne meriszel-jen, úgy irtásakat hír nélkül ne tegyen.

Hatodszor. Határozatott az is, hogy a közönséges városnak hasznára három kisebb csáklya, három lajtorja csináltassék, mellyeknek javítása és megszerzése Nemes Ádám uramra bizattatott.

Hetedszer. A baktereknek fizetise nemes uraimék által harmadrészen ökegyelmeknek egyetértéséből fog kiadattatnyi.

Mely pontok, hogy annál erősebbek lehessenek, és szentebbül megálljanak, mind a két résztől lett aláírással megerősítetett. Adatott Veszprémben, kelt mint fent. Kiss Sándor, Miskei János, Perczel Imre, Thorma István Veszprémnek főbírája.⁵³

14. Minden esztendő Szent György napján a piacon kihirdetendő statútumok, 1748.

Először. Hogy minden gazdák s. v. sörtvéseiket vagy rekesztékben tartsák, vagy pásztor eleiben adják, másként ha szabadon eresztik, s marhájokban kárt fognak vallanyi, magok gondatlanságának tulajdonítsák.

Másodszor. Senki az utcákra szemetet, ganéjt, földet, köveket avagy más affélet, mellyekkel gya-korta megtelvén az utcák, sokaknak nagy károkat okozni szoktak, hordani avagyis hordatni ne me-részeljen, másként cselekedvén pedig aki az illenben fog tapasztaltatni, mindannyiszor egy forint-ra fog büntetettetni.

Harmadszor. Pásztorok aratás után kepek közt az marhákat, lovászok pedig búzák közt is lovakat, juhászok ismét kepek közt, vetéseken és parragokon juhaikat legeltetni, úgy akárki is búzák és vetések között füvet aratni vagy kaszálni, nemkülönbön akármiféle marhákat Szent Mihál nap előtt az kukorica földekre négy forint büntetés alatt hajtani ne merészellenek.

Negyedszer. Ki-ki maga lúdjaira jól gondot viselvén, búzák, árpa, zab és akármi névvel nevezendő vetemények közé ne eresszék, különbet cselekedvén, ha lúdjaikban kárt vallanak, azon kárt is hasonlóképpen magoknak tulajdonítsák.⁵⁴

JEGYZETEK

1. A statútumokra, e dolgozat forrásaira és a forrásközlésre lásd e folyóirat 1994. májusi számában közölteket. Jelen közlésünkkel folytatjuk a XVIII. század első felében keletkezett veszprémi statútumok ismertetését.
2. Hungler József: Veszprém településtörténete. (Horizont Közművelődési Kiskönyvtár 14. Szerk. Varga Béla) Veszprém, 1988. 154–160. p.
3. Hungler József, id. mű 156–157. p.
4. Veszprém Megyei Levéltár (VeML). Veszprém város köz- és tanácsülési iratai, 1745. nov. 15.
5. vársi=városi
6. pénz=dénár
7. s. v.=sit venia verbo (bocsánat a szóért)
8. Az istenkáromlók és ünnepszögők elleni vármegyei statútumok megújítása 1713-ban és 1716-ban történt. VeML Veszprém vármegye köz- és kisgyűlési jegyzőkönyvei (Vp. várm. jkv.), 1713. ápr. 26. 5. p. – Uo. 1716. jún. 15. 16. pont, 42. p.
9. A törvénszabta ünnepek (festa decretalia) felsorolása: VeML Veszprém város köz-, kis- és tanácsülési jegyzőkönyvei (Vp. város jkv.), 1738. júl. 9. 426. p. – III. Károly az 1731. március 21-én kiadott Carolina resolútióban elrendelte, hogy a katolikus ünnepeket külsőleg mindenki megtartsa, s minden céh részt vegyen a katolikus egyházi körmenetekben.
10. VeML Vp. város jkv., 1716. márc. 6. 30. p. – Uo. 1716. febr. 31. p. – A zsidó kereskedőkre vonatkozó adat korábbi, mint Kun Lajos: A veszprémi zsidóság múltja és jelene. Karcag, 1932. c. kötetében található (1723).
11. VeML Veszprém Város Tanácsának iratai. Összeírások. Extractus constríptionis generalis Incltyti Comitatus Wespriensis pro anno 1747-mo respiciens. Oppidum Wespz.
12. Az italméréssel foglalkozó rendelkezések ismertetése nagy számuk és a kérdés súlya miatt csak egy önálló dolgozatban lehetséges, ezért itt nem térünk ki rájuk.
13. Az 1655. évi 31., 1715. évi 63. és az 1729. évi 14. tc. a budai vagy pozsonyi mértékek használatáról rendelkezett. – A mértékek ügyében a vármegyéhez érkezett nádori levél és királyi parancsok: VeML Vp. várm. jkv., 1715. dec. 16. 3 pont, 33. p. – Uo. 1716. nov. 19. 11. pont, 51. p. – Uo. 1719. szept. 6. 1. pont, 193. p.
14. VeML Veszprém város oklevelei és jogbiztosító okiratai. Fasc. II. No. 88.
15. VeML Vp. város jkv., 1714. ápr. 24. 7. p.
16. A Vargakútra: VeML Vp. város jkv., 1714. ápr. 24. 8. p. – Az Írkútra: uo. 1721. ápr. 27. 74. p. – A Komakútra: uo. 1731. szept. 134. p.
17. VeML Vp. város jkv., 1724. júl. 9. 95. p. – A cselédek szegődési idejével többször foglalkozott a vármegyei közgyűlés: VeML Vp. várm. jkv., 1721. okt. 27. 10. pont, 236. p. – Uo. 1730. jan. 16. 16. pont, 476. p. – Uo. 1743. jan. 15. 4. pont, 520. p.
18. VeML Vp. várm. jkv., 1713. aug. 21. 16. pont, 10. p. – VeML Vp. város jkv., 1724. júl. 9. 95. p. – Uo. 1738. júl. 9. 425–426. p.
19. VeML Vp. város jkv., 1717. júl. 6. 56. p.
20. VeML Veszprém város oklevelei és jogbiztosító okiratai. Fasc. II. No. 90.
21. VeML Vp. város jkv., 1735. 143. p.
22. *Friedreich Endre*: A veszprémi Szent Anna-kápolna története. 1724–1907. Veszprém, 1907. 43. p.

23. VeML Vp. várm. jkv., 1717. jan. 14. 29. pont (76. p.) – Uo. 1734. dec. 1. 24. pont (26. p.) – Uo. 1741. jan. 29. 2. pont (429. p.)
24. VeML Veszprém város oklevelei és jogbiztosító okiratai. Fasc. II. No. 88.
25. Lásd a 11. jegyzetben id. összeírást.
26. VeML Vp. várm. jkv., 1729. máj. 13. 4. pont (444. p.) – Uo. 1736. nov. 6. 18. pont (137. p.) – Uo. 1739. jún. 1. 20. pont (298. p.)
27. VeML Vp. város jkv., 1716. ápr. 24. 35. p. – Uo. 1722. nov. 5. 80–81. p. – Uo. 1746. ápr. 30. 72. p. A közgyűlés határozata: „Már egyszer végben ment prothocolátio szerént az kőhídnak csinálása és az utcák reperatiója mihelyen az emberek a szőlőmunkáruul megérkeznek, azonnal hozzákezdeni fognak.” – 1752-ben rendelkezett a vármegye a veszprémi utcák javításáról, a sziklák löporral való széttörötéséről. Idézi: Véghely Dezső: Emléklapok rendezett tanácsú Veszprém város közigazgatási életéből. Veszprém, 1886. 265. p.
28. VeML Vp. várm. jkv. 1717. jan. 14. 2. pont (79. p.)
29. Az 1723. évi 97. tc. rendelkezett a királyi helytartótanács felállításáról. – VeML Vp. várm. jkv., 1724. jún. 30. 4. pont (296. p.)
30. VeML Vp. város jkv., keltezés nélkül (1712) 10–12. p. – Uo. 1715. jún. 3. 46. p.
31. Lukcsics Pál-Pfeiffer János: A veszprémi püspöki vár a katolikus restauráció korában. (A veszprémi egyházmegye múltjából 1.) Veszprém, 1933.
32. Fügedi Erik: A dunántúli városok fejlődése 1767-1848 között. In: MTA Pécsi és Veszpr. Akad. Biz. értesítője. A Dunántúl településtörténete. II/1. Pécs, 1977. 125–132. p.
33. VeML Veszprém város köz- és tanácsülési iratai, 1746. jún. 1.
34. VeML Veszprém város köz- és tanácsülési iratai, 1746. jún. 9. – A földesúri hatalom megszűlését követően a főbíró a telkek kijelöléséhez engedélyt kér a nagypréposttól: VeML Vp. város jkv., 1767. márc. 13. 1. pont (42. p.)
35. VeML Veszprém város tanácsának iratai. Összeírások. Conscriptio dominalis civitatis episcopalis Wespzprém in anno 1749 peracta. – VeML Vp. város jkv., 1748. febr. 8. 157. p. – Uo. 1748. febr. 13. 158. p.
36. VeML Vp. várm. jkv., 1746. márc. 23. 23. pont (718. p.). Büntetés terhe alatt kötelezték a jobbágyokat házaik javítására és rendbentartására.
37. VeML Vp. város jkv., 1714. máj. 13. 45. p.
38. VeML Vp. város jkv., 1714. dec. 9. 45–46. p.
39. VeML Vp. város jkv., 1715. aug. 9. 27. p.
40. mereje=mérője
41. bajor=korai érésű, ősi dunántúli szőlőfajtánk, másutt gohér néven ismerték. A bajor must az előszüretből nyert mustot is jelentette, mivel 1760-ban Vörösberényben az öregszürettel szembeállítva használták ezt a kifejezést. Magyar Országos Levéltár. E-152. Acta Jesuitica. Collegium Jauriense. Fasc. 26. No. 49.
42. VeML Vp. város jkv., 1715. szept. 8. 27. p.
43. VeML Vp. város jkv., 1718. ápr. 24. 63. p.
44. VeML Vp. város jkv., 1718. máj. 20. 63. p.
45. VeML Vp. város jkv., 1724. júl. 9. 95. p.
46. VeML Veszprém város oklevelei és jogbiztosító okiratai. Fasc. II. No. 88.
47. VeML Vp. jkv., 1729. ápr. 26. 125. p.
48. VeML Veszprém város oklevelei és jogbiztosító okiratai. Fasc. II. No. 88.
49. oltinokat=olyanokat
50. VeML Veszprém város oklevelei és jogbiztosító okiratai. Fasc. II. No. 88.
51. siling=itt kosárkötéshez használt vesszőt jelent
52. VeML Veszprém város oklevelei és jogbiztosító okiratai. Fasc. II. No. 88.
53. VeML Veszprém város köz- és tanácsülési iratai, 1742. ápr. 17.
54. VeML Vp. város jkv., 1748. 170–171. p.

A veszprémi zsidó temető története

HOGYA GYÖRGY

AHONFOGLALÓ MAGYAROKHOZ csatlakozott kazárok egy része még Kr. u. 790-ben felvette a zsidó vallást. A zsidók a honfoglaló magyarok minden jogával éltek, de az 1092. évi szabolcsi zsinat már szabályozta házasságkötésüket, és katolikus ünnepnapon tiltotta számukra a munkavégzést.

A zsidók számtalan történelmi megpróbáltatása után *II. József* (1780–1790) hatályon kívül helyezte a középkori kötöttségek túlnyomó részét. Egyúttal azonban elrendelte, hogy a héber név helyett német hangzású nevet vegyenek fel. Magyarország területére a zsidók elsősorban Galíciából vándoroltak be, letelepedtek és igyekeztek asszimilálódni. Földbirtokot ugyan nem vásárolhattak, de már szabad királyi városokban is lakhattak.¹

Veszprémben az izraelita vallásúak letelepedésének időpontjáról biztos adatok nem állnak rendelkezésre. Ez a téma beható helytörténeti kutatás tárgyát képezné, de közigazgatási levéltári forrás alapján eddig nem foglalkoztak vele. Igaz, a veszprémi zsidóság két jeles embere, *Hochmuth Ábrahám* és *dr. Kun Lajos* hitközségi elöljárók az akkor rendelkezésükre álló hitközségi irattár anyagának felhasználása alapján írt könyvükkel jelentős örökséget hagytak ránk.² Nélkülük szegényebb lenne történettudásunk. A zsidók 1944. évi elhurcolásakor elpusztult összes iratuk, az 1950-es években pedig még a zsinagógájuk is. A felekezeti temető vezetősége a város közigazgatásával ritkán került kapcsolatba, mivel az ezzel kapcsolatos minden ügyes-bajos dolgot saját hatáskörükben oldottak meg.

Veszprém városában a zsidók első említése 1716-ból való. 1723-ban *Esterházy Imre* veszprémi püspök elrendelte többek között azt, hogy „A görögök, zsidók, napszámosok, mészárosok és korcsmárosok egyenest a földesuraság joghatósága alá tartoznak”.³ A legrégibbi héber felíratú sírkövet a Budapest-Szombathely vasútvonal építésekor találták a vasútállomás körüli területen.

1736-ban csupán 16 fő volt a zsidók létszáma a püspök fundusán, és az ő fennhatósága alatt álltak.⁴ Feltevések szerint számuk rövid időn belül annyira gyarapodott, hogy a XVIII. században megalakult a hitközségük. Vele együtt kellett a temetkezési egyesületnek, a Chevra Kadisának, a zsidóság legősibb intézményének is létrejönnie. Ezt az időt kb. az 1750. évre teszik. A veszprémi Chevra első szabályzata tíz pontból állt, mely minden Chevra-tagra kötelező volt. Lényege: az elhunyt fölött való virasztás, imádkozás, a temetéssel kapcsolatos minden kiadás fedezése, és a gyászolók ellátásáról való gondoskodás.

a) A Szel utcai temető

Helyrajzi száma: 6317, területe 2247 m².

A zsidóság első temetője a Jeruzsálemhegyen volt, a keresztény temetőtől délre, annak közvetlen szomszédságában, Feltételezések szerint e régi temető egy kis részét az akkori püspök jelölte ki temetkezési helyül.

Az első zsidó telepesek lakhelye ismeretlen. Csak annyi bizonyos, hogy a Sédttől délre eső területen telepedhettek le, mely a püspök fennhatósága alatt állt. Abban az időben minden letelepedni szándékozó a püspöktől kérte és kapta meg az engedélyt. A XVIII. század elején a Buhim-völgyben volt a zsidók rituális fürdője, imaháza, és a sakter-lak.⁵ Ez utóbi épülete 1970-ig *Kádár (Kohn) Miklós* hentes lánya tulajdonában volt a Deák Ferenc u. 7/A alatt. Jelenlegi tulajdonosa *Róka Lajos* fényképész.

A Chevra Kadisa 1791. december 25-ei közgyűlése egy új, 25 pontból álló, kibővített – sebélyezési, gyógyítási, elhaltak körüli teendőik ellátására vonatkozó – szabályzatot állított össze. E szabályzatból tudjuk többek között azt is, hogy Mózes halála napján, Ádár hó 7-én minden évben meglátogatták a tagok a temetőt, ahol a rabbi beszédet tartott. Egy-két szobájuk is volt, amely a betegek ingyenes ápolására szolgált. A tagok létszáma 36 fő volt, akik évi 36 krajcár tagsági díjat fizettek.⁶

A Chevra megalakulása utáni időben vált szükségessé a „temetőt az uradalomtól veendő tulajdonból nagyobbítani”, és meg is szereztek hozzá a püspöktől a szükséges földterületet. Megnagyobbodott temetőjükben előbb 1800-ban, – mikor a Chevra-tagok száma száz fő körüli volt –, majd 1853-ban új halottasházat építettek. Minden zsidó temetőnél előírás, hogy legyen lemosó- és szertartási terme, melynek héber neve Ciduk Hádin. A halottasház 1853-ban történő építése és a megnagyobbodott temető körülkerítése kőfallyal 3442 frt 31 kr-ba került. A temető használatáért 1840-ig – másik adat szerint 1852-ig – évi 12 frt bért fizettek.

Az 1869. évi kongresszus után a jótékonyági egyesületek országszerte a hitközségi elöljáróságok felügyelete alá kerültek. Veszprémben 1869. március 25-én úgy döntött a hitközségi képviselő-testület, hogy a Chevra vezetősége „mivel a temetésen csak kevesen jelennek meg, rendeljen az egyesület 10 szegény férfiút, akik a gazdagoknál fizetésért, szegényeknél az egyesület költségén kísérik a koporsót a temetőbe”. Egyúttal elrendelték ezen férfiak részére tíz fekete öltöny készíttetését is.

1873-ban – Hochmuth Ábrahám főrabbi javaslata alapján – a Chevra vezetősége elrendelte, „hogy a halott körül szokásos szertartásokat ne a temetőben, hanem a háznál végezzék el”, azért, hogy a temetőben a koporsót ne kelljen még egyszer kinyitni.

1874-ben már olyan alaposan és részletesen kidolgozott alapszabályt szerkesztettek, amely hat fejezetre osztotta az egylet bel- és küléletét. Ekkor kezdődött a Chevra történetében a sokoldalú fejlődés ideje.

1785-ben nem lebecsülendő szokássá vált, hogy azt, aki a közösség javára érdemeket szerzett, az a megtiszteltetés érte, hogy a Chevra Házkárának nevezett emlékkönyvébe beírták a nevét.

Idők folyamán temetőjük vastagabb földréteggel borított része megtelt, másik része a talaj alatt sziklás volt, így az előírt mélységű sír megásása nehézségbe ütközött. Emiatt közegészségügyi problémák is felmerültek.

A városi tanács képviselő-testülete igyekezett a segítségükre lenni, és 1444/1871. számú átiratában a zsidó temető közvetlen szomszédságában készséggel felajánlott 315 öl területet. A próbaásás nyomán azonban kitűnt, hogy ez a terület is sziklás, sírásásra alkalmatlan. E helyzetben a hitközségnek nem volt más választása, mint megfelelő földterületet keresni egy új temetőnek.

A hajdani Szél utcai zsidó temetőt ma három oldalról dróthuzal kerítés, a keresztény temető felől pedig leomlott kőfal határolja. Elhagyottan, bokrokkal tele, gondozatlanul áll, benne néhány kidöntött sírkő. Az oda temetettek számát 450 főre becsülték. Elsőként az 1731-ben elhunyt *Mannheim Izsákot* temették ide, utolsóként 1880-ban *Manovill Mártont*. Műemlék jellegű sírkő itt már nem található. A temető keleti sarkában áll az egyetlen ép sírkő, mely az ősi szimbólumot, a végtelenséget jelképező kört, a farkát szájában fogó kígyót ábrázolja. (Kezdet és vég.)

Az elsősorban kereskedelemmel foglalkozó szorgalmas zsidóság a XVIII. század elejétől a XIX. század végéig a Buhimból lassan felhúzódott a Cserhát és a Kossuth Lajos utca környékére. Vallásukat megtartván jó magyarokká váltak és megbecsült polgárai voltak a városnak.

b) Az Őrsi úti temető (Mártírok útja)

Helyrajzi száma 4815, területe 1 ha 2604 m². Kezelője volt eddig a Magyar Zsidó Hitközségek Szövetsége, jelenleg a veszprémi új Chevra Kadisa Alapítvány.

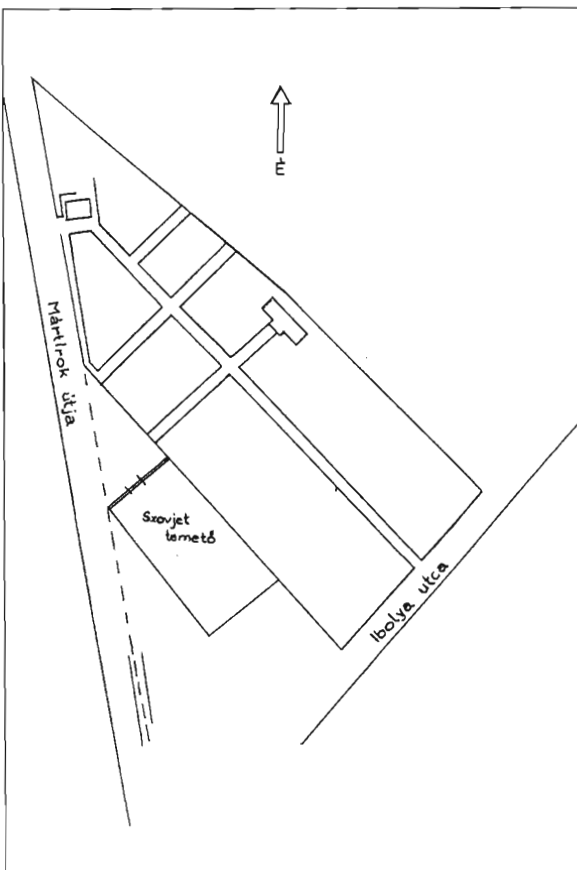
1880 márciusában a hitközség közgyűlése jóváhagyta az Őrsi út (ma Mártírok útja) melletti 4000 négyszögölnyi földterület megvásárlását temető céljára. Ebből 3000 ölet körülkerítettek temetőnek, 1000 négyszögölet pedig bérbeadási szándékkal tartalékoltak. Az adásvételi szerződés szövege ismeretlen, de bizonyos, hogy az ár meghaladta a hitközség fizetőképességét, ezért a Chevra tagsági díját felemelték 1 frt-ról 2 frt-ra.

1881. május 10-én olvasták fel azt a polgármesteri határozatot, amely a temetkezéseket a Szél utcai temetőben egészségügyi szempontokra hivatkozva megtiltotta. Az újonnan megnyitott temetőbe elsőként 1881. június 9-én *Weisz Farkasné* 75 éves asszonyt temették el a nők számára kijelölt 1/A parcella 1. sor. 1. sírjába. „Az új sírkertet 1881. október 1-jén átadták rendeltetésének” – írja Kun Lajos, feltehető, hogy ekkor tartották a temető hivatalos megnyitását.⁷

Jellemző a város és a zsidó hitközség vezetőinek jó kapcsolatára, hogy amikor a Chevra Kadisa jótékony egylet az Őrsi út menti temetőjében ún. Ciduk Hadin ház (szertartástér) felépítéséhez 185 köbméter követ kért ajándékba, azt a városi tanács közgyűlése 1882. május 2-án jóváhagyta, csak a fejtési díjat kellett megfizetni. Az épület 1882. októberében készült el, az építkezési költség 1641 frt volt, mely összeg egy része a családi sírboltoknak szánt helyek eladásából gyűlt össze.

1885-ben a kor igényei szerint és a higiéné szempontjából megépítették a temető keleti szélén a ma is meglévő temetőőri lakást a halottas szobával egy fedél alatt. Az építkezéssel kapcsolatban semmilyen támpont nincs.

Az 1900-as esztendő egy nagyszerű ötlet bevezetésével kezdődött, amely az első években sikeres volt, majd lanyhult iránta a figyelem. Ez évben vezette be a Chevra előljárósága az ún. koszorúmegváltási könyvet, mely azt a célt szolgálta, hogy a halotti koszorúra

A Mártírok úti temető és környékének vázlatos térképe

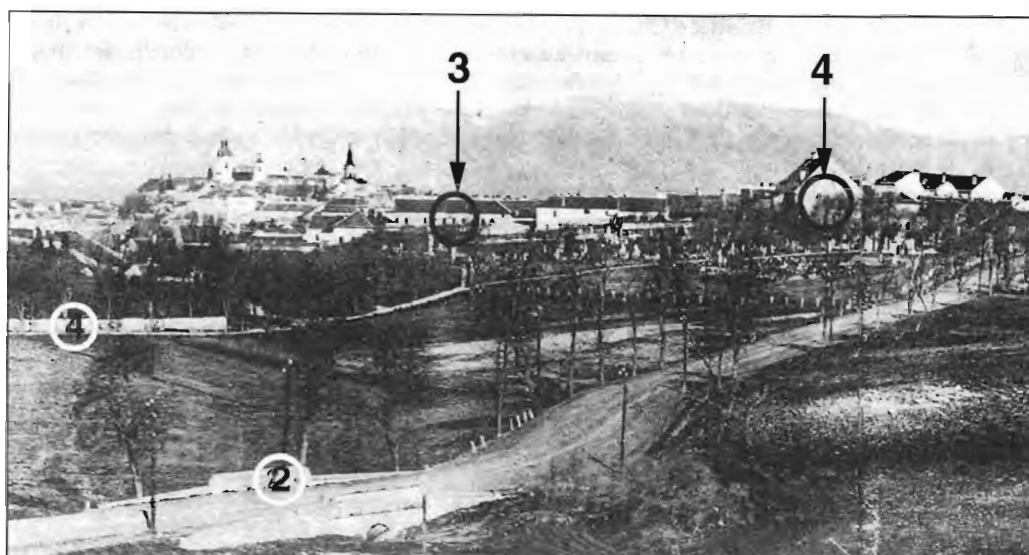
szánt összeget befizették a Chevra pénztárába, a befizetés tényét a könyvbe beírták, hogy mint mondták, „az elhunytak emléke a szegények támogatása által szenteltessék meg”. 1901-ben Ungár Lipót elnök kezdeményezésére az egész temetőt felmérték, új beosztást készítettek, újrászámozták a sírokat, és a sírgondozást a Chevra saját kezelésébe vette. A ma is meglévő vaskerítés 1901-ben készült. Hogy ki volt a temetőőr, a sírok gondozója, arról nincsen adat.

„A halottasház szerepe az volt, hogy az elhaltat ott kellett elhelyezni és megmosdatni. Egyes halottakat bekentek – emlékezetem szerint – olajból, borból és tojásból kevert folyadékkal, majd négy ujjni szélességű fehér gyolccsal tekerték be, mint egy múmiát. A halottasház előterében virrasztott és imádkozott négy asszony estétől reggelig. Napközben is voltak ott, de akkor nem imádkoztak. A halottat gyalulatlan, faszeggel összeállított deszkaládába helyezték el. A temetés napján pár órával korábban levitték a faládjába helyezett holttestet a szertartásterembe (Ciduk Hadin házba) – melyet imaháznak is neveztek –, és a rabbi ott végezte el a gyászszertartást”.⁸

Az I. világháború idején, a különböző frontokon számtalan zsidó vallású veszprémi polgár tett eleget hazafias kötelezettségének. Az itthon maradtak segítettek a hősi halottak hozzátartozóit, jelentékeny pénzüsszegekkel támogatták a Magyar Vöröskereszt Egyesületet, és a Chevra alaptökejéből 41 200 koronát jeyeztek hadikölcsönre.

Az I. világháborúban elesett veszprémi zsidó hősök emlékére két márványtáblát készítettek: az egyiket a zsinagógában helyezték el 1922-ben, rávésve 22 veszprémi zsidó nevé; a másikat a temetői szertartásterem (Ciduk Hádin ház) északi falán. Nem tudni, hogy a zsinagógiai márványtáblának mi lett a sorsa, mikor semmisült meg. A másik, a temetői márványtábla ma is hirdeti annak a 29 Veszprémből és környékéről bevonult zsidó hősnak a nevét, akik az életüket áldozták fel a hazáért. (E névsor a függelékben található meg.) A Chevra a hősi halottak iránti kegyeletét kifejezésre juttatta olyképpen is, hogy *„1925-ben minden egyes itt eltemetett hősi halottnak sírját emlékkövel jelöltette meg... azon a napon pedig, melyet az állam a hősök emlékének szentel – tehát minden év május utolsó vasárnapján – temetői ünnepélyen is áldoz drága halottaink emlékének”* (Kun Lajos).

Aztán jött a II. világháború a maga borzalmaival, szenvedéseivel, amelyben számarányaihoz viszonyítva a zsidóságot érte a legnagyobb veszteség. 1944. március 19-én a hitleri hadsereg megszállta Magyarországot, majd június 1-jén a székesfehérvári II. csendőrkörületi parancsnokság elrendelte a zsidó lakosság gettóba zárását. *„Veszprém város mintegy 750 zsidó vallású polgárát a zsidó iskola és templom, valamint a Bajcsy-Zsilinszky u. (jelenleg Brusznjai Árpád u.) 9. és 11. sz. házaiban kijelölt gettóba hajtották. Ugyanide zárták még a szentgáli, herendi, városlódi, gyulafirátóti, sólyi, vörösberényi, nagyvázsonyi, tótvázsonyi, nemesvámosi és szentkirályszabadjai zsidó családokat. A komakúti régi kaszárnya épületébe az enyingi járás zsidó családjaiat zsúfolták össze... A vasúti szállítások nehézségei miatt a megye zsidó lakosságát több lépcsőben szállították el. Elsőnek június 29-én a veszprémi gettóba összezsúfolt embereket vagonírozták be: vagononként 70–75 embert egy vödör vízzel, és egy vödörrel a testi szükséglet részére ... A Veszprémből elhurcolt 750 ember közül 50 személy tért haza. A veszprémi halotti anyakönyvbe – 1952. január 22-ig bezárólag – 343 halottat anyakönyveztek be: 171 nőt, 103 férfit, 69 gyermeket.”⁹ Az elhurcoltak között nyilván nem szerepel az abban az időpontban munkaszolgálatot teljesítő férfilakosság, akik a fronton vagy a hátországban végezték munkájukat. Utolsóként két kárpátaljai munkaszolgálatos: Grünfeld Aladár 27 éves aknaszlatinai és Jaszkelovics Herman 33 éves újbárdi lakosok neve szerepel a temetői sírok nyilvánártó könyvében, mindkettő 1944. július 8-ai bejegyzéssel. E két név bejegyzése után megszakadt a könyv vezetése, illetve a még meglévő sírhalmok adnak eligazítást, hogy 1945 után kiket temettek ide. Pl. Pollák Aladár és felesége, Rauch Árpád, Kádár (Kohn) Miklós, Wittmann Sándor és Ernő, Wittmann Zsigmond és még néhányan nyugszanak itt. E sírok a szer-*

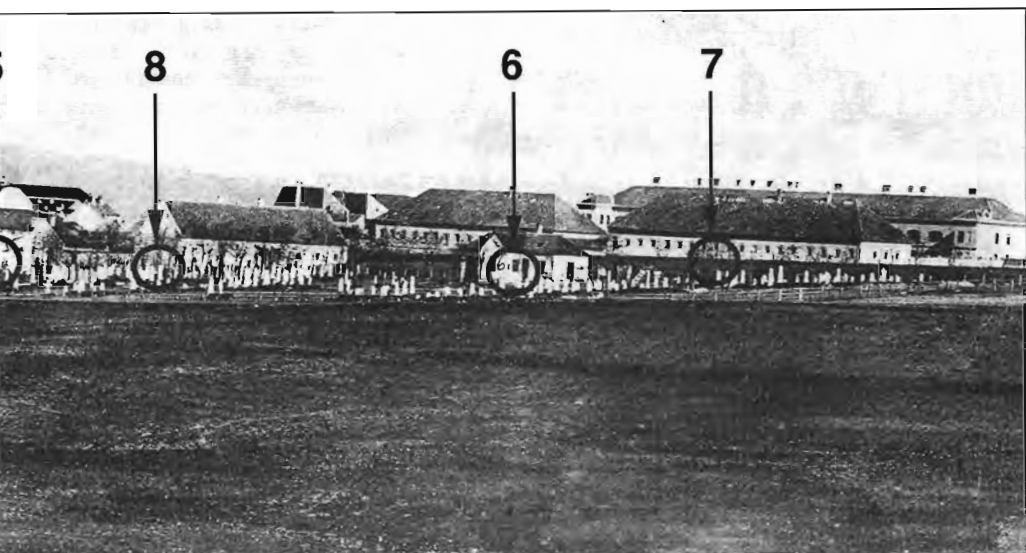
Látkép a századforduló időszakából

1. A Külső-Püspökkert kerítése a mai gyermekkorháznál látható. 2. Az Órsi úti (ma Mártírok útja) kőhíd (1871-ben épült). 3. Az 1887-ben épült megyeháza. 4. Az 1829-ben épült ispotály. 5. Az 1822-ben épült Ciduk Hádin (zsidó szertartásterem). 6. Az 1885-ben épült temetőőri lakás. 7. Honvédlaktanya. 8. Az Órsi úti zsidó temető

tartásteremtől keletre található. Az utóbbi években elhunytak számára az északi részben találtak helyet, pl. *Siklós Ferenc*, *Wollák Imre* és felesége, *Hámori György*. A temető régi, déli részében is található 2–3 sír, az oda való temetkezés oka ismeretlen.

A náci megsemmisítő táborokból, a munkaszolgálatos táborokból hazatértek egy része egészségi állapotuk helyreállítása után itt maradt, és több-kevesebb szerencsével próbált beilleszkedni az új rendszerbe. Ők és utódaik közül többen a város és a megye életében meghatározó jellegű pozíciót elérő polgárok lettek. Így például: *Csaba Imre*, a megyei újság főszerkesztője, *Slamovics Zoltán* megyei rendőrkapitány, *Radnóti István* megyei tanácselnök, *Vándor József* megyei tanácselnök-helyettes, *Szekeres Imre* városi tanácselnök-helyettes stb. A hazajöttek másik része külföldre távozott, és ott próbált új életet kezdeni. Akik itt maradtak, azok nagy része úgy vélhette, hogy Istennek nem szabadott volna ezt megengedni, ezért elfordult a vallásától. Kisebbségi része továbbra is megkísérelte vallását gyakorolni, amelynek feltételei (zsinagóga, iskola, rabbilakás) egyre szűkültek.

Az 1170 helyrajzi számú, 2. kat. hold területből – amely közvetlenül a zsidó temető és a Mártírok útja között fekszik, és a veszprémi hitközség tulajdona volt –, az 1945. évi márciusi harcok alatt elesett szovjet katonák részére hasítottak ki egy darabot. Telekkönyvi rendezésére 1948-ban került sor. A polgármester 8395/1948. (VII. 19.) számú vételi ajánlatára az izraelita hitközség 336/1948. szám alatt lemondó nyilatkozatot adott, és díjmentesen felajánlotta a kérdéses 703,5 n-öl területet, mely nyilatkozatot aláírták: *Wittmann György* alelnök, *dr. Hajós Zoltán* ügyész, *Schwarz Károly* jegyző, *Krebsz Márton* képviselői tag és *Füzes László* pénztáros.

A hitközség nagylelkűségét a városi képviselő-testület 1949. február 26-án kelt 14 kgy/10803/1949. számú levelében megköszönte. A temetőn kívül a hitközség tulajdona volt az 1170 hrsz. alatti szántóterület többi része is, elidegenítési időpontja azonban ismeretlen.¹⁰

Részlet a temetőből

Hochmuth Ábrahám (1816–1889)
főrabbi síremlékének felirata

1950-ben az ország területén antiszemita megnyilvánulások voltak, amelyek a temetők sírjainak, síremlékeinek megromlásában fejeződtek ki. E tekintetben Veszprém városa kivétel volt. A Magyar Izraeliták Országos Irodája tájékozdó körlevele alapján, a megyei tanács végrehajtó bizottsága felhívására, *Bodó Vilmos* akkori városi végrehajtó bizottsági titkár feljegyzése szerint: „A hatóság tudomása szerint semmiféle rongálás nem történt, intézkedésre szükség nincsen”.

Az 1950-es évek elején *Ham-burger Sámuel* volt textilkereskedő leszármazottai a temető északi sarkában egy kb. 2 m hosszú, 1 m széles és 1 m magas rózsaszínű műkö szarkofágot

készítettek az elhurcolt hitsorsosaik emlékére. Rajta héber felirat és az 1944-es évszám található.”

Kb. az 1960-as évek végén, az Endrődi-lakótelep kialakításakor a Szél utcai zsidó temető keleti oldalán exhumálást végeztek és a csontokat átvitték a Mártírok úti temetőbe. Ennek emlékét ma itt egy korhadt fatábla őrzi az alábbi felirattal: „Szél utcai temetőből exhumált 46 izraelita. Ismeretlen.”

Az exhumálás szabályellenes volt, mert a zsidó temetőkben levő sírokat nem szabad megbolygatni, megsemmisíteni. Minthogy a zsidók temetője nem köztemető, hanem szigorúan egyházi temető, ott a sírok használati idejét nem korlátozzák, a sírhely pusztulását az időre bízzák. Az exhumálási napló, sajnos, nem volt megtalálható, így az exhumáltak nevét utólag sem lehetett megállapítani.

A temető déli végében az 1880–1890-es évek sírköveinek anyaga vöröskő, rózsaszínű mészkő, esetleg homokkő. A felirat héber, általában az elhalt héber neve, alatta magyarul a név és kor vagy az elhalálozás ideje. A betűképeket illetően nincs különösebb variáció. Kezdetben a férfiak a temető keleti, a nők a nyugati felébe temetkeztek. Később – elsősorban a díszsírhelyeken nyugvók – vegyesen vannak eltemetve.

Csak a kezdeti, 1880-as évekből e sírköveken ha voltak is jelképek, az időjárás viszonyosságai miatt már leoptak, mert a szöveges részük észak felé néz.

Észak felé haladva a szertartásterem körül vannak a díszsírhelyek. Formai szempontból itt és körülötte is a csúcsíves obeliszkszerű emlékmű van túlsúlyban, de az utóbbi ötven évben gyakorivá vált az álló téglalap félköríves záródással, a fekvő téglalap, esetleg műkö-cement sírkő is. Jómódra utal a sok fekete márványból, szürke márványból készült sírkő. Nem láthatók a csak irodalomból ismert ősi jelképek, mint pl. az oroszlán és szarvas, mely Juda és a családi béke jelképe; a sas, a családi fészek biztonságát őrző szülő jelképe; a galamb, a jó feleség jelképe, a szőlőfürt stb. A hatágú Dávid-csillag nagyon kevés, a hétágú gyertyatartó képe pedig nem is található. Itt-ott nagyon elvétve akad egy ágra, vagy rózsára emlékeztető jelkép, de inkább a szomorúfűzfa az elterjedtebb. Népművészeti

jellegű sírkő talán nincs is, azonban néhány faragott vöröskő eredeti elképzelésre vall.¹²

A tehetősebbeknél feltűnnek a címek és rangok, pl. *dr. Halasy Vilmos*, *dr. Rosenberg Jenő*, *dr. Pillitz Pál* stb. fekete márványból készült sírkövén, ez előfordul a korábbi időkből származó sírköveken is. Itt-ott található fénykép a sírkövön, de kevés maradt meg, általában csak a helye látszik.

Egyetlen síremléken található képzőművészeti értékű dombormű, amely városunk egykori népszerű orvosát, dr. Pillitz Benőt ábrázolja, készítője *Csikász Imre*. Síremlékét – dr. Halasy Vilmoséhoz és dr. Réti Edéhez hasonlóan – 1978 óta a megyei kórház dolgozói gondozzák.

Ma is jól látható, feltűnő jelkép található a szertartástertemtől keletre *Popper Lajos* és felesége sírkövén, mely egy alsó szempillára – felette fél szemgolyóval – emlékeztet.

A síremlékek látogatottságát a sírra rakott kavicsok száma igazolja. A szokás állítólagos eredete: mint kereskedők sokat voltak távol a családtól. A hozzátartozók sírjára hozott növény (virág) elhervad, de a kavics megmarad.

Az idők során a zsidó temetkezési szokások is változtak. Napjainkban a Vámosi úti temető hűtőkamrájában tárolják a holttesteket. Az elhalt testének lemosása, majd felöltöztetése a hozzátartozók által adott ruhába szintén itt történik, kivéve, ha valaki a kórházban halt meg, abban az esetben mindez a kórház boncmesterének feladata. A legegyszerűbb, díszítéstől mentes fekete színű koporsóba teszik a halottat. A hozzátartozók döntik el, hogy melyik temetőbe és milyen szertartás szerint temessék az elhunytat, kivéve, ha az erről rendelkezett. A Mártírok úti izraelita temetőbe való temetésre eddig a területileg illetékes győri hitközség adott engedélyt, újabban a Veszprémi Zsidó Hitközség.

Az I. világháború hősi halottainak emléktáblája a Ciduk Hádin falán

Akit ide temetnek, életükben még gyakorolták vallásukat, ezért a gyászszertartást rabbi bonyolítja le, aki általában kántort is hoz magával. A gyászbeszéd elhangzása, majd a sírbatétel után először a rabbi dob egy lapát földet az elhunyt koporsójára, majd – az elhalt hozzátartozóit kivéve – a jelenlévő barátok, ismerősök.

Nem minden veszprémi izraelita vallású sírja található e temetőben, mert – elsősorban a vegyes házasságok miatt – jelentős részük a Vámosi úti köztemetőben kerül elhantolásra. Ott sem rabbi, sem kántor nem végez szertartást, nem temet. Az auschwitzi tömeges emberégetések óta hamvasztással nem temetnek az izraeliták, ha mégis, csak köztemetőben, és akkor a gyászszertartás a polgári temetés rendje szerint folyik.

Halál esetén csak a felnőtt emberek gyászolnak, kiskorúak nem. Gyászolni kell a szülőt, a házastársat és a testvéreket. A temetés alkalmával s azt követően harminc napig bevágó ruha (zakó) viselése volt kötelező. Napjainkban ez a szokás inkább már csak a nyakkendő megcsonkítására, levágására szorítkozik. Egyúttal tilos a nyiratkozás is.¹³

1880-tól 1944-ig a Temetőnaplóban 1076 eltemetett neve olvasható, valamikor ennyi volt a síremlékek száma is. A sírboltok száma 37, ezekben 110 fő nyugszik. Összes számuk 1186 fő.

Az 1944 júniusában történt deportálásuk emlékére a veszprémi zsidók minden évben június utolsó vasárnapján összejönnek temetőjükben az 1944-es évszámot viselő szarkofág melletti kis téren. Eljönnek az ország minden részéből a még élő hozzátartozók, és többen érkeznek külföldről élők is. Kb. 40-60 fő gyűlik össze e találkozásra, amely nem egyházi jellegű, de a budapesti főrabbi is megtiszteli az ünnepséget a jelenlétével.¹⁴

Anyagiak híján a zsidó közösség állandó temető-karbantartó foglalkoztatására nem gondolhatott. Már oly kevesen vannak, hogy legfeljebb féltucatnyi síron elhelyezett kavics, illetve virág ad tájékoztatást a sírok látogatottságáról, a hozzátartozók létezéséről. A Mártírok úti zsidó temető több évtizedes elhanyagoltsága, elburjánzott gazoktól, bokroktól való kitisztítása már nem tűrt halasztást. E helyzetben – 1992 nyarán – a távoli Izrael Tirat-Carmel nevű városának 16–18 éves fiataljai jöttek segíteni, a temetőt a gazoktól megtisztítani, rendbe tenni. Nagy segítséget nyújtott az újjáalakult Chevra Kadisa alapítvány, melyet veszprémi családok hoztak létre önkéntes adakozásból befolyt összegből a zsidó temető és Izrael–Magyarország fiataljai közti kulturális kapcsolat erősítésére s a tradíciók felelevenítése céljából.¹⁵

Mínthogy Veszprémben vallásos zsidók kevesen voltak, önálló hitközséget négy évtizeden át nem tudtak létrehozni, fenntartani. A korábbi években előbb azt szerették volna elérni, hogy Győr helyett a közelebb eső és megyénkben lévő Pápa városával közös hitközséget alkossanak. A rendszerváltás után reális lehetőség adódott minden vallásfelekezett számára a megújulásra, az újjászerveződésre. Így a veszprémi és környéki zsidóság is – mely a születések és házasságok révén kb. 80 családra szaporodott fel –, újjól létrehozta a maga Veszprémi Zsidó Hitközségét. Az 1993. október 27-én kelt alapszabály szerint – néhány általam kiemelt – feladatuk a következő: a zsidó vallási élet megteremtése, a hagyományos istentiszteletek rendezése, a vallásoktatás megszervezése, védje és óvja a zsidó kulturális örökséget, fellépjen a zsidóságot ért támadások ellen, segítse és irányítsa a Veszprémi Új Chevra Kadisa tevékenységét. A hitközségnek, mint egyesületnek feladata, hogy gondoskodjon tagjairól, teremtsen meg a közösségi élet feltételeit. E hatalmas munka megszervezése, irányítása jó kezekbe van letéve. A veszprémi zsidóság történelmi múltjának ápolása, jövőjének támogatása mindnyájunk kötelessége.

FÜGGELÉK

A veszprémi zsidó hősi halottak teljes névsora, úgy, amint ez a temetőház külső falán elhelyezett márványtáblán olvasható, a következő: (A templomban elhelyezett emléktáblán csillaggal megjelölt nevek vannak megörökítve.)

* Adorján Mór	* Leitner Gyula
* Barta Samu	* Lendvai Lajos
Berr Simon	* Löwinger Ármin
Rechnitzer Biró Aladár	Münzer Antal
Dr. Diener Mór	* Reininger Árpád
* Hamburger Havas Endre	Dr. Révész András
* Huszár Mihály	* Rothauser István
* Kaszás Mihály	* Streit Leó
* Kolín Gyula	* Szántó Gyula
* Korein Sándor	* Székely Gusztáv
Krausz Miksa	* Dr. Váradi Ernő
* Krón Sándor	* Weisz József
Dr. Lax Jenő	* Weisz Rezső,
* Weisz Zsigmond	

„Emlékük áldott műnekünk,
Nyugosztald őket Istenünk!”

JEGYZET

1. Révai nagy lexikona, XIX. 746–747. p.
2. Hochmuth Ábrahám: Rövid történelmi vázlat a veszprémi Chevra-Kadisa alakulása és fejlődéséről. Veszprém, 1881. Kun Lajos: A veszprémi zsidóság múltja és jelene. Karcag, 1932.
3. Veszprém múltja és jelene. Veszprém, 1912. 59 p. = Káptalani Levéltár: Urbarialia 2. A.
4. Magyar zsidó lexikon, Bp. 1929. 949. p.
5. Kun, 17. p.
6. Kun, 124–125. p.
7. Az ismeretlen időpontban abc-sorrendben leírt Temetőnapló alapján az első temetés 1881. június 5-én történt és Streit Bernátné volt az első eltemetett.
8. Tóth Béla (1918) közlése. Veszprém, Szilvádi u. 16.
9. Veress D. Csaba: Adatok a zsidóság Veszprém megyében, a II. világháború idején lejártszódott tragédiájához. Veszprém megyei múzeumok közleményei, 16/1982. 404–406. p.
10. Veszprém Megyei Levéltár, XXIII. 653. Veszprém városi tanács iratai 4149/1949–1951.
11. Füzes László (1909) közlése. Veszprém, Stadion u. 5/C.
12. Erdélyi Lajos: Régi zsidó temetők művészete. Bukarest, 1990. 22–26. p.
13. Magyar zsidó lexikon, Bp., 1929. 328–329. p.
14. Wollák László közlése, Veszprém.
15. Napló, 1992. júl. 23. 4. p.

A veszprémi nyomdák története

BÁNDI LÁSZLÓ

Jó fél évezred múltán világot átívelő röpte lett a betűvetésnek. Az írott szó teljességgel átjárja életünket. Sem Huszár Gál vándornyomdász, sem fia, Dávid, bizonyosan nem gondolta, hogy 1574-ben hazánkban, Pápán, nyomdaalapításukkal úttörőként milyen nagy szolgálatot tesznek az utókornak.

Nagyszerű követők akadtak a XVIII. század végén Veszprémben: Streibig József, majd a gazdag szellemiségű Számmer család, a Ramazetter és a Pósa-nyomda. A tanítást, művelődést, tudományt segítették a nyomtatás nélkülözhetetlen alkotótársai, az írásművelők. Megyénkben jelent meg az ország első folyóirata! Majd egyre több újság Veszprémben és tájékán.

Elhívatott tudományos, irodalmi, könyvkiadói, újságírói munkásságukért említhetjük – korántsem teljességgel –, Háiszler György, Fábíán József, Somogyi Gedeon, Pápay Sámuel, Kompolthy Tivadar, Györök György, Cholnoky Viktor, Eötvös Károly, Endrődi Sándor, Óvári Ferenc, Iklódy-Szabó János nevét. Akik, mint a magyarság legjobbjai, ugyanazt akarták, együtt a nyomdászokkal: erős, önálló Magyarországot. Méltóan ahhoz az 1848-as történelmi pillanathoz, amikor is Petőfiék a Landerer és Heckenast Nyomdában kinyomtatták a Nemzeti dalt. Rá három napra szedte és nyomta ki Pápán, a főiskolai nyomda présgépén, Forgács Mihály az immár imává nemesült Talpra magyart. Megadatott számára egy történelmi, egyszerűsmind nyomdatörténeti tett! Az 1847-ben Gottlieb Hase prágai műhelyében készült ereklye értékű könyökprés – szakmai nagy idők jeles tanújaként – a Veszprémi Nyomda Rt. épületének előcsarnokában áll.

Vallom, napjainknak is megvannak a kiemelkedő, nagy formátumú személyiségei, akik csuda dolgokra képesek, s maradandót hagynak maguk után. Akik köztünk járnak. Vagy akik a minap még velünk voltak... A nyomdászok: Krenhardt András, Beke Péter, Németh István, Kovács István, Pekár István, Danóczy Balázs, Gerbovits Károly, Bódiss József... És az újságírók: Cserhát József, Koncz István, Győri Varga György, Csaba Imre, Székely János, Pethő Lajos, Erdélyi György, Sztankay József, S. Nagy Sándor, Horváth József, Gáldonyi Béla... Sok más kiváló társukkal együtt valamennyien a betűvetés magasztos szakmáját, hivatását szolgálták.

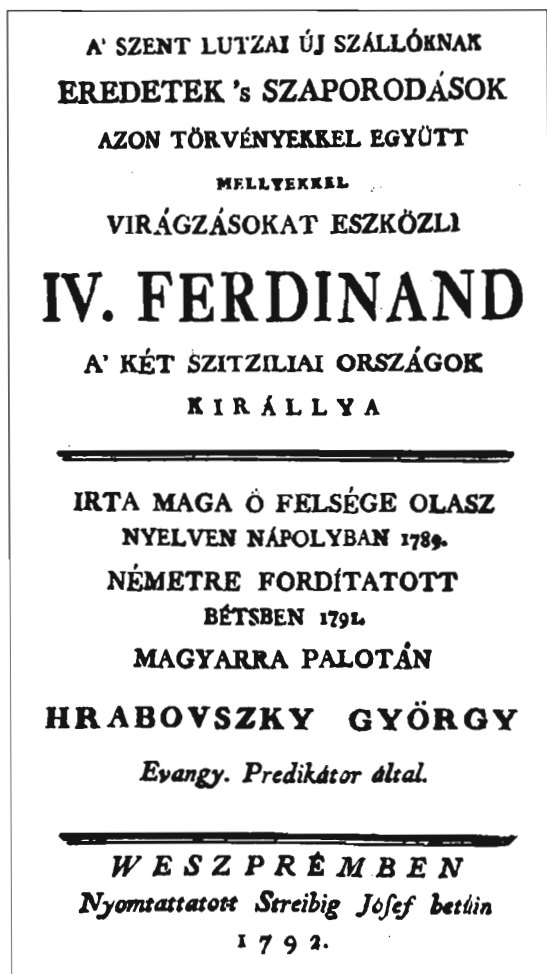
„Emlékezzünk rájuk.”

(Albrecht Sándor)

A gondolat technikai eszközökkel való láthatóvá tétele és a sok emberhez eljuttatható gutenbergi nagy technikai találmány – az eddigi kutatások szerint – 1789-ben valósult meg Veszprém városában, a Streibig-nyomda megindításával. A polgárosodó, hivatali és vallási központként számon tartott megyeszékhely a XVIII. század végén már érettnek látszott a nyomda fogadására.

A nyomdászcsaládból származó győri **Streibig József nyomdája** valószínűleg a jelenlegi Óváros téren lévő Városháza B-épületének Ányos utca felőli alagsorában működött. A könyvnyomtatás eszközei a XVIII. század végéig lényegileg nem változtak. A nyomdasaj-

tó elvben ugyanaz maradt, mint amit *Gutenberg* feltalált: a nyomdász állt a kézi prés előtt, a prés lapján nyugvó szedést bőrlabdával befestékezte, ráhelyezte a papírosívet, meghúzta a prés emelőkarját és ezzel a mozdulattal elkészült az ív egyik oldalán a nyomás. Két szorgalmas nyomdász 200–300 ívet tudott így naponta kinyomni. Négy év alatt 21 önálló mű került ki Streibig nyomdájából. A *Halott temetéskorba való énekek* még Győr–Veszprém megjelöléssel készült. Különösen érdekes *Hajas Istvánnak*, a veszprémi László iskola alapító plébánosának Szentkirályszabadján elmondott beszéde. Kiadványaik többsége vallási tárgyú volt, melyből hatot latin nyelven nyomtattak. Figyelmet érdemel *Hrabowsky György* jeles ünnepekre Palotán írt Tudósítása. Az első veszprémi nyomda alapítója 1793-tól Győrött folytatta typographusi munkáját, de nem szakadt meg a kapcsolata Veszprémmel.

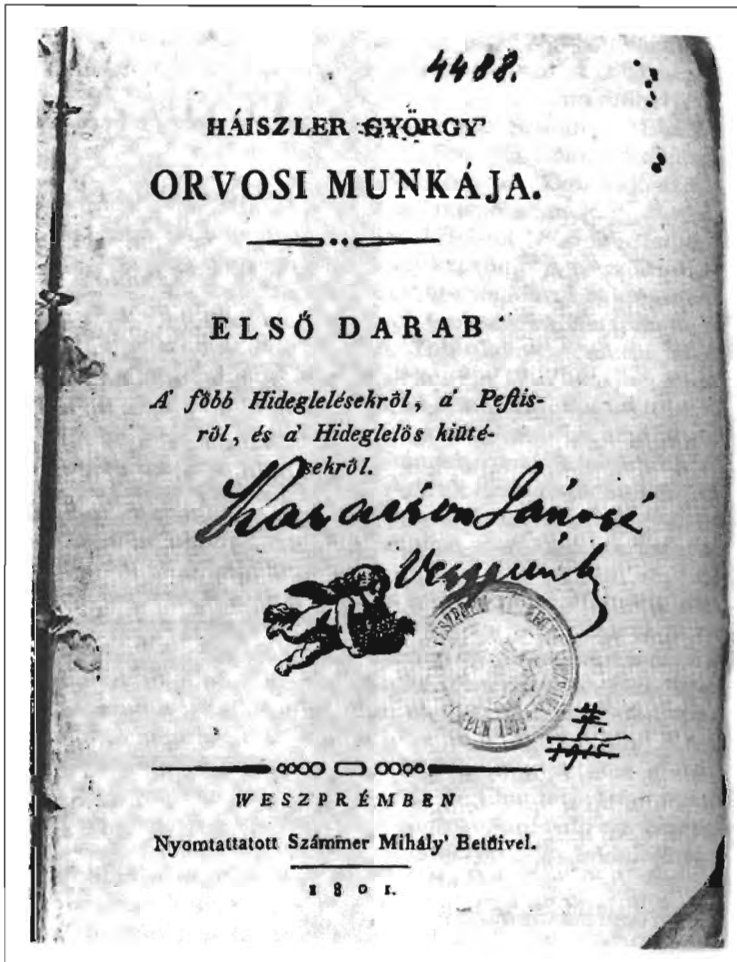
A Streibig nyomda által nyomott könyv címoldala

Szammer Mihály vette meg Streibig nyomdáját, melynek munkáját 1794-től 1805-ig tudjuk figyelemmel kísérni. Ismereteink szerint ott 85 kiadvány készült ezen idő alatt. A Szammer-nyomdában több betűnagyságot és -típust használtak, valamint éltek a dőlt betű és a vastagabb szedés lehetőségével. Ezeket a címlapokon és a kiemelkedő szövegeknel is alkalmazták. Kiadványaik jól olvashatóak, tiszták és áttekinthetőek. A nyomás általában egyenletesnek mondható. Imakönyveknél a szövegben is használták a többszínű nyomást; a rajzok és a képek szépek. A magyar és a latin nyelvű kiadványoknál is vegyesen használták a magyar és a német s-t. Ez tapasztalható az sz-nél és az ss-nél is. A szövegek helyesírását vizsgálva láthatjuk, hogy ugyanabban a könyvben különböző helyesírással írták a szavakat. A nyomda működésének kezdeti szakaszában az oldalszámozás helyett a könyv- vagy fejezetcímpótló kezdő szavakat (incipit) alkalmazták, később mind a kétőt, majd teljesen áttértek az oldalszámzásra. A könyvek külalakja – néhány kivételtől eltekintve – kifogástalan. Az ábrákat, képeket és a szövegeket arányosan, szabályosan helyezték el. Vékonyabb, fényezett papírt főleg a nagyobb terjedelmű kiadványoknál, a vastagabb, merített papírt pedig az üdvözlő beszédek és köszöntők kinyomtatásánál alkalmazták. A megjelent könyvek között találunk sok szép, gondos munkával készült fűzött és kötött példányokat. Sokszor aranyozott felirattal, selyemkötésben jelentették meg az igényesebb műveket.

A szerzők között megtalálhatók azok is, akik a Streibig-nyomdával is kapcsolatban álltak. A nyomda termékeinek többsége szintén vallási témájú volt és közel egyharmada latin nyelvű. Több könyv németül jelent meg. A világi témájúak közül érdekes egy 1797-ben megjelent költemény *Horváth János* tollából *Vitéz Kinizsi Pálnak hamvai ősze szedéséről*. *Kováts Antal fegyverfogásra ébresztő beszédeit foglalta kötetbe a republikánusi franciák határainkhoz közeledtére*. *A selymeresztő bogarak hasznosságáról elmélkedik* 1798-ban *Sollenghi Károly*. *Fábián József* egy évvel később *Raff György göttingai tanító után természethistóriát* írt a gyermekeknek. A vörösberényi református lelkész 1803-ban a felnőtteknek is írt könyvet *Természeti tudomány a köznépek* címmel. Ezzel a babonaság orvoslásához és a köznépi közzül való kiirtásához is hozzá kívánt járulni. Szintén ő jelentette meg az első veszprémi folyóiratot 1805-ben *Prédikatori tárház...* címmel. *J. A. Chaptal: A boroknak természetsekről, készítésekről és eltartásokról való értekezését fordította franciáról Fábián József*, melyet „*Egy toldalékkal a Nagy Somlyó hegyéről és boráról*” című függelékkel látta el. Háiszler György a XIX. századelőn két orvosi könyvet is megjelentetett Veszprémben.

A veszprémi tanács is rendszeresen ellátta megrendelésekkel. Veszprém Város Tanácsa – Szammer Mihály kérésének eleget téve – 1806-ban ajánlásban igazolta, hogy a nyomdász magát tisztességesen viselte az elmúlt 17 esztendő alatt, és munkája ellen nem volt panasza. Talán ez is hozzájárult, hogy Bécs 1806. július 25-én kiadta részére a Székesfehérvárral telepítendő nyomdára a privilégiumot annak ellenére, hogy a budai nyomdászok 1803 novemberében beadványban tiltakoztak a helytartótanácsnál. Beadványukban az újabb nyomda betiltását kérték, mivel az ország negyven nyomdával rendelkezett, s ez az „óriási szám” már szükségtelenné tette újabb nyomda létesítését.

A fiatalon elhunyt nyomdász feladatait felesége, özv. *Szammer Mihályné*, született *Wallner Klára* vette át. Az energikus asszony 1806 és 1827 között irányította a veszprémi nyomdát. A több mint 20 év alatt 171 mű hagyta el a Szammer Klára névvel fémjelzett nyomdát, több esetben feltüntetve a „Cs. kir. priv. typog betűível” címet. Veszprémben is német származású nyomdászok dolgoztak. Itt készült a felsőörsi születés *Pápay Sámuel* pápai ügyész két híres munkája is. 1807-ben jelent meg a mai kor emberének is megszívlelendő „*Eszrevételek a magyar nyelvnek a polgári igazgatásra, és törvénykezésre való alkalmaztatásáról; az oda tartozó kifejezések gyűjteményével, melyeket a haza eleibe terjeszt Veszprém vármegye*”

Szammer Mihály nyomdájában készült orvosi könyv (1801)

című írása. „A magyar literatúra esmérete” (1. kötet. I-II. rész) az első magyar nyelven megjelent rendszeres irodalomtörténet 1808-ból.

1813-ban a veszprémi Szammer-nyomdában jelent meg a nyelvújítási harc egyik legismertebb kiadványa. A *Somogyi Gedeon*, Veszprém vármegye levéltárnoka által szerkesztett Mondolatnak hosszú címe van: „MONDOLAT. SOK BŐVITMÉNYEKKEL, ÉS EGY KIEGÉSZÍTETT ÚJJ-SZÓTARRAL EGYÜTT. Angyalbörbe kötve egy Tünet-forint. Dicshalom. 1813” Kölcsey Ferenc és Szemere Pál Mondolatra írt Feleletére Somogyi Gedeon 1819-ben S. Petronius fordítása bevezetésében válaszolt: „Válasz a' mondolatra-felelőkhöz, és recensensekhez” címmel.

A Horváth János veszprémi kanonok és író szerkesztésében megjelentetett folyóirat Veszprém megye első magyar nyelvű katolikus teológiai folyóirata.

A bolcs A. POLCO' fűgve - hevert ezüst
 Lantjára körül egy lóteny bájoló
 Éró patakkal folyón. 3 Pannoni
 Énekefte here telkesíti.
 Örül. Házám - már láttya Te benned a'
 Bölög. Árvendőt! *Á. Á. Á.*

MONDOLAT.

SOK BŐVITMÉNYEKKEL,
 ÉS EGGY
 KIEGÉSZÍTETT ÚJJ-SZÓTÁRRAL
 EGGYÜTT.

Angyalbörbe látve, egy Tánét -forint.

DICSHALOM.

1813.

Özvegy Szammer Klára nyomdájában készült a Mondolat 1813-ban

A városi tanács üléseiről készített jegyzőkönyvek többször rögzítették, hogy nyomtatványokat készített Szammer Klára könyvnyomtató vagy typographusné. A három fiút és két lányt felnevelő nyomdatulajdonos 1826. október végén vett házat a Jeruzsálemhegyen, melyet csak rövid ideig birtokolhatott, mert a következő évben elragadta a halál. Szammerné Wallner Kláráról csak a legnagyobb elismerés hangján szólhatunk, mert előbb férjével, majd egyedül emelte a veszprémi nyomdászatot országos viszonylatban is elismert szintre.

Szammer Alajos folytatta szülei mesterségét. 1828 és 1838 között – a feltárások szerint – 73 önálló kiadvány hagyta el nyomdáját. A vallási tárgyú kiadványok mellett szép számmal szerepeltek világiak is, így például Haiszler György a koleráról írt oktatókönyve 1831-ben németül is megjelent. Az orvos-író 1837-ben *A gyermekkor és nőnem' nyavalyáiról* jelentetett meg ismertetést. Cseresnyés Sándor a *hallás bajairól és azok orvoslásáról* elmélkedett 1832-ben, míg egy évvel később Beke Kristóf *„A nevelés ügyében, különösen a köznépre nézve...”* fejtette ki véleményét. Megtaláljuk a kiadványok között Miskolczy Károly *„Balaton Füred mint savanyú víz. Így, a' mint jelenleg van, minden oldalról, regényesen előadva”* című munkáját 1837-ből. Szammer Alajosnál nyomtatták ki *halotti verseiket és természettani kézi-*

könyveiket a híres pápai tanárok, így *Bocsor István* és *Tarczy Lajos* is. A nyomdát 1838-ban eladta, majd feltételezhetően Szammer Alajos volt 1849-ben a városi kapitány, illetve a város rendes bírójaként 1849-től 1855-ig ő vezette a tanácsi üléseket. A tanácsi jegyzőkönyvek tanúsága szerint ez a felelősségteljes megbízatás rendszeres elfoglaltsággal járt.

Jesztány Totth János – a nyomdai jelzések szerint – 1838-ban vette meg a Szammer-nyomdát. Az *Életképek* 1845-ben Vas Gereben írásában arról tudósított, hogy „a veszprémi nyomdászt Tóth Jánosnak hívják, s egy pincében, boros hordók közt működik.” Ebből arra következtethetünk, hogy a Streibig-féle Anyos utcai alagsori helyiségben üzemelt továbbra is a nyomda. A közel tízéves működése alatt üzeméből közel 60 munka került ki, melyeknek többsége vallási tárgyú volt. Folytatta a római katolikus egyház Veszprémi Egyházmegyéje évente ismétlődő kiadványainak kinyomtatását. Itt nyomtatták félévente „A veszprémi királyi tanodában kegyes rendiek vezérleti alatt tanuló ifjúságnak hit- magyar nyelv- és egyéb tanulmányokból érdemszerinti sorozatát”-át. 1840-ben jelentette meg a *Magyar és erdély ország közhasznú kalendáriumát*. Ebből a nyomdából került ki *Szabó Imre* egyházi szózata, melyet Kisfaludi Kisfaludy Sándor hamvai fölött mondott Sümegen 1844. december 19-én. Ma is érdeklődésre tarthat számot *Pap Ignác*: Ékesszólástan című írása 1847-ből. Ebben az évben került ez a nyomda *Ramazetter Károly* nyomdászmaster tulajdonába.

Ramazetter Károly könyvnyomdája 1847-től Veszprém központjában, az akkori Piac térre nyíló Fő utca 56. számú egyemeletes házban üzemelt. Nyomdáját könyvkötő műhellyel és könyvkereskedéssel is kiegészítette. Az 1850-es években a megyében elsőként ő állított üzembe gyorssajtót.

Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idején a megyei hivatalok nyomtatvány-szükségletét ez a nyomda elégítette ki. 1848 tavaszán nyomtatta ki az országgyűlés által közölt három törvénycikkelyt. A törvényeket a veszprémi nyomda ezer példányban állította elő. Ezek népszerű magyaroztatát a nép között ingyen osztogatták. Az országgyűlési követi végjelentést, valamint a nádorhoz és a felelős magyar minisztériumhoz intézett köszönő feliratokat 1848 május elején itt nyomtatták. Június közepén szintén innen került ki a veszprémi nemzetőrség ideiglenes szabályzata és Erdélyi Ferencnek a városi nemzetőrség zászlószentelési ünnepélyén elhangzott nagy hatású díszbeszéde is. 1849-ben megtörtént a megyeszékhelyen is a községyegyesítés. Megszűnt a földesúri joghatóság, egyesült a polgári és a nemesi önkormányzat. 1875-ben Veszprém elnyerte a rendezett tanácsú város rangját.

1849-ig – a Veszprémi Egyházmegye évente megjelenő, latin nyelvű római katolikus kiadványán kívül – 16 terjedelmesebb termék hagyta el a nyomdát. A megye és a város közigazgatási nyomtatványainak az előállításá jelentette a nyomdatulajdonos legfőbb jövedelmét.

Az 1860-as évek végén készült statisztikai kimutatásból következtethetünk a nyomda felszereltségére: a gyorssajtón kívül egy kéziszajtó és még egy, a nyomdai munkához szükséges gép működött. A nyomdában egy szedőmester, négy szedősegéd és egy-két szedőtanonc dolgozott. A gépeket egy gépmester kezelte, aki mellé egy tanoncot, három kerékajtót és négy női alkalmazottat osztottak be. A faktor mellett is dolgozott egy tanonc. A könyvkötészetben egy könyvkötőt alkalmaztak. Ramazetter Károly a nyomdát, a könyvkötő műhelyt és a könyvkereskedést maga irányította. A nyomdából kikerülő tanönyvek, egyesületi kiadványok is egyszerű formátumúak és kivitelezésűek voltak. Díszítés vagy illusztráció nélkül jelentek meg a szépirodalmi művek is, valamint a megyében élő értelmiségiek műfordítói próbálkozásai.

A város első, vegyes tartalmú hetilapját Ramazetter jelentette meg *Veszprém* címmel. A lap mutatószámát 1865. május 24-én jelent meg, majd 1867. augusztus 4-étől *Megyei hivatalos heti közlöny* néven jutott el az előfizetőkhez. 1866. augusztus 1-jétől sikerült Rama-

zetter Károlynak megnyernie az akkoriban megyei aljegyzőként Veszprémben tevékenykedő *Eötvös Károlyt* főmunkatársnak, majd később felelős szerkesztőnek. A hírlapot hosszabb ideig még úgy sem tudták fenntartani, hogy a vármegye hivatalos lapjának ismerte el és kiadását támogatta. Az 1869. január 3-án megjelenő szintén vegyes tartalmú *Veszprémvármegyei Közlöny* hetilapnak is csak néhány száma jelent meg. 1867-ben kölcsönkönyvtárat is nyitott Veszprémben. Ramazetter Károly több mint két évtizedes veszprémi munka után hagyta el a várost.

Knauer Andor nyomdász a Ramazetter nyomda dolgozója volt. Amikor 1869-ben Ramazetter Pécsre költözött, könyvkereskedését és nyomdáját nyomdászának adta bérbe, aki hamarosan tulajdonostárs, majd 1870 májusától már tulajdonosként tüntette fel nevét a kiadványokon. Alig egyéves önálló működése alatt mindössze 6 saját kiadványt jelentetett meg. A nyomdagépek, a teljes berendezés és a betűkészlet 1871 márciusában került *Krausz Armin* könyvkereskedő tulajdonába.

A XIX. század utolsó három évtizede és a XX. század első húsz évének legnagyobb és legeredményesebb nyomdai vállalkozása Veszprémben a dinasztitát alapító **Krausz Arminé** volt. 1850-től jól jövedelmező könyv-, papír- és írószer-kereskedése, valamint könyvkötő műhelye üzemelt a megyeszékhelyen. 1861-ben kapott kölcsönkönyvtár-nyitási engedélyt. 1869 és 1871 között már a Krausz-nyomda jelzésével jelent meg három néhány oldalas nyomtatvány.

Krausz Ármün 1871-ben vette meg Knauer Andortól a volt Ramazetter-nyomda berendezéseit és gépeit. Nyomdájában az 1870-es években tíz-tizenkét munkás dolgozott. A művezetón kívül egy gépmestert, két segédet, két tanoncot, két állandó kerékhajtót és két nőt alkalmazott ívberakónak. Nyomdai gépparkját egy gyorsajtó, egy kézisaajtó, egy simító gép, egy sorszámzó és egy vágógép alkották. 20 tartóállványra elhelyezett kilencven betűszekrényben tartották a százhuszfajta betűt. A nyomatok száma ezekben az években meghaladta az egymilliót. Az 1870-es években tagja volt a 120 tagú városi képviselő-testületnek. 1875. június 6-án jelentette meg ismét a *Veszprém* hetilapot, melyet 1885 októberében fia vett át. A hetilap melléklapja, a Hivatali Értesítő 1877 januárjától közel tíz évig rendszeresen, majd 1896. február 7-ig rendszertelenül jelent meg. A hivatalos *Magyarországi Helyi Érdeklő Közigazdasági, Társadalmi és Irodalmi Heti Közlöny*t 22 évig jelentették meg. 1878-ban és 1884-ben a közfelfüggetlenül jelentette meg a *Balatonfüredi Fürdőigazgatóság a Balatonfüredi fürdővendégek névsorát*, 1880-ban pedig a tihanyi *Imaegyleti Tudósításokat*. A *Veszprémmegyei Gazdasági Lapokat* 1883 március elsejétől 1886 decemberéig havonta a Krausz-nyomda állította elő.

1885 júniusában került fia, **Krausz József** irányítása alá a könyv- és papírkereskedés, a nyomda és a könyvkötő műhely. Apja városi képviselőtestületi tagságát ő is megtartotta. Továbbfejlesztette a nyomdát. Vásárolt egy amerikai sajtót, majd 1890-ben megvásárolta az elárverezett Szent István Könyvnyomda egész berendezését. A Krausz A. Fia jelzetű nyomdában többségében heti- vagy idénylapok jelentek meg. A *Veszprém* hetilapja a megjelenés utolsó évében szerkesztette is. A *Veszprémvármegye* című politikai hetilap 1897. december 25-én került az olvasókhoz, majd 1945 március végéig általában hetente, de időszakonként sűrűbben is megjelent. Szintén hosszú életűnek mondható a Veszprémi Hírlap hetilap is. Több közigazgatási, egyházi és testületi nyomtatvány mellett feltűnően nagy számban jelentettek meg iskolai tankönyveket is. 1919-ben a Krauszok megszüntették nyomdájuk működését.

A veszprémi Kegyesrendi Gimnázium 1881-ben és 1882-ben kiadott tanévi értesítőin „*Veszprém... Heinrich E. ny.*” nyomdajelzés található. A nyomdatulajdonos nevét nem ismerjük. Az alkalmi nyomdának e két termékét ismerjük.

A **Szita Géza** nyomdász tulajdonában lévő **Szent István Könyvnyomda és Irodalmi**

Első évi folyam.

6. sz.

Veszprém, augst 5. 1866.

Előfizetési
feltételek:
Fizetés: postán,
vagy árlapra
és külföldre is.
Egyszeri ára 4 forint.
Fél évre 20
3 hónapra 12 forint.

VESZPRÉM

VEGYES TARTALMÚ HETILAP.

Hirdetmények
díjazás:
Fizetés: árlapra
és külföldre is.
Egyszeri ára 4 forint.
Fél évre 20
3 hónapra 12 forint.

Indokaink.

I.

A birodalom s hazánk külső viszony a nagy németegység sikerültével új módosulást szenved.

Ez kétségtelen. De hogy nemzetünknek hason okokból, az elljével hason irányban kell, befektetésünk érdekében, évek hosszú során át miképpen járva is: szintén valóságnak.

A természetben negatív nincs. S a dynastiának nem politikája, hogy Kőszegvártól tőlre nem juthatott: erős meggyőződésünk.

Tehát törvédszámunk esztől is egy részről a törvényes önállóságunk s függetlenségünk biztosított központi felőlé kormányzat meggyőződésére, más részről különben a megyei s illetőleg helyi önkormányzat viszonyára kell irányulni.

Lapunknak a magas politikai úti nem feladata. Erre se jöruak, se köpességünk.

De feladata igenis, hogy a megyei életnek élő eszere legyen. Hogy benne mindazon közérdekű kérdések, melyek a megyei, városi, kerületi törvényhatóságok illetőségébe tartoznak, részint először, részint a tárgyalás folyamánban megvitassanak. Hogy a közérdekeskések megítélés azok eredményét gyorsan és hitelesül meg tudjuk a megyei és a nagy községünknek. Hogy a tudomány s politikai életnek egyébtől felülte gyakorlati vívmányaira közelből is figyelemesítsenek a határidő bekormányzatnak irányt és színt adó egyének. Röviden: hogy az öntudat és ne az ösztön, az önkormányzat valódi feladatának célját és hordozóját felfogó komoly megfontolással és ne a helytelenül értelmezett éri szokás vezérelje azokat, kik megyei élet vesztésére hivatják.

Érjük a megyei pártokat.

De mert lapunk a megyében magán áll: azért az kizárólagos pártmészt külsőnyévé nem engedhetjük át.

A nélkül, hogy meggyőződésünket feleldük: tért nyitunk minden életrevaló politikai párt nézetének.

Két fontos cél voltunk ez által elérhetni.

Egyik az, hogy az egymást nézőn kicsinyítés, az egymás iránt nézőn féltékeny pártok egymás becsülésére veszteltesenek.

Másik az, hogy lapunk, mint kiválólag megyei közlöny megállíthasson. S ezt fontosabbnak tartjuk amannál.

Meggyőződünk: miért?

Meggyőződésünk, hogy létszem nemzeti érdekeinket egy központra összerövidítsük, létszem nemzeti érdekeinket egy központról kiemelésre kormányzatban nem lenne létszem. Mi, mint Kőszeg népe, kénytelenek vagyunk Nyugat kultúrájának nemzeti egyéniségünket önmegvédeni török s orosz harca ellen védekezni. S védekezés a kultúrának nem visszatanítás, hanem faji sajátosságunk keretében feldolgozása által.

Am a védekezés sikeres módját a történelmet, úgy a közeli, mint a távolabbi, nem a nemzetet összpontosított, hanem inkább helyi batorosági működésben maradt ki. Ez ok, miért hogy a nemzet oly kivétel nélkül megcsodálódik éri alkotmánya es alapjaitban.

S ha már a tudomány s művészetet oly ellenállhatlanul — s belátjuk, nem ok nélkül — törekedik a haza központról felkelti meg magát: miért ez irányt a politikában is meghonosítani akarjuk? Miért a megyei közszellem önállóságát megöltük s azt csak a központi vesztésnél járvalagyon vesztettük? Miért idegenül áll a szomszédos közszellem, hogy megromolva a központi vesztés, megromoljon egyáltalán az egész ország? Miért állítunk fel csak Jeruzsálemben az Ur templomát, hogy elpusztítsa az, elpusztuljon a csak benne s általa összerögzített zsidó német?

Fontosabbnak tartjuk ez okokat az ellentétnek nem ismeretlen ellenokoknál.

De tudjuk azt, hogy az irodalom a nemzet öntudata s hogy az ez által elhittetés folyton épült eszerek létszemként kiegyenlítik a elmájuk a vidéki nézetek hullámszát s a központosított az, létszemként meg is semmisítik.

De ez eset bekvetkezéssel a helyhatóságok, mint politikai tényezőket megsejtünk létszem, ha ugyan bennük önálló közszellem nem képzésbővevény, a központi hatalom billantytív süllyedének. S ez eset bekvetkezéssel nem szeretnénk.

S ez egyik fontos ok, a miért, ismerve bír tehetőségünk győdségét, elszántuk magunkat a sokak előtt kicsinyes, de mégis rögtön pályára lépni: hogy vidéki lapunk, de mely kizárólag egy

1866-ban VESZPRÉM címmel megjelent egy vegyes tartalmú hetilap a Krausz-nyomdában

Vállalat 1883 november végén a Korona Szállóval (mai Gourmandia) szemben kezdte meg működését. Új nyomdáját a tulajdonos egy gyorsajtóval és a legmodernebb betűkkel szerelte fel. A nyomdászmaster kis nyomdájában egy-két tanonccal dolgozott, ennek ellenére figyelemre méltó eredményt ért el. Többnyire katolikus egyházi intézményektől kapta megbízatásait. 1884-től két év alatt 2 lap, 21 nyomtatvány és sok egyéb időszaki kiadvány került ki a Szent István könyvnyomdából. A *Veszprémi Közöny* katolikus hetilapot 1884. július 6-tól 1890. február elejéig állították elő ebben a nyomdában. A *Polgárerény Ezer-tíz Éjszakán* történelmi költeménylap havonként kétszer jelent meg 1884-től. Szita Géza létesítette Veszprémben az első szépirodalmi művek kiadásával foglalkozó irodalmi vállalatot. Megjelentette Kompolthy Tivadár Amerikában. *Elbeszélések és rajzok az amerikai életből* című könyvét és Veszprémi Soma Könyvek című verseskötetét. Szita Géza nagy műgonddal

készítette kiadványait. 1886 első napján **Stetter Ede** gépmester vette át a könyvnyomda tulajdonjogát. 1890 februárig – a nyomda megszűnéséig – mindössze két lapot nyomtatott Stetter Ede, így az egyházi irányítású *Veszprémi Közlönyt* és a Somlyóvidéki Evangélikus Tanítóegylet lapját, a *Tanodai Közlönyt*.

A **Petőfi Könyvnyomda és Irodalmi Intézet** tulajdonosa a hírlapíró **Kompolthy Tivadar** volt. 1875. június 6-án jelent meg először a Veszprém című hetilap. Kompolthy Tivadar elvállalta a *Megyei s helyi érdekű közgazdasági, társadalmi s irodalmi közlöny* felelős szerkesztését, amit 1876. április 2-áig végzett. 1880. novemberől ismét a *Veszprém* felelős szerkesztője 1881 végéig. Megalapította az általa kiadott és szerkesztett Veszprémi Független Hírlapot, mely az ország egyik legszínvonalasabb újságjává vált. Saját, Petőfiről elnevezett és a Szabadi utca 514. számú házában működő nyomdájából 1885. október 3-án került ki először a független újságja. A könyvnyomdát egy legújabb szerkezetű, Dublinból hozott

Ebben a házban működött a Petőfi Könyvnyomda 1885–1896 között.
(A volt Szabadi utca, jelenleg Bajcsy-Zs. utca)

angol gyorsajtóval rendezték be. 1890-ben már kötészete is volt és a nyomda felszerelését egy amerikai sajtóval bővítették. Művezetője *Takács Szylveszter*, a kiváló feltaláló nyomdász-mester volt. Újságjuk 1887. szeptember 5-én rendkívüli kiadásában számolt be az előző napi tűzvészről. A tanonclajstromok szerint 1886. január és 1896 között 11 tanonccal kötött szerződést a művezető. Az önálló kiadványok túlnyomó része egyházi megrendelésre készült, de sok iskolai művet, novellás- és verseskötetet is megjelentetett. A Petőfi Könyvnyomdában más hírlapokat is nyomtattak. 1896. december 19-én a Balaton Sajtó Vállalat alkalmi egyesülés a *Veszprémi Független Hírlapot* és a Petőfi Könyvnyomda és Irodalmi Intézetet megvette.

Balaton Nyomda néven működött tovább a Petőfi Könyvnyomda 1896 decemberétől. Egy évig jelentették meg a *Veszprémi Független Hírlapot*. A független hetilap megszűnésével a sajtóvállalat és a nyomda is megszűnt. Felszereléseit a devecseri nyomda vette meg.

Az **István Király Nyomdában** 1892. október 30-án jelentette meg a *Veszprémi Híradó* hetilapot *Márvány Gyula* nyomdász tulajdonos. A hírlap 1893. első napján megszűnt, ekkor a nyomda is beszüntette tevékenységét.

A Szammer család 1894-ben ismét nyomdászként jelent meg Veszprémben. Apja **ifj. Szammer Imre** számára modern nyomdát rendezett be, teljesen új felszereléssel. Ez az üzem a Horgos utcában, a Halasi-féle házban működött. Egy nagy Frankenthali és egy amerikai gépük volt. A nyomdát még a létesítés évében a veszprémi megyés püspök megvette az egyházmegye részére.

Az **Egyházmegyei Nyomdát Hornig Károly** veszprémi megyés püspök 1894-ben alapította. 1894. június 30-ától itt nyomták több mint ötven évig – megszűnéséig – a *Veszprémi Hírlap* katolikus hetilapot. Az újonnan létesített Egyházmegyei Nyomdát a növekvő számú egyházi kiadványok látták el munkával. A nyomda első üzletvezetőjének **Scherer István** karkáplánt nevezték ki. A későbbiekben is egyházi személy igazgatása alatt működött. 1943-ig **dr. Gergely (Gludovác) József** és **dr. Langmár Lipót** igazgatók irányították a nyomdát. 1943. szeptember 1-jétől **Révai József** ügyvezető igazgató végezte a gyakorlati irányítást.

Az 1930-as évekig a Káptalani Alapítványi Pénztár épületének alagsorában (ma Városháza épülete), az Ányos utca felőli bejáratnál működött a nyomda. Az 1910-es években két tanonccal és öt-hat szedővel dolgoztak. 1911 és 1920 között a Dunántúl negyedik legtöbb kiadványt előállító nyomdájává vált. Az egyházmegye az 1930-as években vette meg a Horgos utca és Gizella tér találkozásánál lévő épületeket. A térre nyílóan működött az át-

A volt Erzsébet Szálló lett a Veszprémi Nyomda Vállalat központja

telepített nagy könyvkereskedés. A Horgos utca felé négyszintes volt az épület. Az alsó szinten öntötték az ólmot és helyezték el a papírraktárt, a földszinten működtek a nyomógépek, a követhető szinten a szedők, a legfelsőn pedig a könyvkötők dolgoztak. A nyomda szakmai irányítását a nagy hatalmú „faktor” (művezető) végezte. A szedőket is két hét próbaidőre vették fel.

Több száz önálló kiadvány jelent meg az Egyházmegyei Nyomdában. Az egyházi igazgatási nyomtatványok és az imakönyvek nagy példányszámú előállítására adta számukra a

legtöbb munkát. Jelentős számú volt a veszprémi és a pápai iskolai értesítők és egyéb kiadványok megjelentetése.

A századfordulótól Veszprémben is fellendült az amatőr színjátszás. Néhány előadott darabot nyomtatásban is megjelentettek. A kiadott szépirodalmi művek között sok magyar szerzővel is találkozunk. Itt adták ki *Váth (Horváth) János Balatoni levegőben* című elbeszéléseit, Laczkó Dezső és Rhé Gyula pedig 1912-ben tették közzé balcai kutatásaik eredményeit és ekkor jelent meg a *Veszprém múltja és jelene* kötet. A *Veszprémi Hírlapot* 1894. június 30-ától 1944. október eleji megszűnéséig itt nyomtatták. A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Veszprémben tartott XXXVI. vándorgyűlésének minden napján – 1912. augusztus 25–29-ig – megjelentették a Napi Közlönyt. A *Veszprémvármegyei Hivatalos Értesítőt* 1919. május 23-tól 1944. november 23-ig itt nyomták. A *Veszprém-Egyházmegyei Katolikus Tudósító* 1939. január 1-jétől 1944. szeptemberig évente tízszer került kiadásra.

1945. március 23-án éjjel az Egyházmegyei Nyomda és Könyvkereskedés majdnem teljesen leégett. A püspök Révai József addigi ügyvezető igazgatót nevezte ki a nyomda igazgatójának. A Horgos utca másik oldalán lévő volt Ring-féle vaskereskedés helyiségében nyitották meg a papírkereskedést, a nyomda pedig felköltözött a Kossuth utca 35. számú házba, amely azelőtt az Egyházmegyei Nyomda egyik dolgozója, *Boros Mária* tulajdona volt. A Boros-féle házba felvitték a nagy Wernert, a nagy Rockstrohot, a kis és a nagy Viktóriát is. A Budapesten felújított 3 typográf szedőgépből kettőt kaptak vissza. A harmadik szedőgépet egy tapolcai gép megvételével pótolták. 1945 karácsonyára végeztek a költözéssel. A II. világháborút követően a nyomdászati anyagok beszerzése is nagyon nehéz feladat volt, ezért vált különösen jelentőségűvé jó kapcsolatuk a Fűzfői Papírgyárral. Az Egyházmegyei Nyomdát továbbra is szívesen látták el megrendeléseikkel a környező üzemek, a megyei és városi hivatalok. A nyomdát 1949. december 29-én államosították.

1894. április 11-én jegyezték be a veszprémi iparlajstromba a **Köves- és Boros-nyomdát**. *Köves Béla* jogász volt, ezért *Boros János Jakab* irányította a szakmai munkát. A Városháza téren vásárolt saját házukban rendezték be könyvnyomdájukat, könyvkötészetüket, könyv- és papírkereskedésüket. Nyomdájukban egy kézi hajtású gyorsajtó és egy amerikai sajtó működött. A művezetők és gépmesterek kívül először 2, majd 4 szedőt foglalkoztattak két tanonccal és egy segédmunkással. Nyomdájukból különböző felekezetű, de többségében izraelita imakönyvek, egyházi beszédek és iskolatörténetek, polgári iskolai tankönyvek, politikai, közgazdasági művek, elbeszélések, versek és egy irányregény kerültek ki a nyomtatványokon kívül. Náluk jelent meg *Cholnoky Jenő*, a veszprémi születésű földrajztudós *A sárkányok országából. Életképek és útirajzok Khinából* című könyve 1900-ban. 1900 decemberében Boros János Jakab megvált a nyomda tulajdonjogától, amú a tulajdonostárs *Köves Béla és Kápolnai Paur Ödön* hírlapíró vásárolt meg.

1901. január 5-étől – **Köves Bélával – Dunántúli Könyvnyomda** néven üzemeltette **Kápolnai Paur Ödön**, a *Veszprémvármegye* politikai hetilap Budapestről meghívott kiadója és felelős szerkesztője. A Függetlenségi 48-as Párt (Ezernyolcszáznegyvennyolc) 1848 független politikai hetilapját is ez a nyomda kezdte nyomtatni 1901. november 17-én. 1902. július 27-én itt jelentették meg Veszprém első napilapját, a *Veszprémi Újságot*. A *Gazdasági Tudósító* című értesítő első kinyomtatása szintén ennek a nyomdának a nevéhez fűződik. 1904. májusában Kápolnai Paur Ödön Köves Bélának adta el nyomdai tulajdonjogát.

10 évvel a Köves- és Boros-nyomda alapítása után **Köves Béla** egyedül irányította nyomdáját. Általában egy szedőt, egy gépmestert és két tanoncot foglalkoztatott. A nyomdában a volt cégtársa kiadásában megjelenő Veszprémvármegyét a melléklapjával együtt nyomtatták. Köves Béla 1904-ben meghalt. A nyomda, a könyv- és papírkereskedés vezetését özvegye, **Rosenthal Emília** vette át, aki 1906 szeptemberében a fentieket eladta *Fodor Ferencnek*.

Takács Szylvester nyomdászmeister Népakarat címmel 1898. október 1-jétől hetente jelentette meg néplapját. A kereskedőknek, iparosoknak, földművelőknek és a munkásosztálynak akart társadalmi és közgazdasági ismereteket adni. A **Népakarat Nyomda** részvénytársaságként működött 1899. szeptember 2-tól a Fő utca 57. számú házban. Takács Szylvester a házában berendezett nyomdában megjelenő lapot maga írta és szerkesztette. A nyomdában egyetlen amerikai sajtó működött. Az első időben egy tanoncot, majd az 1910-es években egy szedőt, egy tanoncot és egy női segédmunkást alkalmazott. Bevezette a 8 és fél órás munkaidőt. 1915. február 27-től Takács Szylvester özvegye vezette a Népakarat Nyomdát és jelentette meg a lapot Schuppán Mihály felelős szerkesztésében. 1915. március 15-én a nyomda beszüntette a működését és a Népakarat sem jelent meg ezt követően. 1919. február 17-én Schuppán Mihály – az özvegytől megvásárolt nyomdájában – jelentette meg a *Testvériség* című politikai hetilap egy példányát.

A veszprémi születésű Szigethy Ákos nyomdája 1910 júliusában kezdte meg működését a megyeszékhelyen, a Szabadi úton lévő Brenner-féle házban. Egy amerikai és egy gyorsajátót működtetett. A gépeket maga kezelte, csak egy betűszedőt és egy tanoncot foglalkoztatott. 10 éves veszprémi munkálkodása során – általában rövid ideig – nyolc se-

Mihályfi János segédlevele 1933-ból

MEGJELENIK MINDEN SZOMBATON

VESZPRÉMI NÉPSZAVA

A SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRTY
VEZÉRFONALÁN
KÖZZÉJELENTEK MEGJELENÉSE

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓ
NYITVAI: FÉNYVES UTCA 2.
TELEFON: 54.

I. évfolyam 8. szám. Ára 40 fillér. 1946. október 12. szombat.

Párizs

Függővárosi katonák...
A párizsi...
A városi...
A munkaidő...
A városi...
A munkaidő...
A városi...
A munkaidő...

Tildy Zoltán köztársasági elnök jelenlétében megkezdtek a Sió-csatorna munkálatait.

Rendőrségi eljárás hat árdragító ellen.

Nagyszobású közmunka Veszprémben a munkaidőkültség csökkentésére.

A városi képviselőtestület őszi rendes közgyűlése.

Megjelenő Veszprémnek. — Bővebben megjelenő a Lászlóknak.

**Összetett beszámoló a városi...
A városi...
A munkaidő...
A városi...
A munkaidő...
A városi...
A munkaidő...**

**Összetett beszámoló a városi...
A városi...
A munkaidő...
A városi...
A munkaidő...
A városi...
A munkaidő...**

Vasárnap, fél tí órakor a Petőfi-színházban

szociáldemokrata nagygyűlés!

A Nagy Ödön vezette Fodor-nyomda terméke volt a Veszprémi Népszava

géd dolgozott nála. Az addig hetente kétszer megjelenő Veszprémi Újságot 1911. április 2-től Veszprémmegyei Újság néven itt szerkesztette tovább ifj. Matkovich László és Matkovich Tivadar. Ez az újság 1919. január 19-én olvadt be a Veszprémi Hírlapba. Szigethy Ákos 1920-ban adta el veszprémi nyomdáját.

1906 szeptemberében nyitotta meg veszprémi új nyomdáját és könyvkereskedését a Szabadság tér 225. szám alatt a szombathelyi nyomdász-vállalkozó, Fodor Ferenc. A könyvkereskedés az utcafrontra nyílt, míg a nyomda az udvarban kapott helyet. Nagy anyagi áldozattal és tőkebefektetéssel a modern kor igényeinek megfelelően átalakította teljesen új anyaggal szerelte fel üzemét és üzemait. A nyomdában egy A/1-es Frankenthali nagygép és egy amerikai kispapműködött. Ezekon kívül volt még egy kézi hajtású vágógép, egy perforálógép, egy drótfűző és egy dekli (olló). A nagy gépen az újságokakon kívül nagyon sok táblázatos nyomtatvány készült, míg a kis gépen elsősorban borítékokat, levélpapírokat és névjegykártyákat készítettek. Fodor Ferenc maga is dolgozott a nyomdában. Az első időben két szedőt, egy gépmestert és két tanoncot foglalkoztatott. A szedő vagy a gépmestertanoncoknak – a munkaidő befejezése után – este 7 óráig még a papírkereske-

désben is dolgozniuk kellett. A papírkereskedő-inasokkal vasárnap délelőtt hordatták szét az előfizetőknek a Pestről és Győrből érkező újságokat.

Köves Béla özvegyétől 1906. szeptember 30-án vette át nyomtatásra Fodor Ferenc a vármegye félhivatalos újságját, a *Veszprémvármegye* független politikai lapot. A kézzel szedett hetilap 1919. február 9-ig jelent meg a Fodor-nyomdában, majd ismét 1924. március 30-ától nyomtatták itt 1942. október 4-ig. A Veszprémvármegyei Gazdasági Egyesület hivatalos közlönyét, a rendszertelenül megjelenő *Gazdasági Tudósítót* 1907. január elsejétől nyomtatták itt. Az alkalmi lapok között érdekes helyet foglalnak el a veszprémi *Színház* néven megjelenő újságok, valamint a *Veszprémvármegyei Tanügyi Közöny* és a *Magyar Tenger* példányai. A *Jeruzsálemhegyi Harangszó* nyomtatását 1938-ban vette át a Fodor-nyomda. Több könyvet, helytörténeti és szépirodalmi művet, sok naptárt, közigazgatási nyomtatványokat és iskolai értesítőket jelentettek meg. A Fodor-nyomda szervezett nyomda volt, így az első hónapban már a tanoncok is a Nyomdász Szakszervezet tagjai lehettek.

1943-ban megjelent a zsidó üzletek cégtábláján a cég keresztény képviselőjének a neve. Fodor Ferencet, veszprémi feleségét és kisebb lányukat a veszprémi gettó megalakulása után az elsők között vitték el. Ekkor a nyomdát és a papírkereskedést lelakatolták. Az elhurcoltak aközé a 343 veszprémi zsidó közé tartoztak, akik nem éltek túl a náci koncentrációs táborok poklát.

A nyomda és a papírkereskedés a külföldön élő idősebb Fodor lány tulajdonában maradt, aki 1947-ben tért haza. 1945 őszén Nagy Ödön szedőmester bérelte ki a Fodor-nyomdát. 1945 végétől elsősorban röplapokat nyomtatnak, majd 1946. augusztus 24-től a Szociáldemokrata Párt Veszprémvármegyei Szervezetének lapját, a *Veszprémi Népszava* hetilapot, melynek a nevét 1947. december 12-én *Új Veszprémmegyére* változtatták. A Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Párt hetilapját, a *Veszprémi Kis Újságot* több mint fél évig nyomtatták a Nagy Ödön bérelte nyomdában. A nyomda az államosítás előtt szüntette be tevékenységét.

Pósa-nyomda (1901. szeptember 7–1945. március 25.)

Szabadság Nyomdavállalat (1945. március 25–1949. december 29.)

1940-ben a veszprémi Jókai utcában lévő Nemzeti Bank biztonságos helyiségeiben helyezték el a Budapesten működő *Pénzjegynyomda* egy részlegét. Itt hét nyomógépen készült az új öt- és tízpengős papírpénzek egyik oldala. Később ezen bankjegyek mindkét oldalát Veszprémben nyomtatták. A gépeket kezelő 7–8 nyomdászt is Budapestről hozták. Az ország aranykészlete és a koronázási jelvények Veszprémből történő elszállítását követően ezeket a nyomdagépeket is leszerelték és elszállították.

Vida Andor gépmester és **Vida Zoltán** szedőmester 1942. augusztus 4-én a református egyház támogatásával alapítottak nyomdát Veszprémben, a Rákóczi utca (ma Óváros tér) 13. szám alatti bérelt ház két szobájában. A gépeket és a betűket Beregszászban vásárolták. Volt egy 50x70-es gyorsajtójuk, egy lábbal hajtható amerikai gép, egy vágó- és egy perforálógépük. Az úgynevezett regálokból (betűszekrényekben) héber betűk is rejtőztek. Debrecenben a fabetűfaragótól a legmodernebb betűkből is rendeltek. A beregszászi használt betűk helyett újakat kellett vásárolni a pesti Első Magyar Betűöntödéből. A veszprémi nyomdatulajdonosok és papírkereskedők ellenállása az új nyomda létesítésével szemben abban is megnyilvánult, hogy bojkottálták papírbeszerzésüket, így máshonnan kellett papírt hozniuk. Szakgépmester csak a Vida-nyomdában dolgozott. Veszprémben ők gyártottak először háromszínyomásos plakátokat. A lassan szaporodó megrendelések között találjuk a *Veszprémi Bakony-Balatonvidéki Református Népfőiskola 1941–42. évi értesítőjét* és a veszprémi *Állami Polgári Fiúiskola és Állami Felső Kereskedelmi Iskola* (ma Kossuth Lajos Általános Iskola) évenként megjelentetett értesítőit is. A veszprémi és a Veszprém környéki reformátusok körleveleit 1947 decemberéig ebben a nyomdában állították elő.

1944-ben először Vida Zoltánnak, majd két hét múlva *Vida Andornak* kézbesítették a katonai behívóparancsot. Bevonulásuk után a Jutasi Altisztképző vette át a nyomdájukat és egy ideig ők üzemeltették. Vida Zoltán a második világháború áldozatává vált.

Amikor Vida Andor meghallotta, hogy Veszprémet 1945. március 23-án elhagyták a harcoló csapatok, vonattal indult haza. A nyomda romokban hevert. Mivel testvére meghalt, így egyedül folytatta a vállalkozást. Az Egyházmegyei Nyomda kiégett, a Pósa-nyomdát a Kommunista Párt vette birtokba és a Fodor-nyomda még nem működött, ezért a polgármester a Vida-nyomdát jelölte ki városi nyomdának, és ígéretet tett, hogy segít papírt is szerezni. A szovjet városparancsnok először csak azzal a feltétellel engedélyezte a nyomda működését, ha minden kinyomtatandót lefordítanak oroszra és bemutatják. Később bezáratta a Vida-nyomdát. Vida Andor Budapesten két nap alatt szerezte be a szükséges igazolásokat, így vált lehetővé, hogy a nyomda aajtjáról végleg lekerüljön a tiltó pecsét. A Vida-nyomdának sok munkája akadt, ezért átköltözött a Bajcsy-Zsilinszky utca 4. számú, úgynevezett Braun-féle házba. Négy nyomógéppel dolgoztak: volt egy dupla tízes, egy tízes gyorsajtó, egy amerikai és egy német gyártmányú nyomógép. A sűrűn változó berakolányok mellett három szedő és egy gépmester dolgozott a nyomdában. A nyomda fő profilja a nyomtatványok előállítására volt.

A Veszprémi Ipartestület Vida Andort jelölte a mestervizsga bizottság elnökének. Ő a Szociáldemokrata Párt tagja volt. A pártegyesülés után mint nyomdatulajdonost nem vették át a Magyar Dolgozók Pártjába. Vida Andor nyomdáját 1949. december 29-én államosították. A csekkszámra zárolása után engedélyezték Vida Andornak, hogy végleges távozásakor köpenyét és töltőtollát magával vihesse. Ekkor Vaczkó Teréz berakolányt bízták meg a nyomda vezetésével.

A nyomdák államosítása

1949. december 29-én jelent meg a nyomdák államosításáról szóló rendelet. A 100 főt foglalkoztató üzemek mellett elrendelték a nyomdák állami tulajdonba vételét. Veszprém-ben ekkor három nyomda működött.

A volt Pósa-nyomdában a gépek épen maradtak a világháborús pusztítások során, így a helyreállítást és beüzemelést a veszprémi nyomdászok hamar elvégezték. 1945. március 25-én a Kommunista Párt képviselői lefoglalták a nyomdát és ezt követően az államosításig **Szabadság Nyomdavállalat** néven működött. Lezárták a könyvkereskedés és a nyomda közötti ajtót, ezzel biztosították az önálló üzemelést.

Az **Egyházmegyei Nyomdát** és a **Vida-nyomdát** még a rendelet megjelenésének napján államosította a budapesti *Jobbágy Gyula* tejipari tisztviselő és *Harasztovich Lajos*, a veszprémi Szabadság Nyomdavállalat vezetője. Ezzel egy időben **Államosított Egyházmegyei Nyomda** néven egy irányítás alá vonták a két nyomdát, Jobbágy Gyula vezetésével.

Az egységes területi irányítás megvalósítása érdekében a Könnyűipari Minisztérium nyomdaipari főosztálya, 1950. március 1-jével, Győrött életre hívta az Észak-dunántúli Nyomdaipari Egyesülést. Ehhez tartozott Veszprém is. Az egyesülés vezetője a fiatal székesfehérvári szedő szakmunkást, *Steltzer Ferencet* nevezte ki a veszprémi Államosított Egyházmegyei Nyomda élére 1950. június 12-től. 1950. októberében – a Tipográf gépek ki-váltására – a Kossuth utca 35. számú házba hozták Sopronból a Linotype szedőgépeket.

A Szabadság Nyomdavállalat 1950. március 4-től 1950. november 1-jéig volt Nemzeti Vállalat és Állami Szabadság Nyomda. 1950. október 8-tól a *Veszprémmegyei Népújság* he-tente kétszer jelent meg ebben a nyomdában. 1950. november elsejétől vált napilappá az MDP megyei bizottságának lapja, melynek a szedését és matricázását a **Veszprémi**

Nyomdában végezték Steltzer Ferenc felelős vezető irányításával. A 4000 példányú napilap veszprémi nyomtatása 1951. január elsejétől valósult meg. A rotációs gépet Miskolcra kapták. A gépet a volt Erzsébet Szálló (Kossuth utca 21. számú épület, ma a Budapest úti Szakszervezetek Háza van a helyén) konyhájában szerelték össze. A mellette lévő szobában volt az öntöde, ahol kézi erővel ölmöböl öntötték a nyomlemezeket. Horváth Mihály 3 éven keresztül, váltás nélkül és csak éjszakai műszakban kezelte ezt a gépet.

1. évf. 1. szám. Ára 1 P. 1942. május 12.

VESZPRÉMI NÉPÚJSÁG

DEMOKRATIKUS POLITIKAI NEMZELAP

SZERKESZTŐBIZTOSÁG: K. NAGY ISTVÁN, BÓNA ÁNDOR, dr. SZEIFARTH VILMOS, SEINTVÁNTI KÁLMÁN

Veszprémi Népiújság

MELLENKÉNT MINDEN SZOMBATON

1942. május 12.

1. évf. 1. szám.

Ára 1 P.

Veszprémi Népiújság

gondolatgyűjtésének megújítását az ország legelső és demokráciával legközelebb álló orgánusa feladatának tekintjük. A Veszprém Népiújság a közéleti életünk szívében áll, és a közéleti életünk szívében áll. A Veszprém Népiújság a közéleti életünk szívében áll, és a közéleti életünk szívében áll.

Szlatin jóslata bejeljesedett

Német földön, feltétel nélkül lerakta fegyverét az összeszűzt fasizista hadsereg

Az egész világ meglepetéssel fogadta a német hadseregnek a szlovén határon való feladását. Ez a hír a világ minden részén nagy felháborítást keltett. A német hadseregnek a szlovén határon való feladását a világ minden részén nagy felháborítást keltett.

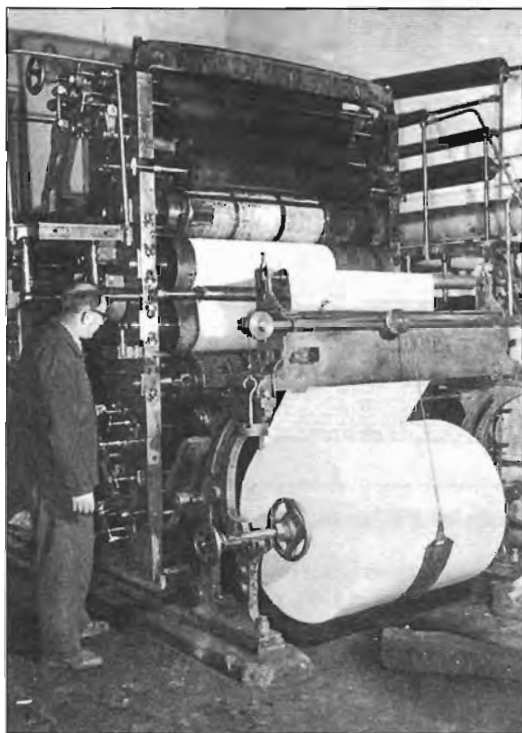
Az egész világ meglepetéssel fogadta a német hadseregnek a szlovén határon való feladását. Ez a hír a világ minden részén nagy felháborítást keltett.

1950. november 1-jétől már napilap lett a Veszprémmegeyei Népiújság

A volt Erzsébet Szállóba való átköltözés több időt vett igénybe, mivel sok gépet szét kellett szedni, majd új helyén összeszerelni. Steltzer Ferencet 1951. március 4-én nevezték ki a Veszprémi Nyomda igazgatójának. A bejárati folyosóról nyílt a gépterem, melybe a veszprémi nyomdák magasnymó gépeit telepítették. Így egy nagy Wörnert, egy Frankenthalit, egy Rochstroht és egy Liliputit. Székesfehérvárról hoztak egy A/2-es gépet. A kis vágószobában két vágógép működött. A kis gépteremben hat tégelysajtót helyeztek el. A szedőterembe a Sopronból hozott három Linotype szedőgép került. Az összeszűrt megeyei nyomdához Budapesten új betűket is vettek. Az újságon kívül ekkor a Veszprémi Nyomdában könyveket nem készítettek, hanem főleg kereskedelmi nyomtatványokat,

II. világháború előtti kép az Egyházmegyei Könyvnyomdáról, mely a jelenlegi Irodaház helyén állt

A Napló nyomtatása a Wörner magasnyomó rotációson (1969)

blokkokat és levélpapírokat nyomtak. A kis kötetben hozott könyveket is kötöttek. Közel 50-en dolgoztak ekkor a nyomdában.

1952 elején megszűnt az Észak-dunántúli Nyomdaipari Egyesülés és megalakult a **Veszprém Megyei Nyomda Vállalat**. A Megyei Tanács ipari osztálya gazdasági irányítása alá került vállalathoz tartozott az államosított pápai és keszthelyi nyomda is. A megyei nyomda zsúfoltságán úgy próbáltak enyhíteni, hogy az udvarban lévő raktárra építettek egy emeletet. Ott alakították ki a rotációs üzemet, ahová elhelyeztek egy használt, 16 oldalas rotációs gépet.

Több helyi, vállalati és politikai tartalmú újságot is nyomtattak. Veszprém megyei Hírlapnak nevezték el a Megyei Nemzeti Forradalmi Tanács napilapját, melyet 1956. október 31-től november 4-ig adtak ki. 1956. november 27-től néhány napig ismét megjelent a *Népújság*. 1957. január elsején új névvel, *Középdunántúli Naplóként* jutott el az olvasókhoz a megyei napilap. A *Napló* nevet 1961-től vette fel Veszprém megye újságja.

1968 után – az új gazdasági mechanizmus szellemében – a népgazdaság átalakulóban volt. Ekkor már közel 200-an dolgoztak a nyomdában. Megnőtt az igény az időszakos üzemi lapokra és a kisebb megyei kiadványokra is. A Napló példányszáma 30. 000-re nőtt. A korszerűtlen magasnyomó rotációs gép 7 óra alatt nyomtatta ki a lapot.

A felduzzadt nyomdaipari tanulólétszám szükségessé tette, hogy a veszprémi 306-os számú Szakmunkásképző Intézetben majdnem teljesen önálló nyomdászosztályokat indítsanak.

1970-ben, az elhunyt Németh István műszaki vezető utódja a budapesti **Deák Gyula** lett. Az ambiciózus főmérnök még az új nyomda elkészülte előtt szorgalmazta a modern ofszet rotációs technikára való átállást. 1972-ben megvásárolták az angol GOSS cégtől a Suburbán ofszetnyomó gépet. Országosan másodikként az 1972. november 7-ei *Napló* már az új gépen, korszerű technikával készült. 1974-ben Veszprémben is meghonosították az úgynevezett hidegszedést: az IBM composer systemet vezették be. A gömbfejes gépek mellett a vállalat vásárolt egy ún. fényszedő gépet is, amely a Linotype cég első fényszedő gépe volt. A hidegszedést és az ofszetnyomtatást nehéz volt elfogadtatni a magasnyomtatáshoz szokott veszprémi nyomdászokkal.

A Megyei Tanács ipari osztálya 1977 elején a nyugdíjba készülő Steltzer Ferenc igazgató utódjául Danóczy Balázst, a Szekszárdi Nyomda kiválóan felkészült műszaki igazgatóhelyettesét kérte fel, aki 1977. július 1-jétől, előbb mint igazgatóhelyettes, majd 1977. november elsejétől mint igazgató dolgozott a vállalatnál.

1977. november 7-ére megtörtént az Órház utcai új nyomdaépületbe való költözés. Danóczy Balázs igazgató a betöltetlen főmérnöki munkakörre *Kálóczy Csabát*, a Szekszárdi Nyomda termelési osztályvezetőjét kérte fel 1977. december 1-jétől. A vállalat vezetése – az új üzemeépület adta lehetőségeket kihasználva – évről évre dinamikusabban növelte a termelést, a nyereséget és a bérszínvonalat. A termelés növekedését a folyóirat, üzemi lap, naptár és katonai műszaki könyvek növekvő mennyiségű előállításának vállalásával valósították meg. Folytatták a félbemaradt géprekonstrukció: 1978-ban a keményítáblás könyvkészítés gépi feltételeinek kialakítása; komplett táblakészítő gépsor beszerzése, cérnafűző gépek és nagy teljesítményű szálhegesztést is tudó kombinált hajtogatógép megvétele. 1979-ben a vidéki nyomdák közül ők kaptak Kiváló Vállalat címet.

Az 1980-ban megvásárolt Zirkon 66 III. típusú ofszet-rotációs gép lehetővé tette a lapgyártó profil kialakítását a 13-as méretű lapok leggazdaságosabb papírfelhasználásával. Megvették a magyarországi bemutatóra hozott Kaszkád fényszedőrendszert.

1983-ban, a jobb piaci megjelenés érdekében, a vállalat felvette a **Pannon Nyomda** nevet.

1986 végén megvásárolták a Linotronic 300-as típusú lézeres levilágítású, világszínvonalat képviselő fényszedőrendszert. A lapgyártó profil a '80-as évek közepére kiteljesedett, így a Pannon Nyomda a két napilapot előállító nyomdák közé került a Budapestesen szerkesztett EXPRESS napilap előállításával. Ebben az évben a vállalat felügyeletét a Megyei Tanácstól a vállalati tanács vette át.

1990 márciusában – Danóczy Balázs elhunytát követően – **Fekete István** közigazdász (1985-től gazdasági igazgatóhelyettes) követte az igazgatói székben. 1991. évben alapították a **Veszprémi Nyomda Kft.-t**. Tevékenységüket bérelt helyiségekben és bérelt gépeken végezték.

1992. április elsején a Veszprémi Nyomda Kft. **Veszprémi Nyomda Részvénytársasággá** alakult át, melynek igazgatósági elnöke Fekete István lett. 1993-ban az Rt. vezetése felismerte, hogy a nyomdaipar piacán új, egyre növekvő igények jelentek meg a színes nyomtatás iránt. Ebben az évben üzembe állított színesnyomó gépen még csak kisebb munkákat végeztek. Ekkor vált szükségessé a külföldi tőke bevonása, mely során a svájci székhelyű LANAL AG. 70 millió forint értékű géppalattával 50%-os tulajdonrész szerzett az Rt.-ben. 1996-ig a nyomda fő profilja az újságy nyomtatás volt. Két napilapot

– Napló, Express – és egy hetilapot – Szabad Föld – gyártottak. Ezek gyártási jogát még ebben az évben elveszítették, mely jelentős létszámleépítéssel járt. A színes magazinok piacának bővítésére egy használt, majd 2000-ben egy korszerűbb színes rotációs nyomógépet vásároltak. A dolgozói létszám 180–190 fő körül stabilizálódott. 1996 májusa óta **Erdős András** közgazdász vezérigazgató irányítja az rt.-t. A nyomda szakmai irányítását **Bujdos István** műszaki igazgató végzi, akit 1999 tavaszán megválasztottak a Papír- és Nyomdaipari Műszaki Egyesület Nyomdaipari Szakosztálya elnökének.

A nyomda Veszprém többemeletes és kertes házas jellegű övezetének a határán fekszik, ezért az 1996. évben utánégetőt, majd két év múlva vízlágyítót építettek, hogy csökkentsék a légtérbe jutó szennyezések mértékét.

Ma a Veszprémi Nyomda Rt. fő profilja a színes kiadványok készítése a montírozástól a nyomtatáson keresztül a kötészesi késztermék előállításáig. Az íves és ofszetrotációs nyomógépek, valamint az ezekhez illeszkedő kötészet lehetővé teszik a legkülönböző kiadványok – napilapok, folyóiratok, magazinok, akcidenstípusú nyomtatványok – előállítását. A társaság alaptevékenysége jellemzően a periodikák gyártása. Termékeik között megtalálhatók például az Autó Motor, Anyák Lapja, Bonton, Elite, Chip Magazin, Román Chip, Tér és Rend, Kutya Magazin, Hagyományos és Mai Konyha, HBO műsorfüzet, Esküvői Divat, Házak stb. Megrendelőik 90 százalékáa budapesti.

1949-ben kezdte meg a működését Veszprém-ben a Budapesti Műszaki Egyetem Nehézipari Kara 107 hallgatóval. 1951 ősztől Veszprémi Vegyipari Egyetem néven önálló egyetemmé alakult. 1951-től a Dékáni Hivatalhoz tartozó tanulmányi csoport felügyelte az egy dolgozót foglalkoztató **házi sokszorosítót**. 1955-ben még egy nyomdai szakmunkás került a nyomdához. 1963. augusztus elsején a Könyvtári és Dokumentációs Osztály irányítása alá került a **Veszprémi Egyetemi Nyomda**, melynek vezetője **Körmendy Sándor** könyvkötő lett. A nyomda továbbra is a Veszprémi Egyetem Központi Könyvtárához tartozik.

A nyomda 1 db Dominant 516-os és 2 db Romayor 314-es nyomógéppel, vertikális rendszerű fényképezővel, német lemezlevilágítóval és vágógéppel rendelkezik. A kötészesi eszközök a belga BURG cég gyártmányai. A szedést és tördelést főleg a tanszékek végzik PC és Macintosh számítógépekkel. A nyomda jelenleg 40 millió forintos eszközparkkal dolgozik.

1992-ben kezdte meg működését a Veszprémi Egyetem Kiadója. Évente kétszer készítenek jegyzeteket, melyben meghatározzák a hallgatói szakiránynak és létszámnak megfelelően az elkészítendő könyvek, jegyzetek és segédanyagok mennyiségét. A veszprémi Mérnöki Kar és Tanárképző Kar tanszékein oktatott tananyag jelentős részét a nyomdában állítják elő. A Veszprémi Egyetem hallgatói létszámának nagyarányú emelkedése meghatározza a nyomda iránti igényeket. Az 1989-ben lévő 700 hallgatóval szemben 2001-ben 6000 nappali tagozatos hallgatója van az egyetemnek.

Az évente megrendezett 10–15 egyetemi tudományos konferencia anyagai és publikációi is itt készülnek. A nyomda dolgozik a Veszprémi Egyetem Keszthelyi Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kara számára is. A nyomda fő profilja továbbra is a tudományos könyvek nyomtatása. Jelentős számú könyv és jegyzet jelenik meg angol, német és francia nyelven, s készíti az intézmény különböző meghívóit, színes tájékoztatóit, a levélpapírokat és a nyomtatványokat is. Körmendy Sándor 1989 nyaratól történt nyugdíjba vonulását követően **Zachár Zsolt** könyvkötő, ofszetgépmester irányította a nyomdai munkát, akitől 1997 áprilisától **Szabó László** nyomdai fényképész, ofszetgépmester és könyvkiadói szakember vette át a nyomda vezetését.

A Progress Ipari Szövetkezet 1968-ban hozta létre **üzemi nyomdáját** Veszprém-ben a Miklós u. 6. számú házban. 1990. június 1-jétől kezdve bérelte a 16 dolgozóval működő **nyomdát a FIRKA Kft.** 1991 márciusától alakult meg a **PRO-FI Print, Kálóczy Csaba** ügy-

vezetésével. 1992. februártól **Patakiné Pál Márta** nyomdaipari árkalkulátor vette át a kft. ügyvezetését. 2000. január 1-jétől családi vállalkozásban működik a nyomda Patakiné Pál Márta irányításával. Két darab A/2-es Dominant és 1 db Romayor nyomógéppel, a kötészetiükben pedig vágógéppel, fűzőgéppel és perforálógéppel rendelkeznek. Fő profiljuk – a vegyes nyomtatványok mellett – a reklámtermékek, színes szórólapok, műsorfüzetek és kisebb példányszámú újságok nyomtatása. Egy évtizedig készítették az *Új Horizont* című irodalmi folyóiratot.

A **Horváth Nyomda Kft.** elődjét – a nyomdászdinasztiát alapító – *Horváth Mihály*, a Pannon Nyomda gépmestere és üzemvezetője egyéni vállalkozásként alapította 1986 novemberében Veszprémben, a Tüzér utca 32. számú családi házban. E ház mellé építették fel üzemüket. Mihály fia – a kft. ügyvezetője – szintén gépmester lett, majd megszerezte a nyomdaipari nyomtató technikai képzettséget. A tipográfus és nyomdaipari technikus feleség osztozik az ügyvezetői felelősségben is. Elsősülött lányuk – *Szöllősi Tiborné* – könyvkötőszakmát tanult, míg húga, *Molnár Sándorné* hidegszedő. Az egyéni vállalkozás 1996 februárjában alakult át kft.-vé. Gépparkjukban rendelkeznek sorszámozásra is alkalmas Romayorral, Grafopressszel és Dominanttal. A vágógép, hajtogató- és összehordó eszközök mellett formakészítő stúdióval, egy tamponnyomó és egy aranyozóberendezéssel is felszerelték üzemüket. Kezdetben főleg szitanyomást végeztek, majd bővítették egyéb nyomdai technológiákkal. Így ma már a számítógépes szedéstől, a magas- és A/2-es ofszetnyomtatáson át a reklámnyomtatásig minden műveletet el tudnak végezni nyomdájukban. Fő profiljuk az ügyviteli nyomtatványokon, céges levélpapírokon át a sorszámozott tömbök gyártása. Szolgáltatásként vállalnak fénymásolást, bélyegzőkészítést, könyvkötést, szakdolgozatok, diplomák kötését és esküvői meghívók nyomtatását is.

Az **Eötvös Károly Megyei Könyvtár Nyomda és Könyvkötészet** (Veszprém, Megyeház tér 3.) három nyomda (Megyei Pedagógiai Intézet, Megyei Könyvtár és a Megyei Tanács) 1993. év eleji összevonásából alakult ki. A nyomdát *Sándor József* vezette nyugdíjba vonulásáig, majd *dr. Fiasné Komjáthy Erzsébet* nyomdaipari technikus nyerte el pályázaton a nyomdai osztályvezetői állást. Nyolc munkatársat foglalkoztatnak. Egy B/3-as Romayor nyomógéppel, gyorsmásolóval, hajtogatógéppel, lemezmásolóval és kézi kötőgéppel rendelkeznek. Fő profiljuk a kézi kötészetükben az elhasználdott könyvek újrakötése, folyóiratok, újságok és szakdolgozatok bekötése. Ez a nyomda készíti a megyei önkormányzat közgyűlési anyagait és a *Megyeházi Tudósításokat*. Több mint egy évtizede évente nyomtatják a *Bakony-balatonai kalendáriumot*. Pedagógiai, tudományos, ismeretterjesztő és szépirodalmi kiadványaik között szerepel a *Veszprém megye földrajzi nevei* és *Fülöp Lajos Varázslat és kísértés* kötete is.

A **Pannonprint Kft.**-t 1989. február 28-án alapította a Pannon Nyomda Rt. és a VAÉV-Bramac SE a Pannon Nyomda gyorsszolgáltatójából a Jutasi úton. (A jelenlegi SPAR Áruház helyén.) 1994-ben a Pannonprint Kft.-t megvette *Godzsa Zoltán* nyomdaipari technikus, aki 1995-ben – a NEVIKI felszámolása során – vásárolta meg jelenlegi telephelyüket, a Stadion közben. Itt a nyomdai szolgáltatást bélyegzőkészítéssel, valamint papír-, írószerszám- és nyomtatványbolt nyitásával bővítették. A nyomda fő profilja az ügyviteli nyomtatványok gyártása, de a színes könyvtől és prospektustól a névjegyig sokféle nyomdai termék megtalálható palettájukon. 15 munkatársuk többsége több évtizede együtt dolgozik. Munkatorlódás esetén a csökkent munkaképességűeket is foglalkoztatják.

Borisz József kézszedő, gépszedő, könyvkötő, magasnyomó gépmester, gépipari technikus, nyomdaipari technikus és 1990. januártól – a Prospektus Gmk. társtulajdonosaként – bérrel a felszámolás alatt lévő Megyei Moziüzemi Vállalat Mozirotája helyiségeit a Pápai út 37/A alatt. 1991. július 1-jétől kiválva a Prospektus Gmk.-ből egyéni vállalkozóként létesítette a **Borisz Nyomdát**. Nyomdájában egy Wörner B/2-es gyorsajtóval, egy B/3-as téglajtóval, 2 darab új, Brünnben készült Grafopress géppel és egy B/4-es Viktória té-

gelysajtóval, N-140-es szedőgéppel, 2 vágógéppel, fűzőgéppel és ritzelővel rendelkezett. A nagy nyomdai tapasztalattal rendelkező Borisz József – őt alkalmazottjával, a hagyományos magasnymással – elsősorban meghívókat, szórólapokat, tömböket, öntapadós címkéket, névjegyeket, bélyegzőket és kliséket készített. Mivel a volt Mozirota teljes épületét a Prospektus Gmk. tulajdonosa vette meg, ezért a Borisz Nyomdát 1995. augusztus 1-jétől a Ranolder tér 8. számú, volt Vámosi-féle házba telepítette át. Ide már nem hozta át a Wörnert. 1996-ban Risograph digitális sokszorosítóval bővítette gépparkját, mely 120 nyomatot készít percenként. Ekkor általában 7–10 alkalmazottal dolgozott és megőrizte fő profilként a magasnymást. A bélyegzőkészítést mikrocellás bélyegzővel bővítette és vállalt gyorsmásolást is. Annak ellenére, hogy 1200–1500 féle meghívómintával rendelkezett, vállalta a minőségi, egyedi meghívók készítését is. Az itt készült kisebb példányszámú könyvek között találjuk a több éven keresztül nyomtatott *Statistikai évkönyveket* is. 1999. december 14-én, egészségügyi okokból jelentette be végelszámolásra nyomdáját, majd 2000. június 20-án végleg befejezte nyomdai tevékenységét.

Az **OOK-Press Nyomdaipari és Szolgáltató Kft.** 1990. április 25-én alakult. Alapítói fele-fele arányban, az Országos Oktatástechnikai Központ (OOK) és egy német pénzügyi befektető cég voltak. A kft. 11 dolgozóval, Veszprém-Kádártán, bérleményben kezdte meg tevékenységét. A géppark egy kétszínű B/2-es és 2 db B/3-as ofszetnyomó gépből, hajtógatógépből, ragasztókötező gépből és vágógépekből állt. A cég fő profilja a könyvgyártás volt és a mai napig is az. Ezen kívül minden más nyomdai terméket – szórólapot, nyomtatványt, öntapadós anyagot, prospektust – el tudnak készíteni. 1994 novemberében Veszprémbe, a Victor Hugo utcába költözött a kft. 1996-ban a Müller hidegragasztós kötőgépet egy hot-melt gépre cserélték, amivel mennyiségi és minőségi előrelépést értek el. A következő évben összehordógépet és cérnafűzőgépet vásároltak, majd a vágógépeket cserélték le modernebbekre. 1997-ben – többszöri tulajdonosváltás után – **Szathmáry Attila**, addigi ügyvezető vette meg a céget. 2000 májusában a kft. saját telephelyet tudott vásárolni Veszprémbe, a Csillag utca 5. szám alatt, a volt ROBIX területén. Ezzel egy időben egy B/1 méretű Roland gépet is vásároltak, amivel hatékonyabban és nagyobb mennyiségben tudnak eleget tenni a kibővült megrendelői körüknek. A megrendelők között könyvkiadók, multinacionális vállalatok és állami szervek találhatók. 2001-ben 16 dolgozót foglalkoztatnak.

1992. december 1-jén Kész Ferenc kéziszedő – egyéni vállalkozóként, bérleményben – létesítette a **Nyomdakész Nyomdát** Veszprémbe, a Kinizsi utca 11-ben. Kezdetben IBM számítógépen végezték a szedést, úgy fotózták a szöveget, majd filmről másolták a nyomólemezeket. Egy ADAST Dominant 514-es B/3-as nyomógéppel, MAXIMA 80-as vágógéppel, 1 db Poligraph hajtógatógéppel és egy KAEV tűzőgéppel rendelkeztek. 1993 májusában költözött át a nyomda a család Pázmándy utca 10. számú házába. 1996. május 16-án alakították át a céget Nyomdakész Kft.-vé, melynek ügyvezetője a többségi tulajdonos Kész Ferenc lett, míg Illésfalvi József gépmester résztulajdonosként került bejegyzésre. Rajtuk kívül montírozót, számítógépes szedőt és könyvkötőt alkalmaznak. Eszközállományuk egy Apple Macintosh és egy G 4-es Macintosh számítógéppel, majd egy AGFA Accuset 1000 filmvilágítóval, egy Glunz Jensen automata filmhívóval és egy szintén új Heidelberg GTO 52P 2 nyomóműves nyomógéppel bővítették. Termékskálájuk a névjegytől a könyvnyomtatásig terjed. A lakossági szolgáltatást jelentő névjegyek és meghívók mellett ügyviteli nyomtatványokat, színes tájékoztatókat, prospektusokat, öntapadós címkéket, árucímkéket és szépirodalmi könyveket is nyomtatnak.

Az **Imprenta Nyomdaipari Kft.**-t 1994 októberében alapította három ügyvezető tulajdonos Veszprémbe, a Szilfa utca 11. számú házban, majd 1998 márciusában költöztek át a Kádártai út 33-ba. Apostol László nyomdaipari szakközépiskolát végzett, **Bors László** magasnymó gépmester, míg **Vajna István** nem nyomdaipari végzettségű. Három kes-

kenypályás, tekerces flexonyomó gépen gyártják az öntapadós címkéket. Többségében multinacionális cégek a megrendelőik.

A **Simon és Társa Bt.** nyomdáját Veszprém, Harkály utca 6. szám alá 1994. május 24-én jegyeztette be **Simon Péter** ügyvezető tulajdonos, akinek nyomdaipari gépmester a szakmája. Nyomdájában a számítógépek mellett két Romayor, egy Grafopress téglajsajtó, valamint tűző és vágógép működik. Elsősorban ügyviteli nyomtatványokat, kis példányszámú prospektusokat és szórólapokat nyomtat.

A **Viza Kft.** központja Veszprém, Hajlat u. 31. szám alatt működik, míg a **Viza Nyomdát** a Szegelethy utca 4. alagsorában helyezték el. **Borbás János** ügyvezető tulajdonos újságíró-, fotós- és tipográfusszakmákkal rendelkezik, aki 1993-ban indította kiadói vállalkozását, majd 1995-ben vette meg a Városgazdálkodási Vállalat üzemi nyomdáját. A Viza Kft. hatfős munkatársi gárdája teljes körű nyomdai tervezést és kivitelezést is vállal. A nyomda rendelkezik egy Apple Macintosh számítógépes rendszerrel, egy lézerlevilágitóval, egy Romayorral és egy Dominant 525 nyomdagéppel. A technikai eszközök alkalmasak színes kiadványok minőségi nyomtatására is. A Viza Nyomda főleg ismeretterjesztő könyveket és reklámkiadványokat, valamint kisebb példányszámú újságokat állít elő. Külön figyelmet érdemelnek a *Veszprém megyei Honismereti Tanulmányok* kötetei, *S. Lackovits Emőke Viseletek, öltözködési kultúra a Bakony és a Balaton-felvidék falvaiban* című írása, *Verecs D. Csaba Bakonybél története* és a *Nemesvámos 1990–2000* kiadvány.

A **Westdeutsche Allgemeine Zeitung (WAZ)** Európa egyik legnagyobb médiavállalkozása. Az 1990-es évek elejétől szerzett vezető szerepet Közép- és Nyugat-Dunántúl négy megyei és egy városi érdekeltiségű napilapjának, valamint kistérségi újságjainak kiadásában. A Médiaszerviz létrehozásával 1992-től keresték azt a központi fekvésű települést, ahova – zöldmezős beruházásként – telepíthetik saját nyomdájukat. A döntés 1994-ben a Veszprém, Házgyári út 12. alatt lévő üres csarnoképületre esett. Itt építették fel a West Hungary Nyomdai Centrumot *Dänhardt Jens* – berlini származású – felelős vezető irányításával. 1995. április elsején már itt nyomtatták a *Naplót*. Az 1995. szeptember 18-ai hivatalos megnyitón már 4 napilap (*Napló, Fejér megyei Hírlap, Vas Népe és a Dunaiújsárvárosi Hírlap*) nyomtatásáról számolhattak be, majd hamarosan ide került a *Zalai Hírlap* is. A Médiaszerviz Kft. utóda a Pannon Lapok Kiadói Kft. lett 1996. július 1-től, majd 1998. április 1-jén alakult át a Pannon Lapok Kiadói Kft.-vé (PLT). A nyomda fő profilja a napilapnyomtatás. A saját újságjaik mellett hirdetési lapok, havi újságok és egyéb kereskedelmi lapok nyomtatását is vállalják az ország más megyéiből és a fővárosból is. (Így pl. *Veszprémi 7 Nap, Somogyország, Élet és Irodalom, Gazdaság, Pécsi hét, Maraton* újságok.) 2000. november 1-jétől *Dänhardt Jenst* ügyvezető igazgatóvá nevezték ki. A nyomda három MAN Plamag Chromoset gépe 5 darab Y nyomóművel van ellátva, így nyomtatási sebessége óránként 40 000 példány. 2000-ben közel 130 millió példányt nyomtak ki, melyre 6000 tonna papírt, 60 tonna festéket és 31 904 darab nyomólemezt használtak fel. A West Hungary Nyomdai Centrum 30 dolgozója, több mint 250 000 példányt újságot készít naponta.

A **Faa Produkt Bt.**-t 1996 áprilisában alapította **Faa Judit** montírozó és fotós szakember testvérével, **Faa Zoltán** nyomdaipari gépmesterrel. A nyomdát Veszprémbe, a Kistó utca 8. szám alá 1998. január elsején költöztették. Kezdetben 313-as Romayor nyomógéppel és egy AKK 56-os kamerával rendelkeztek. 1999 szeptemberével kft.-vé alakították vállalkozásukat. 2001-re már lényegesen bővítették gépparkjukat. Így rendelkeznek 515-ös Dominanttal, Ideál vágógéppel, Foldnak 8 brosúrakészítő géppel, Rapid tűzőgéppel, zsugorfóliázóval és asztali hajtogatógéppel. Közeli tervük között szerepel egy 725-ös Dominant, új lemezmasoló és lemezeldőhívó gép beszerzése. Elsősorban nyomdai kivitelezéssel foglalkoznak. Fő tevékenységük a kis és közép nagyságrendű színes, minőségi munkák (prospektusok, könyvek, brosúrák és művészeti kiadványok) nyomtatása. Nyomdájukból kerül ki a megyei önkormányzat folyóirata, a *COMITATUS* is.

Száz éve kezdte meg működését Pósa Endre könyvnyomdája

PÁLMANN JUDIT

A POLGÁRI ÁTALAKULÁS, a késő dualizmus kor időszakába, majd a huszadik század első évtizedeibe tekintünk vissza. Láthatjuk majd, hogy *Pósa Endre*, egy nincstelen, árva fiú, hogyan vált jónevű, nagy tekintélyű kereskedővé, nyomdatulajdonossá, város- és megyeszerte megbecsült, a helyi érdekeket képviselő iparkamarai taggá.

Pósa Endre elismert iparos volt, megbízható, szavahihető és széles látókörű, jó szakember. Józan életviteléről, takarékoságáról ismert, aki nemcsak megmaradni akart, hanem többre vágyott: műhelyét és kereskedését fejlesztette és aktívan bekapcsolódott Veszprém város szellemi életébe. Üzlete amolyan kaszinója volt a tanár- és tisztviselő embereknek, de minden polgármesteri komaság ellenére sem próbált „felfelé szívódni”, nem akart feltétlenül „úr” lenni.¹ Maradt, aki volt. Tisztességes, kemény munkával érte el, hogy cége közel hatvan évig befolyással bírt Veszprémben.

Nyomdászok, könyvkötők és könyvkereskedők a korabeli Veszprémben

Az 1800-as évek végére a polgári értelmiség számára már a könyv elsődlegesen tan- és munkaeszközzé vált, az egyszerű sorsúak által vett olcsó könyvek pedig hasznos és kellemes szórakozást, az önművelést biztosították. A nagy tételben piacra dobott, szerény kivitelű könyvek: a kalendáriumok, az énekes- és imakönyvek, a vallásos tárgyú elbeszélések, verses históriák mindig vevőre találtak. A nyomdász forgalmazással is foglalkozott, a könyvvarus nemcsak árulta, hanem esetenként maga nyomta, kötötte a kiadványokat.²

A könyves szakma területei szorosan összetartoztak. Hogy melyik könyvkereskedő tudott nyomdát nyitni vagy melyik könyvkötő tudott jól kereskedni, egyéni tehetségétől, anyagi háttérétől és nem utolsósorban a piactól, a vásárlóktól függött.

A lassú fejlődésnek induló Veszprémben újabb könyvkereskedések nyíltak a 19–20. század fordulóján. A helyi igényekre figyelemmel igazították beszerzéseiket, és így tisztességgel büszkélkedhettek. Legtöbbször nyomdát és könyvkötőműhelyt is létesítettek.³ Főként vidéken, így Veszprémben is, a könyvkereskedések még mindig nem csak könyvek, hanem egy-egy cikk (papír, bazáráru) forgalmazásával is foglalkoztak.⁴

A nyomdászat technikai fejlődése együtt járt számos új nyomdászati anyag és munkamódszer bevezetésével: új külföldi gépeket állítottak üzembe; gépesítették a betűöntést; a gyorssajtó elterjedt; rotációs gépeket, linotype és monotype szedőgépeket alkalmaztak; gépesítették a papírberakást, a hajtogatást, a fűzést és a kötést. Az új eljárások bevezetése tovább differenciálta a nyomdászszakmát a huszadik század folyamán.⁵ A nyomdászati technológia változásai hatással voltak a veszprémi nyomdai munkásság helyzetére is, de a kisipari jelleg továbbra is fennmaradt.

A nyomdatulajdonosok és a nyomdászsegédek az egyszerű mesteremberek szintjén voltak. Ebben az időben füzeteket, üzleti könyveket, munkakönyveket, falragaszokat,

meghívókat, névjegyeket készítettek leginkább. Ezek a termékek még a kisebb nyomdák számára is biztos jövedelmet jelentettek.⁶

Pósa Endre nagy vállalkozása

Pósa Endre könyvkereskedése és könyvnyomdája igazi színter volt Veszprémnek a huszadik század első felében. A városzerte napjainkban is csak Pósa-háznak nevezett épület régi szép történetek tudója. Pósa Endre nem innen indult és nem is egy csapásra építette fel elismert könyvkereskedését és nyomdáját, könyvkötészetét.

Gutheil Jenő kanonok, teológiai tanár, Veszprém történelmének kiváló ismerője⁷ a Pósa-féle könyvkereskedés fennállásának 50. évfordulójára, 1934-ben írt cikkében így írt a vállalkozó Pósa Endréről: „Ma, amikor egész irodalma van az amerikai típusú karriereknek, talán nem lesz érdektelen közelebről megtekinteni, hogyan nőtt ki a Pósa-cég a templomutcai szalmaviskókból Dunántúl egyik neves és virágzó üzletévé, amely állja még a mai gazdasági válság kemény megpróbáltatásait is és szolid tisztetségével a cég további jövője számára nyújt reményt és biztosítékot.”⁸

Pósa Endre 1862. június 30-án született Veszprémbe. Gutheil Jenő vélekedése szerint német származású a család, eredeti nevük *Posch*, ez a megmaradt iratokból is kiolvasható.⁹

Édesapja Vas megyéből származott, az édesanya, *Kajári Ross Mária* református lelkész családjában született. Pósa Endre visszaemlékezése szerint, szülei nagyon különböztek egymástól. Mindkettőjük mögött már egy küzdelmes élet állt, amikor összekerültek.

13 éves korában, 1875 körül Pestre került anyja bátyjához, *Kajári Ross Lajos*hoz, akinek nyolc segédet foglalkoztató aranyozóműhelye volt akkoriban.¹⁰ Endre nyomdász szeretett volna lenni, így aztán az Athenaeumba került szedőinasnak. A nyomdában nehéz körülmények között dolgozott. Ez az életmód megviselte a 13–14 éves gyermek egészségét, izomgyulladást kapott. Haza kellett költöznie édesanyjához Tatára.¹¹

Anyja rábeszélésére később Pósa Endre visszament Pestre *Kajári Ross Lajos*hoz aranyozótanoncnak.¹² Itt megtanulta a könyvkötést, a dobozkészítést, az aranyozást és a díszárú-készítést.¹³

1876–77-ben visszaköltözött édesanyjával Veszprémbe. Később megpróbált imakönyveket és tankönyveket is árulni a falvakban. Veszprémi iparosokkal társulva bejárta Tolna, Somogy, Zala megyét.

Mivel még nem töltötte be a 24. életévét, 1883-ban Pósa Endre – édesanyja üzletvezetése mellett – váltotta ki az iparendélyt könyv- és papírkereskedésre.

Könyv- és papírkereskedése hamarosan híres lett a városban. Feleségével, *Filszeker Teréz*szel, akivel 1886-ban házasodtak össze, bejárták a fél Dunántúlt. 1889-ben már a belvárosban nyithattak boltot. A püspökség, a káptalan, a zirci rendház is nagy tételben vásárolt tőlük. A könyvkereskedésben Pósané dolgozott. Férje a könyvkötő műhelyben a nagy megrendeléseket teljesítette: a zirci ciszterciták pergamenkötéseit és a díszkötések nagy erőfeszítést kívánó aranyozását végezte. A zirciek szalmás kocsira rakva hozták a bekötés-re szánt könyveket és ilyen módon szállították vissza a kész munkákat.

1892-ben, a Petőfi utca 52. szám alatt másik üzlethelyiséget béreltek, amelyet aztán pár év múlva megvásároltak. Ebbe költöztették át a könyvkereskedést. Veszprém és környékének tanítói, papok, jegyzők a hetivásár idején mindig betértek Pósaékhoz. A jól jövedelmező könyv-, papír- és írószer-kereskedés, valamint a könyvkötő műhely nyereségéből nyomdaüzemet indíthatott.

Nyomdaalapítás

Pósa Endre 1901-ben saját házában állított fel nyomdát.¹⁴ Az erről szóló iparigazolványt 1901. szeptember 7-én állították ki.¹⁵

Pósa Endre, a nyomdaalapító

Mivel a három évvel korábban vásárolt Petőfi utcai házban már nem fért el együtt az üzlet, a könyvkötészet és a nyomda, új megoldást kellett keresni. Még ez évben, tehát 1901-ben kibérelték *Fekete Károlytól* az ismert francia-barokk stílusú Rákóczi téri ház egy részét. Az utcafront földszintjén megnyithatták a könyvkereskedést.

1903-ban¹⁶ Pósa Endre megvásárolta az egész Rákóczi tér 3. alatti házat, amelynek földszintjét addig csak bérelte. A vételár több mint 70 ezer korona volt.

A Rákóczi téri házat Veszprémben majd' száz éve csak Pósa-házként ismerik. A több mint két-száz éves épület a város egyik nevezetessége. Gutheil Jenő már 1931-ben hosszú ismertetést írt a házról.¹⁷ A zirci ciszterciak egykori rezidenciája a XVIII. század végén épült. 1936-ban két írás is foglalkozott az épülettel.¹⁸

A monumentálisnak mondható építkezés kezdőnapjául 1792. jún. 22-ét tekintik, amikor a ház alapkövét elhelyezték egy latin nyelvű okirattal együtt.¹⁹

A mai Pósa-ház helyén két kisebb épület állhatott. A mögötte lévő majorban az istálló, a kocsiszín és egyéb melléképületek voltak. A Horgos utca felé néző szobák süveges boltozata jól mutatja ezt.²⁰ A régi házak pincéi is más-más építési időről tanúskodnak.

A reneszánszhoz közel álló francia-barokk stílusban épült a ház. Az oromzat kettős címere a zirciek emlékét őrzi: a déli címer a heinrichani cisztercita apátságé, az északi pedig a zircieké.²¹

Pósa Endre nagy anyagi ráfordítással az évek folyamán renováltatta a házat. A rendbe hozott ház földszintjén üzlethelyiségeket alakítottak ki. A műhely és a nyomda a nyugati részre került.

Pósa Endre nyomdája nyitásakor bizonyára számba vette a konkurenciát. A század elején már több más cég is működött Veszprémben.²² Jól menő kereskedése, közéleti és szakmai elismertsége ellenére nap mint nap meg kellett küzdenie vállalkozása sikeréért.

Veszprémben a 19–20. század fordulóján és még az 1910-es években is az egyik leg-erősebb, legnagyobb nyomda a Krausz-féle volt. A „Krausz Ármin és Fia”-cég már 1871-től működött.²³

A másik konkurens nyomda a „Dunántúli Könyvnyomda” néven 1901-től 1904-ig üzemelő cég, a „Köves- és Boros” nyomda jogutódja. Az egyik alapító, *Boros József* tulajdonjogát megvásároló *Kápolnai Paur Ödön* hírlapíró változtatta meg a bejegyzett cég nevét.²⁴

Fodor Ferenc 1906-tól 1942-ig működő, jól jövedelmező vállalkozássá fejlesztette a hajdani „Köves-céget”. A nyomda átvételétől kezdve több politikai hetilapot, közlönnyt és nap-tárt nyomtatott. A század tízes éveiben több plakát nyomtatását is vállalta.²⁵ Fodor Ferencet inkább barátoknak tekintették, sem mint konkurenciának. Jó szakember volt.

Báró Hornig Károly veszprémi püspök 1894-ben alapított nyomdát, azzal a céllal, hogy egyházmegyéjét a szükséges nyomtatványokkal ellássák.²⁶ Az „Egyházmegyei Könyvnyomda” az 1920-as évekre a Dunántúl jelentősebb nyomdái közé tartozott.

A Pósa-ház

Konkurens cégnek számított a „Népakarat” nyomda is. Takács Szilveszter nyomdász-mester „Népakarat” címmel kereskedők, iparosok, földművelők és a munkásosztály érdekeit felölelő társadalmi s közgazdasági hetilapot indított.²⁷ A „Népakarat” nyomdát Takács a hetilap kiadására alapította 1899-ben. Halála után, 1915-től 1919 elejéig özvegye vezette a nyomdát.²⁸

A Rákóczi téri palota megvásárlásával cége egy helyen, saját házában működhetett. Pósa Endre 40–45 évesen is napi 16–18 órát dolgozott, továbbra is szigorúan takarékoskodott, a nyereséget megfelelő arányban visszaforgatta a vállalkozásba. Így tudott fejleszteni, újabb sikeres tevékenységeket beindítani.

A nyomda berendezése

Az alapításkor a Pósa-nyomdában egy felújított, a „König und Bauer” gépgyárból származó egyutas gyorsajtó és egy lábpedálos „amerikai” Liberty tégelyes sajtó működött.²⁹ A tégelyes sajtónál a nyomtatást két sík lap, a tégely vagy a nyomótalp és a nyomóalap végezte. Ezek a fajta gépek kis terjedelműek voltak, az apró nyomtatványok előállítására alkalmasak és ennél fogva gyorsan népszerűvé váltak már a 19. század hetvenes-nyolcvanas éveiben. Legelterjedtebb változata, a már említett, Degener-féle kis „amerikai” Liberty. Ezekben a gépekben a tégely és a nyomótalp egy közös tengely körül mozgott, úgy mint az olló két szára. Előnye az volt, hogy könnyen hozzá lehetett férni a szedésformához. Sűrű képű, erős nyomást igénylő nyomtatványok sokszorosítására azonban kevésbé volt alkalmas.³⁰

A lábpedálos Libertyn óránként 700–800, kb. 45x35 cm-es nyomatot lehetett készíteni. A Pósa-nyomdában takarékosan és jó minőségben dolgoztak. Nyomatványaik jó kivitelűek voltak, kiállták az összehasonlítást a modernebb gépeken gyártott dokumentumokkal.³¹

Az indulásnál a fent említett gyorsajtókon kívül volt egy fűzőgép, perforológép és egy kézi hajtású vágógép. Az évtizedek folyamán a könyvkötő műhely és a nyomda felszerelése megújult. Az újabb beszerzések között a következő gépek voltak:

- Schelter und Giessecke, Leipzig gyártmányú motormeghajtásos „Phönix” tégelynyomógép 30x40 cm-es nyomófelülettel, 3 felhordóhengeres, tartozékokkal.
- Anger gyártmányú, lábajtásos amerikai tégelynyomó gép, hasonló műszaki paraméterekkel és tartozékokkal.
- Asztali hengeres lehúzóprés.
- Frankenthali gyártmányú, vasúti rendszerű gyorsajtó, 63x95 cm-es nyomófelülettel, 2 felhordóhengeres, rugós festékezőszerkezet tartozékokkal
- Krause gyártmányú, 100 cm széles közlőmű meghajtásos papírvágógép. A papírnyereg gyors ütemű, előre és hátra tolása az asztallapon jobb oldalt elhelyezett kézi kerékkal történt. A gép önprérelős kivitelű volt (ellensúlyos szerkezet), de kézi kerékkel kombinálva. A vágásjelző pedálos volt. A gépet működés közben beállíthatták, azonkívül lehetett állítani egyes és folytonos vágásra is. A gép hajtóereje kb. 3 HPascal, percenként 12–14 vágást végzett. Tartozékok: 1 db keskeny kés, 1 db széles kés, 2 db vágóléc és kéziszerszámok.³²

A nyomdában működött még egy Hungária típusú gép is, ezt az államosítás után Marcaliba adták el. A „Krausz-cég” könyvkötészeti felszerelését is Pósa Endre vette meg. Ekor kerülhetett a műhelybe egy prés, valamint aranyozáshoz használt rézbetű-kollekció.³³

Pósa Endre könyvkötő üzemében és nyomdájában általában két szedőt, egy könyvkötőt, egy férfi és egy női segédmunkást alkalmazott. Nyomdájában gépmestert nem alkalmazott. A nála dolgozó nyomdásznak mindig az éppen soron következő munkát kellett elvégezni.³⁴

1908-ban telepedett le Veszprémben *Kálmán István* könyv- és papírkereskedő segéd. A szakmát még Debrecenben tanulta ki, majd dolgozott Kassán is. Pósa Endre 1911-ben vállalta, hogy két év alatt – mint tanoncot – kitanítja a könyvkötőt, gépmester és nyomdai betűszedő iparágra.³⁵

Kálmán István 1913 augusztusában feleségül vette Pósa Endre egyetlen leányát, a húszesztendős Ilonát. *Pósa Ilona* a cég pénzügyeit intézte. Kálmán István, amint megkapta családi örökségét, megvásárolta Pósa Endrétől a könyvkereskedést. A vállalkozás továbbra is a „Pósa” nevet viselte, ezt Pósa Endre a vételkor kikötötte, a cégtulajdonos Kálmán István

lett. A könyvkereskedésben továbbra is vettek fel megrendeléseket a Pósa-nyomda részére, amiért Kálmán István az apósától megfelelő százalékot kapott.³⁶

A „Pósa Endre Könyvnyomda” kiadványai

A nyomdában legnagyobb részben különböző egyesületek, társulatok, az egyházak kiadványai, iskolai értesítők, naptárak és közigazgatási nyomtatványok készültek.³⁷ Üzleti és ügyviteli nyomtatványokat nagy tételben készítettek. A nyomda alapításának idejétől több sajtóterméket is előállítottak a Pósa-nyomdában.

Pósa Endre megalapítója, egyik szerkesztője és kiadója volt az Iparosok Lapja című, a hazai iparosság és a magyarosítás érdekeit képviselő politikai hetilapnak. A hetilap 1901. április 6-tól 1902. augusztus 15-ig jelent meg. A mutatószámot az Athenaeumban nyomták. 1901. augusztus 25-től itt készült a lap.

A Veszprémi Ellenőr 1898. október 1. és 1902. június 29-e között jelent meg. Mindössze egyetlen számát nyomták a Pósa-nyomdában, az 1901. szeptember 22-én megjelenőt. A lapot 1902. július 6-án magába olvasztotta a Veszprémvármegye című hetilap.

Az [Ezernyolcszáznegyvennyolc] 1848 című megyei független hírlap 1901. november 17. és 1902. június 22-e között jelent meg, hetente. 1902. április 6-tól a lap nyomdai munkálatait a Pósa-nyomda készítette.

A nagy hírű Veszprémvármegye című politikai hetilap 1898. január 5-től 1945 tavaszáig szolgálta a megye olvasóit. 1919. február 9. és 1921. december 30-a között szünetelt. Pósa Endre az 1904. május 12-i számtól kezdve nyomtatta a lapot, mintegy fél évig. A nyomda 1943 szeptemberétől ismét megbízást kapott a lap nyomására. A lap 1944 december végéig hetilapként jelent meg. 1945 januárjában hetente háromszor, majd a hónap végétől naponta jelent meg. Ebben az időben a lapot az Egyházmegyei nyomdában szedték és törölték, a címszedést a Pósa-nyomdában végezték. Ekkor már a Pósa-nyomdát *Kálmán Endre* nyomdászmeister, a legidősebb unoka vezette.

Közművelődési Közlemények címmel jelent meg, Kálmán István szerkesztésében, 1915. október elseje és december 15-e között egy havilap. A Pósa-nyomda végezte a nyomdai munkálatokat. A lap mindössze három számot ért meg.

A Veszprémvármegyei Népoktatást a Veszprémvármegyei Kir. Tanfelügyelőség adta ki, vélhetően 1922 és 1937. november elseje között. Biztos adatok csak 1925. január 15-től érvényesek. A Pósa-nyomda 1937 októberéig adta ki a közlőnyt, az utolsó számot az Egyházmegyei Nyomdában nyomtatták.

A Veszprémi Kisgazda című lap felelős szerkesztője Pósa Endre volt. Az eredetileg kéthetenkénti megjelenésre tervezett kiadvány csak egyetlen számot ért meg: 1926. december elsején. Kiadója a (Veszprém) Vármegyei Kisgazda Párt volt.

A veszprémi reformátusok időszakai értesítőjét, a Jeruzsálemhegyi Harangszót 1936 áprilisától 1938-ig nyomtatták a Pósa-nyomdában. 1940-ben újra megbízást kapott a cég és a nyomda lefoglalásáig itt végezték a lap nyomdai munkálatait. 1945 és 1947 között a Vidaféle nyomdában készült a kiadvány.³⁸

A Pósa nyomdában más jellegű kiadvány is készült. *Dr. Óvári Ferenc* országgyűlési képviselő ünnepi beszédét, amely 1902. szeptember 19-én hangzott el Szentgálon, Kosuth Lajos születésének századik évfordulóján, a Pósa-cég adta ki, szép kivitelben.³⁹

Szintén 1902-ben jelent meg – Pósa Endre szerkesztésében – az Iparosok nagy képes naptára. Beköszöntőjében Pósa Endre – mint szerkesztő és kiadó egyben –, meleg szívvel ajánlotta társainak naptára első évfolyamát. E számban hosszan mesélte el Horvátországban és Boszniában tett ifjúkori utazásait.⁴⁰

A nyomda kiadványai 1906-tól betekintést engednek a Veszprém vármegyei Múzeumi Egylet többéves munkájába.

A Pósa Endre által nagybecsült *Szeglethy György* polgármester évenkénti beszámolóit 1904-től a nyomdában jelentek meg.

Politikai jelentőséggel bírt az 1905. évi megyei „Alkotmányvédő Bizottság” ülésein felvett jegyzőkönyvek nyilvánosságának biztosítása.

A „Veszprém vármegyei magyar közművelődési egyesület naptárát” 1911-től nyomták a Pósa-nyomdában. A naptárak tiszti cím- és névtármelléklettel jelentek meg.⁴¹

Alispáni jelentések, szabályzatok, titkári jelentések, emlékbeszédnek sokasága hagyta el a nyomdát a sok év alatt.

1909. január 10-én tartotta díszközgyűlését a Veszprémi Színpártoló Egyesület a Petőfi Színház felavatása alkalmából. A 34 oldalas kiadvány ezt örökítette meg.⁴²

Nagy számban jelentek meg szépirodalmi művek is a nyomdában. Báró *Hornig Károly* püspök vállalta a „Legényegyesületi Színműtár”-sorozat kiadását.⁴³ Ebből a sorozatból jó néhányat itt adtak ki. A Pósa-nyomda gondozásában jelent meg *Rada Ferenc* fordításában, *Mayrhofer* A mátkapár című háromfelvonásos színműve 1905-ben, *Kasza Vilmos* Árva Rózi című népszínműve 1907-ben. 1916-1920 között zömmel plakátok kerültek ki a nyomdából.⁴⁴

Több útleírás⁴⁵ is kiadtak. Bizonyára ez nem véletlen, hiszen Pósa Endre maga is szívesen utazott. Még segéd korában bejárta a Délvidéket, eljutott a Balkán országaiba.⁴⁶ 1933-ban Londonba utazott. Útját színes beszámolóban örökítette meg. Bemutatta a gyönyörű tájakat, szívesen írt az angol közállapotokról, esetenként kritikát is megfogalmazott. A beszámoló eredetileg a Veszprémi Hírlapban jelent meg folytatásokban, de az Egyházmegyei-nyomda különlenyomatként is megjelentette a teljes leírást.⁴⁷

A Pósa-nyomda képes levelezőlapokat is kiadott. A veszprémi vár képével postai lapot nyomtak.

A fent említett kiadványokon, sajtótermékeken kívül a Pósa-nyomda ügyviteli nyomtatványok előállításával is foglalkozott, ezeket raktáron is tartotta. A cég korrekt üzleti kapcsolatban állt a fűzfői Lőporgyár Rt.-vel. A gyár rendszeresen tőlük szerezte be a szükséges nyomtatványokat.⁴⁸

A Pósa-cég üzletpolitikája

A korabeli újságok, naptárak és egyéb kiadványok hirdetéseiben hívták fel a cégre és szolgáltatásaikra a figyelmet. A könyvnyomda és a könyvkötészet szakmunkák elvégzését vállalta: különböző könyvek, zárszámadások, rovatolt táblázatok, báli és esküvői meghívók, valamint gyászjelentések nyomását jutányos áron, ízléses kivitelben. A vidéki megrendeléseket gyorsan és pontosan teljesítették.⁴⁹

Amikor Kálmán István megvette a könyvkereskedést 1911-ben, megállapodás született közte és Pósa Endre között a cégen belüli együttműködésről és az önköltségi árakról.

A nyomda a könyvkereskedés számára az alábbiak szerint dolgozott:

- névjegy: 100 db esetén 80 fillér, 500 db esetén 60 fillér/100 db, 500 db felett 50 fillér/100 db
- gyászjelentés: 10% engedménnyel
- raktári nyomtatványok: oldalanként 4 K/1000 db, további nyomás esetén 1 K 20 fillér

---

ALAPÍTATOTT 1883. ÉVBEN.

PÓSA ENDRE

VESZPRÉM, RÁKÓCZI-TÉR 3. SZ.

≡ SAJÁT HÁZ. ≡

KÖNYVNYOMDA JÓL

FÖLSZERELVE ÚJ BETŰANYAGGAL

JUTÁNYOSAN, GYOR-
SAN ÉS IZLÉSES KIVI-
TELBEN KÉSZIT MIN-
DENNEMŰ NYOMDAI

≡ MUNKÁKAT. ≡

KÖNYVKÖTÉSZEZT GÉPEKSEL JÓL

≡ FÖLSZERELVE. ≡

- kétoldalas nyomás esetén, folytatólagos 1000 (db)-ra 1 K 20 fillér
- nyomás, szedés oldalanként különböző esetén az első 1000 (db) nyomással együtt 4 K.

A könyvkötészetben ilyen vállalási árakon dolgoztak:

- nagy zsoltár- és hozzá hasonló nagyságú és vastagságú imakönyv:
1/2 bőr, 1/2 vászon 1 Korona 20 fillér 1/2 vászon 1 Korona
- kis zsoltár: 1/2 bőr, 1/2 vászon 1 Korona, 1/2 vászon 80 fillér, 1/2 bőr 2 Korona 40 fillér
- egyéb imakönyvek vagy kötések, amelyek az üzletben készülnek, a fenti árakból 10% engedmény [adható]
- tankönyvkötések raktári kötésbe:
tömeges (kötés) esetén 20 fillér/db, egyedi (kötés) esetén 30 fillér/db
ódon könyvek 40 fillér/db, ódon, de kisebb alakú, jobb állapotban lévő
30 fillér/db⁵⁰

Pósaék üzletpolitikája sikert hozott a cégnek. Még a nagy gazdasági válság idején, a húszas évek végén, a harmincas évek elején is tisztas megélhetést biztosított a családnak.

Pósa Endre a közéletben

Sikeres üzleti tevékenysége, kitartó sokéves munkája Pósa Endrét Veszprém város módos, befolyásos polgárai sorába emelte.

A 19. század végén megfigyelhető jelenség Pósa Endrére is illik. Mint iparos és kereskedő bizonyos értékek hordozója volt. Veszprémben ezt különösen elismerték, becsülték. Volt benne ambíció, függetlenségre vágyás, ami vállalkozói szemmel, mozgékony-sággal, a küzdelem vállalásával párosult.⁵¹

Aktívan bekapcsolódott a város társadalmi életébe. Már az 1890-es évek végén bekerült a virilisek, a legtöbb adót fizető polgárok közé. Ott volt Veszprém vármegye törvényhatósági bizottságának tagjai között.⁵² Iparos tekintélyét jelzi, hogy az Ipartestület egyik vezetője lett. Iparostársai a győri Kereskedelmi és Iparkamara kultagjává választották és megbízták a veszprémi iparosok kongresszusi képviselőjével.⁵³

A veszprémi hitelszövetkezetnek a pénztárnoka volt, majd az intézmény felügyelő bizottsági elnöke. Részt vett a Magyarországi Munkások Rokkant és Nyugdíj Egyesületének megalapításában is. Egész életében szívügyének tekintette a szakemberképzést. Újságcikkekben, ipartestületi gyűléseken sürgette a tanoncképzés színvonalának emelését.⁵⁴

Szorgalmazta a Veszprémi Munkásgimnázium létrehozását és anyagilag is támogatást nyújtott az intézmény fenntartásához. Az intézmény létrehozásával az alapítókat az a cél vezérelte, hogy lehetőséget biztosítsanak a fiatal munkások művelődéséhez.⁵⁵

Pósa Endre kulturális téren is igyekezett hasznosítani képességeit, kapcsolatait. 1908-ban *Papp Sándor* királyi tanfelügyelő, *Zsigmond János* főgimnáziumi tanár és Szász Ferenc igazgató-tanítóval együtt megalapította a Veszprémvármegyei Magyar Közművelődési Egyesületet. Az egyesületnek az alelnöke,⁵⁶ majd jegyzője lett.

A Pósa-nyomda és könyvkereskedés utóélete

Pósa Endre 1941. október 15-én bekövetkezett haláláig, 79 éves koráig maga vezette a nyomdát és a könyvkötészetet. Halála után Kálmán Endre nyomdászmaster, Pósa Endre legidősebb unokája vette át a nyomdát. Az 1940-es évek elején modernizálták az üzemet.

A híres Pósa-cég szomorú, méltatlan véget ért meg. 1945 elején, Veszprém bombázásakor a közelben történő robbanás megrongálta a házukat is. Az üzleti irattár szinte teljesen kiégett. Kálmán Endre, a nyomda tulajdonosa frontszolgálaton volt, a család többi tagja pedig a Somló-hegyre költözött egy prэшázba. Amikor a városba bevonultak a szovjet csapatok, Kálmán János, Endre testvére, visszatért Veszprémbe. Ekkor már a saját házukba nehezen tudott bejutni. A városban akkor még üzemelő nyomdák közül a Pósa-féle volt a legjobban használható. Ezért a szovjetek a Pósa nyomdát foglalták le „propaganda célokra”. A nyomdát átnevezték, így lett 1945-től „Szabadság nyomda”.⁵⁷

A Rákóczi téri Pósa-házat 1952-ben kellett elhagynia a családnak. A ház az államosítás után hányatott sorsot ért meg. Végül 1992-ben a Magyar Kereskedelmi Bank vette meg az épületet. A házat renoválták, a belső udvart megszőpítették, a burkolatot kicserélték.⁵⁸ Sokan szívesen látnák a Pósa-házat a város tulajdonában, hiszen majd' száz éve a Rákóczi téri palota a Pósa család nevével forrt össze, és hirdette a nyomdászként és kereskedőként egyaránt kiemelkedő család tehetségét.

JEGYZETEK

1. *Gutheil Jenő*: Egy régi könyvesbolt félszázados jubileumára. = Veszprémi Hírlap. 42. évf. 3. sz. (1934. január 21.) 1–3. p. (Továbbiakban: Gutheil. 1934.)
2. *Hudi József*: Veszprémi könyvkereskedők a XVIII–XIX. században. = Horizont. 6. évf. 1988. 2. sz. 26.
3. *Ungváry Ferencné*: Veszprém megye nyomdászata 1860–1920. Kézirat. (Veszprém). 1976. 21–24. p.
4. *Kókay György*: A könyvkereskedelem Magyarországon. (Budapest). 1997. 114. p.
5. *Ungváry Ferencné*. i. m. 30. p.
6. *Szegleti Ildikó*: Veszprém megye nyomdászata. Veszprém. 1978. 27. p.
7. Veszprém megyei életrajzi lexikon. Veszprém. 1998. 190. p.
8. *Gutheil Jenő*. 1934. 1. p.
9. Beadvány. 968 k. i./1889. *Kálmán János* (Pósa Endre unokája) tulajdonában. A szöveghű közlés olvasható még; *Pálmann Judit*: Pósa Endre könyvkereskedésének és nyomdájának története. Debrecen, 1998. 20. p.
10. *Pósa Endre*: Pósa család. Kézirat. 1927. 7. p. *Kálmán János* tulajdonában. (Továbbiakban: *Pósa*. 1927.)
11. *Hamar Imre*: A kétszáz éves Pósa-ház. = Veszprémi szemle, 1994. 2. sz. 27. p. (Továbbiakban: *Hamar*. 1994.)
12. *Pósa*. 1927. 8. p.
13. *Bándi László*: A veszprémi nyomdászat két évszázada. Veszprém. 1989. 100. p.
14. Veszprém megyei Levéltár. Veszprémvármegye. Alispáni iratok. 15863/VI. 901. (Továbbiakban: *VeML*)
15. *VeML*. Veszprém és Vidéke Ipartestület. Iparlajstrom. E/62. sz.
16. Más vélekedés szerint 1905-ben jutott a tulajdonukba a ház. V.ö. *Gutheil*. 1934. 3. p. ; *Hamar*. 1994. 22. p.
17. *Gutheil Jenő*: A veszprémi Pósa-ház. = Veszprémi hírlap. 34. évf. 51. sz. (1931. december 20.) 1–2. p. (Továbbiakban: *Gutheil*. 1931.)
18. *Horváth Konstantin*: A veszprémi Pósa-ház alapkö-letétele 1792. jún. 22-én. = Veszprémi hírlap. 44 évf. 18. sz. (1936. május 3.) 1–3. p. ; *R(osenthal) S(ándo)r*: Egy régi házról. = Veszprémi hírlap. 44. évf. 24. sz. (1936. június 14.) 3–4. p.

19. Horváth i. m. 1–2. p. ; A latin nyelvű felirat magyar fordítása is olvasható. Ez egyértelművé tette a kutatók számára az építkezés kezdetét.
20. Mező Csaba: A Pósa-ház. (Kézirat). Veszprém. 1997. Alap- és metszetrajzok. Mellékletek. A szerző tulajdonában
21. Gutheil. 1931. 2. p.
22. Ungváry Ferencné: i. m. 32–35., 116.p.
23. Ungváry Ferencné: i. m. 73–74. p.
24. VeML. Veszprém és Vidéke Ipartestület. Iparlajstrom. E.2/1900
25. Kálmán János személyes közlése.; Ungváry Ferencné. i. m. 83–84. p.
26. VeML. Veszprém és Vidéke Ipartestület. Iparlajstrom. E. 140. sz. 1884-1925. 3/1894.
27. Nagy László: A Veszprém megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája: 1820–1956. Veszprém. 1957. 58–59. p.
28. Ungváry Ferencné: i. m. 87–88. p.
29. Kálmán János személyes közlése; Bándi. i. m. 101. p.
30. Novák László: A nyomdászat története. VI. : 1868-1900. Budapest. 1929. 44–46. p.
31. Bándi. i. m. 101–104. p
32. Az „Első Magyar Befűntöde RT” Könyvkötészeti anyagok osztályának számlái alapján. Kálmán János tulajdonában.
33. Kálmán János személyes közlése
34. Ungváry Ferencné. i. m. 89. p.; Kálmán János személyes közlése.
35. VeML. Veszprém és Vidéke Ipartestület. Tanoncszerződési lajstrom. 1911. jan.–1920. dec. 154/1912
36. Bándi. i.m. 104. p
37. Szegleti. i. m. 303–315. p.
38. Nagy. i. m.
39. Óvári Ferencz: Ünnepi beszéd. Veszprém. 1902. 16. p.
40. Iparosok nagy képes naptára az 1902-ik évre. Veszprém. 1902. 106 p.
41. Szegleti. i. m. 306–311. p
42. A Veszprémi Színház felavatási ünnepélye: 1909. január 10-én a Veszprémi Színházpártoló Egyesület díszközgyűlése alkalmából. Veszprém. 1909. 34 p.
43. Ungváry Ferencné. i. m. 16. p
44. Szegleti. i.m. 311-314. p.
45. Pl. Zsigmond János: Görög földön. Veszprém. 1905.101 p. Varanics József: Balkán országain keresztül. Veszprém. (s.a.) 37 p.
46. Pósa Endre: Hogy lettem én magyarosítóvá. In: Iparosok nagy képes naptára az 1902-ik évre. Veszprém. 1902. 30-34. p.
47. Pósa Endre: Utazás Londonba az angol–magyar cserevonattal. Veszprém. 1933. 20 p. Klny. a Veszprémi hírlap 1933. 41. évfolyamából
48. Kálmán János személyes közlése
49. A Veszprémvármegyei Gazdasági Egyesület 1905. évi évkönyve. Veszprém. 1905. Hirdetések
50. Pósa Endre kézírásos feljegyzése feltételezhetően az 1910-es évek közepéről. Kálmán János tulajdonában.
51. Nagy Zsuzsa, L.: Iparosok, kereskedők és kispolgárok a két világháború közötti Magyarországon. Budapest. 1991. 15. p.
52. Veszprémvármegyei Magyar Közművelődési Egyesület naptára az 1915-iki közönséges évre. Veszprém. 1914. melléklet 52., 71. p.
53. Gutheil. 1934. 3. p.
54. Hamar. 1994. 24–25. p.
55. Fodor Zsuzsa, V.: Munkásgimnázium Veszprémben. In: Múzeumi Diárium. Veszprém. 1990. 36. p.
56. Gutheil.1934. 3. p.
57. Kálmán János személyes közlése
58. Varga Ibolya: Megújul a Pósa-ház. = Napló. 49. évf. 181. sz. (1993. augusztus 5.) 4.

A veszprémi tradíciók folytatója: a Prospektus Nyomda

PRAZNOVSZKY MIHÁLY

A történelem bizonyos szakaszaiban ismétli önmagát. De legalábbis olyan helyzetet teremt, amikor az emberi cselekvés lehetőségei ismétlődnek. Még akkor is azonosan jelenik ez meg, ha a korábbi és a jelenvaló között több generációnyi idő telt el, ha alapvetően megváltozott a civilizációs rend, ha a tudományos, műszaki fejlődés egy léptéknyit sem hasonlít egymásra. De nem változik soha az emberi akarat, amely lehetőleg szabadon, vállalkozóan kívánja meghozni döntéseit, felépíteni önmagát, formálni szűkebb és tágabb környezetét. Ilyen időszaknak tekintjük – választott vizsgálatunk viszonyításaként – a dualista Magyarország néhány évtizedét, amikor a magyar vállalkozó szellem rendkívül gyorsan alkalmazkodott az európai innovatív gondolkodáshoz, s azzal egyenrangú teljesítményt tudott felmutatni. Minden adott volt akkor az előrelépéshez: modern gondolkodás, a szabad vállalkozás lehetősége, mozgósítható tőke, szerveződő hitelélet, gyorsan és jól reagáló piac.

Kétségkívül Veszprémnek is ez volt a legdinamikusabb korszaka, még ha az akkori kortársak, akik mindig elégedetlenek korukkal, másként ítélték meg. Veszprém ekkor alakítja ki végleges polgári intézményeit és épületeit, megtalálja természetes növekedése irányait és lehetőségeit. Nagy egyéniségek jelentkeznek, akik családi tradíciókon vagy éppen az új szerzésű tőkére alapozva a társadalmi élet minden színterén fontos pozíciót töltenek be a városban, határoznak meg életmód- és cselekvésmintákat.

Közel sem áll szándékunkban erőltetett párhuzamot vonni a 19. század vége és a 20. század befejezése között. Már csak azért sem, mert azt sem tudjuk, mikor végződött a 19. század és vajon befejeződött-e a 20. század? A történelem nem ismeri a letéphető naptárlapokat. Mégis történik valami az 1980-as évek végén Veszprémben is. Ha bátortalanul, ha félve a bizonytalantól, félve a jelentkező értetlenségtől, amelynek olykor még mindig finom, de érzékelhető politikai ráhatás volt a vége, megindulnak a gazdasági vállalkozások. Furcsa keretek között, mondhatjuk, sajátos magyar jelleget öltve. Ezek voltak a csirái annak a hirtelen felgyorsuló folyamatnak, amely a rendszerváltás előtt egyszerre megnyitotta a kapukat, s amelynek hatására mérhetetlenül megnőtt a gazdasági vállalkozások száma, amelyek persze ugyanilyen nagy mennyiségben és gyorsan tűntek el, mert a piacgazdaság törvényeit nem az ábrándok és a remények szabályozzák, hanem nagyon kemény igazságok.

A kezdetek

A Prospektus Nyomda 1986-ban jött létre. Nem volt egyszerű az indulás, hiszen egy újfajta működési formát választottak, a gazdasági munkaközösséget. Alapítója *Szentendrei Zoltán* nyomdaipari üzemmérnök volt, aki ekkor a Pannon Nyomda nyomóforma-készítő üzemegységének vezetője. A másik két tag ugyanebből a nyomdából *Horváth Veronika* szedő és *Pásztorné Géczy Krisztina* nyomdaipari technikus.

A társasági szerződés szerint tevékenységi körük a következő: „... kiadványszerkesztést, nyomdatermék megtervezését, tipografizálását, műszaki szerkesztését, formakészítést, szedés-előállítását, tördelést, fényképezést, színbontást, montírozás műveleteinek – a társaság mindenkori felsereltségének és szakértelmének megfelelő – elvégzését, kapacitásszervezést vállalják, továbbá a megrendelői igények feltárását, a hozzá szükséges kapacitások felkutatását és az egész gyártás gondozását az engedélyezéstől a késztermék szállításáig.”

Ezt az alapító okiratot 1986. január 4-én írták alá és 1986. március 21-én emelkedett jogerőre. 1986. január 14-én fordul elő az ismert márkanév először: *Prospektus Kiadványszerkesztő és Kivitelező Gazdasági Munkaközösség*, székhelye: Hársfa utca 37. Ezt a szerződést a későbbiekben többször módosították, a tagok is változtak. A magyarázat is kézenfekvő s benne rejlik a vállalt feladatban. Olyan sokrétű nyomdai szolgáltatás teljesítését akarták megvalósítani, amely szinte egy teljes nyomdai kapacitásnak felelt meg. A Pannon Nyomda akkori vezetése egyáltalán nem örült ennek az új konkurensnek. Más konkurens persze nem is igen volt, hiszen a nyomdászat mindig állami monopólium volt. Elsősorban politikai okok miatt, hiszen a nyomdában bármit elő lehetett állítani, amit éppenséggel nem ellenőrizhet a hatalom. Nem véletlen, hogy évtizedekig még a primitív másológépeket is nyilvántartásba vették a rendőrségen. (Ezek voltak az ún. stencilgépek.) Ugyanakkor a Pannon Nyomda tudta, hogy egy jól felkészült szakemberét veszíti el, aki képes létrehozni és működtetni egy nyomdaipari vállalkozást. S mivel jogi úton nem tudták a szándékot megakadályozni, ezért másféle eszközökkel ott hátráltatták a tevékenységét, ahol csak lehetett.

Az érdemi munka a technikai előkészítés megszervezésével csak az alapítás után fél évvel indult meg. A megmaradt üzleti könyvekből tudjuk, hogy az első megrendelést 1986. július 15-én teljesítették. A Club Tihany üzleti nyomtatványokat rendelt meg. A következő megrendelő a Pannonker volt, a megye akkori legnagyobb kereskedelmi vállalata. Az első könyv augusztus 5-én hagyta el a nyomdát. A Bakony Múzeum (ma Laczkó Dezső Múzeum) „*Történeti és néprajzi dolgozatok a Káli-medencéből*” című kis könyve jelent meg. Később sorra jönnek a megrendelők: Balaton Volán, Megyei Pedagógiai Intézet, Moziüzemi Vállalat, Városi Művelődési Központ, Petőfi Színház, majd a megyeszékhelyen kívüli megrendelések is sorakoznak: Ugod, Várpalota, Zirc, Dudar, Komárom stb.

Az előbbi bekezdésben azt a fogalmat használtuk, hogy az első könyv elhagyta a nyomdát. Ez annyiban igaz, hogy a könyv valóban elkészült, de a *Prospektus GM* nem volt nyomda! Összes gépe – ma is látható, mint múzeumi tárgy – egy IBM composer szedőírógép volt, amely a Hársfa utcai lakás tetőterében állt. Itt dolgozott *Mesterházi Győzőné*, aki – gyes mellett – nem hivatalos minőségben végezte a szöveg szedését. Az akkori nyomdatécnika szerint – ami a gutenbergi örökség alapja –, a szedés főleg ólomból készült, akár kézi betűszedéssel, akár gépi szedéssel. A *Prospektus* a szedőírógép-technikát alkalmazta, ahol már nincs szükség ólomra. Nyugat-Európában ez a technológia már lassan elavult, de Magyarországra csak késve érkezett, Veszprémben is csak két nyomdában alkalmazták. És ez volt a *Prospektus GM* alapvető lényege! Már nem akarták az ólomszedést bevezetni, felismerték, hogy az elképzeléseiket csak az akkor létező legkorszerűbb berendezésekkel tudják megvalósítani. A composernek is megvoltak a maga hátrányai, pl. a gömbfejek cseréjének gyakori szükségessége, a betűtípusok szűkösége, a memóriakapacitás rendkívüli behatároltsága, de mégiscsak alapvetően más, gyors, és gyorsan korrigálható munkát végzett. A *Prospektus GM* tehát kezdetben csak a szöveg-előállítást végezte, minden más nyomdai tevékenységet alvállalkozókkal végeztetett el. Pl. a Zala megyei Nyomdaipari Vállalatnál, vagy a pécsi nyomdánál. (A Pannon Nyomda soha egy megrendelést nem fogadott tőlük!)

Két év kellett ahhoz, hogy az első számottevő fejlesztések megvalósuljanak. A családi ház udvarában felépült a „fészer”, azaz az első önálló műhely, és beszereztek egy AKK 56-os nyomdai reprodukciós fényképezőgépet. Ebben a 20 m²-ben praktikusán helyezkedett el a reprokamera, a szedőgép és két montírasztal, ezzel megteremtve 3 dolgozó munkahelyét. A berendezést lakásból levetett bútorok, házilag barkácsolt montírasztalok alkották. (A történeti hűség érdekében leírjuk pontosan, az első montírasztalt Szentendrei Zoltán barkácsolta össze az otthoni dohányzóasztalból. Később egy másikat is készített, ehhez egy régi íróasztalt használt fel.) Itt váltotta fel a szedőgép mellett Mesterházinét a Prospektus GM első főállású dolgozója, *Pacher Győzőné*, akit a szakmában Tádé néven ismernek és kedvelnek. Pacherné rendkívüli szakértelemmel kezelte a composert, majd folyamatosan követte a szedési technológia változásait. Több mint 11 évig volt a cég egyik meghatározó személyisége.

Ugyanakkor Szentendrei Zoltán üzleti politikájának másik eleme is nyilvánvalóvá vált. A gm bármilyen nagyságú üzleti nyereségét maradéktalanul visszaforgatta az üzem technikai fejlesztésébe. Ez a koncepciója mindmáig érvényesült, felismerve és tudva, hogy határozott szakmai elképzelésekkel, a technikai fejlődést követve lehet egy távlatos perspektívát megvalósítani. Mindezek következtében három év alatt már 2 szedő és 1 fotós-montírozó dolgozott a „fészerben” (ez utóbbi épület ma is megvan, meg is kellene őrizni, mint a leendő veszprémi nyomdászattörténeti skanzen egy darabját!), és természetesen Szentendrei Zoltán is teljes időben, ami napi 16–18 órát jelentett, végezte a munkáját.

1988. Az AKK-56 reprodukciós fényképezőgép az új műhelyben

A forgalom növekedének már határt szabott a megrendelések száma (több mint 2500 db/év), ezért a fejlődés feltétele lett az apróbb, kisebb értékű munkák helyett a nagyobb értéket képviselő termékek gyártása. A termékösszetételben nagyobb mennyiségben megjelentek a visszatérő, ill. periodikamunkák, melyek előre tervezhetők. Ilyenek voltak a címkék és folyóiratok, melyek részaránya elérte a 20%-ot.

Gyakorlatilag az első célkitűzését teljesítette a nyomda alapítója: ez a gyorsaság. Mindenkinél rövidebb határidőre vállaltak munkát és a korrigálást az utolsó percre tudták valósítani. A kifogástalan minőség garanciája még hátra volt, hiszen a máshol folyó nyomdai munkákba alapvetően nem tudtak beavatkozni.

1986. december 20-án jelenik meg először a Prospektus GM ma már jól ismert színes emblémája. A névválasztás sem véletlen. Szentendrei Zoltánt kezdetben az a szándék vezérelte, hogy elsősorban olyan nyomdaipari termékeket állítson elő, amely a nagy nyomdák számára csak nyűgöt, terhet jelentenek. Ezek az aprónyomtatványok, üzleti iratok, leporellók, katalógusok, meghívók, prospektusok. Ezt a termékprofil tartották meghatározónak s ezért választották az egyértelmű, a vállalkozás lényegét kifejező közismert fogalmat márkanévnek.

1988. Szentendrei Zoltán a frissen elkészült cégtáblával, háttérben a Hársfa utcai műhely

A fejlődés első öt éve

Sokféle összetevője van annak, hogy 1990-ben új, a nyomda teljes létét meghatározó változás történt. Mindenképpen alapvető a rendszerváltás ténye, amely addigi gazdasági monopóliumokat szüntetett meg, felszabadította a munkaerőt, lehetőséget adott új hitelpolitika kialakítására, elősegítette a vállalkozások támogatását, s változásokat hozott a munkaerőpiacokon. S olykor még a nemzetközi politika változása is formálta egy-egy magyar vállalkozás helyzetét, jövőképét. Akkoriban nagyon sok vállalkozás indult Magyarországon, java része átgondolatlan, egy része hazardírozás volt, s mindezek ugyanilyen gyorsan tűntek el, ahogyan létrejöttek.

Szentendrei Zoltán 1990. április 30-án szerződést kötött a Megyei Moziüzemi Vállalattal, hogy annak a Pápai út 37. szám alatti nyomdaüzemét átveszi, ott telephelyet létesít. Merthogy a Prospektus Nyomda székhelye továbbra is a Hársfa utcában maradt. A mozi nyomda – csak így emlegették –, egy aránylag egyszerű berendezésű házi nyomda volt, amely féleből több is akadt a nagyobb vállalatoknál. Elsősorban a saját egységeinek igényeit elégítette ki: műsorlapok, plakátok, mozijegyek stb. gyártásával, s csak részben vállalt külső megrendelőktől munkát. Technikai felszereltségét aránylag jó állapotú nyomdagépek jelentették: linószedőgép, magasnyomó gép (kézi berakású), valamint az ofszet technológiát kiszolgáló reprodukciós fényképezőgép, csehszlovák gyártmányú egyszínes nyomógépek, és a kötészetben hajtogató-, vágó- és tűzőgép, jelentős betűkészlet.

A nyomda, szerződés szerint, a bérleti díj fizetésén kívül vállalta a Megyei Moziüzemi Vállalat nyomtatványszükségletének legyártását is.

A Prospektus GM vállalta valamennyi gép és a raktárkészlet átvételét és a dolgozók további alkalmazását. Ekkoriban volt 3 gépmester, 2 kötészeti munkás, 2 formakészítő, 1 magasnyomó gépmester. Természetesen ide jött a gm addigi három alkalmazottja is. A mozi nyomda akkori vezetője Katona Endréné volt, aki mindmáig a Prospektus Nyomda termelésirányítója.

Elővételi jogot kötöttek ki, azaz, a hat évre kötött szerződés ideje alatt bárminemű eladási szándék esetén a Prospektus GM-é az elővásárlás joga. Ami azért is indokolt volt, mert menet közben Szentendrei Zoltán jelentős beruházásokat hajtott végre az épületen.

A Megyei Moziüzemi Vállalat – hasonlóan az országban lévő többihez –, folyamatosan „ment össze”, s hamarosan helyet cseréltek. A maradék irodák költöztek az ún. barakképületbe, míg a Prospektus Nyomda elfoglalta a főépületet, amely azonban nagyságára csak töredéke volt a mainak.

Nem volt gond a megrendelésekkel sem. Ez volt az első magánnyomda a megyében, s a megrendelők annyi sok rossz tapasztalat után szívesebben fordultak olyan vállalathoz, amelyben már az a szó szerepelt, hogy *magán*, mert joggal bízhattak megrendeléseik igényesebb teljesítésében.

A Prospektus GM Nyomda színvonala közeledett afelé, amelyet Szentendrei Zoltán elkövetett, de technikailag még nem érte el a megyei nyomda szintjét. Gyors, megbízható, rugalmas megrendelői politikát alakítottak ki. Közvetlen kapcsolatot formáltak minden egyes megrendelővel, személyes partnerüknek tekintették őket. Lehetőséget adtak számukra a termelési folyamat egészének a végigkövetésére, s arra is, hogy az utolsó pillanatra tudjanak változtatni elképzeléseiken Ennek köszönhetően a 12 fővel működő nyomdában megsokszorozódott a korábbi 3-4 milliós éves forgalom.

Ennek alapja egy merész és kockázatos üzleti fogás volt. A Magyarországra behozott nyomdagépek általános KGST-relációban kerültek ide, meglehetősen nyomott, mesterséges árakon, amelyek képzése nem a piac, hanem a politika szabályai szerint történt. 1990-ben, mintegy utolsó lehetőségként, egy meglehetősen fordulatos üzleti akció végén a Prospektus GM megvásárolt egy új, csehszlovák gyártmányú Dominant 725 kétszínes nyomógépet. Az ára 2,7 millió forint volt, ami akkor is alacsonynak számított, mégha a vásárláshoz szükséges fedezetet Szentendrei Zoltán rendkívüli nehézségek árán is szerezte be. Jellemző, s a nyomda akkori közösségi hangulatát mutatja, hogy a dolgozók maguk ajánlottak fel anyagi segítséget, belső hitelt a vásárláshoz. Ez egyébként Szentendrei Zoltán üzletpolitikájának újabb fontos eleme: a munkatársi gondolkodás, magatartás közösségi szintű működtetése. Még akkor is, ha a piaci gazdálkodás törvényszerűségei nem ismerik az effajta magánvállalkozói modellt, legalábbis nem tartják forgalomnövelő tényezőnek.

1991-ben újabb s most alapvető változás következett be a Prospektus Nyomda technológiai fejlődésében. Az első gép, a Composer szedőírógép nyugalomba vonult. Kiváltották a fényszedéssel, ami a modern számítástechnikai technológia bevonulását jelentette a Prospektus Nyomdába. Az első, 286-os számítógép elindította az új műszaki folyamatot, amelyek részei: lézerprinter, fényszedés, képi anyagok bevitele szkenneren, szoftverek. Mindennek persze voltak még negatívumai. Csak fekete-fehér képeket tudtak bevinni és a Ventura program sem tudott még olyan széles spektrumú szolgáltatást biztosítani. De a korábbi állapotokhoz képest ez alapvető változás volt, most már a minőségi igények, elvárások teljesítéséhez is közelebb jutottak.

A következő változás éve 1993. A számítógépes piac nyitottsága, az informatikai eszközök hihetetlen gyors fejlődése itt is éreztette hatását, hiszen mint említettük, Szentendrei Zoltán alapelve a lehető legkorszerűbb technika azonnali alkalmazása a termelésben, s így a forgalom növelésének ez az elsődleges biztosítéka. (Ehhez jelentős forgótké kell, de a Prospektus GM ekkor nem vett fel banki hitelt. A magas banki kamatok miatt más pénzügyi megoldásokat választottak.) Most már color levilágításuk is volt, (AGFA levilágítót vásároltak), volt saját színbontásuk. A dobszkenner belépésével és a számítógépek teljesítményének növekedésével most már „színes” nyomóformát tudtak készíteni. S ekkor vásárolták meg a négyszínű Heidelberg GTO nyomógépet, amelyből addig csak egy darab volt az országban. Ez csúcstechnológia, ez már döntő vásárlás volt. Nem szólva arról a kiváló szakmai kapcsolatról, amely ettől kezdve ezt a kis veszprémi nyomdát e hatalmas német világ-céghez köti és annak megbecsült partnere lett. (Még ebben az évben vásároltak egy kiváló minőségű, programvezérelt vágógépet is, amely ugyancsak a csúcstechnikához tartozott.)

1996. A már megvásárolt moziüzemi épület, a felújítások előtt.

Mindez már az 1986-ban megfogalmazott álmok megvalósítása volt, s nem is kellett hozzá tíz esztendő. Szentendrei Zoltán teljesítette azt, amit ígért: teljes körű nyomdai szolgáltatás, első osztályú, kifogástalan minőség, abszolút gyorsaság, a vevők igényeinek a kért határidőre való teljesítése, korrekt üzleti kapcsolat a vevőkkel és a beszállítókkal, kiegyensúlyozott vállalati pénzügyi politika. Gyakorlatilag 1994 végére a cég teljes kapacitással dolgozott.

Az európai minőség elérése

1994 változást hozott a gm társulási formájában. A változtatásnak többféle szakmai, gazdasági, jogi indoka volt. Egy gyors, döntésképes, a piac mozgásához igazodni tudó gazdasági vállalkozás új szervezeti kereteket igényelt. De ezt szükségessé tették a Magyarországon formálódó változások is, amelyek kihatottak a gazdasági tevékenység minden szférájára. Mert ne felejtjük, egy még mindig átalakuló, az Európai Közösség normáihoz mind jobban igazodni kívánó magyar gazdaságban kellett a Prospektus Nyomdának léteznie. A bérleti jogviszony után ekkor vásárolták meg a mozinyomda épületét, ami szintén indokolta új társasági forma létrehozását.

Igy tehát 1994 december 31-ei hatállyal létrejött a *Prospektus Kiadványszerkesztő és Kivitelező Korlátolt Felelősségű Társaság*, amelynek tagjai Szentendrei Zoltán és Szentendrei Zoltánné. Ettől kezdve ők ketten a tulajdonosok, véglegesen letisztultak a tulajdonosi viszonyok. A kft. székhelye továbbra is a Hársfa utca, míg telephely a Pápai út 37. A társaság tevékenységi köre: *„könyv- és zeneműkiadás, lapkiadás, egyéb kiadói tevékenység, nyomdaipari termékek gyártása, nyomdaipari szolgáltatás, piac- és közvélemény-kutatás, üzletviteli tanácsadás, máshová nem sorolt gazdasági tevékenységet segítő szolgáltatás”* – áll a társasági szerződésben.

A következő évben egy Roland 104-es nyomógépet vásároltak. Ez a dupla teljesítményű nyomdagép már vezérlőpultos rendszerű volt, amely egyúttal a gépet kezelő szakemberektől várt szakmai megújulást. Az átállási bizonytalanságok után e nyomógépnek köszönhetően megduplázódott a teljesítmény. Az ugyanebben az évben megvásárolt stancológép viszont a több lábbon állás, a termékszerkezet-bővítés igényét mutatja, hiszen ennek jóvoltából megkezdték a felkészülést a címkegyártásra is. (Megjegyzendő, s mind a nyomda, mind a nyomdaipar fejlődési tempóját jelzi, hogy ezt a Roland 104-es gépet a Prospektus Nyomda már el is adta...)

1997-ben jelentős kötészeti fejlesztést hajtottak végre. Beszereztek egy Stahl hajtogatógépet, egy Polár ívrázót, egy újabb vágógépet és egy csomagológépet. 1998-ban pedig a nyomda történetének legnagyobb beruházására került sor. Ekkor vásároltak meg egy heidelbergi hatszínű nyomógépet, amelynek beszerzési ára 3 millió márka volt. (Ez az összeg tartalmazta még az alábbiakat: új szkenner, új számítógépek, montírozó méretű levilágítógép.)

Ezzel a műszaki váltással a Prospektus Nyomda – a hasonló léptékű hazai nyomdák közül – az első helyre került. Nemhogy követik a technikai fejlődést, hanem ők alkalmazzák először az új technológiát. A teljes gyártási folyamatot modernizálták a formakészítés, a nyomtatás és a kötészet területén. Nemcsak gépeket vásárolnak, de technológiát is. A Delta technológia alkalmazását már ők mutatták be a hazai szakembereknek. A digitális montírozás, a printelt ívindítás, a B2-es levilágítás mind az jelzi, hogy most már a döntő változás a technológia maximális kihasználásában lesz, erre tevődik át a hangsúly. A nyomda szakalkalmazottait kell megtanítani, képessé tenni arra, hogy mindazt ki tudják hozni az új technikából, ami abban van, amire az képes. Hiszen mára lecserélték már a 10 éves Dominantot, lecserélték az 5 éves Rolandot, s az új heidelbergi gépek már egészen más, összehasonlíthatatlan minőségű szakmai felkészültséget igényelnek. Már alkalmazzák a

Prospektus Nyomdában a CPC 24-es technológiát, az image controllt, az emberhelyettesítő színellenőrzést, s ennek alkalmazásában a világon az első száz nyomda között vannak. Miként elsők között alkalmazzák a color menedzsmentet is. Ennek része a kötészet korszerűsítése, vágógépek, ívszámláló stb. beszerzése.

1998. A „nagyberuházás” legjelentősebb berendezése, a 6 színes, lakkozóműves Heidelbergi nyomógép

A folyamatos megújulás területei

A technikai fejlesztést természetesen már nem lehetett a régi épület adottságai között végrehajtani. A Prospektus Nyomda első tíz éve a Pápai úti telephelyen a folyamatos építkezések jegyében zajlott. Kialakítottak egy logikus rendszert, amelyben a belső tér rendje a gyártási folyamatokhoz igazodott. Ezt csak úgy lehetett megvalósítani, ha bővítették az épületet, ha újabb csarnokokat építettek. Ezzel az eljárással – a meglévő telekhatáron belül – a nyomda alapterülete a háromszorosára nőtt. Mindezek hozzájárultak a munkakörülmények ideálissá válásához is. Például a papírraktár rendszerét teljesen átalakították. A hajdani kis raktárban minden anyagot kézzel kellett mozgatni, nehézkes volt a belső szállítás, az új áru elhelyezése stb. Az átalakítások után nagyobb légtérű raktár alakult ki, szervesen beépült a szükséges technikai láncba, új, teherbíró padlózat készült, nincsenek küszöbök s a targoncás rakodás, szállítás jelentős energiamegtakarítást, biztonságot jelent.

De ugyanilyen praktikusak a gondosan megtervezett rendelésfelvételi irodák, a tárgyalóterem, a dolgozók szociális helyiségei is. Gondoskodtak a megfelelő világításról, a klimatizációról. Az pedig ugyancsak természetes, hogy a nyomda egész területét egy állandóan fejlesztett informatikai rendszer fogja át, az árajánlattól a kiszállításig minden folyamat számítógépen történik, és ez bárhol kontrollálható vagy módosítható.

Hasonló változások következtek be a nyomda humánpolitikai tevékenységében is. A dolgozóknak, amikor a mozinymodát átvették, azonnal megháromszorozódott a bérük.

A bérfejlés tempója ma is jelentős, a bérszínvonal (beleértve az egyéb juttatásokat is), magas, meghaladja a hasonló nyomdaipari üzemekét. Változott az igény a szakemberekkel szemben is. Ma már nem csak arra van szükség, hogy valaki sokat dolgozzon, hanem arra is, hogy ismerje és be tudja tartani a technológiát.

A Prospektus Nyomda alapvető, kiemelendő szerepet vállalt abban, hogy van, illetve újra van nyomdász-képzés Veszprémben. Összefogva a Veszprémi Nyomdával és a West Hungary nyomdával, nem csekély anyagi áldozatot vállalva, a szakmunkásképző intézetben folyamatosan képeztek a formakészítő, számítógépes kép- és szövegszerkesztő, íves gépmester, rotációs gépmester, gépesített könyvkötő szakmunkásokat. A felvett tanulók már valamennyien érettségizettek, tehát igyekeznek minél magasabbra tenni a mércét, mert a mai nyomdászat nem csak szakismereteket, de kellő, alapos intelligenciát is igényel.

A Prospektus Nyomda a dolgozók részére üdülőt tart fenn Magyarhertelenden. Rendszeresen szerveznek közös programokat. Vidám majálist, Mikulás-ünnepet tartanak a munkatársak gyermekeinek, karácsonykor közös vacsorán beszélnek meg az év eseményeit, a következő év feladatait. Rendszeresen szerveznek közös kirándulásokat az ország különböző pontjaira, ahol a vidám szórakozás mellett megismerkednek egy-egy nyomda tevékenységével is.

Ugyancsak rendszeresek a szakmai tanulmányutak is. Megjelennek a hazai és a külföldi szakmai vásárokon, bemutatókon. Az érintett dolgozók menedzserképző tanfolyamokon vesznek részt. A képzés szemléletváltoztatás, mondja a nyomda tulajdonosa, aki arra is figyel, hogy a termelés irányításába bevonandó fiatal szakemberek egy éven át részt vegyenek a termelés minden fázisában, hogy a helyi viszonyok teljes birtokában ülhessenek le a termelésirányító feladataikhoz.

Ez azért is fontos, mert időközben a tulajdonos megváltoztatta a nyomda vezetési rendszerét. Felismerte, hogy a létszám (már 40 fő dolgozik), a termelési érték növekedésével a korábbi struktúra nem tud megbirkózni. Szükség volt középszintű irányítás beépítésére a gazdasági munkában és a termelésirányításban. Azt is tapasztalnia kellett, hogy az évtizeddel korábbi szemlélet megváltozott, aminek az oka mindenképpen a társadalmi magatartás teljes változásában kereshető. Szakmai feladata a közvetlen irányítás helyett egyre inkább az ellenőrzésre tevődött át, hiszen egyedül már nem volt képes a gyártás teljes folyamatát áttekinteni. Éppen ezért a termékmenedzserek szemléletét kellett úgy alakítania, hogy úgy gondolkozzanak, mint a tulajdonos. E szemlélet aztán készséggé válik, napi gyakorlatot befolyásoló magatartássá, kreatív gondolkodássá és cselekvéssé. Ennek megformálásához persze meg kell találnia a megfelelő érdekeltségi tényezőket is, amelyek alapja mindenképpen az anyagi érdekeltség és felelősség, de nem lebecsülendő az önállóság felelőssége, a sikerélmény szerepe sem. (Hasonló szándéka van a csoportvezetőkkel, azaz a termelést közvetlenül irányítókkal is.)

Jelentős változás előtt áll vagy már abban a folyamatban van a nyomda termékszerkezete. Az indulás éveire már utaltunk, a gyorsan előállítható, a gyors szükségletet kielégítő üzleti nyomtatványok elsődlegességére. De a Prospektus Nyomda akkor nem engedhette meg magának az egy lábón állást. Igen sokrétű termékcsoport előállítását vállalta fel. Meghívók, katalógusok, névjegyek, képeslapok, naptárak, füzetek, könyvek, folyóiratok, hetilapok, étlapok, mappák, termékismertető, címkék – és még sorolhatók tovább az előállított termékek fajtái. Ezen belül alapvetően megváltozott már a színes igények aránya is. Ma a megrendelt termékek 99 százaléka színes, ami a technikai fejlesztésekből is következik.

Ugyanígy változott a termékszerkezet. Korábban igen jelentős arányú volt a könyvek előállítása. A nemesvámosi tézes falutörténeti sorozata, a levéltári kiadványok, a múzeum évkönyvei és egyéb kiadványai, a szentendrei skanzen könyvei, a zirci és a pápai múze-

um tudományos értekezői, a Magyar Képek Kiadóvállalat színes könyvei a szent korona történetétől kezdve a Pannónia fotóalbumokig és a herendi képeskönyvig, a városi monográfiák, képeskönyvek, és ezek mellett igényes és szép folyóiratok készítése, mint például a Hajó magazin, Hi-Fi piac stb. Mind, mind e nyomda magas szintű munkáját dicsérik.

A könyvelőállítás még ma is jelen van, noha korántsem olyan mértékben, mint korábban. Ám ami ma készül, az alapvetően más minőségű, és kizárólagosan színes technikát igényel. Az aprónyomtatványok aránya is jelentősen hátrébe szorult. Nem a technikai felkészültség hiányzik, hanem a más művelési rendszerben való gondolkodás. A nyomda technikai fejlődéséből következik az az egyszerű szakmai-gazdasági tény is, hogy ezeken a gépeken és ezzel a felkészültségű munkaerővel már nem éri meg a korábbi termékek előállítását. Erre vannak más, kisebb nyomdák a városban.

A város szolgálatában

Veszprém a rendszerváltozás idején több díjat alapított. Ezek közül kiemelkedik a Gizella-díj, amelyet minden évben azoknak ítélnek oda, akik szakmai tevékenységükkel meghatározó módon járultak hozzá a város szellemiségének gyarapításához. 1999-ben a Gizella-napon Szentendrei Zoltán, a Prospektus Nyomda tulajdonosa vehette át ezt a díjat.

E díj indoklása egyfelől a sikeres üzletembernek, a nyomdaalapítónak, a veszprémi nyomdászati tradíciók folytatójának szól. Annak, aki korszerű szemlélettel gondolkodva, mindig igazodva a technikai fejlődés léptékéhez, létrehozott egy világszínvonalú munkahelyet Veszprémbe. Olyat, ahol 40 ember és családja megélhetését biztosítja, s olyat, amely tevékenységével a város jó hírét is erősíti.

De szól a díj a nyomda másik gesztusának is, azaz részvételnek a város mindennapos létének eseményein, a maga módján és eszközeivel segítve, támogatva azokat. Ennek sokrétű formái is kialakultak mára. A nyomda elsősorban kedvezményes megrendelésteljesítéssel és olykor pénzzel is támogat bizonyos szervezeteket. Ezek elsősorban helyi iskolák, óvodák, egészségügyi intézmények. Ha beázott egy iskola teteje, segítettek a költségek előteremtésében. Meséskönyveket vásároltak egy óvoda számára. Pénzt adtak a gyermekkórház javára stb.

Ám jobban szeretik, ha természetben segíthetnek. Kiemelten támogatják a veszprémi atlétikai sportokat, annak egyesületét, a VEDAC-ot. Ennek nagyságrendje évente eléri az 1 millió forintot. Futóversenyek szórólapjai, meghívók, plakátok, műsorfüzetek, éves beszámolók stb. sorolhatók ide. A gesztus magyarázata is érthető: Szentendrei Zoltán sokáig versenyszerűen atlétizált s nem is eredménytelenül. Támogatják közvetlen környezetük, a Dózsaváros klubkönyvtárát a rendezvények, műsorfüzetek előállításában. A támogatás szó általában önköltségi áron való termék-előállítást jelent, tehát a nyomda ilyenkor lemond saját hasznának érvényesítéséről.

Hasonló módon vannak jelen a város egészségügyi intézményeiben és a művészeti együttesekben. A *Petőfi Színháznak* mindig is kiemelt támogatói voltak. Például 2000-ben a milleniumi előadásra 1 millió forintnyi térítésmentes hozzájárulást adtak a műsorfüzetek előállításához. A *Mendelssóhn Kamarazenekar* műsorfüzeit önköltségesen állítják elő, s nagy barátai az állatkertnek is. Nem véletlen, hogy a színházban saját székük van (ezt megvásárolták), és az állatkertben is védnökséget vállaltak az elefánt felett.

Gyakran pedig kezdeményezőként lépnek fel. Nem csekély anyagi ráfordítással létrehozták – és hosszú ideig fenntartották – a Veszprémi Polgár című negyedéves folyóiratot, amely színes tartalmával a rendszerváltás éveiben olyan értékekre igyekezett felhívni a fi-

gyelmet, amely a korábbi évszázadokban a magyar polgárságot jellemezte. Mindig kiemelten támogatták a városi kiadványokat, mint az egyes jelentős, nagy városi ünnepek plakátjainak, műsorfüzeteinek előállítását, a reprezentatív városi könyvek megjelentetését, a tavaszi tárlat katalógusait, az Orbis Pictus kiállítás európai minőségű katalógusát, őket dicséri a Veszprém anno könyv tipográfiai is kiemelkedő minőségű megvalósítása. A nyomdatulajdonos sokrétű érdeklődését mutatja a *Krúdy Kiskönyvtár* is, amelynek már tíz kötete jelent meg. Minden év október 21-én mutatják be a karcsú kis könyvet, amely a megyéhez ezernyi szállal kötődő író munkáiból ad válogatást. Ennek előállítása teljes egészében a nyomda költségein történik. A millenniumi Krúdy-kötetet pedig ajándékként elküldték a megye minden iskolai könyvtárába is.

Ünnep után

A Prospektus Nyomda 2001. május 18-án ünnepelte fennállásának 15. évfordulóját. Az alkalomra kiadott nyomdai ismertető utolsó mondata így szólt: „Időt állón igazoljuk immár tizenöt éves mottónkat: mindenkinek, mindenkor, a legjobb minőséget”. Ez nemcsak egy nyomda vezérelve lehet, de minden olyan vállalkozásé, amely a maga módján és eszközeivel, egy gyorsan változó világ nehéz kihívásainak próbál megfelelni.

A Prospektus Nyomda alapítójának a koncepciója is túlmutat egyetlen vállalkozás történetén. Mindig valami újat tenni, amit addig más nem csinált – foglalhatjuk össze röviden a lényegét. A korábbi rendszerben egyáltalán nem volt kockázatmentes egy új vállalkozás beindítása. Magánereből beszerezni egy új típusú nyomdagépet, otthagyni egy munkahelyet, piacot keresni – bizony, ez akkor nem csekély kihívást jelentett. Miként már az új körülmények között kibérelni egy nyomdát, beszerezni egy olyan teljesítményű gépet, mint a GTO. Sokan értetlenül álltak Szentendrei Zoltán üzleti fogásai előtt. Pedig egyszerű, ám az addigi gyakorlattal szögesen ellentétes volt a gondolata: a nyomda maradjon kicsi, de felszereltsége legyen magas szintű. S így értelemszerűen következett a többi is: a mindig új technika beszerzése, a nyomógép, a digitális montírozás, a CPC 24-es technológia. És ez eddig a kockázatot vállaló tulajdonost igazolta. Az érdeklőségi rendszer kialakítása szintén újfajta gondolkodás eredménye, de hogy beválik-e, most még nem tudni. Ha nem, akkor a tulajdonos változtatni fog, mert ez is lényeges eleme üzleti koncepciójának.

Ez az újszerű üzleti vállalkozás fokozatosan épült be Veszprém jelenkori gazdasági életébe. Kezdetben még alig figyeltek rájuk. Amikor a GTO gépet beszerzték, már felfigyelt a város a léptékváltásra. Amikor 10 éves lett a nyomda, már elnyerte a város aranyérmét. A 15 éves ünnepen pedig már 300 vendég volt jelen, megrendelők, beszállítók, a szakmai szervezetek képviselői.

Ez utóbbi is fontos, ha nem a legfontosabb változás. A szakma figyeli, követi a Prospektus nyomda fejlődését. A nyomdászszövetség elnöke jelen van a 10 éves ünnepen. Az éves mérnök-technikus találkozók már előadóként szerepel Szentendrei Zoltán, szakmai kérdések özönét kapja. Három évvel ezelőtt a nyomdász-vándorgyűlésnek már a Prospektus Nyomda volt a házigazdája. A DTP formakészítők konferenciája pedig már két ízben volt a nyomdában, hogy kövessék az újdonságok bevezetését.

*

A veszprémi Prospektus Nyomda nem egyedülálló jelenség a város történetében. Az eltel két évszázadból, – akkor, amikor a történelem ezt lehetővé tette, – ismerjük modernül

2001. A felújított és kibővített Prospektus Nyomda épületegyüttese

gondolkozó, bátran és felelősséggel kockáztató, az európai kihívásokra gyorsan reagáló helyi nyomdászok tevékenységét. (Nem lényegtelen, hogy Szentendrei Zoltán és családja ősi veszprémi família, a helyi kötődés ereje e szempontból is meghatározó.) Közülük többen, több évtizedig voltak jelen a város gazdasági életében, segítették a városfejlesztési elképzeléseik megvalósítását, s voltak támogatói a városi lét színes eseményeinek. A Prospektus Nyomda még csak az első tizenöt évén van túl. Mára meghatározó vállalkozása lett a városnak, szakmai igényessége révén nem csak a hazai, de az európai nyomdaipar is nyilvántartja, figyel rá. Gesztusai révén pedig Veszprém távlatos céljainak határozott segítője.

KISEBB TANULMÁNYOK

Szigethy István emlékezete

„Nagy csapás érte az iskolát Szigethy István rendes tanárunk 1885. április 30-án történt váratlan elhalálkozásában. Néhány hónapi betegeskedés után a 28 éves fiatal-ember szívszélhűdésben kiszivedett. A tanulók, a tanártársak, a közönség egy lelkes, buzgó oktatót vesztek benne, ki tele iparkodással és jeles képzettséggel, humánus bánásmódjával és gyengéd szívvel egész odaadással élt hivatásának. Ravatalát igazi fájdalom és őszinte részvét környezte. Sírjánál a meghatottság az egész közönséget megragadta.”

A fenti mondatokat a Sümeg városi reáliskola 1884/85. évi értesítőjéből vettem, és aki leírta, nem volt más, mint Ádám Iván, később veszprémi kanonok, akkor az ottani iskola igazgatója.

Ki volt Szigethy István, akiről a jelenlévők, általuk ismert, tisztelt kanonok így nyilatkoztak? Összefoglalom rövid dolgozatomban az eddig felderített információkat

Szigethy István városunkban, Veszprémben született, a Szinnyei-féle lexikon szerint 1857-ben. Kutatásom során azonban ebben az évben nem akadtam a nyomára. A római katolikus anyakönyv szerint születésének időpontja 1855. szeptember 3. Édesapja *Szigeti Pál* varga, anyja *Csikász Erzsébet*. Az édesanyja annak az Istvánnak a testvére, akinek unokája *Csikász Imre* szobrászművész. A szülők lakása az akkori nyilvántartás szerint a 180. számot viselte, ma az Úrkút utca 3. számú ház.

Ahogy a céhdokumentumokból kiderül, az édesapát 1842. február 17-én vették fel a veszprémi magyar varga céhbe. Abban az évben, december 27-én tartott céhgyűlésen *szolgálmester hivatalra* megválasztották, melyet két éven keresztül töltött be. Az 1851. évi decemberi közgyűlésen egy másik mesterrel együtt alpmesteri hivatalt kapott, melyre a következő évben is megválasztották. Így tűnik, a cipézmester és családja köztisztviseltek örvendett a városban, mert 1869-ben céhmester lett. További sorsáról annyi adatunk van, hogy az 1879. évben még az élő tagok sorában említi a névsor.

Szigethy István az 1867/68-as tanévben kezdte középiskolai tanulmányait Veszprémben a római katolikus algimnáziumban. Az első osztályt nem valami példás eredménnyel végezte, az 57 tanulóból az elért jegyek alapján a 35. volt. A 9 főtárgyból 2 jeles, 4 jó jegye volt, és 3-ból elégséges. A harmadik osztályt járta, amikor 1869-ben megindult a 6. osztály és így ettől kezdve az iskola nagyimnáziumként működött. Szigethy itt végezte el mind a hat osztályt. A jegyek most nem voltak jobbak, egy kitűnő, 2 jeles, 4 jó, 4 elégséges. Meglepő, hogy magyarból, történelemből, latinból, német nyelvből csak az elégséges osztályzatot érte el. Gimnáziumi éveiből az ötödik osztály volt a legjobb, amikor jónál gyengébb jegye nem volt.

Mivel Veszprémben csak 6 osztályos volt a gimnázium, átiratkozott Székesfehérvárra és ott folytatta tanulmányait, melynek befejezése után került a budapesti egyetemre, ahol tanári képesítést szerzett magyar nyelv és irodalomból és bölcsleletből.

Az 1879/80-as tanévet Selmechánán kezdte, mint segédtanár. Innét 1880-ban Sümegre került, ahol rendes tanári állást kapott. Erről a kinevezésről az említett reáliskola 1880/81-es értesítője a következőket közli. A szüniőben 3 tanári állás üresedett meg az iskolában,

és pedig a magyar nyelvi, történet-földrajzi és a mennyiség-fizikai tanszék. A pályázatot 1880. augusztus elsejére meghirdették, melyre 42 pályázat érkezett be.

A helyi vezetőség minden állásra három jelöltet terjesztett fel a magyar királyi közoktatási minisztériumba. Ezek alapján a minisztérium 1880. augusztus 21-én kelt 24207 számú rendeletével az első helyre jelölteket – köztük Szigethy Istvánt – kinevezte. A tanév elején a kinevezett tanárok a sümegi reáliskolában megkezdték a tanítást.

Az ifjú Szigethy István magyartanár 4 és fél tanévet szolgált az iskolában, mivel mint a bevezetőben jeleztem, 1885. április 30-án meghalt. Az adatok szerint 30. évében vitte el a halál. Személyes sorsáról még annyit, hogy Sümegen 1881. november 19-én megnősült, felesége *Bertalan Hermina* 17 éves sümegi leány. 1883-ban született Erzsébet, 1885-ben, halála előtt 2 héttel *Ilona* nevű leánya.

Az életmű

A kegyetlen sors iskoláinak befejezése után szűk 6 évet adott számára, hogy a „*jeles képzettségű*” – Ádám Iván szavai – tanár bizonyítsa rátermettségét tanári hivatására. Tudjuk, a tanári tevékenység eredményei mérhetőek legkevésbé a pedagógiai munkában. Több mint 100 év távlatából nincs lehetőségünk Szigethy munkájának konkrét lemérésére. Csak annyit tudunk, hogy sümegi tanárkodásának első esztendejében a heti óraszámja 22 volt. Ebből a magyar nyelv – melyet minden osztályban tanított – 18, ezen kívül 2 csoportban oktatta a latin nyelvet heti 4 órában. Később a tornát is tanította az iskolában.

Szigethy István a tanári munka mellett több területen is tevékenykedett. Így pl. írt, s mondott irodalmi kritikát, foglalkozott nyelvészettel és mindezek mellett több társadalmi egyesületben volt vezetőségi tag.

Kritikusi tevékenysége

Mint említettem, első munkahelye Selmecbányán volt az ottani iskolában, mint segéd-tanár. A fiatal tanár naprakész információit és a társadalmi érzékenységét bizonyítja, hogy már odakerülésekor bekapcsolódott a társadalmi életbe, s részt vett a helyi, ún. Magyar Olvasókör munkájában. Első kritikái írása Arany János *Toldi szerelme* című elbeszélő költeményéről szólt. Mint tudjuk, a trilógiának ez a középső része 1879-ben jelent meg. Tételizzük fel, hogy a kötet eljutott az olvasókörbe, s itt olvasta el közvetlenül a megjelenés után Szigethy István. Ezután – 1880 első hónapjaiban – került sor a műről készült kritikái, ismertető dolgozat bemutatására. Ezt abból a megjegyzésből tudjuk, mely a Veszprém c. lapban megjelent dolgozat jegyzetében szerepel. Ugyanis jogos a feltételezésünk, hogy Szigethy többször is hazajött Veszprémbe, s az elkészült, a már Selmecbányán felolvasott dolgozatát átadta a szerkesztőnek, *Kompolthy Trivadarnak*, aki azt a lap 1881. évi 40–44. számaiban a Tárca rovatban közölte. Az öt számban közölt dolgozat terjedelme mintegy 1,6 nyomdai ív.

A szerző a felolvasásban, illetve a közlésben szükségesnek tartotta, hogy szóljon az előzményekről, így a Toldi első részéről, illetve az Ilosvai-féle költeményről, mely 1574-ben jelent meg Kolozsváron. Mint írja, „*Az én célom e fölolvadásban rövid foglalatát adni Toldi szerelmének, de minthogy ez a Toldi cz. költeménnyel oly lényeges összefüggésben van, hogy nélküle Toldi szerelme megérthető nem volna...*” ezért rövid vázlatát adja az előbbinek. Itt említi Ilosvai művét, de ennek egyben kritikáját is adja, ugyanis abban „*nincs egyetlen egy vonás*

sem, mely által rokonszenvünket magára vonná, mindvégig megmarad egy durva faragatlan embernek..." Szembe állítja vele Arany Toldiját, mely „tele a legszebb vonásokkal, mik rokonszenvünket elejétől fogva végig a legmagasabb fokra emelik.” Milyen plasztikusan fejezi ki magát az összehasonlításban! Ilosvai munkája „csak egy durva ékkő” Aranyé „pedig egy valódi drágakő, mit a szerelmes vőlegény menyasszonyának vágytól égő kebelére tűz!” Majd később ezt írja: „Ilosvai Toldija gyilkol, mert gonosz indulata ráveszi, Arany Toldija pedig azért gyilkol, mert bátyja vérig sértette.”

A tanulmány értékelése ma is helytálló, stílusa élvezetes, nem véletlen tehát, hogy a Veszprém című lap alkalmasnak találta a közlésre. Így tűnik, hogy Szigethy dolgozata nem csak a helyi, veszprémi kötődés miatt jelent meg a lapban, hanem színvonalát tette alkalmassá a közlésre. De azt is el kell mondani, hogy a most említett Toldi-tanulmány nem az első publikációja volt a szerzőnek. Ugyanis az Egyetértés című országos lap ugyanebben az évben közölte Bessenyei Györgyről írt dolgozatát.

Néhány gondolatot erről a tanulmányról. Már a cím megkapó: „A XVIII. század egy szellemharcosa”. A bevezetőben kifejti, hogy azokhoz tartozott, akik felkeltik csodálatunkat, de „munkáik nem hagynak szemmel látható nyomokat”, de eszméik a magasabb fejlődést készítik elő.

Bessenyei munkásságát két szálon elemzi. Először politikai tevékenységéről szól. Leírja, hogy tanai végkövetkezményeiben forradalomhoz vezetnek, de e következményt nem ő vonta le, mert irtózott a szélsőségektől. Így beszél politikai szerepeiről, mintha azok a legkisebb rázkódást sem idézhetnék elő a társadalomban. Nem akarta megdönteni az uralkodó rendszert, de olyan alkotmányról ábrándozott, mely az akkori uralkodótól forradalom nélkül alig lehetett volna megkapni. Azok az eszmék, melyek Angliából jutottak el a franciákhoz, s ott forradalmat szültek, nálunk ezek csak halvány árnyként jelentkeztek Bessenyei műveiben. Mégis, ebben a korban a hazai viszonyok között bátor hangnak számítottak.

Szigethy ki meri mondani, hogy Bessenyei „nem volt rendkívüli tehetség, csak középszerű ész”. De hozzáteszi „a rendkívüli kitartás, az ernyedetlen buzgalom, az a lángoló hazaszeretet, mindig bámulatunkat költi föl s tiszteletre int az ember iránt...” Mint költőről megállapítja, „sokkal kevesebb értékű”, ugyanis nála a költészet alárendelt jelentőségű. „Nem egyéb mint szép, hangzatos szavak áradozása, folyékony verselés s az érzelmeknek elnyújtott rajza”.

Költészete csak élete végén árult el igazi, valódi értékeket, amikor „magas reményei eltűntét siratja ... hol szíve egész őszintén megnyílik előttünk..., Jeremiás hangján rajzolja” meg érzelmeit.

Foglalkozik Bessenyei életének meghökkentő fordulataival s ezek közül az egyik katólikussá válása, s ő is azzal indokolja, hogy „érdekből” tette. S ezért a „tévedéséért” egész életén át örökös töprengés kínozta. Leírja Szigethy, hogy Bessenyeinek ez a tette, mely azt eredményezte, hogy az udvarnál elismerték, végül is a vesztét okozta, az udvari „grófiát” nem sokáig élvezhette.

Szigethy szépírói tehetségét néhány sorának szó szerinti idézésével szeretném bizonyítani. A bevezető sorokban így ír Bessenyeiről „munkái nem hagynak szemmel látható nyomokat, mert szétszülnek azok, mint az alsóbb fejlődésű növények, hogy poraik által magasabb fejlődésű növények számára a talajt előkészítsék.” Lehet-e ennél tömörebben, szimbolikusabban meghatározni Bessenyei életművét?

Irodalomkritikai munkásságához kapcsolódva, szeretnék említést tenni a Zalai Tanügy 1884. évi 20. számában megjelent könyvismertetéseiről. Az új irodalom iránti fogékonyságát már említettem, az olvasás, a könyvtár iránti szeretetét bizonyítja az, hogy a sümegi reáliskola könyvtárának új szerzeményeiről tájékoztatta a lap olvasóit. Az említett számban három új kötetről közöl ismeretést. S az is jellemző rá, hogy melyekről, mert úgy tű-

nik, jó érzékkel választotta ki a legjobb műveket. Az első: Záyomi Mikes Kelemen Törökországi levelei, a második Fáy András: A Halmay család és végül Vörösmarty munkái.

És most térjünk át Szigethy munkásságának egy másik területére, nyelvtani dolgozataira. Halála után 1887-ben jelent meg az Alsó-Tisza Vidékben A népnyelvi adatok fontossága című tanulmánya. Most azonban a Zalai Tanügy 1881. évi 22. számában közzétett „*Valamit a nyelvért!*” című dolgozataról kívánok szólni. Ennek rövid tartalma: védjük a magyar nyelvet, gyűjtsük össze a még élő tájszavakat. Naprakész ismeretekről tesz itt is tanúságot, amikor hivatkozik a Nyelvőr című folyóirat utolsó számában közzétett felhívásra, melyben a népnyelv, a népnyelvi hagyományok gyűjtésére szólít fel. Ugyanabban a felhívásban kéri a vidéki hírlapírókat „*képzés kiejtésben*” írt tárcák közlésére. A gyűjtőmunkában elsősorban a magyar nyelv tanítóira kíván támaszkodni. Ehhez kapcsolódik cikkében Szigethy István. Kiemeli, hogy a magyar nyelv tanítói szerencsés helyzetben vannak, mert ők közvetlenül találkoznak a nép nyelvvel. Azt írja, hogy az iskolában a gyermekektől sokszor hallanak sajtáságos kifejezéseket, melyek első hallásra hibásnak tűnnek, pedig bennük a magyar nyelv egyik vagy másik sajtásága mutatkozik. „*Bármennyit tudunk is, még mindig tanulhatunk attól a kisfiútól, kivel az abc-t kezdjük betűzni.*” Hangsúlyozza, hogy a vidéki tanítók, távol a tudomány középpontjától, a nagyobb könyvtáraktól, nem tudnak tudományos búvárlatokat végezni, de a nyelvjárások, a népnyelvi kifejezések gyűjtésében tenni tudnak a közművelődés előmozdításáért. „*Ez a mi feladatunk, ezt ne várjuk a fővárostól!*” írja, majd így folytatja „*Írjunk le változtatás nélkül mindent, ami föltűnő, ami a nyelvtantól elütő s keressük meg vele azt a folyóiratot, mely a nyelvnek ezen ,szófogadatlan, rakoncátlan vagy hibás’ szülötteit tárt karokkal fogadja.*”

Nem zárhatom le ezt a részt anélkül, hogy szót ne ejtsek a cikk stílusáról. Szigethy élt a hatásfokozás eszközével, amikor tanulmányát egy rövid kijelentő mondatral kezdi „*A magyar szereti nyelvét*”, ezt megismétli a második bekezdésben. A harmadik és negyedik bekezdésben így módosul a mondat „*A nemzet szereti nyelvét*”. Az érzelmekre kíván hatni a további sorokban is, amikor Rákóczira és társaira hivatkozik, kik „*fájó szívvel gondoltak vissza*” elhagyott hazájukra, hiányolván idegenben a magyar szavakat. S majd a jelenből idéz, a mértéktelenül beözönlő idegen szavak, idegen áruk ellen szól, „*eltanuljuk az idegent s elfeledjük a honit. Az importált árucikkekkel nem csak pénzünkötől, hanem szokásainktól, erkölcsainktől, sőt nyelvünkötől is megrabolnak.*” Ezeket a gondolatokat napjainkban is bátran elmondhatjuk, s ezzel bizonyítható, hogy Szigethy István száz év előtti megállapításai ma is érvényesek. Nagy kár, hogy kézírata, a „*Magyar nyelvtan*” nem maradt fenn az utókorra.

S végezetül hadd szóljak Szigethy társadalmi tevékenységéről. Az, hogy Selmezbányán a Magyar Olvasóköri felolvasást tartott, bizonyítja, hogy részt vett az olvasóköri munkában. Sümegi évei alatt is több egyesületben tevékenykedett, s nem egyben vezető pozíciót is vállalt. A Zala megyei általános tanítói testületnek tagja, mit az 1884. évi tagnévsor is bizonyít. Részt vett a testedző egyesület munkájában, aktívan tevékenykedett a korcsolyamulatságokban az a lövöldei gyakorlatokban, jegyzője volt a Sümeg vidéki Vöröskereszt-egyesületnek. Az iskolában több évig volt jegyző és szerkesztette a hivatalos felterjesztéseket. A felolvasó tanári körnek lelkes, működő tagja volt. Utolsó felolvasását Vörösmarty Mihály életéről és munkásságáról, halála előtt szűk három hónappal, február elsején tartotta. Itt szeretnék visszautalni a Zalai Tanügyben közölt Vörösmarty munkái című könyvismertetésére.

Bővebb kutatással bizonyára még több adatot is felszínre lehetne hozni Szigethy társadalmi tevékenységéről, amit szeretnék is megtenni.

A sümegi tanyateület 1885. május elsején rendkívüli gyűlést tartott Szigethy István halálának következtében. Itt döntöttek arról, hogy a tornatanítást Károlyi János viszi tovább, a magyar nyelv tanítását a tanári kar többi tagja vállalja, de a hátralévő kéthavi tanári bért nem kérik, hanem az özvegynek juttatják. Ez a cselekedetük bizonyítéka annak, hogy milyen megbecsülést élvezett Szigethy István Sümegen és az iskolában.

Dolgozatomat Ádám Iván szavaival kezdtem, befejezésül is tőle idézek. Az 1884/85. évi iskolai értesítőben írta Szigethy Istvánról:

„Szerény körében annyit használt, amennyit helyzete és körülményei engedtek. Semmiből sem vonta ki magát, mihelyt a cél nemességéről és a feladat fontosságáról meggyőződött.

Fényes példa volt az ő egyszerű, őszinte vallásos viselkedése is. Nem hivalkodott semmivel sem, – őszinte, egyenes magyar természete sem engedte – ,de amit vallásos kötelességének tartott, abból nem tágított. Az iskolában és a közéletben egyaránt tapasztaltuk működésének ezen gyümölcseit. Szokott templomi helye soká eszünkbe fogja tartani az ő szeretett nevének ájtatos alakjait. Lebegjen fennkölt szelleme továbbra is közöttünk, és legyen felejthetetlen a neve intézetünkben”.

Mi pedig ezzel a rövid tanulmánnyal emlékezzünk egy fiatalon elhunyt pedagógusra, nyelvészre s közéleti emberre.

Tóth Dezső

IRODALOM

Egyetértés c. lap. 1881. 160. sz. Második melléklet, 1881. július 12.

Hudí József: A veszprémi Csikász család = Vár ucca tizenhét. 1994. 1. sz. 89–97. p.

Sümegei plébánia házassági anyakönyve 1881. Halotti anyakönyve 1885. év.

A Sümege-városi Reáliskola Értesítője az 1880/81., az 1884/85. tanévre. Szombathely.

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkája. 13. köt. 1909.

Veszprém. Közgazdasági, társadalmi... heti közlöny. 1881. 40–44 sz.

Veszprém vármegye felekezeti anyakönyveinek levéltári gyűjteménye. Veszprém városi r. k. anyakönyvének 1828-1895. VeML IV. 482.

Veszprém város céheinek adatai. Laczkó Dezső Múzeum adattára

Veszprém Kegyes Tanítórendiek... Algymnázium értesítője 1867/68., 1868/69. tanévre

Veszprém Kegyes Tanítórendiek... Nagy-Gymnázium értesítője az 1869/70., 1870/71., 1871/72., 1872/73. tanévre

Zalai Tanügy c. lap 1881. 22. sz., 1884. 19., 20. sz.

Veszprémi lapok 1994-ben

A bibliográfia bevezetőjeként több alapvető, de kissé lejáratos igazságot is idézhetnék. Úgy mint az *információ hatalom, a demokrácia sokba kerül* és így tovább. Biztosan így van. S hogy a rendszerváltás utáni ötödik évben Veszprém város (megye) társadalmának – illetve egy-egy rétegének – 43 periodika állt rendelkezésére, az említett információ=hatalom felismerésén túl nyilvánvalóan más is közrejátszott. Az első talán az, hogy liberálizálódott a lapok kiadása. Nem működik az országos és megyei cenzúra, mely hatalmi szóval döntött arról, mi jelenhet meg és mi nem. Sem a *megjelenést*, sem a *tartalmat* illetően nincs hatalmi korlátozás s a sajtószabadság mámorító érzése sok szervezet, személy kreativitását motiválta abban, hogy lapot indítson.

Mindezt természetesnek vehetjük, de ez a sajtószabadság nem minden esetben eredményezett egyértelműen pozitívumot, nem minden *lapnál* mutatkoztak meg olyan jelenségek, melyek kötelezően megkívánatnak a nyilvánosságra kerülés elemi részeként.

A megjelent lapok féleségét a sokszínűség jellemzi. A politikai tartalmú – ez a kevesebb – periodikák, a napilapok kivételével egyes pártokhoz kötődnek. Az évtizedek óta működő megyei lap a fejléccen elszakadt az egypártrendszerrel, a kiadott másik napilap pedig arra a sorsra jutott, mint sok más társa, rövid működés után a „piac” áldozataként megszűnt. Így tűnik, hiába nőtt meg az információs igény, ahhoz még mindig kevés, hogy egy-egy szűkebb közösség több, párhuzamosan megjelenő napilapot eltartson. A szponzorok támogató szándéka sem volt elég tartós a hosszabb távú működéshez.

Az irodalmi jellegű lapok – a városban több is megjelenik –, kizárólag az állami illetve a helyi hatalom támogatásának függvényében tudnak létezni. A különböző alapítványokból érkező – vagy nem érkező – pénzeknek a függvénye a folyóirat léte. Pedig az irodalmi lapokra szükség van, bizonygatják a szerkesztők. A magyar kultúra fejlődése szempontjából bizonyosan. Állíthatom, az egyén szempontjából is. Miért akkor az érdektelenség? Egyedül a polgár szegénysége az ok, hogy kevés példány talál gazdára? Az első, és legnagyobb ok biztosan ez. De valószínű, egy másik oknak elfogadhatjuk a terjesztés megoldatlanságát és drágaságát is.

A periodikák egy része különböző intézményekhez kötődik, saját dolgozóik számára közölnek információkat. Kiadási költségeik a saját költségvetésükből kerülnek ki. Részben ingyenesek vagy alacsony árértékűek. Ezek a lapok valóban a demokráciát szolgálják – információt terjesztenek, véleményeket közölnek. Öröndetes tényként rögzíthetjük az iskolai lapok jelentkezését, találhatunk az évtizedek óta működő egyetemi lap mellett általános és középiskolai lapot is.

Sajnos, a város diákifűsége számára indult lapok kevésbé sikeresek. Bőkezű támogató – vagy kitaró szerkesztő – hiányában némelyik rövid életű vagy megszakításokkal jelent csak meg. Új színfoltok a palettán a kereskedelmi lapok – mert több is van belőlük. Létük saját sikerességüktől is függ: minél szélesebb rétegekhez jutnak el, annál nagyobb lehet a vásárlóközönség, s annál nagyobb a nyeresége a kereskedelemnek, s ebből többet tudnak visszaforgatni a lapok kiadására. Másrészt, a megtermelt jövedelem bizonyos százalékát a cégek, vállalatok „kötelezően” reklámra kell, hogy fordítsák, s így a lapok megjelenése folyamatos. Bár az ilyen *efemer* jellegű lapokat kevésbé jegyzi a sajtótörténet, számbavételük mégis indokolt. Annál is inkább, mert tömeges megjelenésük miatt sok emberhez jutnak

el, másrészt tapasztaljuk, hogy néha egy-egy nem reklám jellegű, irodalmi alkotást és egyéb információt is közölnek.

Az általános áttekintés után néhány formai észrevétel.

Mivel sok lap „szerkesztőségében” nincs szakember, az azonosításhoz szükséges adatok hiányoznak az impresszumból. Sok lapnál nem található meg pl. a folyamatosság jelzése: az évfolyam és azon belül a sorszám. Néhány lapnál hiányzik a szerkesztő, kiadó, nyomda megnevezése. Bár előfordul a házi sokszorosítás, de ebben az esetben is szükséges a sokszorosító feltüntetése. A formai hibák a későbbi évtizedek-évszázadok kutatóinak okoznak sok fáradságot a számbavételnél, esetleg kinyomozhatatlanok a bibliográfus számára.

S még egy kérdésről feltétlenül kell szólni. A kiadványokra vonatkozóan él az ún. kötelespéldány-rendelet, mely szerint az előállítónak – nyomda, sokszorosító – meghatározott példányszámot kell az Országos Széchényi Könyvtár, ill. az illetékes megyei könyvtár számára megküldeni. A megyei könyvtár esetében – tapasztalataink szerint – ez nem mindig valósult meg.

Ugyancsak hiányos az ún. ISSN (International Standard Serial Number = időszaki kiadványok és sorozatok nemzetközi azonosító számozása ill. száma), pedig hazánkban ennek feltüntetése kötelező. Ennek hiányában az országos nyilvántartás szenved hiányt. Az 1994. évben Veszprémben a város, a megye s néhány esetben a régió vagy az ország lakossága részére az alább felsorolt lapok jelentek meg.

Baloldali őrtűz. A Munkáspárt Veszprém megyei szervezeteinek lapja. 3. évf. Felelős szerkesztő: Farkas Józsefné. Szerkesztőség: Veszprém, Szeglethy u. 4. Felelős kiadó: Ecséri József. Sokszorosító: UNIO-PRINT Budapest

Bányász. A Veszprémi Szénbányák F. A. lapja. 20. évfolyam. Felelős szerkesztő: Andrassy Antal. Szerkesztőség: Veszprémi Szénbányák Budapest u. 2. Kiadja: a Veszprémi Szénbányák F. A. Felelős kiadó: Pölczmann István. Veszprémi Nyomda (Havilap)

Báthory. A Báthory Diákönkormányzat lapja. Veszprém. 2. évf. Főszerkesztő: Juhász Bernadett 7. a. Főszerkesztő-helyettes: Major Bernadett 7. a. (Sokszorosítással készült)

Comitatus. Önkormányzati Szemle. A Megyei Önkormányzatok Országos Szövetségének havi folyóirata. 4. évf. Szerkeszti: a Szerkesztőbizottság, elnök: Zongor Gábor. Főszerkesztő: Agg Zoltán. Kiadja: a Veszprém Megyei Önkormányzat Közigazgatási és Informatikai Szolgáltató Irodája. Felelős kiadó: Agg Zoltán. Veszprémi Nyomda

Deszka. A Megyei Közművelődési Intézet és a Diákszínjátszók Egyesületének kiadványa. 3. évf. Szerkesztő: Németh József. Felelős kiadó: Borbáth Erika. Nyomdai előkészítés MKI szövegszerkesztőjén Soós Éva és Bors Márta. Készült: Horváth Nyomda Veszprém

Diabetes. Az Alapítvány a Cukorbetegéért és a Veszprém Megyei Egyesület ingyenes lapja. Megjelenik évente hat alkalommal. Felelős szerkesztő: Herth Viktória. Diabetológus szakértő: dr. Vándorfi Győző. Felelős kiadó: Lang Gusztáv. Szerkesztőség: Veszprém Megyei Diabetes Egyesület Veszprém, Kossuth u. 10. Pannonprint Nyomda Veszprém

Egyetemünk. A Veszprémi Egyetem lapja. Felelős szerkesztő Martinovics Tibor. Felelős kiadó: Liszi János. Készült: a Veszprémi Egyetem Nyomdájában. Felelős vezető: Dömötör Lajosné dr.

Ex Symposion. Irodalom, művészet, filozófiai reflexió. Főszerkesztő: Tolnai Ottó. Kiadja az Ex Symposion Alapítvány Veszprém. Felelős kiadó: Bozsik Péter. Nyomda: Prospektus GM Veszprém

HEKUS. Bűnügyi Magazin. 5. évf. Szerkesztőség: és Kiadóhivatal Budapest, József nádor tér 9. Veszprémi szerkesztőség. Szerkesztő: Horváth József. Nyomda: Prospektus GM Veszprém, Pápai út 37/A

Hi PRESSure. 1. évf. Veszprém University. (Angol nyelvű)

HP HónaPosta. A Megyei Közművelődési Intézet információs lapja. Szerkesztő Szelestey Zsuzsanna. Felelős kiadó: Borbáth Erika. Nyomdai előkészítés: MKI szövegszerkesztőjén Soós Éva. Sokszorosítás: Horváth Nyomda Veszprém

Hungarian Journal of Industrial Chemistry. Vol. 22. Felelős szerkesztő: Bodor Endre. Kiadja: MTA Műszaki Kémiai Kutató Intézet Veszprém. Felelős kiadó: Gyenis János. AKARPRINT Nyomdaipari Kft. Budapest (Angol nyelvű kémiai folyóirat)

HUROK. Veszprém városi diáklap. 4. évf. Szerkesztő: Maliszka István. Veszprém, Lóczy L. u. 26/A

Iskolakönyvtáros. Szaktudományi, módszertani és tájékoztató folyóirat általános és középiskolák számára. Főszerkesztő: dr. Tölgyesi József. Szerkesztőség Veszprém, Victor Hugo u. 3. Kiadja és terjeszti: NODUS Kiadó. Felelős kiadó: Bakcsi András. Nyomda: OOK Press Veszprém

Kórház és Háziorvos. Veszprém megyei Csolnoky Ferenc Kórház-Rendelőintézet és Veszprém város egészségügyi irodájának lapja. 3. évf. Felelős és tervezőszerkesztő dr. Kovács Józsefné. Felelős kiadó: F.-né Horváth Zsuzsanna. Lap- és Könyvkiadó Balatonkenese. Nyomás: Reprint Nemesvámos

Korróziós Folyóirat. Felelős szerkesztő: Bozsó Istvánné. Kiadja: Vektor Kft. Veszprém

Közép-dunántúli Extra. Veszprém és Zala megyei kereskedelmi hetilap. Főszerkesztő: Balogh Attila Zoltán. Szerkesztőség: Veszprém, Thököly u. 5. Kiadja: EXTRA V.O.P. Bt. Felelős kiadó: a betéti társaság ügyvezetője

Megyeházi Tudósítások. Veszprém megyei önkormányzati lap. 2. évf. Szerkesztőbizottság. Felelős szerkesztő: Agg Zoltán. Kiadja: a Veszprém Megyei Önkormányzati Hivatal. Felelős kiadó: Zimonyi Péter. Szerkesztés és kiadó: Veszprém, Megyeház tér 5. Nyomda: Eötvös Károly Megyei Könyvtár

Megyei Kereskedő. A Veszprém megyei kereskedők lapja. 4. évf. Szerkeszti: a szerkesztőbizottság. Kiadja: a KISOSZ Veszprém megyei szervezete Veszprém, Szeglethy u. 7. Felelős kiadó: Vágó Péter. Nyomtatás PRO-FI Print Kft. (Megjelenik havonta)

Megyei Pedagógiai Körkép. A Megyei Pedagógiai Intézet folyóirata. 24. évf. Szerkesztőbizottság. Szerkesztő: Tolnai Valéria. Kiadja: a Megyei Pedagógiai Intézet. Felelős kiadó: dr. Kapor Károly. Készült: az Eötvös Károly Megyei Könyvtár Nyomdájában

Mi. Veszprém Megyei Kulturális Ifjúsági lap. Megjelenik havonta. Kiadja: és szerkeszti a Veszprémi KÖSZ-csoport, Veszprém Szeglethy u. 4. Főszerkesztő: Kolozs Borbála. Nyomda: Tradeorg Balatonfűzfő

Mit írnak megyénkről. Helytörténeti bibliográfia. Összeállította: az Eötvös Károly Megyei Könyvtár. Szerkesztő: Karvalitsné Horváth Ágnes. Felelős kiadó: EKMK igazgatója. Nyomda: EKMK

Napló. Veszprém megye napilapja. 50. évf. Szerkeszti: a Szerkesztőbizottság. Főszerkesztő: Kovács József. Kiadja: a Közép-dunántúli Napló Kiadói Korlátolt Felelősségű Társaság. Felelős kiadó: a kft. ügyvezető igazgatója. Veszprémi Nyomda

... *napról napra*. Programok Veszprém megyében. A kiadvány a Megyei Idegenforgalmi Alapítvány támogatásával és a Megyei Közművelődési Intézet munkatársainak közreműködésével jelent meg. Felelős kiadó: Borbáth Erika. Szedés Soós Éva. Nyomtatás Veszprémi Nyomda Rt. (Negyedévenként magyar, német, angol nyelven)

Nyílt Tér. a Veszprémi Szocialisták lapja. 3. évf. Felelős szerkesztő: Hartmann Ferenc. Szerkesztőség: Veszprém, Malomkő u. 3. Felelős kiadó: Varga Béla. Tipográfia KTV Grafikai Stúdió. Nyomda: Eötvös Károly Megyei Könyvtár. Terjesztés: MULTI-TECH Bt.

Paletta. A Megyei Közművelődési Intézet kiadványa. 2. évf. Szerkesztő Szelestey Zsuzsanna. Felelős kiadó: Borbáth Erika. Nyomdai előkészítés: MKI szövegszerkesztőjén Bors Márta. Horváth Nyomda: Veszprém

Pannon Napló. Veszprém megyei napilap. Főszerkesztő: Láng György Géza. Kiadja: a Pannon Napló Lap- és Könyvkiadó Kft. Szerkesztőség és kiadóhival: Veszprém, Órház u. 38. Felelős kiadó: a kft. ügyvezető igazgatója. Veszprémi Nyomda

Prím Info. Ingatlanközvetítő, Szolgáltató és Általános Kereskedelmi Ügynökség. Szerkesztők Papp József, Szalay Ákos. Kiadja S Info Bt. Veszprém, Kossuth Lajos u. 10. (Megjelenik minden szombaton)

Programajánlat. Városi Művelődési Központ Veszprém. Felelős kiadó: Sipos Zoltán. Prospektus GM Nyomda Veszprém (Havi program)

A RÉV. A Vetési Albert Gimnázium diáklapja. 5. évf. A lap szerkesztésében részt vettek: Kaiser Márta, Tóth Rita tanárok, Czeglédi Ágnes, Szabó Katalin diákok. Felelős kiadó: Navracscs Tibor. Készítette: Veszprémi Nyomda Rt.

Salus Aegroti Suprema Lexesto. Veszprém Megyei Csolnoky Ferenc Kórház-Rendelőintézet lapja. 3. évf. Felelős és tervezőszerkesztő: dr. Kovács Józsefné. Felelős kiadó: F.-né Horváth Zsuzsanna Balatonkenese. Reprint Nemesvámos

Sportré. Veszprémi hetilap. Szerkeszti Donát Tamás. 1. évf. Szerkesztőség: Veszprém, Hérics u. 5/G. Szedés, tördelés NDS Bt. Veszprém, Kossuth u. 6. Nyomás: Reprint Nemesvámos

Szabad szemmel. A Szabad Demokraták Szövetsége és a Fialat Demokraták Szövetsége Veszprémi Szervezetének választási kiadványa. 1994. december

SzAKI. Szerkesztő: Haas András, Keszi Ernő. Kiadja: Balaton Volán Személyszállítási Rt.

A Természetismeret Tanítása. Környezetismeret-biológia-földrajz. Szaktudományi, módszertani és tájékoztató folyóirat az általános és középiskolások számára. 3. évf. Főszerkesztő: dr. Tölgyesi József. Szerkesztőség: Veszprém, Május 1. u. 2/I. Kiadja: és terjeszti a Forrás Könyv- és Lapkiadó Veszprém. Felelős kiadó: dr. Tölgyesi József. Nyomda OOK-Press Veszprém

Új Horizont. Kulturális folyóirat. 22. évf. Főszerkesztő Raffai István. Kiadja a Veszprém Megyei Önkormányzat és a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával az Új Horizont Folyóirat- és Könyvkiadó Alapítvány. Felelős kiadó Praznovszky Mihály. Szerkesztőség Veszprém, Szabadság tér 15. Nyomda PRO-FI Print Kft.

UV. Veszprémi Hallgatói Kamara Diákújságíró Tagozatának Független Lapja. 2. évf. Felelős főszerkesztő: Szilágyi Róbert. Szerkesztőség: Veszprém Központi Kollégium 302. szoba. Kiadja: a Veszprémi Hallgatói Kamara.

Az Üzlet. A Veszprém Megyei Kereskedelmi és Iparkamara közlönye. 1. évf. Havi közlöny. Főszerkesztő: Láng György Géza. Kiadja: a Veszprém Megyei Kereskedelmi és Iparkamara megbízásából a Minadórá Bt. Veszprém. Felelős kiadó: Csabai Tamás. Formakészítés: Mesterházy Gyözőné. Nyomtatás: Veszprémi Nyomda

Vár ucca tizenhét. Negyedévkönyv. 2. évf. Szerkesztik: Fenyvesi Ottó, Géczi János, Gopcsa Katalin, Mátis Lívia. Kiadja: a Művészetek Háza. Felelős kiadó Nagy Károly. Nyomdai munkálatok: Prospektus GM Veszprém

Veszprém Megyei Önkormányzat Közgyűlésének Közlönye. 4. évf. Felelős szerkesztő: Némedi Lajos. Felelős kiadó: dr. Zongor Gábor. Nyomás: Megyei Önkormányzat Könyvtár Sokszorosító Üzemében

Veszprémi Hét. Veszprém megyei jogú város ingyenes képes hetilapja. 3. évf. Főszerkesztő: Berzeviczy Zsolt. Kiadja: Fáma Kiadói és Reklámszerkesztő Bt. Veszprém. Felelős kiadó: a Fáma Bt. üzletvezetője. Nyomdai előkészítés: Mesterházy Gyözőné. Nyomtatás: Veszprémi Nyomda

Veszprémi Polgár. 2. évf. Főszerkesztő: Balogh Attila Zoltán. Szerkesztőség: Veszprém Pf. 265. Felelős kiadó Balogh Attila Zoltán, Szentendrei Zoltán. Színbontás, nyomás: Prospektus GM Veszprém, Pápai út 37/A

Veszprémi Szemle. Várostörténeti folyóirat. 2. évf. Felelős szerkesztő: Tölgyesi József. Kiadja: Veszprém Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala. Felelős kiadó: Dióssy László. Készítette: Prospektus GM Nyomda Veszprém

Veszprémi Superinfó. Ingyenes információs hetilap. 1. évf. Megjelenik: Veszprémben és a környező településeken. Szerkesztőség: Veszprém, Kossuth u. 10.

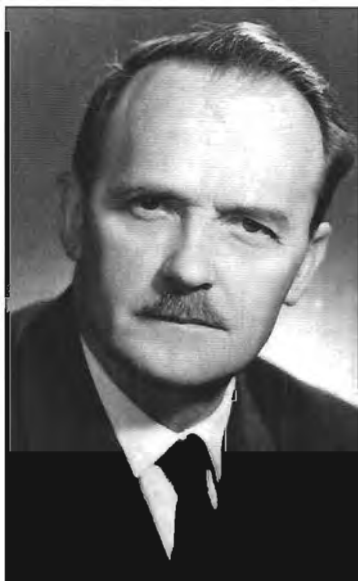
Veszprémi Vasárnap. Veszprém megyei hetilap. Főszerkesztő: Fenyvesi Ottó. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Veszprém, Szabadság tér 15. Felelős kiadó: Horváth Balázs. Veszprémi Nyomda (A 31. számtól Veszprém Vármegye címen jelent meg)

Tóth Dezső

MEGEMLÉKEZÉSEK

In memoriam
DR. BORSI LŐRINC

„Mert az élet és a halál semmi.
Csak a teremtő lélek és a mű számít”
(Márai Sándor)

Értelmiségi családban született Zólyomban 1914. január 18-án. Édesapja vasúti mérnök, édesanyja matematika-fizika szakos tanárnő volt. Az öt testvér közül hárman fiúk, ketten lányok voltak. A nagy család a trianoni diktátumot követően (az édesapa nem ismerte el a szlovák államot), Rákospalotára költözött. Mint annyi más kitelepített családot, őket sem várta kényelmes lakás. Másfél évig éltek egy vasúti vagonban. Az ifjú Lőrinc a polgári iskola elvégzése után kereskedelmi iskolába került, ahol kiválóan tanult. A cserkészettől kapott a kezébe olyan iránytűt, ami mindvégig helyes utat mutatott számára életfelfogásban, munkában.

1929-ben meghalt az édesapja. A csonka családot az édesanya bölcsessége, szeretete és igényessége tartotta össze. A gyerekek megtanulták a házimunkát, a szerény életvitelt. A szeretet, a megértés kohéziója átsegítette a családot minden nehézségen és boldogan éltek. A jeles érettségi után a Közgazdasági Egyetem tanárszakán tanult tovább. Itt vált a gazdasági tudományok elkötelezett művelőjévé. A frissen szerzett diplomával előbb egy kereskedelmi iskolában, majd a Ganz Ábrahám tanonciskolában kapott állást.

A tanonciskola kiválóan szervezett, a korabeli körülmények között nagyszerű szellemű, a diákoknak mozgalmas, tartalmas életet adó iskola volt. Ez a milió és a szenvedélyes szakmai, pedagógiai érdeklődés alapozta meg Borsi Lőrinc tanári életpályáját. 1940-ben gazdaságtudományi doktori fokozatot szerzett. 27 évesen családot alapított. Egy lánya és egy fia született. A háborús időket – miután a család fő a hadiüzemként termelő Ganz gyár alkalmazottja volt –, szerencsésen átvészelte a család. A szovjet megszállás következtében azonban a Ganz-beli állás megszűnt. Első felesége meghalt. A gyerekek mellé anya kellett: újranošült. Tanári állás híján a Balaton-felvidéki rokoni birtokon gazdálkodásba fogott.

Háromévi mezőgazdasági munka után Pápán kapott állást, majd hamarosan a veszprémi Állami Közgazdasági Középfiskolába került áthelyezéssel. Így a már háromgyermekes család Veszprémbe költözött. Néhány évi tanári, majd igazgatóhelyettesi munka után

1956-tól 1974-ig a Közgazdasági Technikum, későbbi nevén a Közgazdasági Szakközépis-kola igazgatója lett. Itt nyílt lehetősége a vezetői, a pedagógiai álmok, elképzelések gyakorlati megvalósítására.

Szilárd elvi alapokon, határozott elképzeléssel, világos, minden érintett által elfogadható célok megfogalmazásával, a rend, a fegyelem megkövetelésével és személyes példamutatással sajátos arculatú szakközépis-kolát formált a várbeli épületben. Tanulmányokat írt nevelési kérdésekről, különös tekintettel az osztályfőnöki órák jelentőségére, lehetőségeire, a tanórán kívüli nevelőmunka gyakorlatára. Kultuszt teremtett az iskolában az éneklésből, a népi táncból, a hangverseny-, mozi- és színházlátogatásból, a sportolásból. Országos hírű leány énekkar és népi tánckar működött az iskolában. Ugyancsak országos hírűvé kerekedett a természetjáró mozgalom. Mindig megtalálta és segítette – ha kellett a politikai széljárással szemben is –, a megfelelő művészeti vezetőket, szakkörvezetőket, akik kiváló szakmai tudással és elkötelezettséggel irányították, képezték a rájuk bízott diákokat.

Kidolgozta az országjáró tanulmányi kirándulások rendszerét. Tudta, hogy a közvetlen tapasztalatszerzés teszi elevenné és praktikussá az iskolapadban megszerezhető tudást. Tudta, hogy a hazaszeretetre nevelésben, a magyar táj megismerésében a legalább ötnapos kirándulásoknak megkerülhetetlen szerepe van. Két könyvet írt e tárgyban: az egyik az elvi és szervezési kérdésekről szólt, a másik az évfolyamonkénti útvonalak részletes ismertetését tartalmazta. A gyerekek naplót vezettek a kirándulásokról, amelyben rögzítették a földrajzi, gazdasági, kulturális, életmódbeli, honismereti stb. ismereteket, látnivalókat. Az iskolára jellemző takarékosági mozgalomnak nagy szerepe volt a kirándulások anyagi fedezetének biztosításában.

A tanítás, a képzés területén önmagától, a kollégáitól is elvárta hogy az elméleti ismeretek egészüljenek ki gyakorlati tudnivalókkal. Az általa tanított tárgy – a közgazdaságtan – esetében saját könyve alapján tanulták a diákok a gazdaságtan tudományát. Ez a tankönyv a lényegét tartalmazta, gyakorlati példákkal fűszerezve, a középfokú képzésnek megfelelő színvonalon. Azt tartotta – a kollégáitól is ezt várta –, hogy a tananyagot jól kell tanítani (és megtanítani), aztán szigorúan számon kell kérni.

A lányok (akik többségben voltak), formaruhában jártak. Így aztán a tehetősebbek sem fitogtathatták drágább öltözetüket. Jól képzett, a munkában megbízható, kötelességtudó, munkahelyi beilleszkedésre képes, udvarias középszintű gazdasági szakembereket bocsátott ki az iskola.

Dr. Borsi Lőrinc maradandót alkotott az intézmény tárgyi feltételeinek javításában, gyarapításában is, különös tekintettel az egykori kegyesrendi gimnázium épületére, amelybe 1968-ban költözött az iskola. Kiépítették a központi fűtést, lépcsőt a tornateremhez, a sportpályát és öltözőt. Kialakították a lőtermet, a tánctermet. Rendbe tették a pincét és új lambériával látták el a folyosókat. Igazgató, tanár és diák együtt dolgozott ezekben a munkákban.

Nem volt párttag, a közéleti tevékenységet azonban fontosnak tartotta. A városi tanácsban a Vár tanácstagja volt. Megalapította a Közgazdasági Társaság Veszprém megyei szervezetét. Népfronttitkár, a megyei turisztaszövetség vezetője, a Bakonyi Intézőbizottság tagja volt. Nyugdíjba vonulása után az iskola levelező tagozatát irányította.

1974-ben megalapította a Pedagógus Szakszervezet Veszprémi Laczkó Dezső Nyugdíjas Klubját, 1991-ben ennek alapítványát. A klubot 25 éven át vezette lelkesen, hozzáértően, közmegelegedésre. 1992-ben indította útjára a nyugdíjas szabadegyetemi rendezvényeket évenkénti szervezéssel.

Tanári, iskolavezetői és közéleti munkásságáért számos kitüntetést kapott. Néhány a jelentősebbek közül: a Magyar Sport Érdemes Dolgozója (ezüst fokozat), Veszprém Megyéért Érdemérem (arany fokozat), a Közoktatás Kiváló Dolgozója kitüntetés, Eötvös József

emlékérem, Életet az éveknek díj; TIT Aranykoszorús jelvény, Veszprém Városért kitüntetés arany fokozata. 1995-ben pedig pedagógiai, közéleti munkásságának elismeréseként Veszprém önkormányzata Pro Urbe érdemérmét adományozott számára.

Veszprém város iskolaügyének, közéletének, nyugdíjasmozgalmának karakteres alakja, jellegzetes egyénisége hagyott el bennünket 2001. február 19-én.

Dr. Borsi Lőrinc emlékét tisztelettel őrzi és ápolja egykori iskolája, a volt tanítványok és tanárkollégák, munkatársak, mindazok, akik ismerték és szerették.

Kópházi Ferenc

*Borsi Lőrinc egykori iskolája,
a Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola bejárata
(az építés emlékét megőrkítő felirattal)*

Emlékezés a bibliográfiák atyjára és a mérnökök apostolára (Jármai Ervin 1920–1999)

Jármai Ervin okl. bányamérnök 1920. március 16-án született Mátranovákon. Elemi iskolai tanulmányait Borsod-Bánfalván, középiskoláit 1930 és 1938 között Egerben végezte. 1938-ban iratkozott be a M. Kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Bánya-, Erdő- és Kohómérnöki Karának Bányamérnöki Tagozatára, ahol 1945-ben szerezte meg bányamérnöki oklevelét. 1957 és 1960 között a Nehézipari Műszaki Egyetem Bányaiipari Gazdasági Mérnök Szakát végezte és bányaiipari gazdasági mérnöki oklevelet szerzett.

1944-ben a Dudari Szénbányánál helyezkedett el, ahol 1946 végéig üzemvezető-helyettes, 1947-től 1949-ig üzemvezető, ezt követően 1951 végéig üzemvezető főmérnök, majd 1952-től 1958-ig vállalati főmérnök volt. 1958-ban a Közép-dunántúli Szénbányászati Tröszt központjába helyezték át, ahol 1960-ig a bányamérési és geológiai osztály vezető főmérnöke, 1960-tól 1983. május 10-ei nyugdíjba vonulásáig a bányamérési osztály vezető főmérnöke volt. Nyugdíjba vonulását követően 1983. szeptember 1. és 1988. december 31. között műszaki gazdasági tanácsadói feladatokat látott el.

Nevéhez fűződik a zirc-dudari vasútvonal megépítése és meghatározó szerepe volt a Dudaron töltött 14 esztendő alatt a dudari szénbányák termelésének megindításában, közreműködött az új Iker-aknai Bányaüzem telepítésében, megépítésében, üzembe helyezésében és a dudari szénbányászat fejlesztésében. A trösztben feladata volt új területek bekapcsolása a széntermelésbe, mely munkák irányítására külön megbízást kapott, s így került sor Dudar és Padragkút községek aláfejtésére megelőző védelem mellett, melynek eredményeként mintegy 6 Mt jó minőségű szén került le igen gazdaságosan és úgy, hogy a lakóházak, néhány vályogház kivételével, kisebb rongálódások mellett megtarthatóak voltak. Ez a kísérlet, ez a munka akkor egyedülálló volt a magyar szénbányászatban. Gazdag szakirodalmi munkásságát 46 írásmű bizonyítja, melyek közül 10 könyv, 29 cikk és hat egyéb műfajban megjelent publikáció olvasható neve alatt.

A bányamérnöki egyesületnek 1955 óta volt tagja. 1966 és 1982 között a közép-dunántúli csoport titkáraként tevékenykedett 1970 és 1977 között az MTESZ Veszprém megyei szervezetének elnöke, 1973 és 1980 között az MTESZ Országos Elnökségének tagja volt.

„Mini”-könyveket is írt: „Bányászat a herendi porcelánművészetben”, „R. Kiss Lenke bányászati érmei”, valamint „Vadászat a festészetben” címmel.

Eredményes munkáját számos kitüntetéssel ismerték el. 1972-ben MTESZ-díjat kapott, 1977-ben az MTESZ Megyei Emlékéremmel tüntették ki.

Odaadón gyűjtötte Veszprém megye nagy egyéniségeinek múltját őrző dokumentumait, és meghatározó szerepe volt abban, hogy a Zirci Bakonyi Panteon ma már a Bakony és a Balaton-felvidék felvirágoztatásában végzett, kiemelkedő tudományos munkájuk elismeréseként mind több kiváló tudós emlékét őrzi.

Társult a Veszprém városért fáradozók csapatához is. Ajkai bányász barátait és kollégáit hívta segítségül akkor, amikor a helyi állatkertet a vidámparkkal összekötő alagutat és ott a személyszállítás lehetőségeit kellett megvalósítani. Közreműködése azonban nem merült ki ennyiben, az állatkert alapítójának kezdeti lendületét látva – ugyancsak bányászok beszervezésével – néhány állat lakóhelyét is elkészítették.

Veszprém megyében hatvan évet élt, ötven évet pedig a bányászatban dolgozott.

1999. augusztus 9-én hunyt el. Nyughelye a vörösberényi temetőben van. Munkatársai közül Bács Péter idézte meg alakját, alkotó életét a *Bányászat* c. szakfolyóiratban. (1999. júl.–aug. szám)

Bali József

SZAKMAI MŰVEI:

Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Bányászati Szakosztálya Közép-dunántúli és Várpalotai, majd Veszprémi Csoportjának története, 1955–1985. – Veszprém, 1985. – 168 p.

Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége (MTESZ) Veszprém Megyei Szervezetének tevékenysége, 1959–1985. Veszprém: MTESZ Veszprém M. Szerv., 1986. – p.

Veszprém megye bányászatának és földtanának bibliográfiája 1985-ig. Veszprém: Veszprémi Szénbányák, 1986. – 455 p.

Veszprém megye bányászatának és földtanának bibliográfiája 1987-ig. – 2. köt. – Veszprém: Veszprémi Szénbányák, 1988. – 642 p.

A dudari szénbányászat története. – Veszprém: Veszprémi Szénbányák, 1990. – 250 p.

A Közép-Dunántúl szénbányászatának története, 1945–1990.; (fotó Dolinka József, Péterfai Endre). – Veszprém: Veszprémi Szénbányák, 1991. – 483 p.

Szent Borbála a bányászok védőszentje. (Fotók Róka Lajos) – Ajka: Bakonyi Erőmű, 1993. – 108 p.

A Zirci Bakonyi Panteon - Zirc: Városi Önkormányzat, 1993. – 72 p.

Szent Borbála a bányászok védőszentje; (szerk. Szüts Huba). – 2. átdolg. kiad. – Veszprém: ÉDBVH, 1994. – 96 p.

Veszprém megye bányászatának és földtanának bibliográfiája 1997-ig. 3. köt. – Veszprém: Veszprémi Szénbányák, 1998. 516 p.

A veszprémi református népfőiskola életre hívója

Emlékezés Boda Józsefre

(1905–1981)

1935 októberében egyhangúlag választotta őt lelképásztorává a veszprémi református egyházközség. Annak pedig ötvenöt éve, hogy a Bakony-Balaton-felvidéki Református Népfőiskola megnyitotta kapuit. Rendkívül ambiciózus, világot látott, sok tapasztalattal rendelkező fiatal lelkész került az egyházközség élére, akire méltán illik a megállapítás: mindig népben, nemzetben gondolkodott, s tett roppant erőfeszítéseket a paraszti réteg felemeléséért. Minden értékre, tehetségre figyelt. Nem ragadt le a lokális érdekeknel, széles mezőt fogott be horizontjába, s nemcsak Veszprémből, a város környékéről, de egész Dunántúlról, sőt az ország északi vidékeiről, s még Erdélyből is verbuvált hallgatókat népfőiskolájára. Azt tartotta, hogy a tehetség egy egész nép ajándéka a gondviseléstől, s minden lehető módon segíteni kell a tehetségek kibontakoztatását, kiteljesítését, hogy hasznosan szolgálhassák a nagyobb közösségek, az egész nemzet boldogulását. Boda József múlthatatlan érdemeit emléktábla is hirdeti, melyet 1989. október 29-én lepleztek le a református egyházközség jeruzsálemhegyi (ma Dózsa Gy. u. 22.) gyülekezeti épületén.

Jakab Sándor, a veszprémi népfőiskola egykori hallgatója feldolgozta az intézmény történetét. A kéziratosa előszavában maga Boda József így nyilatkozott: „Megvallom őszintén, hogy küldetésnek, elkötelező szolgáltatnak tekintettem a magyar népfőiskolai ügyet, első renden a veszprémi népfőiskolát.”

Rendkívül érdekes és tanulságos Boda József emberi és lelkési útja, méltó arra, hogy a mai nemzedékek is megismerjék, s erőt merítsenek az ő példájából.

Boda József paraszti családból indult, noha az ősei nemesei címmel büszkélkedhettek. A gazdálkodó apa minden jó iránt fogékony, törekvő ember volt. Őt gyermekéből négyet felneveltek becsülettel. Az apa szellemiségére jellemző, hogy gyakran helyettesítette a tanítót az iskolai órákon. Megalapítója volt a polgári olvasókörnek. Már egészen fiatalon megválasztották előjárónak, majd több ciklusban is bírónak.

József 8 éves korában került ki a családból a Kistormás nevű sváb községbe cseregyerekként. Örömszerző eredménnyel végezte a nyári vakációban a gimnázium első osztályát. A szekszárdi gimnázium második osztályától már tandíjkezdvezményt kapott. Szekszárdról a pápai ősi református kollégiumba került, itt kapott életre szóló indíttatást. Pápán szerzett érettségi bizonyítványt, majd a Teológiai Akadémia növendéke lett. Egyetem évei alatt tanulmányi úton járt Rómában. A „Mi szeretnék lenni?” országos pályázatra készült dolgozatában egyebek között a következőket írta: *„Lelkész szeretnék lenni, Isten szeretetét emberek között hirdetni, de szeretnék képviselő is lenni, hogy ami a templomban elhangzik, az a parlamentben is érvényesülhessen népünk javára.”* A berlini Collegium Hungaricum tagjaként egy évet töltött az egyetemen Mahling professzor mellett. Az ő segítségével jutott el Hamburgba, ahol a híres Kunsthalle buzgó látogatója. Mielőtt hazatért volna vizsgái letételére, kisebb kitérőt tett Bécsbe, Prágába. Harmadéves korában elnyerte a Center Seminary kétéves ösztöndíját. Megszerezte a Bachelor of Divinity fokozatot, majd pedig a princetoni teológián a Theol. Magister fokozatot. Közben behatóan foglalkozott szociális és if-

júsági kérdésekkel. Lelkipásztorként ifjúsági munkát végzett Daytonban, s tanított a nyári magyar iskolában. Amikor az amerikai magyar reformátusság legnagyobb gyülekezetében, Clevelandben megüresedett a parókia, szótöbbséggel megválasztották lelkipásztornak, de meghívást kapott a springdalei gyülekezettől is. Mivel itthon az egyetemi konvent olyan határozatot hozott, hogy a külföldön szerzett lelkészi diplomát nem nosztrifikálják, egyik meghívást sem fogadta el. Egyezséget kötött azonban a clevelandi presbiteriummal, hogy hazatér, az itthoni akadémiai rend szerint leteszi vizsgáit, megszerzi a lelkészi oklevelet, utána visszatér Amerikába tízéves szolgálatra. Közbeszólt azonban a második világháború, a szép tervek szertefoszlottak. Két hónapi körmendi káplánkodás után – dr. Antal Géza dunántúli püspök felterjesztésére – dr. Klebelsberg Kunó kultuszminiszter kinevezte Veszprémbe önálló vallásoktató lelkésznek.

„Veszprém megragadott természeti szépségével, adottságaival; magyar Nürnbergnek tekintetem, és keseregtem elmaradottsága miatt, annál inkább vágyakozva Veszprém újjátására. Mint belső tűz hívett az ifjúságért való munka, s ennek kereteit legtehetségesebben az akkor kibontakozó népfőiskolai mozgalomban láttam, s váltam áldozatos, öntudatos munkássávé” – írta Curriculum vitae-jében.

Nagy aktivitással kapcsolódott be az ifjúság életének szervezésébe. Akkor az országban ő volt az egyetlen református pap-cserkészparancsnok. Célul tűzte ki a Jeruzsálemhegy korszerűsítését, megújítását. Az egyház visszavásárolta a Noé-féle házat, s Boda József azt indítványozta, hogy ajánlja fel az egyház az épületet népfőiskola céljaira. A gyülekezet, s annak vezetői, presbiterei támogatták a lelkes kezdeményezést. Később is példamutatóan segítették a népfőiskolát. Amikor kiürültek a kamrák, a veszprémi gyülekezet segítette a feltöltést, hogy hiányt ne szenvedjenek a fiatalok, szellemileg és testileg gyarapodjanak, készülhessenek jövőendő életükre. A gyülekezet 8 nehéz esztendőben – 14 tanfolyam keretében mintegy 340 fiatal – számára varázsoltá vonzóvá a jeruzsálemhegyi Alma Matert. A népfőiskola az 1944-es német megszállás idejétől 1946 elejéig kényszerűen szünetelt. A háború nehéz időszakában a parókia és az egyéb egyházi épületek menekülők, sorsüldözött emberek mentsvára lett. Boda József megbízást kapott a Református Egyetemes Konventől, hogy a Csehszlovákiából kitelepített magyar családokat istápolja, képviselje jogait, segítse beilleszkedésüket Márkón, Herenden, Bándon s a Pápa környéki községekben. 1946 és 1948 között is ropant erőfeszítéseket tett a népfőiskolai tanfolyamok újraindítására, működtetésére.

Fáradhatatlan szervezői, lelkészi hivatása mellett nagy energiákat áldozott építkezésre is. 1935 és 1939 között felújították a templomot, s a jeruzsálemhegyi funduson kétemeletes házat is építettek, nagy gyülekezeti teremmel, iskolával, lelkészlakással, irodákkal. A (háború viszontagságaiban elpusztult) Noé-féle házban és a Pázmány Péter utcában lévő épületekben működtek a népfőiskolai tanfolyamok.

Boda József baráti kört verbuvált a népfőiskola anyagi alapjainak támogatására. Veszprémen kívül az egész ország területéről pénzmegajánlásokkal segítették a nemes szándék megvalósulását. A helyi és felsőbb egyházi szervek, a városi és a megyei tisztviselők tekintélyes része kész volt anyagi áldozatra. Ugyancsak a már említett Jakab Sándor kézíratos munkájából tudhatjuk meg, hogy a népfőiskolai célra az első megajánló egy levélhordó, a második egy tanító volt.

Kiváló szakembereket, lelkészeket, tanárokat, tanítókat, orvosokat, jogászokat, közigazdászokat, s eredményesen gazdálkodó parasztokat is meghívtak előadónak. Tizenhetedik életévüket betöltött fiatalok pályázhattak a népfőiskolára. A tanfolyamokat októbertől márciusig tartották. A népfőiskola életét hallgatói önkormányzat – heti váltásban a leánybíró – irányította.

A tematikában elemi ismeretek: írás, fogalmazás, számolás és mérés, rajzolás, népi nevelés, egészségügy, nemzeti nevelés, történelem, honvédelmi, állam-, jogi és közigazgatási ismeretek, népművészeti (népszokások, népköltészet, népzene, népi tánc, népi díszítőművészet), gazdasági és vallásos nevelés, gyülekezeti munka szerepeltek.

1940. január 3-án (a tervezettől némileg később) nyitották meg a veszprémi népfőiskolát. A leányok részére külön szerveztek tanfolyamokat. Az első tanfolyamnak 14 hallgatója volt. Az ünnepélyes tanfolyamzárások nyilvánosak voltak, amelyeken sok országos nevű professzor, közéleti ember, írók is tiszteletüket tették. A március 17-ei vizsgán és záróünnepségen *Móricz Zsigmond* is részt vett. *Móricz Zsigmond* a Kelet Népe hasábjain méltatta a veszprémi vállalkozást. *Erdélyi József* Veszprémi emlék című versét ajánlotta a veszprémi református népfőiskola ifjainak. A Soli Deo Gloria Kabay Márton köre 1941. március 2-án a Zeneakadémián tartott rendezvényének bevételét a veszprémi népfőiskolának ajánlotta fel (150 pengőt).

1942. február 15–22. között a Jeruzsálemhegyen megrendezték a népfőiskolán addig végzetek konferenciáját, amely rangos irodalmi esttel kezdődött. *Szabó Pál* elbeszéléseiből, *Sinka István* verseiből tartott felolvasást, *Kodolányi János* előadással emelte a rendezvény színvonalát.

1944 márciusában a népfőiskola működése megszakadt, 15 hallgatóját hazaengedték azzal a reménnyel, hogy lesz folytatás. 1946 elején 28 résztvevővel újraindult a népfőiskola. Nagy segítséget kaptak a Szabadművelődési Felügyelőségtől, személy szerint *Páldy Róbert* felügyelőtől. Az *Új Szántás* című lap 1947 decemberi számában egyebek között ezt írta: „A növendékeket Tolna és Veszprém megye adta. Külön érdekessége volt a tanfolyamnak a város pártközi vitaestéin való rendszeres megjelenés, a hallottak megbeszélése.” Az 1948 januári toborzóban az *Új Szántás* hasábjain már érzékelhető volt a politikai változás: „... nem indulunk vérmes reményekkel. Tudomásul vesszük alázatosan a való helyzetet...” 1948 nyarán megszüntették a népfőiskolákat, népi kollégiumokat, egyesületeket.

Hosszú időn át nem volt tanácsos még csak említeni sem a népfőiskolát. Akik azonban szívták a Jeruzsálemhegy levegőjét, akik az ország minden tájáról érkeztek a tanfolyamokra, szívükben őrizték a reményt. 1975. április 27-én sor kerülhetett a népfőiskola elindítása 35. évfordulója méltó megünneplésére. A hajdani hallgatók és családtagjaik mintegy háromszázan jöttek el az ünnepségre.

Boda Józsefnek 1962-ben kényszerűen kellett megválnia veszprémi lelkési hivatásától. Előbb Decsen, majd Szekszárdon működött 1974-ig, nyugdíjaztatásáig.

Akik ismerték, ma is nagy szeretettel emlékeznek a messzetekintő, szüntelen építkező lelkipásztorra. *Jakab Sándor* nyugdíjas MÁV műszaki ügyintéző, a veszprémi népfőiskola egyik első hallgatója így emlékezik: „Életem nagy nyeresége, hogy megismerhettem *Boda Józsefet*, tanulhattam tőle, és hogy a barátságába fogadtott.”

Hamar Imre

VESZPRÉMI KÖNYVEK

Veszprém lakossága 40 évvel ezelőtt alig haladta meg a 25 000 főt s ma a csatolt településekkel 62 000. E számok bizonyítják, hogy négy évtized alatt több mint megduplázódott. Valószínű, a természetes szaporodás nem sokkal növelte a lélekszámot, a bővülést az ide-települők ezrei növelték. Ma már a 60-as évek után „bevándoroltak” unokái az iskoláskorúak.

Mindezeket azért említem, mert nekik már ez a város a szülőföldjük. S egyúttal megkérdezhetem: vajon ismerik-e ezt a szülőföldet? Ugyanis az utóbbi évtizedekben kevés összefoglaló munka jelent meg a városról, melyekből átfogó ismereteket szerezhettek a városban születettek. Az elmúlt évben viszont több mű is megjelent, amelyekből a hiányzó ismeretek pótolhatók. (Legalábbis egy-egy korról, földrajzi egységről.)

A kisebb terjedelmű, egy-egy történeti munka nem pótolhatja a város múltját bemutató, átfogó történelmi ismereteket nyújtó, tényeken alapuló leírást, (amilyennel a megyében lévő városok majd mind rendelkeznek), mely a nagyközönség számára íródott, netán a helyi tanterv részét is képezhetné. Az említett hiányt igyekszik pótolni – legalábbis részben – az alább ismertetett két mű, mely a múlt évben jelent meg.

Elsőként a Veszprém anno ... című kötetről. **Praznovszky Mihály: Veszprém anno ... Veszprém: Művészetek Háza. 2000. – 134 p.** Az alcím *Fotográfiák a régi Veszprémről*. Valóban, a sok-sok fotót bemutató, nagy alakú könyv ezt a célt teljesíti. Az első oldalon írt előszó *Dióssy László* polgármester köszöntője – német, angol nyelven is –, utána négy oldalon a szerkesztő *Praznovszky Mihálynak* a Bevezetőben írt „néhány eligazító” mondata követi, melyben „használat utasítást” ad az olvasónak. Indokolja a kötet szerkezetét, mely három részből tevődik össze: *A város, A város élete, A város lakói*. E tagoláshoz kapcsolódnak a bemutatott fotók, elsőként a város régi házait, épületeit soroló rész, mely igazolja a rész motójával felhasznált *Gutheil Jenő*-idézetet: „*Halk szavú, öreg város. A magyar városok egyik viharvert, csontosarcú kedves pátriárkája*” igazát. A bemutatott fotók – időhatárok közé szorítva, hiszen az 1880-as évektől található fényképek az 1940-es évekig bezárva –, láthatjuk a várost reprezentáló épületeket. A város élete részben az ódon épületek mellett már látható a veszprémi ember is, elsősorban a közösségi életet bemutató képekkel: a piac, az ünnepek közönsége, a városi polgárság, egyszerűen a hétköznapi és ünnepek képei. A *Várnai Zsenitől* vett idézet „... *Fehérség, tisztaság, álmaim, gyermekéveim tündérvárosa ...*” jól illik a következő oldalak képeihez. S a harmadik rész a város életét meghatározó családok egy-egy tagjait mutatják be. Felvonul előtünk a névről már ismert személyek mellett az archívumokból előkerült családi képek „beállított” fotója, de ott vannak a közösségek, egyletek, körök tagjait ábrázoló csoportképek tucatjai is. A tárgyalt időszakban ők voltak azok, akik reprezentálták a város vezető közösségét, ők művelték a kultúrát, ápolták a hagyományokat. Az akkori közösségi élet ma is példamutató lehet számunkra, a mai veszprémi emberek számára.

A recenzens itt be is fejezi, mert az albumot nézni, forgatni kell a ma emberének, a képek segítségével ismerkedni kell a város elmúlt évtizedeivel. Ez a kötet bő anyagot nyújt ehhez az ismerkedéshez, hiszen a szövegközi fotókkal együtt 193-at tár az olvasó – a város múltjával ismerkedni kívánó – elé. S utolsó mondatként, helyes a közreműködők arc-fotójának a közlése is, hiszen így „stilszerű”, hogy őket is megörökíti a későbbi nemzedékek számára. A kiadást Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata és a Magyar Millenniumi Kormánybiztos Hivatala támogatta.

A másik könyv **A Séd völgye Veszprémben. (Szerk.: Gécz János) Veszprém: Bősze Ferenc. 2000. – 169 p.** E kötet is inkább fotókönyv, hiszen a 168 oldalból 58 egészoldalas kép van benne s ezen túl még több szövegek közötti kép, ábra teszi számunkra értelmezhetőbbé, élményszerűbbé a művet. S még egy számot jellemzőül. A 22 tanulmányt 16 szerző jegyezte, átlagosan tehát 5 oldal szöveg jut egy-egy tanulmányra. A számokat nem bírálóan, hanem inkább elismerésként említtem. Ugyanis – visszatérve a már említett szülőföld-ismeretre, mintha tudatos lenne a kötet kiadása. S ha tudatos, akkor a kiadó *dr. Bősze Ferenc* és baráti körének a „*Buhim-völgyi Szalon*” tagjainak az érdeme. Valószínű, a város minden lakója tud a településen keresztül folyó Séd patakról, de arról már sokkal kevesebben, hogy ez a völgy milyen érdekességeket, s valamikor milyen nevezetességeket ölelt fel. Szerencsére, ezekből még van néhány, amit megcsodálhatunk, s a könyv pedig rövid szöveggel, sok képpel bemutatja a múltat, ízelítőt ad történelmi szerepükről.

Az ismertetés elején szólni kell a rendhagyó könyvbemutatóról, melyre a közönséget stílszerűen a Séd völgyébe szervezték. A múlt év december 16-án tartott ismertetés a veszprémvölgyi apácakolostortól indult és a Tapó fogadóban ért véget. Közben rövid előadásban a szerzők szóltak az érintett, a kötetben szereplő helyekről, a Vadasparkról, a volt Vidámparkról, a Szent István-völgyhidről, a Davidikumról, a Séd völgye mestereiről, az építészeti emlékekről, a veszprémi vízimalmokról.

E rövid ismertetésben nem kívánom név szerint felsorolni a szerzőket, csak annyit, hogy mind a 16 szerző elkötelezett a helytörténet, a szülőföldismeret, a honismeret iránt. A ma élő szerzők közül mintegy tízen tagjai a megyei honismereti egyesületnek, számos munkájuk jelent meg a helytörténetből. De azt is el kell mondani, hogy a szerzők majd minden „bevéndorolt” veszprémiek, éppúgy, mint a kiadást kezdeményező és a nyomdaköltségeket vállaló *dr. Bősze Ferenc*. Ehhez a munkához szellemiekben, anyagiakban hozzájárultak a Séd völgyében működő gazdasági társaságok. Ez is jelzi, hogy megszületett Veszprémben az a polgári réteg, amely szükségét érzi annak, hogy a város szellemi, művelődési életében is részt kíván venni. Dicséretes cselekedet!

Reméljük, a Séd völgye ... kötet az első lépés ahhoz, hogy hasonló összefogással – a helytörténeti szakemberek, gazdasági mecénások közreműködésével a nem távoli jövőben kézbe vehetjük a város monográfiáját. S a még közelebbi időben az iskolák helytörténeti oktatásához alapot adó *honismereti olvasókönyvet*.

Toth Dezső

Kováts Sándor: Iskolatörténeti kalauz. (Adalékok a Veszprémi Iskolatörténeti Gyűjteményhez.) Veszprém: Megyei Honismereti Egyesület, 2000. – 196 p. Városunkban a Dózsa György Általános Iskola akkori igazgatója, Kováts Sándor 1988-ban egy teremben állította ki az általa gyűjtött, nagyrészt akkor még az iskola régi tárgyaiból, eszközeiből, dokumentumaiból álló pedagógia-történeti anyagot. Ez a későbbi gyűjtések, adományok révén jelentős gyűjteménnyé fejlődött, amely mára több termet foglal el és állandó kiállításon tekinthető meg. Ehhez készítette el az iskolatörténeti kalauz című kötetet, amely megyénkben az első ilyen jellegű kiadvány. (Hasonló 1991-ben jelent meg Nagykovácsos Pest Megyei Iskolatörténeti Múzeum címmel.)

E mű több, mint a gyűjteményt bemutató ismertető. Az első fejezet a város iskoláinak múltját vázolja fel a kezdetektől az 1948. évi államosításig, s ebben írta meg a gyűjtemény létrehozásának, gyarapodásának történetét is. Ma iskolaváros is Veszprém, de – mint a kötetben olvasható – az volt már a középkorban, de különösen a 18. századtól kezdődően, majd a 19. században már négy felekezet elemi iskolája működött, később több polgári, tanítóképző, a piaristák gimnáziuma (1711-től), s több, mint száz év előtől ipariskola is.

E nagy múltú iskolák és a jelenlegiek tárgyi emlékanyaga valóban méltó a megőzésre. Mindezek mellett ott található a gyűjteményben azok a nyomtatott dokumentumok is, amelyek a tanügyi igazgatással, a tanórai és azon kívüli oktatással és neveléssel kapcsolatosak, tankönyvek, egyéb kiadványok, amelyek közül számos helyi pedagógusok munkája.

A kötetben a szerző sorra bemutatja a három terem anyagát, s ez jó útmutató, kalauz azoknak, akik akár előzetesen tanulmányozzák át, s így készülnek fel a kiállításlátogatásra, vagy úgy is, hogy ott lapozgatva szereznek bővebb információkat a muzeális értékekről. Számos, valóban unikális darab különösen kiválthatja az érdeklődést, a kíváncsiságot azzal kapcsolatban, hogy elődeink milyen eszközökkel, milyen módon tanítottak, neveltek, igazgatták az iskolákat. Néhány ilyen a gyűjteményben: a Hármaskis-Tükör című tankönyv a 19. század közepéből, Bezerédj Amália: Flóri könyve 1840-ből, tankönyvek az 1945-48 közötti időből, pedagógusok kitüntetései (közöttük a Ranolder-díj), Rendtartás 1950-ből, csoti (orosz kézi számológép), háromlábú tábla, levente-, cserkész- és úttörőemlékek, kristálydetektoros rádió, Suprafon lemezjátszó, Bajnok táskairógép (a harmincas évekből) stb.

A kötet nagy erénye, hogy minden tárgyi emlék rövid, tájékoztató ismertetéssel szerepel. Néhány veszprémi pedagógus tudományos-szakmai munkásságának ismertetését követően névmutató és az érdekesebb köncímlapokról készült fotók zárják a kötetet.

Nemcsak Kováts Sándor szakszerű neveléstörténeti felkészültségét tanúsítja e kötet, hanem kitartását, a pedagógiai örökség megőrzése iránti lelkiismeretes, felelősségteljes és szívesen végzett munkáját is, amelynek eredménye ez a megyében egyedülálló, iskolában lévő neveléstörténeti gyűjtemény.

(tölgyesi)

Benkőné dr. Kiss Aranka: Emberé a munka, istené az áldás. Egy tanári életpálya a közgazdasági szakképzés szolgálatában. Veszprém, MPI, – 2000. 82 p. „Olyan fegyelmezett és szorgalmas diákjai legyenek, mint amilyenek 1940–1975 közötti tanítványaink voltak” – írja dedikációjában a szerző, Benkőné dr. Kiss Aranka, akinek életpályájáról szóló önéletrajzi írását a Veszprém Megyei Pedagógiai Intézet jelentette meg a Pedagógiai Füzetek sorozatban. A vékony, alig több mint 80 oldalas könyvecske minden fejezete, minden mondata a hivatása iránt elkötelezett pedagógus korrekt, a fontos részletekre is kiterjedő beszámolója egy munkás életről. Ezt egyértelműsíti a könyv alcíme is: „Egy tanári életpálya a közgazdasági szakképzés szolgálatában”.

Az önéletrész sorra veszi a budapesti diákeveket, az elemi, a polgári és a felső kereskedelmi iskolát, aminek következménye már egy pályaorientáció. A József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Közgazdaságtudományi Karát elvégezve Kiss Aranka az V. év, a gyakorlóév végén „Áruházak szerepe a gazdasági életben” című disszertációja védelme és doktori szigorlata eredményes letétele után summa cum laude minősítéssel a közgazdaságtan doktora lett.

Az eredményes végzés után következtek – ahogy fejezetcímként is jelöli Benkőné dr. Kiss Aranka –, a vándorévek. Léva 1939-40, Pápa 1940–41, a délvidéki Zombor 1941–42.

Aztán a vándorút vége: 1942. október a Veszprémi M. Kir. Állami Kerkápoly Károly Kereskedelmi Középiskola. (A dr. Wallner Ernő igazgató irányította iskolában az 1942/43. tanévi iskolai értesítőben olvasható: Dr. Kiss Aranka keresk. középisk. rendes tanár, okl. gazdasági szaktanár. Tanított a könyvvitel, a gyakorlati iroda, a közgazdasági és jogi ismeretek, a gyorsírás valamint a gépírás tárgyakat. Eközben vezette a III. osztály üzleti gyakorlatát. ő volt a könyvviteli és irodai munkák szertári őre, a diákaptár vezető tanára és betöltötte a tantestületi jegyző funkcióját is.)

Veszprémben célhoz értem – írja a szerző a következő fejezet élén. A férfiakkól álló tantestület hamar befogadta a fiatal, ambíciózus tanárnőt. A tanítás a Gráner-udvarban, a lebombázott iskola közelében szükségteremben folyt. (A kéttantermes iskola már nincs meg, a '60-as években a Cserhát városrész és a Kossuth utca egy részének lebontása során eltűnt.) A tanítás mellett mindig gondot fordított a továbbképzésre. Részen önállóan, részben szervezett továbbképzések során bővítette ismereteit. 1952-től már ő tanított. Szombathelyen vezette a kollégák részére a könyvviteli továbbképzéseket. 1953-ban „Kiváló tanár” kitüntetést kapott, majd 1955-ben ideológiai fejlődésének elmaradásáért fegyelmit. A fegyelmi ellenére, szakmai tudását és a katedrán 15 munkás év alatt szerzett tapasztalatait elismerve 1956-ban országos szakfelügyelői megbízatást kap. Az önéletrajzi munka részletesen taglalja szakfelügyelői munkájának módszertanát, a konkrét munkákat, a dicséreteket és elmarasztalásokat. Évek múltán már nemcsak ellenőrzött, mint szakfelügyelő, hanem a meglátogatott iskolákban ismeretlen szakmai szintű osztályközösségekkel órákat is tartott. Ez a módszer egyaránt hasznos volt az iskolában tanító tanárnak és az osztálynak, de a szakfelügyelőként dolgozó tanárnő is sokat profitált belőle.

A szakmai munka során összegyűlt hatalmas mennyiségű tudást először rövidebb-hosszabb tanulmányokban közölte a Középfokú Oktatásban, a Munka és Iskola folyóiratokban, a Veszprém Megyei Pedagógiai Híradóban és a Veszprém Megyei Körképben, 1964-től már pedagógiai módszertani útmutatókat készített, tankönyvek fejezeteinek megírásában, tankönyvek átdolgozásában is közreműködött. 1970-től számos megbízást kapott tankönyvek írására. Könyvviteli példatárait és feladatgyűjteményeit kötelező tankönyvként használták a közgazdasági szakközépiskolákban hosszú éveken keresztül. A mikro- és makrogazdasági szempontból egyaránt jelentős könyvvitel tantárgy eredményes tanításához elengedhetetlen *A könyvvitel-tanítás módszertana* című könyve 1981-ben jelent meg. (Szakmai munkája értékehez egy kis adalék. Egy volt tanítvány mondta: A tanárnőnél kapott hármast biztos tudást jelentett, több volt, mint a mások által adott jeles osztályzat.)

Benkóné dr. Kiss Aranka könyvében a kerek, precízen és lényegre törően megfogalmazott gondolatokat átszövi a tanár-tanítvány kapcsolat kérdése. A három lépést mindig megtartó, diákjait magázó tanár embersége, segíteni akarása, a tudás átadásának fontossága végigvonul a könyv lapjain. A derűs vagy szomorú emlékek, eredmények és kudarcok a jóval 80 év feletti tanárnő tollából való visszaidézése élmény az olvasónak. Nem véletlen, hogy a ma már a Nyugdíjas Pedagógusok Otthonában élő tanárnőnek kiterjedt napi kapcsolata van a régi tanítványokkal és volt kollégáival. A kapott levelek sokaságára még ma is rendszeresen válaszol. Az 1974-ben kapott szakmai elismerés, az Apáczai Csere János-díj után 18 évvel a nyugdíjba menetel után régi iskolája javaslata alapján megkapta a Veszprém Város Önkormányzata által adományozott Ranolder-díjat. A kitüntetést indokoló szöveg alátámasztja a visszaemlékezésében írtakat: „*A szakközépiskolából vonult nyugdíjba, ahol több szaktanár egykori diákja volt. Emberi tartását, magatartását kivételes példaként emlegetik...*”

(Csiszár Miklós)

Tatai Zoltán: A vén zaslóltartó. Nyakas János élete és munkássága. Veszprém: – Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola, 2000. – 119 p. Újabb könyv jelent meg *Nyakas Jánosról*. Az összeállítást az egykori tanítvány, dr. Tatai Zoltán készítette. A szabadságharc 150. évfordulója alkalmából 1998-ban jelentette meg a Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola és a Veszprém Megyei Pedagógiai Intézet közös kiadásában a Veszprémben

1940-ben kiadott Nyakas János „*Sorsdöntő száz nap 1849-ben. A magyar szabadságharc bukásának okai*” című könyv reprintjét. A kiadvány társköteteként közreadták *dr. Bona Gábornak az 1848/49-es szabadságharc jeles hadtörténéskének a „Megjegyzések Nyakas János: Sorsdöntő száz nap 1849-ben című tanulmányához”* a műről írt összegzését és „*A tudós tanár élete és munkássága*” címmel levéltári anyagok, sajtóban megjelent publikációk, valamint a visszaemlékezések felhasználásával készült pályaképet.

Tatai Zoltán nyugalmazott egyetemi docens: „*A vén zászlótartó. Nyakas János élete és munkássága*” címmel arról a tanáregyéniségről ír, akinek jellegzetes alakja évtizedeken úgy hozzátartozott Veszprémhez, mint a harangzúgás vagy a bakonyi szél. Nyakas János a magyar irodalom és történelem tárgyak tanára az 1929/30-as tanévtől tanított a Veszprémi M. Kir. Állami Négyévfolyamú Kerkápoly Károly Fiú Felső Kereskedelmi Iskolában és ugyanabból az intézetből, a már Állami Közgazdasági Technikum nevet viselő iskolából ment hivatalos nyugállományba. Hivatalos, mert a könyvben közölt visszaemlékezésekből kiderült, hogy Nyakas János élete utolsó pillanatáig tanár, pedagógus volt.

A kötet taglalja a családi hátteret, a középiskolás éveket, a Debrecenben az egyetemen töltött időszakot. A középiskolai tanári diplomát szerzett Nyakas János a trianoni országcsontkítás után – kortársaihoz hasonlóan – nehezen találta megfelelő tanári állást. Debrecen, Miskolc, Tápószele, Pest-Sashalom voltak a rövid állomások életében. A változást, az új élet kezdetét a Veszprémbe kerülés jelentette. Házasság, fészekrakás, tanári hivatás kiteljesedése a *Veszprémi évek* fejezet témája. Az ízig-vérig tanárember mindig és mindenhol nevelte diákjait. Nem tekintélyelvvel, hanem a meggyőzés eszközével élt. Az órákon a leadott anyag vázát – nevek, dátumok, események – írta fel a táblára. Erre a vázra fűzte fel mindig színesen, érdekesen előadott mondanivalóját.

Szenvedélyes hazaszeretetét igyekezett beletáplálni diákjaiba is. Kedvenc területe, a XIX. század magyar irodalma hangsúlyozottan szerepelt magyaróráin. Nagyon sok vers memoriterként való megtanulását is feladta. A vers felmondásánál az előadásmódra is nagy hangsúlyt fektetett. Hosszú időn keresztül volt az iskolai Vörösmarty önképzőkör tanárelnöke. Veszprém város társadalmi életében is aktívan közreműködött. Számos társadalmi eseményen volt vezető szónok és nagyon sok ismeretterjesztő előadást is tartott. 1946. február 9-én a veszprémi városháza erkélyén elmondott beszédében Nyakas János jelentette be a köztársaság kikiáltását. Számos cikke, verse jelent meg a helyi sajtóban. Történelemből, kedves területéről, az 1848/49-es szabadságharcról levéltári kutatásai alapján írt szakmailag is figyelemre méltó könyve, a „*Sorsdöntő száz nap 1849-ben*” igen jó kritikát kapott a korabeli sajtóban.

Az életút, az életpálya bemutatása után Tatai Zoltán a sajtóban megjelent verseket és prózai írásokat közli, valamint válogatást mutat be a kéziratban megtalált írásokból és kiterjedt levelezéséből is ad néhány szemelvényt. A könyv az *Emlékezés Nyakas János életére, munkáira* fejezettel zárul. Az emlékező és méltató újságcikkeken, tanulmányokon túl néhány volt diák visszaemlékezésével is színesíti a kötetet. Még egy kottát is közöl, *Petőfi: Az erdélyi hadsereg* című verséhez írt dallamot, amelynek szerzője szintén a tanár úr.

Nyakas Jánost 1965-ben nyugdíjazták. A korabeli újságban közölt fénykép a diákok gyűrűjében mutatja a meghatódott idős tanárt. Munkásságát, pedagógiai tevékenységét és hazaszeretetét jól példázzák a diákok búcsúszavai: „*Köszönetet mondok azért a sok szép versért és a kötelező tanmeneten felül tartott előadásért ... aki annyi lelkesedéssel tanítja édes anyanyelvünket és úgy át tudja adni tudását ... Emlékezetünkben, mint a magyar nyelv és irodalom apostola marad meg, akit ritkán láttunk hóna alatt egy halom könyv nélkül, amelyből annyi szépet és jót tanultunk... Tanár úr fáradtságot nem kímélő lelkes és lebilincselő előadásainak eredménye, hogy a magyar irodalmat megismertük és megszerettük, ... a magyar irodalom iránti lelkes szerete- te minden előadásából kicsendült”.*

Az állami, városi kitüntetést sohasem kapott Nyakas Jánosról nem feledkeztek meg tanítványai. Egykori diákjai a Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskolában létrehozták szeretett tanáruk emlékére a *Nyakas János Alapítványt* és a *Nyakas János-díjat*.

Tatai Zoltán könyve megérdemelt emléket állít a sokoldalú pedagógusnak és életművet összefoglaló olvasmányos gyűjtemény Nyakas János tanár úr tiszteelőinek.

(Csiszár Miklós)

Thury Etele–Hodossy Lajos: A veszprémi református gyülekezet története. Veszprém, 1999. – 72+195 p. Egy kötetben két könyvet talál a tisztelt Olvasó, ha kezébe veszi a *Hodossy Lajos* által írt és szerkesztett, a veszprémi református gyülekezet történetét áttekintő művét. Az első kötet – *Thury Etele* pápai teológiai tanár, egyháztörténész által 1893-ban kiadott munka – az 1560-tól 1892-ig terjedő időszakról rajzol érzékletes képet. Thury Etele 1613-tól ismerteti a gyülekezeti lelképászorok életrajzát, az iskolamesterek nevét, az első templom építésének történetét. Fontos fejezete a könyvnek a gályarabságot szenvedett Bátorkeszi István lelkész sorsának bemutatása és a 18. század vallási küzdelmeinek vázolója. 1783-ban, a türelmi rendelet kihirdetése után a veszprémi reformátusok is templomot, parókiát és iskolát építhettek: lerakhatták az új korszak alapjait. A református családok áldozatkészségéből 1794-ben tornyot építettek templomukhoz, 1826-ban pedig az orgona is megszólt.

Hodossy Lajos ott folytatta, ahol Thury Etele 1893-ban abbahagyta: a 20. század gyülekezet-történetét vetíti az olvasó elé. A szerző szerencsésebb helyzetben volt, mint elődje, hiszen jóval nagyobb forrásanyagra támaszkodhatott műve megírásakor. A presbiteri gyűlések, a nőegylet, a leányegylet jegyzőkönyvei, a gyülekezeti levéltár és a Dunántúli Református Egyházkerületi Levéltár forrásai mind fontos adatokkal szolgáltak a monografikus igényű munka összeállításához. A feldolgozott 103 esztendő történetét 7 korszakra osztja a szerző: nagyjából a megválasztott lelkészek szolgálati idejét tekintve a periodizáció alapjának. Az egyes korszakokon belül külön fejezetekben foglalkozik a gyülekezeti élettel, annak ünnepeivel, hétköznapjaival, szokásaival, az iskolaüggyel és az egyházközség anyagi kondícióinak alakulásával. Ez a három tematikus szakasz ismétlődik minden nagyobb fejezeten belül. (Változatosabb alcímekkel még színesebbé lehetett volna tenni a kötetet.) Nagy értéke a műnek, hogy függelékében egész kis adattárat közöl. Nemcsak a gyülekezet lelképászorainak, segédlelkészeinek, vallásoktatóinak, tanítóinak, diakoniszáinak, főgondnokainak, gondnokainak, kántorainak stb. szolgálati idejét sorolja föl, hanem a veszprémi református egyházközség népmozgalmi statisztikáját is hozza (keresztezés, confirmáció, esketés, temetés) 1893–1995 között. Közli a megválasztott lelkészek részletes életrajzát (publikációik listájával!), és az új református templom és egyházi központ építésének történetét is (1997–1998). (Ezt fotómelléklet is színesíti.)

Hodossy Lajos nagy munkát végzett, adatait példamutató szorgalommal gyűjtötte és rendezte össze, s ennek eredménye egy érdekes, tanulságos kötet lett, amely – eszmei és tartalmi értékei mellett is – példa lehet mások számára is, akik gyülekezetük történetének összefogásával kívánnak foglalkozni. A szép kiállítású, jól kezelhető könyv hasznos olvasmány.

(Mezei Zsolt)

Endrődi Sándor 1850–1920. Szemelvények Endrődi Sándor munkáiból és a róla szóló írásokból. Magyar Irodalomtörténeti Társaság Veszprém Megyei Tagozata. 2000. – 184 p. Aligha akad a valaha volt veszprémi glóbuszon olyannyira ünnepezt, majd elfeledett író-költő, mint *Endrődi Sándor*. Halálakor a kortárs Kosztolányi még így zárta róla szóló emlékeztetését: *Nemes költő volt, előkelő lélek*. Aztán... évtizedekig jószerivel csak egy veszprémi

utcanév őrizte emlékét. Mígnem... a veszprémi irodalombarátok nyomasztónak kezdték érezni az Endrődi-csöndet, s emléktábla-avatásán (Napló-székház, 1996) vetődött fel a gondolat: életművéről le kellene fújni a port, s ami még száz év múltán is élő, azt újfent közkincsé tenni. Emlékét ugyan többen is ébresztgették (például *Praznovszky Mihály* a *Tájirodalom* című veszprémi kiadású tanulmánykötetében), de a hiány hiány maradt.

A „portalanításra” – a ma már itt-ott papirosízűnek, mesterkéltnak, Petőfi-utánzatként ható versek, novellák, műfordítások között megbúvó, értékörző, újra nyomdafestéket érdemlő sorok kiválogatására *Ács Anna*, a Laczkó Dezső Múzeum irodalomtörténésze vállalkozott – szerencsés kézzel. S lám, a kötet bizonyossága: a mai olvasó is – különösen a hely színeit kereső –, örömet lelheti Endrődi egy-egy szépen hullámozó írásában, melyek mögött ma is ott érezhetjük a múlt századi Balaton partnyaldosó hajkait, melyeknek – mint Kosztolányitól tudjuk –, első jachtosa s bolygó hollandija épp a mi költőnk volt.

Környed, népdalokra emlékeztető hangja *anno* hamar népszerűvé tette költészetét. A világirodalomból leginkább az általa fordított érzelmes-ironikus *Heine* rokonítható vele. Ehhez már csak az impresszionizmus kínálta színcsillogást, az elmosódó tájvonalakat kellett Balaton-ihlette költői vásznaira odatennie – s máris gyönyörködhetünk egy szelíd, a pannon tájból sarjadó költészet diszkrét fényeiben. Ám az öt követő század előbb a Nyugat stílusforradalma révén haladta meg az ő költészetét, majd a „társadalmi mondanivalót” számon kérő ideológiai kora tette félre az ő valóságos és lelki tájakat leíró bensőségesen érzelmes verseit.

Ahogy *Baudelaire* a modern líra szimbólumává az albatroszt tette, a kortárs Endrődi költeményeiben a magyar tenger vándormadara, a sirály lesz uralkodóvá, ha nem is olyan egyetemes érvénnyel, mint az óceánlég királyáé. Ám „... az alsó-eörsi nádas kis vityilló”-ból, amely „föler a miramare-i márványpalotával”, *Herman Ottó*-i szemmel figyelte e táj szinte még ősalapotú madárvilágát, mely lépten-nyomon ott csivog verseiben, s színekben, hangulatokban tobzódó novelláiban, melyekkel jelentős mértékben hozzájárult a Balaton-kultusz kialakításához.

„Kit nem hevít korának érzeménye, szakítsa ketté lantja húrjait” – énekelte nem sokkal előtte *Eötvös József*. Őt is hevítette. Már székesfehérvári diák korában elszavalhatta az ország első Vörösmarty-szobrának leleplezésére írt versét. S a mostani válogatásba is bekerült néhány pátoszos ünnepre írt költeménye: *Hősök emléke* (A budavári honvédszobor leleplezése alkalmából), vagy a Rákóczi-hamvak hazahozatalakor (1906) a Petőfi-társaság nevében Kaszán elmondott *Ima II. Rákóczi Ferenc sírjánál* kezdetű.

„A város zummog” – írja *Apám sírjánál* (Veszprém, 1888. aug. 22.) című versében. De a válogatás más írásai is visszakanyarodnak szűkebb pátriájába: *Saison után*, *A Balaton jege*, *Hangulat*, *Magány a víz felett*, *Szélcsend alatt*, *Bakos szomszéd*...

A kötet néhány műfordítása (*Baudelaire*, *Victor Hugo*, *Heine*) a világra figyelő Endrődit állítja elének. S mint a bibliográfiából kiderül, a kor több jeles művelődéstörténeti munkáját is ő ültette át magyarra [*Büchner: Erő és anyag*, *Held: A nagy francia forradalom története*, *Buckle: Anglia művelődésének története* (többekkel együtt)].

A válogatást életrajzi adattár és bibliográfia egészíti ki. A kötetből talán csak egy-egy, a maga korában oly népszerű kurucverse maradt ki, melyekkel a régi témát énekelte meg – új hangszerezéssel. S mely témát nem sokkal később – talán épp az ő ihletésére –, *Ady* is elővett. S az öregkori *anakeoni dalok* is nagyobb részt kaphattak volna. Bár a veszprémi kiadású kötet *genius loci* nyomait kutató szerkesztője ezeknek – érthető módon – csak kisebb teret szentelhetett. Bizonyára érdemes lett volna egy-egy levelét, azok részletét is közölni (java részük 1938-ban illetve 1940-ben megjelent), vagy egy-egy öt köszöntő-ismertető veszprémi írást, hiszen róla még 1913-ban, életében(!) utcát neveztek el szülővárosában. A szűkebb pátriánk költőjéről, a Nagyesztergáron született és Veszprémben elhunyt

Ányos Pálról írt tanulmányának néhány sora szintén helyet kaphatott volna a jól szerkesztett, de nagyobb teret is megérdemlő életmű-keresztmetszetben. *Ányosról* és a mindkettejükre útra bocsátó bakonyi tájról írta – az ugyancsak kimaradt – *Nagy-Esztergáron* című versében:

*Zöld lombú fák! Mennyit jártam alattatok,
Hányszor figyeltem rád bűbájos madárdal!
Sziklás rengetegek, ti láttátok könyem',
S elmém küzködésit szomorú bajával!*

Itt vagyok; – itt vagyok újra közöttetek...

(Sebő József)

A VESZPRÉMI LOVASSY LÁSZLÓ GIMNÁZIUM ÉRTEŚÍTŐJE 1996–1997, 1997–1998, 1998–1999 : [szerk. Vajda Ilona]. – Veszprém: Lovassy Gimn., 2000. – 214 p. címmel az iskola sorrendben hatodik értesítőjét adta ki 2000-ben. A már megszokott arculatú borítón feltüntetett cím szerint ezúttal három iskolaév anyagát gyűjtötték egybe. Előző értesítőkben négy tanév anyagát összesítették. A bevezető oldalakon *Katanics Sándor*, az iskola igazgatója összegzi a három tanév leglényegesebb eseményeit, hangsúlyozva, hogy szükség van a most közreadandó iskolai értesítőre, fontos a jövő számára megőrkíteni mindazt, ami a mában történik. A gimnázium – régi hagyományainak szellemében – figyel a múltjára és megismerteti azt a jelen diákjaival és tanáraival. Megújított iskolatörténeti kiállításukat 1996-ban *Bors József* alpolgármester és *Arnhofter Mihály* iskolaigazgató avatta fel. *Merencsics Tibor* tanár ötlete alapján az önképzőkörös diákok munkájával készült az énektermet díszítő millicentenáriumi emlékfal, amit ugyancsak az 1996-os évben avattak fel. Az értesítőben közlik a magyar gyökerekhez visszanyúló, magyar motívumokból megalakított művet méltató beszédeket is: *Szemadam György* képzőművész, *Pap Gábor* művészettörténész és *Praznovszky Mihály* veszprémi millicentenáriumi főbiztos szavait. A nemzeti ünnepekre emlékezés és emlékeztetés eminens feladata egy iskolának. A Lovassy gimnázium tanárai és diákjai méltón emlékeztek meg a szabadságharc 150 éves évfordulójáról és aktív közreműködői az évente ismétlődő Bruszniai Árpád-emlékünnepegeknek. Az Öregdiák Baráti Kör kezdeményezésére került sor négy neves tanár: *Hungler József*, *dr. Bruszniai Árpád*, *Harmath István* és *Mihályi Károly* emléktáblájának az elhelyezésére. Szomorú nevezetessége volt az 1997-es évnék *Horváth Géza* tanár úr halála. Az értesítő *Homonai János* igazgatóhelyettesnek a temetésen elmondott búcsúztatóját idézi. A gazdag múlt után a szerkesztő a jelen eredményeit sorolja: nemzetiségi német nyelv oktatása, diákélet a Lovassyban, Lovassy-napok. Elolvashatjuk a gálaműsorok programjait is, ahol mindig szerepelnek a gimnázium öregdiákjai is. A külföldi diák-cserekapcsolatokról szóló élménybeszámolók sem maradtak ki a kötetből. Az értesítő közreadja az iskola munkatársainak a névsorát. Beszámol a kitüntetésekről, kitüntetettekről, első helyen az iskolának 1998-ban adományozott Pro Urbe kitüntetéséről. *Asztalos István* Gizella-díjat, *Vassányi Istvánné* Ranolder-díjat, *Békefi Zsuzsanna* tanárnő és *Piros Petra*, valamint *Bauernhuber Enikő* diákok Bruszniai Árpád-emlékérmet kaptak. Számos további kitüntetés tulajdonosa lett tanár és diák ebben a három tanévben. A kiadvány hosszú oldalakon sorolja fel az egyes tanévekben elért versenyeredményeket. A magyar iskolák rangsorában előkelő helyen álló Lovassy László Gimnázium kitűnő tanulmányi eredményt elért diákjainak névsora következik ezután tanévenkénti és osztályonkénti bontásban. Közlik az érettségiző osztályok névsorát az osztályfőnök és az érettségi elnök nevének és az érettségi vizsga időpontjának megadásával, kiemelve a kitűnő érettségit tett diákok nevét. Az érettségi eredmé-

nyeket táblázatos összesítés is tartalmazza. A teljes tanulói fűjságra vonatkozóan csak az 1998/99-es tanévi adatokat találjuk. Itt a névsoron kívül a jeles eredményt elérő diákok neve mellett a tanulmányi átlagot is feltüntették. A megelőző két tanévre vonatkozóan nincs adat, így a tanévi eredményeket és az esetleges létszámváltozásokat nem lehet meg tudni. Hiányzik az iskolai eseményeket, a tanév történéseit dátumszerűen rögzítő kronológia. A teljes terjedelemben viszonyítva szerény helyet kaptak a diákok munkáiból vett szemelvények. Egy OKTV történelem 10. helyezett dolgozatból, majd a Földtani Örökségünk pályázatra benyújtott műből és néhány kiemelkedő irodalom érettségi dolgozatból kapunk válogatást. Ezt követően az iskola két volt diákjának irodalmi munkásságába tekinthetünk bele. Az értesítő szöveges részét a ballagási búcsúztatók zárják. A kötet végén elhelyezett dekoratív tablóképek a kis méretük miatt azonosításra kevésbé alkalmasak. Az előző években kiadott értesítőkkal megegyező tipográfiájú, színvonalas kötet szerkesztője ezúttal is *Vajda Ilona*. A kiadvány szedését, tördelését ugyancsak az iskola munkatársai végezték. A nyomdai kivitelezés a veszprémi Pannonprint Kft. munkája.

TÁNCSCICS MIHÁLY SZAKKÖZÉPISKOLA, SZAKISKOLA ÉS KOLLÉGIUM ÉRTEŚITŐ AZ 1999/2000. TANÉVRŐL: [szerk. szerkesztőbiz.]. – Veszprém: [Táncsics Mihály Szakközépiscola], 2000. – 142 p. [18] t. címmel jelentette meg elmúlt tanévi értesítőt Veszprém legnagyobb iskolája, 1993 óta szám szerint a nyolcadikat. Az értesítő hagyományosan minden évben az iskola névadójáról vagy névadójától közölt cikkel indul. Ebben az esztendőben a publicista *Bácher Iván*: Szegény Stancsics című írását közlik. Ugyancsak hagyományos a nagy terjedelmű igazgatói beszámoló, ami a tanév valamennyi jelentős mozzanatát rögzíti. Ennek részei az 1470 diákot oktató intézményre vonatkozó létszám adatok, a tervezett és tényleges költségvetés, felújítások, beszerzések, pályázati eredmények, a testület létszám változása, munkavédelem stb. Az iskolában végzett tanulmányi munka elemzése és ennek táblázatokban összesített statisztikája, a záróvizsgák, érettségi és szakmunkás vizsgák részletes eredményei mind megtalálhatók az értesítőben. *Dr. Borsi Lőrinc* a munkaközösségek, az iskolai könyvtár munkájáról, a diákönkormányzat tevékenységéről is tájékoztat. A gondosan kimunkált beszámoló a következő tanévi célkitűzésekkel zárul. Az iskola eseményeit időrendben felsoroló összeállítást külön nem közölnek. A Táncsics Mihály Szakközépiscolában 1999–2000-ben megvalósult Leonardo Projekt keretében a tanári beszámoló szerint 21 diák vehetett részt németországi és angol szakmai tanulmányúton. Több szakmai, elsősorban a műemlékvédelem témaköréhez tartozó cikk olvasható ezután, köztük *Vándor András* tanár cikke a Vár utca 7-es számú ház történetéről, már folyó rekonstrukciójáról. Ebben az épületben fogják majd elhelyezni a Vass-gyűjteményt. Hosszabb tanulmányban foglalkozik *Nagyné Antalóczy Mária* a német műemlékvédelemmel és a munkanélküli fiataloknak a műemlékvédelmi munkába történő bevonásával. Ezt követően diákok számolnak be amerikai, angol, németországi tanulmányútaikról, azok hasznáról és az ott szerzett benyomásokról. A sporteseményekről, ballagásról, szépségversenyéről szóló rövid híradások után, egy ma már kevésbé divatos eseményről, a Táncsics Mihály Szakközépiscolában a diákok által szervezett pedagógusnapról szóló írással zárul az értesítő szakmai blokkja. *Lengyel Szilvia* készítette azt a terjedelmes bibliográfiát, amelynek egyik része az iskoláról szóló publikációk összesítése, másik része pedig a személyekről szóló publikációk jegyzéke. A sok aprómunkával összeállított, jól használható bibliográfia áttekinthetőbb lenne, ha egy tételt csak egyszer közölnének teljes terjedelemben és a másutt történő hivatkozásnál csak a tételszámot adnák meg. Az értesítőben közreadják a teljes munkatársi névsort feladatkör szerinti csoportosításban, megadva a beosztást, illetve tanárok esetében a tanított tantárgyakat. A továbbiakban közlik mind a 42 osztály teljes névsorát és a végzős osztályok – szám szerint 18 – egész olda-

las, jó minőségű fényképét. Az egész értesítőre is jellemző, hogy a szöveges részek kiegészítését célzó fényképfelvételek megfelelő méretűek és minőségűek. A kivitelezés a Veszprémi Nyomda Rt.-t dicséri. A Táncsics Mihály Szakközépiskola tanévi értesítője megegyezően az előző évek értesítőivel B5 méretben azonos küllemű borítóval és azonos tipográfiával jelent meg. Ez az egyetlen olyan veszprémi iskolai értesítő, ahol a könyv gerincén is feltüntették a címet. A kiadványban közölt adatsorok összevethetők az előző években közölt adatokkal, így az iskola oktató-nevelő munkájáról hosszú távon is képet nyerhetünk.

PADÁNYI SCHOLA CATHOLICA ÉVKÖNYV 1999/2000 VESZPRÉM: [szerk. **Sebő József, Hordós Csaba**]. – Veszprém: [Padányi Katolikus Gimnázium], 2000. – 125 p. címmel jelentette meg elmúlt tanévi értesítőjét a Padányi Bíró Márton Római Katolikus Gimnázium, Egészségügyi Szakközépiskola, Szakiskola és Általános Iskola. A mostani, immáron ötödik kiadványuk dekoratív címlapján ezúttal is új megnevezése olvasható az iskolának. Az évezred utolsó tanévről szóló értesítő bevezetőjét *Borián Tibor* igazgató írta. Ezt a tanév története követi, hónapról hónapra dátumszerűen rögzítve az iskolában történeteket. A Statisztika címet viselő fejezet az 5–12. osztályok létszám- és tanulmányi adatait, valamint a hiányzásokat tartalmazza. Ezután az osztálynévsorokat közik az osztályfőnökök nevével. Itt már az első osztályoktól a 14. osztályokig minden tanulócsoport szerepel. Sajnos, a diákok tanulmányi eredményeiről, még a legjobbakéiról sem kapunk tájékoztatást, pedig az iskolai értesítők fontos feladata a diákok eredményeinek a közlése. Felsorolják az iskola dolgozóit, de az előző tanévtől eltérően most nem szerepel a tanárok neve mellett a tanított tantárgy, így a névsor informatív értéke csekély. Újszerű információt közölnek azzal, hogy osztályonkénti bontásban megtudhatjuk, merre kirándultak az iskola diákjai. A Beszámolók fejezetben diákok rövid, de hangulatos írásait olvashatjuk a nyári táborokról, gólyatáborról, majd az erdei iskoláról. A tanárok a (francia, osztrák, német) külföldi úti élményekről számoltak be. A cserkészcsapat táborozásáról *Zeitler Gusztáv* tanár írt. A munkaközösségek közül ebben a tanévben a humán, a rajz és műalkotás elemzése, a testnevelés, az angol nyelvi és a német nyelvi munkaközösség, valamint a természettudományos munkaközösség számolt be. A munkaközösségi vezetők beszámolóikban az általuk fontosnak tartott valamennyi eseményt közreadják. Itt kapunk tájékoztatást a diákok versenyeredményeiről, vetélkedőkről, szereplésekről, de a pályázati eredményekről is. Az iskola magas szintű zenei életéről tanúskodik a Padányi Schola kórus hangversenynaptára, rögzítve a szereplések helyét, dátumát. Ugyanitt szerepelnek az általános iskolai korosztályból szerveződött „Zsenge igricek” néven működő kórus fellépései is. Külön hozzák a kórusmunkáért dicséretet érdemlő diákok névsorát. Az értesítőben több oldalon keresztül közölnek válogatást a megyei napilapban, a Naplóban újságírók tollából megjelent újságcikkekből. A Padányi Gimnázium tanárainak publikációi zárják az elmúlt tanévi értesítőt. Az iskola jelenlegi igazgatójának, *Borián Tibornak* meleg hangú, megszívlelendő ballagási búcsúztatója és az előző igazgatója, *Görbe László* elkészítő üzenete után *Bischofné Szabó Klára* tanár számol be belgiumi tanulmányútjáról. „Dr. Brusznai Árpád, a veszprémi tanár” címmel közöl részletet készülő könyvéből *Sebő József*. Az értesítőben olvasható rész a veszprémi Lovassy László Gimnáziumban az 1950-es évek elején dolgozó tanárról villant fel epizódokat a visszaemlékező régi tanítványok segítségével. „Logoterápia és vallás” címmel közli az értesítő *Gyimesi István* tanár 1986-ban írt tanulmányát *Viktor E. Franklról* és a bécsi pszichoterápiai iskoláról. A szerző bőséges irodalomjegyzéket is közöl dolgozatához. A kötet *Szabó László Miklósnak* az oktatásügyben, az egyes iskolák számára is mindinkább aktuálisra váló feladattal, a minőségbiztosítással, illetve annak alapelveivel foglalkozó írásával zárul. A Padányi iskola értesítőjét az iskola kiadványszerkesztő műhelye készítette, a nyomtatás a veszprémi Faa nyomda munkája.

A VESZPRÉMI KÖZGAZDASÁGI SZAKKÖZÉPISKOLA 1999/2000. ÉVI ÉRTEŚÍTŐJE: [szerk. Csizsár Miklós]. – Veszprém: Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola, 2000. – 128 p. A közgazdasági szakközépiskola az 1995-ben kiadott centenáriumi évkönyv után az 1996/97-es tanévtől kezdve évente jelenteti meg értesítőit. A megjelent kiadványok azonos borítóval és azonos belső tipográfiával készülnek. Az igazgatói bevezető kiemeli, hogy ez az értesítő a második évezred utolsó szorgalmi évének eseményeit, történéseit foglalja össze. Az összeállítás első része a tanárok szakmai anyagait tartalmazza. *Kópházi Ferenc* a magyar középfokú kereskedelmi szakképzés történetéről ír. A hosszabb tanulmány most közölt második része az 1872-től a századfordulóig tartó szakaszt elemzi. *Topár Lajosné* cikke a közgazdasági szakképzés 1992-től kezdődő és napjainkban is tartó változásait, valamint annak hatásait vizsgálja a hagyományos képzést követő világbanki modell bevezetése után. *Pál Imre* tanulmánya a magyar adórendszer kialakulásával és fejlődésével foglalkozik, beleillesztve azt a magyar történelemben a honfoglalás korszakától egészen a huszadik század utolsó évéig. Folytatódott a tanévi értesítőben a munkaközösségek beszámolója. Ezúttal a biológia és a kémia tanításáról írtak. Az iskolai könyvtár is közzétette statisztikával kiegészített éves beszámolóját. A Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola minden évben meghirdeti diákjai számára a közgazdasági munkaközösség szakirányú pályázatát. A Magyarország Európai Unió tagásával foglalkozó díjnyertes munka egy részletét közli az értesítő. A továbbiakban országos szociológiai pályázatokon díjnyertes munkákból válogatott a szerkesztő. *Klausz Hajnalka* 12. osztályos a „Kilátástalanságtól az öngyilkossáig” címmel írt dolgozatot, *Döme Róbert* tanulmányának címe „Irányított ifjúság”. Diákok magyar dolgozataiból idéz az értesítő és egy verset is olvashatunk diákköltőtől. Az iskolai könyvtár alakuló dedikált könyvgyűjteményéről adnak hírt a következő rövid írásban. Az értesítőben visszatekintenek a korábbi iskolai eseményekre is. Így került sor *Csaby J. Csaba* karnagy visszaemlékezésének közlésére, ő az iskolai leánykar 1969-85 közötti szerepléseiről írt. A tanév minden jelesebb eseményét rögzítő iskolai krónika közlésével kezdődik az értesítő második része. Ezután az aranykoszorús iskolajelvénnel kitüntetett diákok fényképei és névsora, majd a versenyeredmények következnek. Közreadják az iskoláról a tanév során megjelent közlemények jegyzékét is. Jól nyomon követhetők a személyi változások azzal, hogy a munkatársak névsoránál megadják az iskolába kerülés, illetve a távozás időpontját. Az 1999/2000. tanév statisztikájánál a létszámadatokat, az osztályonkénti és tantárgyankénti érettségi átlagokat, a szakmai vizsgák eredményeit és valamennyi osztályra és tantárgyra kiterjedően az év végi átlagot is megtudhatjuk. A bemutatott eredmények összevethetők az előző évek adataival, így több – éves adatsorok hasonlíthatók össze. Az értesítő záró részét képezik az osztálynévsorok az egész oldalas fényképekkel. Jelölik a 4,5 feletti tanulmányi eredményeket, de feltüntetik a nem tanulmányi munkát minősítő igazgatói és tantestületi dicséreteket is. Az osztályfőnökök nevével együtt hozzák a 2000/2001. tanév kilencedik osztályainak névsorát. Az értesítő most közli második alkalommal a Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola munkatársainak publikációs listáját. Az értesítőben közölt fényképek többségét az iskola fotószakköre és vezetőjük, *Szathmáry Árpád* készítette. A nyomdai kivitelezés a Pannonprint Kft. munkája.

GYULAFFY LÁSZLÓ ÁLTALÁNOS ISKOLA VESZPRÉM-GYULAFIRÁTÓT ÉVKÖNYV 2000–2001: [szerk. Mágedliné Kiss Eleonóra, Bonyai Csaba et al.]. – Veszprém-Gyulafirátót: [Gyulaffy Ált. Isk.], 2000–2001. – 100 p. Az államalapítás ezeréves évfordulójának tiszteletére jelentette meg a gyulafirátóti általános iskola évkönyv címen az iskola életét és munkásságát összefoglaló kiadványát. A gondosan megtervezett borítón ott találjuk az iskola címerét is, amit a heraldika szabályainak figyelembevételével a köz-

ség címeréből illetve közvetve a Rátót nemzetség címeréből vezettek le. *Dióssy László* polgármester ajánlása után *Demény Pál* igazgató bevezető írását olvashatjuk. Ebben a kiadvány megjelentetését indokolja. „Évkönyvünk szeretné bemutatni a falaink között zajló tevékenységet, mely az Árpád-kori község gazdag közoktatási hagyományában gyökerezik, de igyekszik a mai kor követelményeinek is megfelelni.” A hagyományokhoz tartozik a *Hadnagy László* helytörténész által kialakított gazdag helytörténeti gyűjtemény a régi iskolában, a Gyulaffy-napok rendezvénysorozata, a Gyulaffy-szavalóverseny. A mához a modern iskola, a számítástechnikai felszereltség a 12000 kötetes könyvtár, a tágas tornacsarnok. Az iskola a Nemzeti Atlétikai Program egyik bázisiskolája. Ezt követően a névadó *Gyulaffy László* életének rövid kronológiáját közlik, majd röviden ismertetik az iskola történetét. Az 1998-ban alapított iskolai kiállítás, a Gyulaffy-díj három kitüntetettjét is bemutatja az évkönyv. A Gyulaffy-napokon az iskola gyakran fogad vendégeket. Közülük a Liszt Ferenc Kórustársaság, *Kemény Géza*, *Kányádi Sándor*, *Egerszegi Ferenc*, *Németh István Péter* szerepelnek a következő oldalakon. Tájékoztatnak az iskola működéséről, kitérve a szülői értekezletekre, a fogadóórákra, a családlátogatásra. Nemcsak a jelenlegi tanítványaikkal foglalkoznak, de figyelemmel kísérik a továbbtanulók munkáját is. A középiskoláktól megkérlik a tőlük felvett tanulók első féléves eredményét és a további eredményes munka érdekében a kapott adatokat kiértékelik. Az évkönyvben beszámolnak az egyes munkaközösségek, elemzve az ott folyó munkát. *Törkencziné Horváth Beáta* könyvtáros tanár az iskolai könyvtár fejlődéséről és a jövő feladatairól ír. A környezeti és természeti nevelés és az iskola sportélete sem marad ki a beszámoló sorából. Két tanév során a tornaórákon képesség- és teljesítményfelméréseket végeztek, az eredmények birtokában próbálnak előbbre lépni a gyermekek fizikai kondíciójának javításában. Ugyanitt összesítették az 1999–2000-es tanévi sporteredményeket. A diákélet szerves kiegészítője a szakköri munka. Rajzsakkör, német táncsoport, kézművesszakkör, nyelvi szakkörök és számítástechnika szakkör áll a diákok rendelkezésére. Ehhez kapcsolódik a stúdiós szakkör is. Az iskola rendelkezésére álló belső audiorendszer és zártláncú televíziós hálózat sok diák számára vonzó elfoglaltság. Érdekes felmérésről számolnak be az évkönyvben. Kíváncsiak voltak, szívesen járnak-e a diákok a Gyulaffy iskolába. A 93% igen válasz meggyőző. Ugyanilyen nagyságrendű a „Mi a jellemző az iskolai légkörre” kérdésre adott válasz. Barátságos: 71%, otthonos: 15%. A millecentenáriumi évkönyv az iskola munkatársai és az egyes osztályok a színes fényképét és névsorát is tartalmazza. Zárásként az iskola életéről és a Gyulaffy-napokról beszámoló, sajtóban megjelent írásokból adnak válogatást. A szép kivitelű, színes fényképekkel illusztrált iskolai kiadványt *Mágedliné Kiss Eleonóra* szerkesztette *Bonyai Csaba*, *Jelínkóné Hackl Hedvig* és *Törkencziné Horváth Beáta* közreműködésével, de ebben a munkában részt vett az iskola teljes közössége is. Az igényes nyomdai kivitel a Faa nyomdát dicséri.

A VESZPRÉMI CSERMÁK ANTAL ZENEISKOLA 85 ÉVES JUBILEUMI ÉVKÖNYVE: [írta és szerk. *Pethő Imre*]. – Veszprém: Csermák Antal Zeneiskola, 2001. – 36 p. A veszprémi 2001. évi Gizella napok kiadványaként jelent meg a 85 éves zeneiskola évkönyve. A kiadvány előszavát *Asztalos István* alpolgármester írta. Az Iskolatörténet fejezet a város zenei múltjának felidézésével kezdődik, ahol a szerző bemutatja a káptalani iskolában, a Vetési Albert püspöksége idején, majd a 18. század végén *Bajzáth József* püspöksége alatti zenei életet. Részletesebben tárgyalja a 19. század veszprémi zenei életét, amelyet olyan nagyságok fémjelveznek, mint *Ruzitska Ignác*, *Csermák Antal*, *Racsek Frigyes* és *Mátrai László*. Több neves hegedűst is adott a város a világnak, köztük is talán a legjelentősebb a veszprémi születésű *Auer Lipót*. A zeneiskola alapítása *Gaál Sándor* nevéhez fűződik. 1904-ben hozta létre a város első világi zeneiskoláját. Az iskola újraindítása *Kecskeméthy Margit* zongoratanárnő nevéhez fűződik. 1916-ban 11 növendékkel és hat tanárral kezdi meg

munkáját a *dr. Óvári Ferenc* országgyűlési képviselő által támogatott intézmény. A harmincas évek elején szünetelő intézet ismételt újraindítása *Brodsky Ferenc* nevéhez fűződik. 1934-től az iskola működése folyamatos, még a második világháború alatt is folyt oktatás. A szerző, *Pethő Imre* részletesebben tárgyalja a háború utáni időszakot, különösen a *Szilvássy László* (1955–1973) és *Káté István* (1973–1991) igazgatók nevéhez fűződő korszakot. A zeneiskola fontosnak tartja, hogy növendékei minél többször megmutassák tudásukat szakemberek, de a közönség előtt is. Ennek érdekében szervezik évente a Lantos Magda Megyei Zongoraversenyt, két évente az Auer Lipót-hegedűversenyt, valamint a Szűcs József Fafúvós Emlékversenyt. Az évkönyv bemutatja az iskola által alapított Csermák-díj kitüntetettjeit is. A zeneiskola valamennyi növendékét igyekszik a közös muzsikálásba bevonni. A különböző korosztályokat tömörítő együtteseket is bemutatja az évkönyv. Ezek közé tartozik a Veszprémi Ifjúsági Fúvószenekar, a Gárdonyi Zoltán Kamarazenekar, az Űtőegyüttes, a Népzenei együttes, a Tücsök Zenekar és a 2000-ben alakult Kis Tücsök Zenekar. A legérdekesebb formáció a Kreatív Art Stúdió: a *Marosfalvi Imre*, *Kallainé Gutscher Ágnes* és *Hajas Szilárd* alkotta trió. Az emlékezés is helyet kapott a 85 éves zeneiskola évkönyvében. *Pethő Imre* közreadta az iskola eddigi igazgatóinak életrajzát Gaál Sándortól a jelenlegi igazgatóig, *Ótvös Károlyig*. Érdekes, vagy inkább szomorú, hogy *Szilvássy László* nevénél, akinek olyan sokat köszönhet Veszprém város zenei élete, a veszprémi eltemetés ellenére a halálozás dátuma, az 1978 kérdőjellel van feltüntetve. Az igazgatók mellett a jelentős tanáregyéniségekről sem feledkezett meg a kötet összeállítója. Az évkönyv a 910 növendéket oktató 56 zenetanár, a technikai és adminisztratív munkatársak névsorával zárul. A néhány fényképpel is illusztrált füzet 1000 példányban készült, a kivitelezés a Nyomdakész Kft. munkája.

Cs. M.

Borsi Lőrinc: Veszprém város iparoktatásának története a hazai iparoktatás tükrében. – Veszprém: Táncsics Mihály Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium, 2000. – 358 p. Városunk oktatástörténetének egyik jelentős kötetét vehettük kézbe a többfunkciós iskola igazgatójának művével. Értékét növeli, hogy a hazai iparoktatás múltjával párhuzamba állítva dolgozta fel a több évszázados múltú mesterképzést, s a múlt század végén megindult formális iskoláztatás történetét. Kutatása révén számos olyan dokumentumra hivatkozik, amelyek forrásértéke várostörténeti szempontból is fontosnak tekinthető.

A könyv első nagy egysége a hazai iparoktatás vázlatos áttekintését tartalmazza a honfoglalástól napjainkig. Értelmező, előkészítő jellegű fejezet ez annak megértéséhez, hogy városunk iparoktatás-története mennyiben volt a kor szakmai szintjének megfelelő, vagy éppenséggel, milyen helyi sajátosságok, szükségletek határozták meg a tanoncképzéstől a mesterré válásig vezető utat.

A korrekt, nevelés- és szakmatörténetileg jó feldolgozású összefoglalást Veszprém korszakokra tagolt oktatástörténetének leírása követi. Az első rész városunk középkori ipar- és iparoktatás-történeti emlékeiről szól. Felidéződnek azok a természetföldrajzi és társadalmi (egyházi és világi, gazdasági) adottságok, körülmények, amelyek meghatározók voltak abban, hogy a Várhegy és környéke, mint szakrális és világi központ kisugárzó hatása révén mely mesterségbeli foglalkozások alakultak ki, melyeket műveltek az első évszázadokban. Olyan emlékek idéződnek fel, mint a görög rítusú apácakolostor hízműhelyének miseruhája, amely a későbbi koronázópalást lett, a vasat megmunkáló csatárok, a posztókészítők, a molnárok, ácsok, bodnárok, fazekasok, takácsok, tímárok, kőfaragók, kőművesek és más iparosemberek munkája, amelyekből főképpen az épített környezet őrzött meg számunkra annyit, hogy emlékeztethessenek bennünket várostörténetünk e korai korszakára.

A céhes ipar és iparoktatás 1578 és 1883 közötti történetének fő jellemzője, hogy Veszprém, mint a török kor kezdetén egyik jelentős végvár, számos mesterségben foglalkoztatta polgárait, s vásárai révén áruközvetítő szerepével meghatározó volt a környék gazdasági életében. Még a hódoltság korában sem szűntek meg a legfontosabb mesterségek. A 18. század elejétől pedig minden korábbinál szélesebbé vált a iparosfoglalkozás, amelyhez nemcsak a lakossági és más szükségletek adták az ösztönzést, hanem az új műszaki-technikai, kémiai találmányok, felfedezések és eljárások is. Ebben a részben olvashatunk a tanoncélet nehézségeiről, a mesterré avatás rítusáról és a formális iskoláztatás kezdeteiről.

Ez utóbbi dátuma 1882. december 11., amikor a város közgyűlése elhatározta az ipariskola létesítését. A következő évek és évtizedek oktatástörténetét egy újabb fejezetben a szerző 1945-ig dolgozta fel. Ebben részletes ismertetést kapunk az ipartanoda bizottság határozatairól, az oktatás körülményeiről: a tanárokról, a tanoncokról, az épületekről, a háborús viszontagságokról. Külön fejezet tartalmazza a tanoncok szerződésének, nyilvántartásának és szabadításának előírásait és gyakorlatát az ipartestületi időszak korában.

Értékes neveléstörténeti szempontú összefoglalásban olvashatunk az 1883–1945 közötti női iparoktatásról. Ez a 19. századi nagy iskolaalapító *Ranolder János* püspök nevéhez kötődik, aki irgalmas rendi nővéreket bízott meg a tanítással, s vezetésükkel sorra alakultak a különböző iskolatípusok (elemi, ismétlő, kézimunka, polgári, ipariskola), amelyek jelentősen kiszélesítették a tanulási lehetőséget és ezzel együtt az iparostevékenységet.

Az utolsó fejezet az iparoktatás 1945 utáni időszakáról szól, arról a több, mint fél évszázadról, amelyben számos átalakulást megélve teljesedett ki városunk mind több kvalifikált munkaerőt biztosító szakmunkásképzése, amelyről a kötet elsősorban a Táncsics iskola tevékenységén keresztül ad áttekintő képet.

A Mellékletben közölt dokumentumválogatás 1827 és a 2000. év közötti anyaga jól illeszkedik az alapszöveghez.

A kötet kétszáz oldal meghaladó részében *Kolos Barnabásné*, a kitűnő bibliográfus, könyvtáros az iskola pedagógusainak szakirodalmi, művészeti munkássága és a róluk szóló publikációk bibliográfiai leírását közli 3721 tételben. Rendkívül értékes összegezés, amely teljes körűen tárja fel az iskolával bármely időszakban kapcsolatban volt személyeket, publikációikat, valamint az intézményről megjelent írásokat. Szerzői és a tárgymutató segíti a keresést. Kolosné munkája az első, amely városunkban az egy intézményhez kötődő publikációkat ilyen mélységben közli. Követésre ajánlom valamennyi iskolánknak.

Várnai Ferenc: Egy hegedűvirtuóz zeneszerző. Csermák Antal kora és életútja. – Veszprém: Csermák Antal Zeneiskola, 2001. – 68 p. Az iskola a 2001. évi Gizella-napokra jelentette meg a jeles zeneszerző és zenevirtuóz életútját bemutató kis kötetet. A zene-kutató szerző arra vállalkozott, hogy az eddig feltárt dokumentumok alapján, s némiképp ezek új értelmezésével vázolja fel *Csermák Antal* éveit, működésének fel nem tárt, vagy alig ismert vonatkozásait.

A mű első részében a 18–19. század fordulójának társadalmát mutatja be a szerző, azt a kort, amely a zeneszerző életének kerete volt, majd a verbunkoszene kialakulásának folyamatát kíséri végig. E társadalom- és zenetörténeti ismertetés alapján értelmezhető *Csermák* életútja, természetesen, már életében is számos rejtéllyel, tisztázatlan, s talán soha fel nem tárható történésekkel, életútmotívumokkal.

Az egyik legjobban kutatott téma a származása, családi körülményei, esetleges rokonsági kapcsolata az *Illésházy családdal*. Maga a kutató sem vállalkozott arra, hogy biztos támpontokat adjon, ám feltételezései, következtetései meggondolandók, s ezért talán új irányban indulhat meg egy mélyebb, szélesebb horizontú vizsgálódás nem csak származása, hanem személyiségének jellemzői vonatkozásban is. Nem példa nélküli a magyar műve-

lődestörténetben, hogy jeles alkotók legszemélyesebb adatait nélkülözzük. Csermáknál a kezdet és a vég időpontjában egyaránt számos ellentmondás van, amelyeket már kortársai sem tudtak feloldani. Maradt hát az utókorra, a kutatókra, a kutatókra, akiknek hiteles iratanyagok hiánya alapján csak közvetett következtetések lehetnek.

Várnai Ferenc következetesen feltárt minden objektív, értékelhető dokumentumot, de a teljes, hiteles életrajz így sem születhetett meg. Ami viszont jelentős értéke e műnek: – Csermák munkásságát, zenei működését bemutatva – minden korábinál pontosabban fogalmazta meg értékét és helyét a magyar zenetörténetben. Ez lehetőséget ad arra, hogy ez alapján meghatározható legyen az európai verbunkos zenében betöltött szerepe. „Csermák Antal párosított össze elsőnek lassú és friss verbunkos darabokat, kialakítva ezzel egy jellegzetesnek nevezhető magyar kétarcú zeneformát” – írja egyik érdemeként.

A kötet Függelékében válogatás olvasható a tanulmányhoz felhasznált írásokból, amelyek főképpen folyóiratokban, lapokban jelentek meg. (A Nagy Világ képekben 1855, Vasárnapi Ujság 1860, Veszprém 1876, Veszprémi Hírlap 1922 stb.) Ezek ma is olvasmányosak, érdekesek annak ellenére, hogy többségük historizálóan, romantikus stílusban és erős szubjektívizmussal íródott. Historizáló jellegük a kornak a rejtélyes életútú zeneszerzőnek szól, illik személyiségéhez. De ez is, így is (zene)történelem.

E mű megyénk zenetörténeti könyvészeti anyagának jelentős darabja, amely újabb adalékként szolgálhat Veszprém és a megye zenei múltja ma még hiányzó monográfiájához.

Csermák-legendárium. Fejezetek Csermák Antal életéből. / Csiszár Miklósné szerk. – Veszprém: Csermák Antal Zeneiskola, Eötvös Károly Megyei Könyvtár. 2001. – 113 p. Az ez évi Gizella-napokra – immár hagyományosan – ismét helyi vonatkozású kötetet szerkesztett városunk helyismereti irodalmának gondozója és kutatója. Ezúttal a 19. század első két évtizede romantikus zenéjének kiemelkedő személyisége életútját mutatja be, lapokban, folyóiratokban megjelent eredeti szövegek közlésével.

„Élete tényszerűen nehezen követhető, de annál több a már életében megszületett történet, mese, legenda. A valóságmagra épülő történetvariációk hol színesebbek, hol halványabbak, de mindig érdekesek” írja az Előszó helyettben a szövegválogatást is végző szerkesztő.

A kötet első, Csermákot megidéző írása *Tóth Kálmán* (1831–1881) verse, amely a költő halála után, az *Endrődi Sándor* előszavával 1888-ban megjelent Összegyűjtött költeményei című műből való. *Füzy György* (1859–?), a városunkban született tanító, akinek számos tanügyi cikke és szépprózája jelent meg a korabeli lapokban, s egy kötetet is kiadott, 1884-ben a Veszprémi Közlönyben romantikus hangulatú leírásban emlékezett meg a Korona vendéglő egykori törzsvendégéről. *Szomaházy István* (1864–1927), a szintén veszprémi születésű író, újságíró, a szórakoztató, könnyű irodalom egyik legnépszerűbb szerzője Az ördögök kastélyában címmel 1886-ban a Veszprém hetilapban jelentetett meg a zeneszerző életéből néhány kevésbé hiteles, inkább fiktív epizódot. *Eötvös Károly* (1842–1916), az ugyancsak népszerű, anekdotázó író három művel is szerepel a kötetben. (Csermák betegségéről, Csermák szerelme, Csermák halála.) Ez utóbbiak is érdekes, a figyelmet lekötő olvasmányok, amelyek már elfeledett miliőt, történeket, tényeket idéznek meg, többek között Csermák két sírköve állításának körülményeit, ezek leírását és feliratát. Érdekes – s talán ma is így van a közvélekedésben –, ahogyan akkor Eötvös fogalmazott a művészek sajátos habitusáról, lelkivilágáról, az úgynevezett „művészalkatról” Csermákra utalva, akinek ellentmondásos személyiségét annyian értelmezték már életében is – „... ma már igen sok komoly gondolkodó s éles figyelő van abban a véleményben, hogy a magas zenével s különösen az előadó zenével való állandó, egyoldalú és szenvedélyes foglalkozás minden egyéb hatástól eltekintve, már maga is érintheti az agy- és idegek életműködését s izgathatja annyira, hogy a nyu-

godt figyelő az így érintett művész egyént a szokásos közbeszéd szerint 'hóbortos'-nak, 'féleszű'-nek, 'félbolond'-nak mondhatja. S valóban mondja is." (Pesti Hírlap, 1908.)

„Szinte megfoghatatlan az ő lánglelkének sugallata!” – írta zenéjéről gróf Fáy István (1806–1862), a híres zongorista, kora neves zenei írója 1855-ben A Nagy Világ képekben című lapban, amely írását így fejezte be: „Ily zenésze nem volt még Magyarországnak s nem is lesz soha többé!”. Vahot Imre (1820–1879), a sokoldalú szerző és szerkesztő többször is írt Csermákról. A kötet három kisebb írását közli. Az első rész utolsó közlésének (Csermák Antal) szerzője Csetneki (Jelenik) Elek (?–1889), aki szintén megyénk szülötte, s régészként vált ismertté. Írásának végén felsorolja a zeneszerző nyomtatásban megjelent műveinek címadatait.

A kötet második részében a különböző időpontokban tartott emlékünnepekről, avatásokról, megemlékezésekről, évfordulókról írott kisebb írások (köztük versek) olvashatók. A kötetet a Csermákkal foglalkozó művek ötvennégy tételes bibliográfiája zárja.

A Csermák-legendárium hozzásegítheti az olvasót, városunk lakosait, zenebarátait, hogy e kiemelkedő tehetségű zenészt és zeneszerzőt méltóan tiszteljük, s emléke ne csak írott lapokon legyen életünk része, hanem, remélhetően, felkelti az érdeklődést zenéjével, a hangversenyek által kínált lehetőségekkel kapcsolatban is. Csiszár Miklós né összeállítást a retrospektív Csermák-irodalom jelentős műveként tarthatjuk számon.

A Veszprém Megyei Csolnoky Ferenc Kórház az ezredfordulón. / Csütörtöki Vendel szerk. – Veszprém: Veszprém Megyei Csolnoky Ferenc Kórház. 2000. – 232 p. A kötet a millennium emlékére készült. Célja az volt, hogy röviden bemutassa a kórház történetét, valamint „... szervezeti felépítését, irányítási és finanszírozási rendszerét, magát a épületet és az egyes osztályok munkáját” – írja az Előszóban Csütörtöki Vendel, a tudományos bizottság elnöke. A szerzőktől, az egyes osztályok vezetőitől azt kérték, hogy írják le saját munkaterületük fő hazai és külföldi szakmai újdonságait, gyakorlati kérdéseit, s ennek tükrében osztályuk tevékenységének elemzésével adjanak számot arról, ezekből mit tudtak megvalósítani gyógyító munkájuk során.

Természetesen, a kötet sokkal összetettebb, több annál, minthogy a leírás csak erre korlátozódjon. Az intézetben folyó szakmai, tudományos munka túlmutat a kórház mindennapi kötelezettségein, amelyre fő tartalma a diagnosztikus és terápiás, valamint a gondozási és járóbeteg-ellátási tevékenység: Tudományos Bizottság szervezi a szakmai konferenciákat, s (az osztályok külön is) a referáló és továbbképző rendezvényeket. Mindezeket szakkönyvekkel és -folyóiratokkal jól felszerelt, internethasználati lehetőséggel is rendelkező szakkönyvtár segíti.

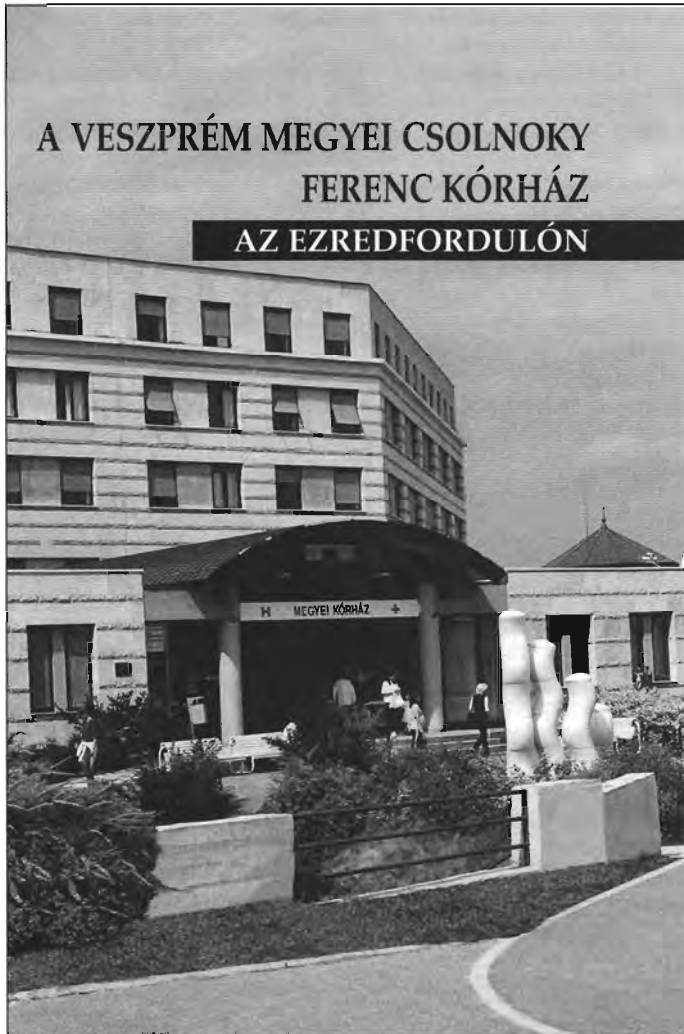
A szerkesztő bevezetője szerint e jubileumi kötet a kórház dolgozóinak éppúgy szól, mint az intézményt fenntartó és finanszírozó szervezeteknek, a kórház betegeinek és barátainak, s nem kevésbé: az utókoroknak. Számvetés ez, egy állomás a kórház történetében, amely eddigi múltjának és jelenének bemutatásával lezárója egy majd két évszázados korszaknak, és egyben indítója is a következőnek, a jövő évtizedeinek. Ezt jelzi az orvoslás-történet helyi kutatója, *Hogya György* és *M. Tóth Antal* közös tanulmánya a kórház 1829. és a 2000. év közötti történetéről, amelyben a működés időtartamát is megjelölve felsorolja valamennyi eddigi igazgató nevét. *Pákozdi János* orvosigazgató az igazgatási munkát mutatja be, az ápolási tevékenységet *Vinkler Lajosné*, az épületeket és ezek műszaki adatait *Keringer Ferenc* ismerteti.

A kötet terjedelmes része az osztályokat, a különböző más egységeket mutatja be, azok vezetőinek tollából. A néhány soros történeti előzményeket követően a fejlődést, a mai állapotokat regisztrálják ezek az összefoglalók, s tartalmazzák a körükhöz tartozó munkatársak névsorát, beosztásukat. Számos adat, statisztikai táblázat, grafikus ábra segíti a szö-

vegek tartalmi megértését. A kötet Pákozdy János Utószavával, archív és jelenkori fényképek mellékletével (valamint egy névsorkiegészítéssel) zárul.

A tartalmában és kivitelében egyaránt rangos könyv méltó lezárása a városi kórházként alapított intézmény múltjáról eddig megjelent kötet sorozatnak, s értékes darabja orvos-történeti szakirodalmunknak.

(Tölgyesi József)

A Veszprém Megyei Csolnoky Ferenc Kórház az ezredfordulón című könyv borítója.

Veszprém helytörténeti bibliográfiája 1991–2000

CSISZÁR MIKLÓSNÉ

1. Ács Anna: Veszprémi művészek és mecénások a századelőn / [szerk. V. Fodor Zsuzsa]. – Veszprém: Veszprém M. Múzeumi Ig., 1994. – 48 p.
2. Ágotha Tivadar: Megalkuvás nélkül: veszprémi kispapok az ateista hatalom börtöneiben. – Bp.: Márton Áron K., 1995. – 349 p.
3. Balassa László: Veszprém, várnegyed. – 2. átdolg. bőv. kiad. – [Bp.]: TKM Egyes., 1999. – 24 p.
4. Barták Péter: Önálló ismeretszerzésre nevelés az iskolai könyvtárban. – 2. kiad. / [szerk. Tölgyesi József] – Veszprém: OTTV, 1992. – 102 p.
5. Benkőné Kiss Aranka: Emberé a munka, istené az áldás: egy tanári életpálya a közgazdasági szakképzés szolgálatában. – Veszprém: MPI, 2000. – 82 p.
6. Boldog Gizella királyné: az egyházmegye alapításának 1000., Szent István és Boldog Gizella házasságkötésének millenniumi és a honfoglalás 1100. évfordulójának tiszteletére / [szerk. Csiszár Miklósné]. – Veszprém: Veszprémi Szeminárium Alapítvány, 1996. – 158 p., [16] t.
7. Bontó Józsefné: Emlékfüzet: a Veszprémi Ifjúsági Fúvószenekar huszonöt éves jubileumára [szerk. Tölgyesi József]. – Veszprém: Veszprémi Ifjúsági Fúvószenekarért Alapítvány, 2000. – 20 p.
8. Bontó Józsefné: Ismerkedő Veszprémmel és környékével / [szerk. Tölgyesi József]. – Veszprém: Forrás, [1995]. – 86 p.
9. Bontó Józsefné: Veszprém környezeti állapota / [szerk. Tölgyesi József]. – Veszprém: Forrás, 1994. – 12 p.
10. Bontó Józsefné: Veszprém: lakóhelyünk ismerete: kiegészítő tankönyv a 3–4. osztályos környezetismeret tantárgyhoz / [szerk. Tölgyesi József]. – Veszprém: Magyar Pedagógiai Társaság Veszprém Megyei Tagozata: Báthory István Ált. Isk., 1991. – 43 p.
11. Bontó Józsefné: Veszprém: Lakóhelyünk ismerete: Kiegészítő tankönyv a 3–4. osztályos környezetismeret tantárgyhoz / [szerk. Tölgyesi József]. – Veszprém: Magyar Pedagógiai Társaság Veszprém megyei tagozata: Báthory István Ált. Isk., 1992. – 43 p.
12. Bontó Józsefné: Veszprém: lakóhelyünk ismerete: kiegészítő tankönyv a 3–4. osztályos környezetismeret tantárgyhoz. – 3. átdolg. kiad. – Veszprém: Forrás, [1994]. – 44 p.
13. Bontó Józsefné: Veszprém: lakóhelyünk ismerete: kiegészítő tankönyv az általános iskola 3–4. osztálya számára. – 4. átd. kiad. – Veszprém: Kútfő Alapítvány, 1995. – 64 p.
14. Bontó Józsefné: A veszprémi csatár-hegyi búcsú története. – Veszprém: OOK Press, 1995. – 77 p.
15. Bontó Józsefné: Veszprémi séták / [szerk. Tölgyesi József]. – Veszprém: Forrás, 1997. – 50 p., [9] t.

16. Bontó Józsefné: Veszprémi séták / [szerk. Tölgyesi József]. – 2. átdolg. kiad. – Veszprém: Forrás, 1999. – 77 p., [9] t.
17. Borsi Lőrinc: Gondolatok a „negyedik” generációnak, avagy a harmadik generáció tagjainak alkonyáról. – Veszprém: EKMK. 1995. – 12 p.
18. Borsi Lőrinc: Hitvallás: hattúódal: Dr. Borsi Lőrinc életútja. – Veszprém: Nyugdíjas Klubok és Idősek „Életet az Éveknek” Országos Szövetsége, 1997. – 31 p.
19. Borsi Lőrinc: Nyugdíjasok gondolatai a Takarékosági világnap alkalmából. – [Veszprém]: Nyugdíjas Klubok és Idősek „Életet az Éveknek” Országos Szövetsége, [1996]. – 15 p.
20. Borsi Lőrinc: Veszprém város iparoktatásának története a hazai iparoktatás tükrében. – Veszprém: Táncsics Mihály Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium, 2000. – 358 p.
21. Brassai Zoltán: Színhely. Veszprém: Művészetek Háza, 1997. – 111 p.
22. Cholnoky Jenő: Veszprém. – Veszprém: Szokoly Antikvárium, [1993]. – 184 p. Az 1938-ban megjelent mű reprint kiadása.
23. A Cholnoky Jenő Általános Iskola és Gimnázium jubileumi évkönyve, 1948–1998 / [szerk. Frisch Gyula, Horváth Józsefné]. – Veszprém: Cholnoky Jenő Ált. Isk. és Gimn., [1998]. – 167 p.
24. Csikász és kora: [emlékkiállítás a Laczkó Dezső Múzeumban]: 2000. június 16-december 22. / [a kiállítást rend. és a katalógust szerk. Gopcsa Katalin]. – Veszprém: [Laczkó Dezső Múzeum], 2000. – [28] p.
25. A Davidikum története: emlékfűzet/ [szerk. Varga Miklós]. – Veszprém: Lovassy és volt Piarista Gimnázium Öregdiák Baráti Kör, 2000. – 60 p.
26. Dercsényi Balázs: Veszprém, Székesegyház és Szent György-kápolna. – Bp.: TKM Egyes., 2000. – 16 p.
27. Dóber Viktor: A veszprémi püspöki líceum – másképpen Alsóteológia – IV. évfolyamának, vagyis az 1948/49. tanév egyházi érvényesség érettségijére készülő kispapjainak hiteles naplótörténete. – Somogyárd]: [Szerzői kiad.], 1999. – 70 p.
28. A Dohnányi Ernő Zeneművészeti Szakközépiskola és Diákotthon 5 éve/ [szerk. Mihályfi Lászlóné és Szabóné Becher Hajnalka]. – Veszprém: Dohnányi Zeneműv. Szakközépisk., 1998. – 70 p.
29. Dömötör Lajosné: Az első tizenöt év: a Veszprémi Egyetemi Könyvtár alapjainak lerakása, 1949–1964. – Veszprém: Veszprémi Egyetemi Könyvtár., 1999. – 73 p.
30. Egyenleg: az önkormányzat 4 éve. – Veszprém: Veszprém Megyei Jogú Város, 1994. – 149, [38] p.
31. Emlékkönyv: Államiságunk ezer éve. Az életet az éveknek nyugdíjasok szabadegyetemének IX. millenniumi kiadványa / [szerk. Horváthy György]. – Veszprém: Nyugdíjasok Szabadegyeteme, 2000. – 71 p.
32. Emlékkönyv: a millicentenáriumi ünnepegsorozat alkalmára: a nyugdíjasok V. szabadegyetemének kiadványa / [szerk. Berei Ferenc]. – Veszprém: Nyugdíjasok Szabadegyeteme, 1996. – 79 p.
33. Emlékkönyv: A nyugdíjasok Veszprémi Szabadegyeteme/ [szerk. Borsi Lőrinc]. – Veszprém: Nyugdíjasok Szabadegyeteme, 1997. – 61 p.
34. Emlékkönyv: a Nyugdíjasok VII. Szabadegyetemének kiadványa / [szerk. Horváthy György]. – Veszprém: MPI, 1998. – 74 p.
35. Emlékkönyv: a Nyugdíjasok VIII. Szabadegyetemének kiadványa / [szerk. Horváthy György]. – Veszprém: MPI, 1999. – 46 p.
36. Endrődi Sándor, 1850–1920: szemelvények Endrődi Sándor munkáiból és a róla

- szóló írásokból / [szerk. Ács Anna]. Veszprém: Magyar Irodalomtörténeti Társaság Veszprém Megyei Tagozata, 2000. – 184 p.
37. Erdei Ferenc–Dercsényi Balázs: Veszprém: Székesegyház. – 4. kiad. – Veszprém: TKM, 1993. – 16 p.
  38. Értesítő az 1992/93. tanévről / [kiad.] Tánicsics Mihály Építőipari Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet. – Veszprém: Tánicsics Mihály Építőipari Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet, [1993]. – 142 p.
  39. Értesítő az 1993/94. tanévről / [kiad.] Tánicsics Mihály Építőipari Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet. – Veszprém: TMÉSZSZI, [1994]. – 162 p.
  40. Értesítő az 1994/95. tanévről / [kiad.] Tánicsics Mihály Építőipari Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet. – Veszprém: TMÉSZSZI, [1995]. – 161 p.
  41. Értesítő az 1995/96. tanévről / [kiad.] Tánicsics Mihály Építőipari Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet. – Veszprém: TMÉSZSZI, [1996]. – 114 p.
  42. Értesítő az 1996/97. tanévről / [kiad.] Tánicsics Mihály Építőipari Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet. – Veszprém: TMÉSZSZI, [1998]. – 72 p.
  43. Értesítő az 1997/98. tanévről / [kiad. a] Tánicsics Mihály Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet. – Veszprém: Tánicsics Mihály Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet, [1998]. – 112 p., [18] t.
  44. Értesítő az 1998/99. tanévről. – Veszprém: Tánicsics Mihály Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium, [1999]. – 108 p.
  45. Értesítő az 1999/2000. tanévről. – Veszprém: Tánicsics Mihály Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium, [2000.]. – 142 p., [18] t.
  46. Évkönyv: Jedlik Ányos Kollégium 1998/99. / [szerk. Dudás Balázs]. – Veszprém: VE, [1999]. – 112 p.
  47. Évkönyv: Jedlik Ányos Kollégium 1999/2000. – Veszprém: VE., 2000. – 133 p.
  48. Fodor József: Téglamúzeum története a királynék városában Veszprémben / [szerk. Csudai Endre]. – Veszprém: Szerzői kiad., 1998. – 286 p.
  49. Fodor József: Magyar Építőipari Múzeum születésének története Veszprémben. – Veszprém: Szerzői kiad., 1999. 1. köt., – 248 p., 2. köt., 1999. – 248 p., 3. köt., 2000. – 246 p., 4. köt., 2000. – 247 p.
  50. Fodor József: A volt Veszprémi Téglamúzeum emlékére / [szerk. Csudai Endre]. – Veszprém: Szerzői kiad., 1997. – 158 p.
  51. Géczy János: Ezer veszprémi naplemente: versek, 1993-1998. - Bp.: Holnap, 1999. – 227 p.
  52. Gizella és kora: felolvasóulések az Árpád-korból 1. / [szerk. V. Fodor Zsuzsa]. – Veszprém: Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata: Laczkó Dezső Múzeum, 1993. – 111 p.
  53. Gizella Napok: 1992. május 7–24. Veszprém: [emléklapok és programajánlat] / [a műsorfüzetet összeáll. Praznovszky Mihály és Veress B. Zsuzsa]. – [Veszprém]: [Városi Önkormányzat], 1992 (Veszprém: Prospektus GM Ny.). – 40 p.
  54. Gizella Napok: 1993. május 7-16. Veszprém: [emléklapok és programajánlat] / [a műsorfüzetet összeáll. Praznovszky Mihály]. – [Veszprém]: [Városi Önkormányzat], 1993. – 46 p.
  55. Gizella Napok: 1994. május 6-18. Veszprém: [emléklapok és programajánlat] / [a műsorfüzetet szerk. Praznovszky Mihály]. – Veszprém: [Városi Önkormányzat], 1994. – 59 p.
  56. Gizella Napok: 1995. május 7–10. Veszprém: [emléklapok és programajánlat] / [a műsorfüzetet összeáll. Praznovszky Mihály és Veress B. Zsuzsa]. – [Veszprém]: [Városi Művelődési Központ], 1995. – 29 p.

57. Gizella napok: 1996. május 4–9. Veszprém: [emléklapok és programajánlat] / [a műsorfüzetet összeáll. Praznovszky Mihály és Veress B. Zsuzsa]. – [Veszprém]: [Városi Önkormányzat], 1996. – 24 p.
58. Gizella napok: 1997. május 4–12. Veszprém: emléklapok és programajánlat] / [a műsorfüzetet összeáll. Praznovszky Mihály és Veress B. Zsuzsa]. – Veszprém: [Városi Önkormányzat], 1997. – 24 p.
59. Gizella napok: 1998 május 7–12. Veszprém: [emléklapok és programajánlat] / [a műsorfüzetet összeáll. Praznovszky Mihály]. – Veszprém: Veszprém Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala, 1998. – 28 p.
60. Gizella napok: 1999 május 7–12. Veszprém: [emléklapok és programajánlat] / [a műsorfüzetet szerk. Praznovszky Mihály]. – Veszprém: Veszprém Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala. 1999. – 32 p.
61. Gizella napok: 2000. május 6–13.: [emléklapok és programajánlat] / [a műsorfüzetet szerk. Praznovszky Mihály]. – Veszprém: Veszprém Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala, 2000. – 32 p.
62. Gutheil Jenő: Veszprém, Szent Imre városa: adatok Veszprém Szent István-kori történetéhez. – Veszprém: EKMK, 1994. – 41 p. Az 1930-ban megjelent mű reprintje
63. „Hisz ez ma a mi ünnepünk hazáért szabadságért!": [egy veszprémi borbély a forradalomról]: [a Laczkó Dezső Múzeum kiállítása, Veszprém, 1998/1999.] / [a kiállítást rend. Tóth Péter]. – Veszprém: Veszprém M. Múzeumi Ig., 1998. – XXX p., [4] t.: ill.; 21 cm
64. Haris Csaba: Az esélyegyenlőségi törvény és a veszprémi mozgássérültek. – Veszprém: Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola, 2000. – 122 p.
65. 3. Nemzetközi Éneklő Hét: Veszprém, 1992. 07. 19–26./ szerk. C. Szalai Ágnes. – Veszprém: Prospektus GM., 1992. – [44] p.
66. 30 év ... a veszprémi női tornasport életében / [kiad. a Veszprémi Torna Klub]. – Veszprém: Veszprémi Torna Klub, [1999]. – 80 p.
67. Hoga György: Adatok Veszprém város temetőinek történetéhez. – Veszprém: Szerzői kiad., 1997. – 124 p.
68. Hoga György: 1848/49-es honvéd síremlékek Veszprémben : függelék: dokumentumok a forradalom és szabadságharc veszprémi eseményeiről / [szerk. Praznovszky Mihály]. – Veszprém: [Szerzői kiad.], 1999. – 62 p.
69. Hoga György: A város szolgálatában: Veszprém város polgármesterei és tanácselnökei, XIX–XX. század / [szerk. Praznovszky Mihály]. – Veszprém: [Veszprém Város Önkormányzata], 1998. – 79 p.
70. Hoga György: A város szolgálatában: Veszprém város polgármesterei és tanácselnökei, XIX–XX. század / [szerk. Praznovszky Mihály]. – 2. jav. kiad. – Veszprém: [Veszprém Város Önkormányzata], 1999. – 79 p.
71. Hoga György: Veszprémi főorvosok: tiszti, osztályvezető, körzeti, gondozóintézeti főorvosok és kójl igazgató főorvosok / [szerk. M. Tóth Antal]. – Veszprém: Veszprém Megyei Kórház Csolnoky Ferenc Emlékbizottsága, 1999. – 200 p.
72. Hoga György: Veszprémi kórházigazgató főorvosok / [szerk. Kartal Béla]. – Veszprém: Veszprém Megyei Önkormányzat „Csolnoky Ferenc” Kórház-Rendelőintézet, 1995. – 80 p.
73. Hoga György: A Veszprémi Tűzoltóság története, 1875–1995. – Veszprém: Veszprémi Ny., 1995. – 104 p.
74. Horváth Balázs arcai. Cikkek, beszédek, interjúk / [szerk. Kristóf Attila]. – Bp.: Haza és Haladás Alapítvány, 1994. 109 p.

75. Horváthy György: Völgyhíd: interjúk. – Veszprém: Művészetek Háza, 1997. – 132 p.
76. A 25 éves Hriszto Botev Általános Iskola jubileumi évkönyve, 1974–1999. – Veszprém: Viza, 1999. – 141 p.
77. A királyné városa: szemelvények Gizella királyné életéből / [szerk. Csiszár Miklósné]. – Veszprém: EKMK, 1993. – 65 p.
78. Ki kicsoda a Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzatában?: a Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzatának képviselői és tisztségviselői. – Veszprém: VMJV Polgármesteri Hiv., 1999. – 51 p.
79. Kiáltó: lakossági kézikönyv a veszprémi humán szolgáltatásokról / [készítette a Megyei Ifjúsági Információs és Tanácsadó Iroda]. – 1999. – [Veszprém]: MIITI, [1999]. – 32 p.
80. Kiss Endre: A szó elszáll...: a Veszprémi Rádió Jam Arcélek zenében című riportsorozatának írásos változata, 1995–1997. – Veszprém: [Szerzői kiad.], 1998. – 179 p.
81. Kiss Endre: Veszprémi képeslap: anno 1999: a Veszprémi Rádió Jam Arcélek zenében című riportműsorának írásos változata, oknyomozó riportok és publicisztikák. – [Veszprém]: [Szerzői kiad.], [2000]. – 349 p.
82. Kováts Sándor: Iskolatörténeti kalauz: adalékok a Veszprémi Iskolatörténeti Gyűjteményhez. – Veszprém: Veszprém Megyei Honismereti Egyesület, 2000. – 196 p.
83. Kováts Sándor: Jutaspuszta: életképek az 1930-as évekből. – Veszprém: Veszprém Megyei Honismereti Egyesület, 1998. – 98 p.
84. Körmendy József: Gr. Volkra Ottó Ker. János veszprémi püspök élete és munkássága: 1665–1720. – Veszprém: Veszprém Egyházmegyei Történelmi Munkaközösség, 1995. – 129 p., [12] t.
85. Közös értesítő, 1991 / [szerk. Tóth Dezső]. – Veszprém: Vetési Albert Gimnázium, 1991. – 71 p.
86. Közös értesítő, 1992 / [szerk. Tóth Dezső]. – Veszprém: Vetési Albert Gimnázium, 1992. – 87 p.
87. Közös értesítő, 1993 / [szerk. Tóth Dezső]. – Veszprém: Vetési Albert Gimnázium, 1993. – 89 p.
88. Közös értesítő, 1994: [A Vetési Albert Gimnázium közös értesítője az 1993/1994-es tanévről 5.] / [szerk. Tóth Dezső]. – Veszprém: Vetési Albert Gimnázium, 1994. – 87 p.
89. Közös értesítő, 1995: [A Vetési Albert Gimnázium közös értesítője az 1994/1995-ös tanévről 6.] / [szerk. Tóth Dezső]. – Veszprém: Vetési Albert Gimnázium, 1995. – 74 p.
90. Közös értesítő, 1996: [A Vetési Albert Gimnázium közös értesítője az 1995/96-os tanévről 7.] / [szerk. Tóth Dezső]. – Veszprém: Vetési Albert Gimnázium, 1996. – 86 p.
91. Közös értesítő, 1997: [A Vetési Albert Gimnázium közös értesítője az 1996/97-es tanévről 8.] / [szerk. Tóth Dezső]. – Veszprém: Vetési Albert Gimnázium, 1997. – 75 p.
92. Közös értesítő, 1998: [A Vetési Albert Gimnázium közös értesítője az 1997/98-as tanévről 9.] / [szerk. Tóth Dezső]. – Veszprém: Vetési Albert Gimnázium, 1998. – 97 p.
93. Közös értesítő, 1999: [A Vetési Albert Gimnázium közös értesítője az 1998/99-es tanévről 10.] / [szerk. Tóth Dezső]. – Veszprém: Vetési Albert Gimnázium, 1999. – 94 p.

94. Kralovánszky Alán (1929–1993): Veszprém, Gizella-kápolna. – Bp.: TKM Egyes., 2000. – 20 p.
95. Lapozgató a Március 15. úti Klubkönyvtár alapításának 15. évfordulójára: 15 éves a Március 15. úti Klubkönyvtár. – Veszprém: VMK. 2000. 28 p.
96. Lukcsics Pál: A veszprémi püspöki vár a katolikus restauráció korában. – [Balatonalmádi], 1997. – 254 p. Az 1933-ban megjelent mű reprint kiadása
97. A Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottságának szervezeti felépítése: a szak- és munkabizottságok tisztségviselőinek, tagjainak név és címjegyzéke, 1991–1993 / [összeáll. Ortutay Gyuláné, Szabó Márta]. – Veszprém: MTA VEAB, 1991. – 228 p.
98. Majdnem: antológia a városról / [szerk. Géczi János]. – Veszprém: Művészetek Háza, 1996. – 83 p.
99. Markó László: 25 éves a Veszprémi Akadémiai Bizottság. – Veszprém: [VEAB]. 1997. – 16 p.
100. Medgyaszay István Szakképző Iskola és Kollégium évkönyve, 1992–1997 / [szerk. Tóth Dezső]. – Veszprém: Medgyaszay István Szakképző Iskola és Kollégium, 1998. – 81 p.
101. Molnár István: Veszprém sportévkönyve, '93 / [szerk. Juhász László]. – [Veszprém]: Veszprém Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal, [1994]. – 174 p.
102. Molnár Jánosné: „Emlékek nélkül nemzetnek híre csak árnyék”: cikkek és tanulmányok Veszprém megye múltjából. – Veszprém: Veszprém M. Önkormányzat, 1997. – 172 p.
103. Múltidéző / [szerk. Csiszár Miklósné]. – Veszprém: EKMK, 1999. – 120 p.
104. Négy évtized kádenciája, 1956–1996: Veszprém Város Vegyeskarának jubileumi évkönyve / [szerk. Somfai Balázs]. – Veszprém: Városi Művelődési Központ: Veszprém Város Vegyeskarának Baráti Köre, 1996. – 211 p.
105. 4. Nemzetközi Éneklő Hét = 4. Internationale Singwoche = 4. International Singing West: Veszprém 13–20. 07. 1996. Hungary: [Europa Cantat] / [az anyagot vál. Erdélyi Ágnes és Lakner Tamás]. – [Veszprém]: [VMK], 1996. – 67 p.
106. 400 éves a piarista iskola!: a veszprémi piarista kiállítás (Vár u. 14. sz.) anyagának ismertetője = Seit 400 Jahren piaristen Schule! = The Piarists school is 400 year old! / [összeáll. és szerk. Varga Miklós]. – Veszprém: PannonPrint, 1997. – 104 p.
107. 40 éves a veszprémi Liszt Ferenc Kórustársaság. – [Veszprém]: [Liszt Ferenc Kórustársaság, [1999]]. – [16] p.
108. Németh József: Adalékok Veszprém szociális térképéhez. - Veszprém, 1995. – 45 p.
109. A nyugdíjas szabadegyetemről / [szerk. Horváth Ottóné]. – Veszprém: Városi Művelődési Központ, 1993. – 57 p.
110. Nyakas János: Sorsdöntő száz nap 1849-ben: a magyar szabadságharc bukásának okai. – Reprint kiad. – Veszprém: Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola: MPI., 1998. – 90 p. Mell. közös tokban: A tudós tanár élete és munkássága / Csiszár Miklós 5–14 p.: Megjegyzések Nyakas János: Sorsdöntő száz nap 1849-ben című tanulmányához / Bona Gábor 15–28 p.
111. Órigo: Mindennapi Tudnivaló Veszprémről. – Veszprém: Extra V.S.O.P., 1994. – 66 p.
112. Önkormányzati krónika 1994–1998. – Veszprém: Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata, 1998. – 36 p.
113. Önkormányzati krónika, '95-'96; Önkormányzati kalauz, 1996 / [szerk. Laki Pál]. – Veszprém: Veszprém Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal, [1997]. – 22, 26 p. A két mű hátlapjával egybekötve

114. A veszprémi Padányi Bíró Márton Római Katolikus Gimnázium, Egészségügyi Szakközépiskola és Általános Iskola évkönyve az 1995–96. iskolai tanévről / [szerk. Sebő József]. – Veszprém: Padányi Bíró Márton Gimnázium, Egészségügyi Szakközépiskola és Általános Iskola, [1996]. – 105, [7] p.
115. A Padányi Bíró Márton Római Katolikus Gimnázium, Egészségügyi Szakközépiskola, Szakiskola és Általános Iskola jubileumi évkönyve / [szerk. Sebő József]. – [1996–97]. – Veszprém: Padányi Bíró Márton Gimnázium, Egészségügyi Szakközépiskola, Szakiskola és Általános Iskola, 1997. – 85 p.
116. A Padányi Bíró Márton Római Katolikus Gimnázium, Egészségügyi Szakközépiskola, Szakiskola és Általános Iskola évkönyve / [szerk. Sebő József]. – [1997–98]. – Veszprém: Padányi Bíró Márton Gimnázium, Egészségügyi Szakközépiskola, Szakiskola és Általános Iskola, [1998]. – 69 p. mell. Piaristák részvétele az 1948/49-es szabadságharcban Veszprém 1998: összeáll. és szerk. dr. Varga Miklós] – Veszprém: Pannonprint Kft. 1998. – 63 p.
117. A Padányi Bíró Márton Római Katolikus Gimnázium, Egészségügyi Szakközépiskola, Szakiskola és Általános Iskola, a Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola Gyakorlóiskolája évkönyve / [szerk. Sebő József]. – 1998/1999. – Veszprém: Padányi Bíró Márton Gimnázium, Egészségügyi Szakközépiskola, Szakiskola és Általános Iskola, a Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola Gyakorlóiskolája, 1999. – 131 p.
118. Padányi Schola Catholica: a Padányi Bíró Márton Római Katolikus Gimnázium, Egészségügyi Szakközépiskola, Szakiskola és Általános Iskola évkönyve / [szerk. Sebő József, Hordós Csaba]. 1999–2000. – Veszprém: Padányi Bíró Márton Gimnázium, Egészségügyi Szakközépiskola, Szakiskola és Általános Iskola, 2000. – 125 p.
119. Patka Heléna: Szívritmuszavarok. – Veszprém: [Szerzői kiad.], 2000. – 60 p.
120. Pedagógus Szakszervezet veszprémi Laczkó Dezső Nyugdíjas Klubja / szerk. Horváth Ottóné. – Veszprém: LDNYK, 1994. – 51 p.
121. Praznovszky Mihály: Veszprém / [fotók Szelényi Károly, Sándor Zoltán]. – [S.l.]: DORAN Stúdió, 1993. – 22 p.
122. Praznovszky Mihály: Veszprém / [fotók: Károly Szelényi, Zoltán Sándor]; [... übersetzt von Barbara Csuti]. – [Veszprém]: DORAN Stúdió, 1994. – 22 p.
123. Praznovszky Mihály: Veszprém / [Photography Károly Szelényi, Zoltán Sándor]; [Translated by Brian McLean]. – [Veszprém]: DORAN Stúdió, 1994. – 22 p.
124. Praznovszky Mihály: Veszprém / [fotók: Szelényi Károly, Sándor Zoltán]. – [Veszprém]: DORAN Stúdió, 1996. 22 p.
125. Praznovszky Mihály: Veszprém / [fotos: Károly Szelényi, Zoltán Sándor]; [... übersetzt von Barbara Csuti]. – [Veszprém]: DORAN Stúdió, 1996. – 22 p.
126. Praznovszky Mihály: Veszprém / [fotók: Szelényi Károly, Sándor Zoltán]; [Translated by Brian McLean]. – [Veszprém]: DORAN Stúdió, 1996. – 22 p.
127. Praznovszky Mihály: Veszprém anno...: fotográfiák a régi Veszprémről. – Veszprém: Művészetek Háza, 2000. – 134 p.
128. Puskás Imre (1945–1996) Utazás Zoolóniába: beszélgetések az Állatkertben / Veszprém: Kittenberg K. Növény és Vadaspark, [1998] – 59, [11] p.
129. Régi jó idők / [vál. és szerk. Csizsár Miklósné]. – Veszprém: EKMK, 2000. – 98 p.
130. Rainer Pál: Ave Beata Regina Gisela: Die Stadt der Königin Gisela in der Arpadenzeit. – Veszprém: Veszprém M. Múzeumi Ig., 2000. – 51 p. l.
131. Retz Bálintné: Oktatási helyzetkép, 1998. – Veszprém: KSH Veszprém Megyei Igazg., 1999. – 87 p.

132. A Rózsa Úti Általános Iskola jubileumi évkönyve, 1987–1997. – [Veszprém]: Rózsa Úti Általános Iskola, [1997]. – 85 p.
133. A Séd völgye Veszprémben / [szerk. Géczy János]. – Veszprém: Bősze Ferenc, 2000. – 169 p.
134. Sipőcz József: Veszprém sporttörténete / [szerk. Juhász László]. – Veszprém: Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata, 1997. – 23 cm 1. rész, Veszprém sportélete az első világháború előtt, [1867–1918], 1997. – 127 p.
135. (Sub) cultura interrupta: töredék a nagy buli után: Kritikák, tanulmányok Fenyvesi Ottó költészetéről / [szerk. Géczy János]. – Veszprém: Vár Ucca Tizenhét, 1997. – 125 p.
136. Száz félv – fél százév: diákhumor – diákhagyományok / [vál. és szerk. Ferencz Béla, Bátor Imre]; Veszprémi MéTa; [írta és szerk. Tamás Ferenc]. – Veszprém: VE, 1999. – 191, 49 p.
137. 120 éves a Székesfehérvár–Veszprém vasútvonal/ összeáll.: Letenyi Tamás, Nagy Tibor. – Veszprém: Preospektus GM., 1992. – 14 p.
138. Szelényi Károly: Veszprém / [a színes felvételeket és a reprodukciókat] Szelényi Károly kész.; [a szövegeket írta Hudi József et al.]; [szerk. Sz. Farkas Aranka]. – Veszprém: F. Szelényi Ház, cop. 1996. – [80] p.
139. Szelényi Károly: Veszprém. / [a színes felvételeket és a reprodukciókat Szelényi Károly kész.: [a szöveget írta Hudi József et al.]; [szerk. Sz. Farkas Aranka]. 2. kiad. – Veszprém: Szelényi Ház, 1997. – 24, [56] p.
140. Szelényi Károly: Veszprém / [fotós] Károly Szelényi: Autoren József Hudi et al.]; [übers. Eva Berta, Elke Eckhardt, Gotlind B. Thurmann]. – 2. Ausg. – Veszprém: F. Szelényi Haus, 1997. – 24. [56] p.
141. Szelényi Károly: Veszprém / [Photography] Károly Szelényi; [...written by József Hudi et al.]; transl. By McLean]. – 2. ed. – Veszprém: F. Szelényi Hause, 1997. – 24, [56] p.
142. Szelényi Károly: Veszprém / [a színes felvételeket és a reprodukciókat Szelényi Károly kész.; [a szöveget írta Hudi József et al.]. – 3. kiad. – Budapest; Veszprém: M. Képek, 2000. – 24. [56] p.
143. Szelényi Károly: Veszprém / Károly Szelényi; [Autoren József Hudi et al.]; Übers. Gotlind B. Thurmann, Elke Eckhardt]. – 3. Ausg. – Veszprém; Budapest: M. Képek, 2000. – 24, [56] p.
144. Szelényi Károly: Veszprém / Károly Szelényi; [...written by József Hudi et al.]; [transl. by Brian McLean]. – 3. ed. – Budapest; Veszprém: Hung. Pictures, 2000. – 24 [56] p.
145. Szívet szívért: Testvérvárosi kapcsolatok a sepsiszentgyörgyi Nyugdíjasok Önségélyező Pénztára és a Pedagógusok Szakszervezetének veszprémi Laczkó Dezső Nyugdíjas Klubja között. – Veszprém: LDNYK, 1994. – 51 p.
146. Szokatlan szerepben, avagy Hogyan válasszunk színidirektort?: az 1991. évi veszprémi színházigazgató-választással kapcsolatos dokumentumok ... / [... vál. és összeáll. Oláh Miklós]; [ill. Györgydeák György]. – [Veszprém]: M. Önkormányzat Közig. és Inf. Szolgáltató Iroda, [1991]. – 318 p.
147. Szögi László: A Veszprémi Egyetem Levéltárának ismertetője. – Veszprém: Veszprémi Egyetem, 1999. – 29 p.
148. Tájékoztató és rendtartás 1991/92. tanév. – Veszprém: Veszprémi Róm. Kat. Hittudományi Főiskola Tanárképző Kar, 1991 – 41 p.
149. Tájékoztató és rendtartás 1992/93. tanév. – Veszprém: Veszprémi Róm. Kat. Hittudományi Főiskola Tanárképző Kar, 1992. – 44 p.

150. Tájékoztató és rendtartás 1993/94. tanév. – Veszprém: Veszprémi Róm. Kat. Hittudományi Főiskola Tanárképző Kar, 1993. – p. ????
151. Tájékoztató és rendtartás 1994/95. tanév. – Veszprém: Veszprémi Róm. Kat. Hittudományi Főiskola Tanárképző Kar, 1994. – p. ???
152. Tanítók tanárok: Helyes László, 1914–1981 / [sorozatszerk. Kovács Sándor]. – Veszprém: Sempre, cop. 2000. – 46 p.
153. Tanulmányi tájékoztató: [hasznos ismeretek hallgatóknak és oktatóknak] / Veszprémi Egyetem Mérnöki Kar. – 1996/97. – Veszprém: Veszprémi Egyetemi K., [1996]. – 128 p.
154. Tanulmányi tájékoztató: [hasznos ismeretek hallgatóknak és oktatóknak] / [szerk. Kovács Zoltán, Sebestyén Attila]. – 1998/ 99. – Veszprém: Veszprémi Egyetemi K., [1998]. – 538 p.
155. Tanulmányi tájékoztató / [szerk. Kovács Zoltán, Sebestyén Attila, Poór Zoltán]. – 1999/2000. – Veszprém: Veszprémi Egyetemi K., [1999]. – 452 p.
156. Tanulmányi tájékoztató / [szerk. Sebestyén Attila, Németh Zoltán, Poór Zoltán]. – 2000/2001. – Veszprém: Veszprémi Egyetemi K., 2000. – 475 p.
157. Tatai Zoltán: Emlékezés a veszprémi Batsányi János Népi Kollégium megalakulásának fél évszázados jubileumára. – Veszprém: A Veszprémi Népi Kollégisták Baráti Társasága, 1998. 62 p.
158. Tatai Zoltán: Emlékezés a veszprémi népi kollégiumokra. – Veszprém: A Veszprémi Népi Kollégisták Társasága, 1996. – 176 p.
159. Tatai Zoltán: Veszprémi éveim: emlékezésül és emlékeztetőül. – Veszprém: [Szerzői kiad.]. 1999. – 48 p.
160. Tatai Zoltán: A vén zászlótartó: Nyakas János élete és munkássága. – Veszprém: Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola, 2000. – 119 p.
161. Titkok a Gyermek Házában / [közread. A Veszprém Megyei Gyermek Háza Alkotó közössége: [szerk. Bagicsné Szelestey Zsuzsa]. – Bp.: Calibra K., 1992. – 167 p.
162. Tóth Antal, M.: Újra hallom szép szavát: Veszprém zenéje 1762-től a kiegyezésig. – Veszprém: Új Horizont, 1998. – 160 p.
163. Town of Hungarian Queens: Veszprém: International Association of Geomorphologists (IAG) European Regional Conference. [written and comp. József Tölgyesi]. – Budapest–Veszprém, Hungary: Local Govern. Veszprém, 1996. – 16 p.
164. Tölgyesi József: Pedagógiai innováció és iskolai gyakorlat. 2. kiad. – Veszprém: Báthory Ált. Isk., 1992. – 33 p.
165. Tölgyesi József: Veress D. Csaba. – Veszprém: Veszprém Megyei Neveléstörténeti Társ., 1999. – 47 p.
166. Török József: Az 1000 éves Veszprémi Püspökség története és gyűjteményei. Veszprém: F. Szelényi Ház, [1996]. – 23 p.
167. Török József: A Thousand Years of the Church in Veszprém: The Archbishopal Collections. – Veszprém: F. Szelényi House, [1996]. – 24 p.
168. Török József: Das tausendjährige Bistum Veszprém: Geschichte und Sammlungen. – Veszprém: F. Szelényi Haus, [1996]. – 23 p.
169. Tudomány és művészet Veszprémben a 13–15. században: felolvasóülések Veszprém történetéből 3. / [szerk. V. Fodor Zsuzsa]. – Veszprém: Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata: Laczkó Dezső Múzeum, 1996. – 110 p.
170. Vár Ucca Tizenhét: negyedévkönyv: Ányos Pál, 1756–1784 / szerk. Fenyvesi Ottó [et al.]. – 2. évf. 2. sz. (1994/2.). – Veszprém: Művészetek Háza, 1994. – 212 p.
171. Vár Ucca Tizenhét: negyedévkönyv: Auer Lipót, 1845–1930 / szerk. Fenyvesi Ottó,

- Géczi János, Rakos Miklós. – 3. évf. 1. sz. (1995/1.). – Veszprém: [Városi Művelődési Központ], 1995. – 223 p.
172. Vár Ucca Tizenhét: [negyedévkönyv]: Cholnoky Jenő, 1870–1950. / [szerk. Géczi János]. – 6. évf. 2. sz. = 1998/2. – [Veszprém]: Művészetek Háza, [1998]. – 380 p.
173. Vár Ucca Tizenhét: [negyedévkönyv]: Cholnoky László, 1879–1929 / [szerk. Mányoki Endre]. – 5. évf. 3. sz. = 1997/3. – Veszprém: Művészetek Háza, [1997]. – 191 p.
174. Vár Ucca Tizenhét: [negyedévkönyv]: Cholnoky Viktor, 1868–1912 / szerk. Fenyvesi Ottó, Géczi János, Mátis Livia. – 1. évf. 1. sz. = 1993/1. – [Veszprém]: Művészetek Háza, 1993. – 166, LIII p.
175. Vár Ucca Tizenhét: negyedévkönyv: Csikász Imre 1884–1914 / szerk. Fenyvesi Ottó [et al.]. – 2. évf. 1. szám (1994/1.). – Veszprém: Művészetek Háza, 1994. – 113, [5] p.
176. Vár Ucca Tizenhét: negyedévkönyv: Eötvös Károly, 1842–1916 / fel. kiad. Művészetek Háza; szerk. Alexa Károly [et al.]. – 4. évf. 1. sz. = 1996/1. – [Veszprém]: Művészetek Háza, [1996]. – 243, [2] p.
177. Vár Ucca Tizenhét: [negyedévkönyv]: Gizella királyné, 985 k.–1060 / [szerk. Géczi János]; [vendégszerk. Koszta László és Homonnai Sarolta]. – 8. évf. 1. sz. = 2000/1. – [Veszprém]: Művészetek Háza, [2000]. – 268 p.
178. Vár Ucca Tizenhét: [negyedévkönyv]: Simonyi Zsigmond, 1853–1919 / Művészetek Háza; főszerk. Géczi János; vendégszerk. Kenesei Andrea. – 7. évf. 4. sz. = 1999/4. – [Veszprém]: Művészetek Háza, [1999]. – 160 p.
179. Vár Ucca Tizenhét: [negyedévkönyv]: Szigeti József, 1822–1902 / [szerk. Géczi János]; [vendégszerk. Darvay Nagy Adrienne]. – 7. évf. 1. sz. = 1999/1. – [Veszprém]: Művészetek Háza, [1999]. – 186 p.
180. Vár Ucca Tizenhét: negyedévkönyv: Verancsics Faustus, 1551–1617 / Szerk. Fenyvesi Ottó [et al.]. – 2. évf. 3. szám (1994/3.). – Veszprém: Művészetek Háza, 1999. – 184 p.
181. Vár Ucca Tizenhét: [negyedévkönyv]: Vetési Albert, 1410 k.–1486: Vetési László, 15. század második fele / [szerk. Géczi János]. – 6. évf. 1. sz. = 1998/1. – [Veszprém]: Művészetek Háza, [1998]. – 156 p.
182. Veress D. Csaba: Eöri Márkus József ezredeskapitány, 1763–1834. – Veszprém: Veszprémi Hagyományörző Egyesület, [1999]. – 45 p.
183. Veress D. Csaba: Komárom parancsnoka 1849-ben: Aschermann Vendrey Ferenc ezredes. – Veszprém: Veszprémi Hagyományörző Egyesület, 2000. – 60 p.
184. Veszprém: Jutasi lakótelep: térkép / [kiad. Veszprémi Honvéd SE.]. – 1:6000. – [1992.]. – 30x40 cm
185. Veszprém a török korban: felolvasóülés Veszprém török kori emlékeiről / [szerk. Tóth G. Péter]. – Veszprém: Veszprém M. Múzeumi Ig.: Laczkó Dezső Múzeum, 1998. – 192 p.
186. Veszprém kora középkori emlékei: felolvasóülések az Árpád-korból 2. / [szerk. V. Fodor Zsuzsa]. – Veszprém: Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata: Laczkó Dezső Múzeum, 1994. – 132 p.
187. Veszprém és környéke a honfoglalás korában: felolvasóülések Veszprém történetéből 5. / [szerk. V. Fodor Zsuzsa]. – Veszprém: Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata: Laczkó Dezső Múzeum, 1998. – 126 p.
188. Veszprém és testvérvárosai = Veszprém and the twin-towns = Veszprém und die Partnerstädte. – Veszprém: Veszprém Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal, 1999. – 11 p.

189. Veszprém és testvérvárosai = Veszprém and the twin-towns = Veszprém und die Partnerstädte. – Veszprém: Veszprém Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal, 2000. – 12 p.
190. Veszprém Guide / [szerk. Órsi Ágnes]. – Veszprém: Kovácsné H. Ágnes, 1994. – 293 p.
191. Veszprém 2000. után: konferencia / [fel. szerk. Laki Pál]. – Veszprém: Veszprém Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal, [2000]. – 40 p.
192. A Veszprém Megyei Csolnoky Ferenc Kórház az ezredfordulón / [szerk. Csütörtöki Vendel]. – [Veszprém]: Veszprém Megyei Csolnoky Ferenc Kórház, 2000. – 231 p.
193. Veszprém városi céggódex / szerk. Vida András. – 1991. – Veszprém: Közép-dunántúli Napló, 1991. – 63 p.
194. Veszprém városi céggódex: a Napló melléklete / [szerk. Vida András]. – 1993. – Veszprém: Közép-dunántúli Napló, 1993. – 56 p.
195. Veszprém városi céggódex / szerk. Vida András. – Veszprém: Közép-dunántúli Napló kiadói Kft., 1996. – 64 p.
196. Veszprém: térkép: Stadtplan / kiad. Veszprém Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala. – Veszprém: Pannon Ny., 1991. – 59x84 cm
197. Veszprém: térkép / kiad. Veszprém Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala. – Veszprém: Pannon Ny., 1991. Veszprém: várostérkép / kész. és kiad. ZÉTA Sport Bt. – 1:1000. – Nyíregyháza: ZÉTA Sport, [1998]. – 67x92 cm
198. Veszprém: várostérkép = city map = Stadtplan / [kész. és kiad. Zéta Sport Bt.]. – M. 1:10 000. – Nyíregyháza; Zéta Sport, [1998]. – 66x92 cm.
199. Veszprém: várostérkép: Stadtplan: plan de ville: town map / ... kész. CartoStadt Kft. – M. 1:20000. – Bp.: Magyar Térképház, [1998]. – 80x57 cm
200. Veszprém: térkép: Stadtplan: map / [kész. ... kiad. Cartographia Kft.]. – M. 1:12500. – Bp.: Cartographia, 2000. – 76x60 cm.
201. Veszprém: térkép: Plan / kiad. Veszprém Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala. – Veszprém: Veszprémi Ny., 1991. – 46x65
202. Veszprém: térkép: Stadtplan: map. – M. 1:12500. – Bp.: Cartographia, 1996. – 76x60
203. Veszprém autós információs térkép: map: Plan: karta / kész. Cartographia Kft. – M. 1:8000. – Miskolc: Well 392 Reklámügynökség, 1994. – 39x58 cm.
204. Veszprém: térkép: map: karte / [készítette a] Dimap; Szerk. Ny. Nagy István segítségével Kovács Zsolt. – M. 1:12 000. – [Gyula]: HISZI-MAP, 1994. – 68x48 cm.
205. Veszprémi aranyéveink, 1942–1950 / [szerk. Albrecht Sándor és Kevés István]. – Veszprém: [s. n.], [2000]. – 68 p.
206. A veszprémi Báthory István Általános Iskola pedagógiai programjai (1.): első évfolyam, 1992–1993 / [szerk. Tölgyesi József]. – Veszprém: Báthory István Ált. Isk., 1992. – 28 p.
207. A veszprémi Báthory István Általános Iskola pedagógiai programjai (2.): második évfolyam, 1992–1993 / [szerk. Tölgyesi József]. – Veszprém: Báthory István Ált. Isk., 1992. – 27 p.
208. A veszprémi Báthory István Általános Iskola pedagógiai programjai (3.): harmadik évfolyam, 1992–1993 / [szerk. Tölgyesi József]. – Veszprém: Báthory István Ált. Isk., 1992. – 28 p.
209. A veszprémi Báthory István Általános Iskola pedagógiai programjai (4.): negyedik évfolyam, 1992–1993 / [szerk. Tölgyesi József]. – Veszprém: Báthory István Ált. Isk., 1992. – 30 p.
210. A veszprémi Báthory István Általános Iskola pedagógiai programjai (5.): A „Kék ma-

- dár” személyközpontú és személyiségfejlesztő program 1–4. évfolyam / [szerk. Tölgyesi József]. – Veszprém: Báthory István Ált. Isk., 1992. – 23 p.
211. A veszprémi Bem József Általános Iskola jubileumi emlékkönyve, 1974–1999 / [szerk. Nagy Árpádné ...]. – Veszprém: Bem József Általános Iskola, 1999. – 144 p.
212. A veszprémi „Csermák Antal” Zeneiskola 75 éves jubileumi évkönyve / [szerk. Káté István]. – 1993/94. – [Veszprém]: Csermák Antal Zeneiskola, 1993. – 64 p.
213. A veszprémi Dózsa György Általános Iskola, a volt Szent István Elemi Népiskola jubileumi évkönyve: 1939–1989 / [szerk. Kováts Sándor]. – Veszprém: OTTV, 1992. – 112 p.
214. A Veszprémi Egyetem értesítője: 1989–94. – Veszprém: [VE], 1994. – 169 p.
215. A Veszprémi Egyetem értesítője / [szerk. Illésné Szebényi Noémi]. – 1994/95. – Veszprém: VE, 1998. – 373 p.
216. A Veszprémi Egyetem értesítője / [szerk. Illésné Szebényi Noémi]. – 1995/96 (37.). – Veszprém: VE, 1998. – 397 p.
217. A Veszprémi Egyetem értesítője / [szerk. Szabóné Antal Edit]. – 1996/97. – Veszprém: VE, 1999. – 424 p.
218. A Veszprémi Egyetem értesítője / [szerk. Szabóné Antal Edit]. – 1998/99. – Veszprém: VE, 2000. – 511 p.
219. A Veszprémi Egyetemen diplomát szerzett személyek név- és címjegyzéke / [szerk. Berkényi Péter, Dallos András, Meskó Gábor]. – Veszprém: Veszprémi Egyetem Tanácsa: Veszprémi Egyetem Baráti Köre, 1999. – 331 p.
220. A Veszprémi Egyetem jubileumi évkönyve, 1949–1999 / [szerk. Bodor Endre et al.]. – Veszprém: Veszprémi Egyetem Tanácsa, 1999. – 312 p.
221. A veszprémi egyház 1514. évi zsinati határozatai / közzéteszi Solymosi László = Constitutiones synodales ... – Bp.: Argu mentun: Balassi, 1997. – 129 [8] p.
222. A veszprémi Ipari Szakközépiskola és Gimnázium jubileumi évkönyve: [50 év, 1949–1999] / [írta Irányi László]; [szerk. Kövecses László]. – Veszprém: Ipari Szakközépiskola és Gimnázium, 1999. – 255 p.
223. Veszprémi kalauz: termelők, kereskedők, szolgáltatók jegyzéke. – Veszprém: Meló-Diák, 1991. – 84 p.
224. A veszprémi káptalan számadáskönyve, 1495–1534: krónika 1526–1558: javadalmasok és javadalmak 1550, 1556 = Liber divisorum capituli Vesprimiensis, 1495–1534 : chronica 1526–1558: beneficiati et beneficia 1550, 1556 / közzéteszi Kredics László, Madarász Lajos, Solymosi László. – Veszprém: Veszprém M. Lvt., 1997. – 382 p.
225. Veszprémi Kisokos 94. – Veszprém: Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata, 1994. – 64 p.
226. Veszprémi Kisokos '95. – Veszprém: Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata, 1995. – 72 p.
227. Veszprémi Kisokos '96. – Veszprém: Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata, 1996. – 80 p.
228. Veszprémi Kisokos '97. – Veszprém: Veszprém Megyei Jogú Város, 1997. – 96 p.
229. Veszprémi kisokos '98: Cégek, vállalkozások, üzletek, közérdek információk, térkép-melléklettel / [kiad. a Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata]. – 1998. – Sopron: Ábrahám Iroda, [1998]. – 120 p.
230. A veszprémi Kiss Lajos Általános Iskola jubileumi évkönyve: 1962–1992. / [szerk. Molnár Jánosné]. – [Veszprém]: [s. n.], 1992. – 103 p.
231. A veszprémi Kossuth Lajos Általános Iskola jubileumi emlékkönyve / [szerk. Bándi Lászlóné]. – Veszprém: Kossuth Lajos Általános Iskola, 1998. – 119 p.

232. A Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola Centenáriumú Évkönyve / közzétette Meggyes István. – Veszprém: Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola, 1995. – 254 p.
233. A Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola 1996/97. évi értesítője / [szerk. Csiszár Miklós]. – Veszprém: Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola, 1997. – 107 p.
234. A Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola 1997/98. évi értesítője / [szerk. Csiszár Miklós]. – Veszprém: Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola, 1998. – 109 p.
235. A Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola 1998/99. évi értesítője / [szerk. Csiszár Miklós]. – Veszprém: Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola, 1999. – 137 p.
236. A Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola 1999/2000. évi értesítője / [szerk. Csiszár Miklós]. – Veszprém: Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola, 2000. – 128 p.
237. A veszprémi Lovassy és volt Piarista Gimnázium Öregdiákjai Baráti Körének 1991. évi rendkívüli kiadványa: jubileumi ünnepek beszédei. – Veszprém: Lovassy László Gimnázium, 1991. – 23 p.
238. A veszprémi Lovassy László Gimnázium értesítője. – 1988–1990. – Veszprém: Lovassy László Gimnázium, [1991]. – 65 p.
239. A veszprémi Lovassy László Gimnázium értesítője / kiadja Arnhoffer Mihály. – 1991–1992. – [Veszprém]: [Lovassy László Gimnázium], [1992]. – 51 p.
240. A veszprémi Lovassy László Gimnázium értesítője / [szerk. Vajda Ilona]. – 1992–... 1996. – [Veszprém]: [Lovassy László Gimnázium], 1997. – 200 p.
241. A veszprémi Lovassy László Gimnázium értesítője / [szerk. Vajda Ilona]. – 1996–... 1999. – [Veszprém]: [Lovassy László Gimnázium], 2000. – 214 p.
242. Veszprémi Művész Céh / [szerk. Géczi János]. – Veszprém: Veszprém Megyei Művészeti Céh, 1994. – [161] p.
243. Veszprémi Művész Céh / [szerk. Géczi János]. – 1996. – Veszprém: Művészetek Háza, 1996. – 80 p.
244. Veszprémi nyár '94. Sommer '94. – Veszprém: Veszprém Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala, 1994. – 273 p.
245. A veszprémi nyugdíjasok szabadegyeteméről: 1994. március 22–május 24.: pedagógusok szakszervezetének veszprémi Laczkó Dezső Nyugdíjas Klubja. – Veszprém: Veszprém Városi Művelődési Központ, [1994]. – 44 p.
246. A veszprémi nyugdíjasok III. szabadegyeteméről: 1994 március 22–május 24. – Veszprém: Veszprém Városi Művelődési Központ, 1994. – 44 p.
247. A veszprémi püspökség 1524. évi urbárium = Urbarium episcopatus Vesprimiensis anno MDXXIV / [sajtó alá rend. és a bev. tanulmányt írta] Kredics László, Solymosi László. – Bp.: Akad. K., 1993. – 142 p.
248. Veszprémi Tavasz Tárlat 1992: Veszprémi Egyetemi Aula 1992. május 27–június 21. – Veszprém: Prospektus, 1992. – 40 p.
249. Veszprémi Tavasz Tárlat 1998: Művészetek Háza, Kisgaléria, Csikász Galéria, Vár Galéria május 7–június 1., 1998 / [a kiállítást szervezte Holényi Zsuzsa]. – [Veszprém]: [Művészetek Háza], 1998. – [78] p.
250. Veszprémi Tavasz Tárlat 2000: Művészetek Háza, Kisgaléria, Csikász Galéria, Vár Galéria 2000. május 7–június 12. / [a kiállítást szervezte és a katalógust szerk. Holényi Zsuzsa]. – Veszprém: Művészetek Háza, 2000. – 117 p.
251. Veszprémi urbanizálódó térség / [kész. Berta Györgyné et al.]; [kiad a]. – 9/1999. – Veszprém: KSH Veszprém Megyei Igazg., 1999. – 23 p.
252. Veszprémi ünnep, 1848–1998: emléklapok és programjánló / [összeáll. Praznovszky Mihály]. – Veszprém: Veszprém Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala, 1998. – 16 p.

253. A Veszprémi Zeneművészeti Szakközépiskola és Diákotthon 10 éve: tanulmányok, emlékezések, dokumentumok / [szerk. Loós Zoltánné, Szabóné Becker Hajnalka, Zámbo István]; [írta: Rostetterné Nagy Rita et al.]. – Veszprém: F. Szelényi Ház, 1993. – 112 p.
254. Vető Béla: A veszprémi Evangélikus Gyülekezet és 200 éves templomának története. – Veszprém: Veszprémi Evangélikus Egyházi Alapítvány, 1998. – 124, [4] p., [12] t.
255. „Volt egyszer egy osztály...”, 1941–1949: szemelvények a Veszprémi Kegyestanítórendi Gimnázium XX. századi történetéből / [... összeáll. és szerk. Bükky Andor és Varga Miklós]. – Veszprém: [s. n.], 1999 . – 80 p.

VESZPRÉMI PANTEON

Endrődi Sándor (1850–1920)

1920. november 7-én, a ködös tél ejei vasárnap reggelén utolsót dobant egy kurucos pótászív. A Kurucz nóták című kötetével országos sikert, népszerűséget szerző veszprémi születésű költőt, *Endrődi Sándort* ragadta el a halál. Kálváriás élet után kegyesen, jóízűen elfogyasztott reggelit, néhány elszívott cigarettát, tréfálkozó beszélgetést követően két sóhajással. A hetedik évtizedét alig betöltő férfi már régóta készült a megváltó halálra. 1909-ben szélütés érte, s azóta megadóan tűrte a betegség rabságát rózsadombi magányában. Heinét fordított és egyéb írásain „piszmogott”. Barátainak rajongva tisztelt költője, *Petőfi* sorait idézte: *„Kitől nem messze van az élet határa: Nem előre szeret nézni, hanem – hátra!”* Öngúnnal állapította meg, hogy még végrendeletet sem kell írnia. Mivel nem gyűjtött jelentősebb vagyont, nem volt miről. Életét ennek ellenére sem minősítette elhibázottnak. 1919 júliusában így fogalmazott egyik barátjához írt levelében: *„In ultima analysi, mégis érdemes volt élni. Évtizedeken át éreztem és élveztem a munka örömet és a küzdelem mámorát. S boldog voltam, ha éghettem. Míg erőm bírta, dolgoztam. Most bizony nagyon le vagyok gyengülve s csak a nyugalmat, a pihenést kívánom. Ideje van elaludni.”* Fiatalon észrevétlen elmúlást kívánt magának s ez megadatott neki. 1920 utolsó hónapjaiban a magánszféra hírei háttérbe szorultak, a politika nemzeti létünk sorsdöntő eseményeire terelte a figyelmet. Endrődi halála után hat nappal a költő egykori munkahelyén, a Parlament üléstermében a Nemzetgyűlés ratifikálni kényszerült a trianoni „békét”. Endrődi halálhíre kevesekhez juthatott el, illetve a nemzeti gyászban kevesen figyelhettek fel rá.

Szülővárosában a Veszprémi Hírlap november 9-i számában, a Távirat-telefon rovatban tette közzé a hírt: *„Endrődi Sándor meghalt. Budapest, november 8. Endrődy Sándor költő, aki 1850-ben született, vasárnap éjjel, hosszas szenvedés után meghalt.”* E néhány sorban három pontatlanság rejtezik: a másodjára y-nal írt családnév – ez ellen már 1910-ben tiltakozott, amikor alsóörsi nyaralóját az új tulajdonos Endrődy-lakra keresztelte – halálának dátuma és napszaka. A város küldöttséggel képviseltette magát a ravatalnál és a temetésen. Endrődit, híres emberhez méltóan, az Akadémia oszlopcsarnokában ravatalozták fel és a fővárosban temették el. Pedig végső nyugvóhelyét a Balatonnál szerette volna, mint írta, arccal a víz felé fordulva, hogy az ítéletnap ébredéskor tekintete legelőször szeretett vidékére essen és azokat ölelhessen először, kiktől a legnehezebben vette a végső búcsút. Utolsó útjára tisztelőinek kis csoportja kísérte csak. Méltó Endrődi-emlékünnepet egy évre rá tartottak az Országházban. A Nemzetgyűlés elnöki főtanácsosa, Palmer Kálmán méltatta a „szeretet költőjének” kiterjedt munkásságát. Veszprémben már Endrődi halála után egy hónappal „szoros iskolai ünnepség keretében” emlékezett meg az elszármazott, de szülővárosával mindvégig kapcsolatot tartó költőről az állami felsőkereskedelmi fiúiskola önképzőköre. Az emlékbeszéd után Endrődi egyik legnépszerűbb verse, a Celli búcsú hangzott fel, majd a tanulók a Gyenge violának kezdetű kuruc dalát énekelték el, s végül a Tároगतó hang című költeményét adták elő. A város vezetése által megjelentetett hivatalos nekrológról, de a város szervezte emlékünnepegről sincs tudomásunk.

1929. augusztus 15-én, Boldogasszony ünnepén, Alsóörs lakossága és az ország minden részéről érkezett vendégek tisztelegtek Endrődi emléke előtt. Egykori villájának kapufélfájára Endrődi-plakettet helyeztek és a költőről nevezték el a balatoni nagykörút egy szakaszát.

Szülővárosában valamikor a harmincas években – sajnos, ennek időpontját nem ismerjük –, táblával jelölték meg Gizella téri szülőházát, amelyet bombatalálat semmisített meg a II. világháborúban. Helyén áll a Napló egykori szerkesztőségének épülete, már az új Endrődi-emléktáblával.

De valójában ki is volt Endrődi Sándor? Neve mellé a költő titulust illesztjük, ám hosszasan folytathatnánk a minősítő sort: műfordító, újságíró, szerkesztő, irodalomkritikus. Bár nemzeti irodalmunk kézikönyveiben éppen csak megemlítik sokoldalú munkásságát, kortársai és olvasóközönsége megbecsülték őt. *Arany János* halála után és *Ady Endre* megjelenése előtt sokan Endrődöt tartották a kor legjobb magyar költőjének. Élete legnagyobb sikerét a Kurucz nóták című kötetével érte el, amely rövidesen három kiadásban jelent meg és két német fordításban is a könyvpiacra került. A keresztény Magyarországon új létfilozófiával lepte meg olvasóit 1902-ben az Isten felé című kötete verseivel. 1910-ben az Anakreoni dalok sziporkázóan szellemes, az öregedéstről valló verseivel növelte népszerűségét. Az Endrődi által „a magyar tanuló ifjúság és család használatára” kiadott A magyar költészet kincsháza című terjedelmes antológia ma is kiindulópontja minden hazai költői antológiakereskedésnek. Tanári, majd képviselőházi naplószerkesztői munkája mellett irodalomtörténeti tanulmányok sorát írta, többek között *Balassiról*, *Dugonicsról*, *Ányosról*, *Kölcseyről*. Szenvedélyes szeretettel gyűjtötte a Petőfire vonatkozó adatokat, relikviákat. Gyűjtésének eredményeiből publikálta a Petőfi napjai a magyar irodalomban és a Petőfi a magyar költők világában című munkáit. *Szana Tamással* együtt szerkesztette a Petőfi Albumot és jelentős részt vállalt a Petőfi Könyvtár és Ereklje Múzeum anyagának összegyűjtésében. Érdemei elismerésül a Petőfi Társaság alelnökévé választották. Tudta és hirdette, hogy az akkor még élő *Vajda János* a magyar irodalom klasszikusai közé tartozik. Kiadta verseit s mellette *Tóth Kálmán*, *Bartók Lajos*, *Abonyi Lajos* műveit. Megszámlálhatatlanul sok hírlapi cikke költői prózájáról vall, nem véletlen, hogy több fővárosi lap hívta munkatársául. Műfordításai közül Heine legnagyobb hatású művének, a Dalok könyvének fordítása máig érvényes, friss, tökéletes tartalmi-formai hűségű.

Életében megjelent, utolsó, válogatott verseiből összeállított A pálya végén című kötetét „szülővárosa lelkes közönségének” ajánlotta. Az 1914 decemberében a nyomdából kikerült könyvből a következő év januárjában már személyesen hozott el több példányt Veszprémbe. Az egyik dedikált kötet a Felsővárosi Iparos Barátsági Kör könyvtárában őrződött meg, amit a nyolcvanas évek végén menekített a Laczkó Dezső Múzeum gyűjteményébe *V. Fodor Zsuzsa* a volt Lohonyay-vendéglő padlásáról.

Egyik leveléből tudjuk, hogy 1916 augusztusában ismét tervezett egy alsóörsi és veszprémi utat, rövid látogatást. Nem ismert, végül vonatra szállt-e. Ha igen, ez lehetett személyes búcsúja barátaitól, köztük *dr. Óvári Ferenc*től és a számára oly kedves vidéktől...

Szülővárosában közel három évtizede a róla elnevezett lakótelep és annak egy utcája hirdeti emlékét. Verseit ugyan csak közgyűjteményi könyvtárak köteteiben lelhetjük fel vagy déd- és nagyszüleink könyvei között bukkanhatunk munkáira, de érdemes utánuk kutatnunk. Mintegy évszázad távlatában is felfedezhetjük életművében azokat a vonásokat, amelyek rokonszenvenné tették saját korában a hivatalos irodalmi körökhöz nem tartozó, a Nyugat nemzedékére, így Adyra is ható költőt. *Hegedüs Géza* Endrődi-tanulmánya pedig reményt ébreszt arra, hogy Endrődi Sándor végre elnyeri méltó helyét hazai líteraturánk történetében.